Skuggspel. Tidsmålningar och ungdomsbilder. Förra delen

Bokutgåva

P. A. Norstedt & Söner, Stockholm 1865.
FÖRORD.

Från 1780 intill 1850 är en ansenlig sträcka af år, och likväl är det till denna långa färd som mina läsare i dessa skildringar inbjudas.

Jag vet väl, att man kan säga att ett arbete sådant som detta, der en provins' historiska *minnen, jemte dess karakter i afseende på kust och land, sammanföras med det rent enskilta familjlifvet, är något helt och hållet oegentligt. Men det finnes förhållanden så sammanlänkade att man, utan att fästa för strängt afseende på konstens och ordningens fordringar, måste låta dem behålla deras form och färgton, emedan eljest hela individualiteten hos dem går förlorad.*

Det är just sådana förhållanden som här gjort sig gällande. Jag har velat på en gång gifva en hyllningsgärd åt min födelsebygd och åt det patriarkaliska hem, der min barndom och ungdom förflöto, och så råkade jag oskyldigtvis in på en eller annan stig i krigshistorien, der qvinnan icke eljest förirrar sig, men – det kunde icke hjelpas.

Förra delen af detta arbete, som under många år föresväfvat mig, inflöt i Aftonbladet år 1861, men verket afstannade sedan för lång tid, ty menniskan, en skriftställare isynnerhet, är underkastad verkningarne af inre reaktioner.

Senare delen af dessa "skuggspel" fullbordades dock en dag och hade redan kunnat vara i allmänhetens händer, om icke en särskilt besynnerlig händelse med manuskriptet – för vidlyftig att här omnämnas – fördröjt dess utgifvande.

Nu komma emellertid på en gång både de kända och nya bilderna och anhålla att få erinra läsaren om ett gammalt äkta pars kärlekshistoria. Vi följa detta par från dagranden af deras lif till den sista aftonskymningen; och om det af mig varit för djerft att så länge och troget uppehålla mig vid den gamla härden, der också en mängd främmande figurer sväfvar förbi oss, så ber jag mina läsare förlåta mig: man hänföres tyvärr så lätt att förbise andras tålamod, då ämnet intresserar oss sjelfva.

Jemte detta skulle jag önska att de familjer, hvilkas anhöriga på dessa blad närmare omtalas i sammanhang med krigen 1808 och 1814 – dessa tvänne epoker, så rika på romantiska tilldragelser i jemförelse mot 1788 – måtte känna sig tillfredsställda med framställningen och framför allt vara öfvertygade om att inga berättelser här influtit, som ej stödja sig på sanningen. De källor, jag haft att tillgå, ha icke inskränkt sig till endast historiska arbeten: de ha flutit från historien sjelf, sådan den på hufvudorten lefdes under de vigtiga tidpunkterna.

Stockholm den 25 november 1865.

Emilie Flygare-Carlén.

* * *

Förra delens innehåll.

Förord.

Första delen.

En patriarkalisk kärlekshistoria från 1780-talet.
1.
Kamratförbundet.

Vidskepelsen och mjeltsjukan, dessa tvänne så ofta förenade bundsförvandter, dessa starka makter, som, ehuru födda af idel svagheter, upphäfva sig till herrskare öfver menniskoförnuftet, hemsöka, besynnerligt nog, mindre ofta svaga personer än starka, kraftfulla och verksamma, hvilkas lefnadsställning, uppfostran och alla förhållanden synas utgöra lika många skyddsvärn mot dessa objudna och efterhängsna gäster.

En herrskande glödande ande med någonting af fornnordiskt ursprung lefde och verkade inom den man, ur hvars lif dessa drag skola tecknas. Född vid Nordsjöns klara vatten, uppammad på dess böljor, älskande dess stormiga strider, dess fordna kämpars vilda makt, drömde han ej om att blifva det otroget. En sjöfarande hade hans fader varit, han kunde naturligtvis ej heller blifva något annat, och från den djerfva barndomen steg han in i den djerfva ynglingaåldern, troende sig liksom förfädern lätt kunna föra hem rika skatter från fjerran land, dit hans håg lekte.

Detta unga blod, som brusade med ohejdad fart, då någon utsigt till förolämpning eller blott skiljaktiga meningar gåfvo hopp om strid, låg förundransvärdt stilla, behagligt rördt endast af en mild bris, då det kommit in i den trofasta vänskapshamnen.

Hvilka herrliga fosterbrödralag ingingo ej de fordna herrskarne öfver Viken! Ännu till och med på 1700-talet lefde vid Skageraks stränder män, som begrepo och värderade dessa brödraföreningar i deras ädlare mening och som upptogo och hyllade dem med gods och blod, med lif och själ.

Den unge *Rutger,* troligen den siste ättlingen af vikingastammen som *kände* dess blod i sina ådror, hade tidigt afslutat ett sådant fosterbrödralag, och ännu som mogen man, ja till och med sedan silfverlockar bekransade den af tunga och allvarliga mödor fårade pannan, uttalade han ej *Kræmers* namn utan med denna mäktiga rörelse, som hos den åhörande verkar att han tycker sig förnimma suckar rundtomkring, från jorden,

från luften, från vattnet.

I flera år seglade under ungdomens gyllene flagg de båda ynglingarne på samma fartyg. Och för hvarje hurtig strid, de bestodo i land, för hvarje toast, hvarmed de helsade segern i ett gladt lag, för hvarje stilla eller stormig nattvakt, som de på vida hafvet förkortat för hvarandra, slöto de sig tillsammans med allt starkare kärlek och förtroende.

Minsta bestraffning, minsta liknelse till skymf, kändes och leds lika af båda, och om någon ville för ett eller annat ändamål väcka smärta, harm eller uppror hos den *ene,* behöfde han blott tala tvetydigt om den *andre*. Då kunde Kræmers lugna själ ej stilla vännens, och om ej alltid blod flöt, så flöt åtminstone en ymnig svett under den hemliga brottningskamp, som fördes på fartygets vaggande golf och hvilken vanligen slöt med arrest i märsen eller någon annan bestraffning, der den ene af vännerna allt efter omständigheterna sökte hålla den andre sällskap.

En enslig natt under kryssning i Spanska sjön, då de hade vakten tillsammans och deras samtal omärkligt öfvergått från det alldagliga lifvets bullersamma småsaker till det lif, hvaraf de tyckte sig skönja en flik ofvan dessa höga stjernor, som mäktigt blickade ned på den omätliga vattenrymd, der skeppet i mörkt majestät framgled – under en sådan natt sade Kræmer, hastigt brytande en längre tystnad :

”Tror du, Rutger, på själarnes förmåga att efter döden återvända till jorden?”

”Derpå har jag ännu aldrig grubblat!” svarade hans vän; men den tankfullhet, hvaråt han omedelbart öfverlemnade sig, visade att han nu gjorde det.

”Jag”, fortsatte Kræmer, ”tror bestämdt på den makten, då den nemligen utöfvas för ett godt ändamål, såsom t. ex. att gifva en kär vän underrättelse om den stund, då vi bortkallas – stunden, förstår du, då det ena lifvet slutas och det andra vidtager.”

”Men *vi* båda, kamrat”, svarade Rutger häftigt, ”skola ej skiljas åt ... Det är således en öfverflödig förmåga för oss. Är det ej såsom amen i kyrkan att den förste af oss, som får fartyg att föra, har en intressent; och när sjön ej längre leker oss i hågen, då bygga vi tillsammans ett handelshus .... men innan dess få vi nog mer än en gång vända till hemstranden och kyla af den hetta, som vår Herre består drufvornas land.”

”Hvem vet!” svarade Kræmer halfhögt.

”Hvad nu – rida mörka nordanfjälls-vindar din själ midt under en sådan här grann sydländsk natt? Skaka af dem, åtminstone tills du får känna vestanstormen på Nordsjön och se vinterhaglet och snöflingorna dansa kring fönsterrutorna och husknutarna i Strömstad! Jag vill dessutom att du känner samma förnöjelse som jag vid tanken på vårt förbund, som icke är pojklek, utan har både mannakraft och mannatankar i sig.”

Ett lätt, men sorgset småleende drog öfver den unge Kræmers läppar, då han svarade:

”I ungdomstimma, Rutger – så påstå åtminstone de gamle – gör man upp många onödiga förslager ... men lika godt”, skyndade han att tillägga, då han såg vännens rynkade ögonbryn, ”lika godt hvad de gamle sjunga om i sin hårda erfarenhet: *de* förslager, som vi haft, ha låtit oss erfara för mycken fröjd att vi skulle löna dem med misstro.”

”Sådan är också min mening.”

”Och”, fortfor Kræmer med upplifvad blick, ”när vi en dag bli egare af eget fartyg, lasta vi det med tusentals

olika produkter, styra kurs på Indien och kasta oss midt in i alla de äfventyr, som vår byteshandel bör medföra. Men ändå, för alla händelser: om någon oförutsedd omständighet skiljer oss åt ...”

”Jag vet aldrig hvad som är åt dig i natt, kamrat! Du har visst alltid haft ett eller annat ryck af en gemen landtsjukdom, som jag hört kallas svärmeri, men sådan som nu har jag ej funnit dig ... Nånå, vill du ändtligen fram med någonting, som ligger dig på hjertat, så har jag nu öppet öra – vi ha ju ändå ingenting för oss, medan vi sitta här och lyssna på hur vattnet spelar kring kölen.”

”Tack, du – men tager jag fram mitt hjertas innersta tankar, så får du ej skratta åt dem!”

”Jag fäster mig icke med något löfte dervidlag. Du vet att jag icke hör till dem, som kläda ut framtiden i svepningsskrud. Så länge lifhanken hänger qvar, bör den kännas varm genom märg och ben, men nu för stunden är ingen fara att jag stör dig med något gyckel, och gycklet är i alla fall icke hemmavandt hos mig, det vet du.”

”Så hör då hvad min själ lyster! Jo, ingenting mindre än att vi öfverenskomma att låta vårt förbund sträcka sig ett stycke på andra sidan om den gräns, vi känna.”

”Obekant farvatten – ingen kompass, broder!”

”Må vi ändå försöka ... låt oss med ett allvarligt och kraftigt handslag lofva att, om vi bli skilda åt, den af oss, som först genom döden går bort, ger den andre derom bud eller tecken.”

”Du är visst icke frisk, Kræmer – du sätter mig i oro!” svarade Rutger. ”Jag må dessutom säga dig min tanke, som är den, att menniskan icke har lof att söka fotfäste på den botten, som för henne är långt farligare än hafvets med alla dess klippor och grund.”

Kræmer syntes misslynt. I hans ton låg dock ingen gnista af bitter missräkning, då han frågade:

”Du nekar således?”

”Jag borde det bestämdt, men när du så besynnerligt fäster dig dervid, så må det bli som du vill ... Se här min hand, kamrat! Hvarken du eller jag får dock se hvarandra på det sättet, men för *en* gång i lifvet kan man väl tala ett ord utom ordningen.”

Och ynglingarnes händer förenades till detta nya förbund, som fått en så vådlig utsträckning.

Kræmer syntes blek i nattens magiska belysning, och en kylig fläkt genom hans blod spred sig till sjelfva handens nerver. Rutger deremot kände en häftig feberglöd och ett inre missnöje liksom af ånger.

Månader hade förgått, nya händelser och intressen undanträngde och sopade småningom med sig minnet från den romantiska nattvakten i Spanska sjön.

Det var nu höst, annat klimat och en annan himmel.

Fartyget, destineradt till Antwerpen, låg under förbidan af god vind på redden utanför Vlissingen – och här skulle, genom en lika sorglig som oförutsedd händelse, de båda unga sjömännen göra sin första bittra erfarenhet af lifvet, lära känna de menskliga beräkningarnes ovisshet, de menskliga krafternas otillräcklighet och, med ett ord, hemsökas af denna skilsmässa, hvilken *aldrig* skulle ske.

En häftig storm, som hållit ut i flera dagar, hade varit hinderlig för provianteringen. Särdeles led kaptenens

bord af denna brist, och order utfärdades på lördagseftermiddagen att, oaktadt det hårda vädret, tre af de djerfvaste männen skulle gifva sig af på expeditionen till staden. Som denna färd alldeles icke kunde anses utan fara, hade kaptenen funnit för godt att göra en hederssak deraf. Tre frivilliga fingo erbjuda sig, och de båda första utgjordes af våra kamrater, hvilkas ifriga beslutsamhet bjert afstack mot den passiva tröghet, som utmärkte två eller tre andras anbud.

Kaptenen var lydd, men icke älskad, och det fanns ej ombord någon varmare anda att för honom offra alla afseenden. Dessutom tilltog blåsten beständigt, fartyget red för bägge ankarne, så att bogsprötet hvarje stund doppade sin spets i de högt fradgande vattenmassorna.

Förste styrmannen vågade erinra kaptenen att det var vådligt att landstiga, innan ebben inföll, men han erhöll till svar blott en blick tillräckligt kall och skarp att erinra honom, hvad han förut kunnat veta, att kaptenens order aldrig uttalades för att ändras.

Båten emottog nu sina tre män, och befälet anförtroddes åt den blifvande kapten Rutger, som, lugn och djerf, med kraftig hand fattade roret.

Färden gick ståtligt, der båten likt en ung hafsörn kretsade öfver vattnet. Olyckligtvis sänkte sig en tung dimma nästan som en vägg framför kajen, och just när öppningen mellan de bägge brygghufvudena söktes, kom en oemotståndlig störtsjö och kastade båten mot det yttre brygghufvudet så att den kantrade.

Kræmer, jemte den tredje af de frivillige proviantörerna, hann med ansträngning och hjelp af de på bryggan stående sjömännen snart upp, men expeditionens befälhafvare, hvilken i ögonblickets fara fattat tag i ena åran för att med den verkställa någon manöver, blef genom en ny störtsjö våldsamt inklämd mellan båten och bryggan, ett läge, hvilket han aldrig med lifvet skulle hafva undankommit, om ej Kræmer varit närvarande. Tyvärr fick han dock för alltid behålla minnena af denna färd genom ett afbrutet ben och en särdeles svår skada i bröstet.

Då den unge sjömannen återkom till sans, befann han sig, icke ombord på fartyget, utan på Vlissingens lasarett, det han ej så hastigt lemnade.

Kaptenen kom sjelf andra dagen att besöka den sjuke, tacka honom för hans hedrande nit och betala hyran för hans återresa. Detta var godt och väl, men vinden hade nu fallit till, fartyget skulle afgå och blott ett enda möte med vännen fosterbrodern stod att vinna, och det endast till följd af kaptenens särskilta gunst.

Det efterlängtade ögonblicket kom. Der stod Kræmer nedanför sängfötterna och vaggade sakta hufvudet mot handen, en sorgfull klagan öfver denna skilsmässa, som visade att de ”gamle” ändå hade rätt, då de talade om de många onödiga beräkningar, som ungdomen uppgör.

”Mod, broder”, sade den qvarblifne, som mellan sårfebern och plågorna sökte reda sina tankar, ”mod – vi träffas ju snart!”

”Ja, snart!” svarade Kræmer betydelsefullt. ”Men jag har en bön till dig.”

”Har jag icke dig att tacka för lifvet. Det lärer ej bjuda mig att dansa på rosor; men det är i alla fall icke så rasande, blott jag kommer från den här tortyrsängen ... Säg derföre, kamrat!”

”Rutger, du måste taga emot denna!”

”Din klocka – hvad tänker du på ... nej, nej!”

”Blef icke *din* förstörd – gör mig till viljes! Jag känner på mig att min största glädje blir att tänka på huru du, när du ser hvad tiden lider ...”

”... påminner mig alla de timmar vi harmats och gladt oss, talat och tegat tillsammans. Tack då, broder! Den blir mig ett kärt sällskap ... Men hjertat käns så oroligt ... Herren välsigne dig med sin bästa nåd och hålle sin mäktiga hand öfver dig!”

”Och öfver dig ... Tack, Rutger, för all trogen vänskap, tack för det du älskat mig ... tack broder ... tiden är inne – jag måste ombord.”

De skakade hvarandras händer, utsatte den blifvande mötesplatsen i Strömstad till nästa år och skildes med en djup rynkning af de starkt tecknade ögonbrynen. Denna rynkning skulle dölja den vattendroppe, hvilken i alla fall nedföll och hvilken ej missprydde hafvets raska söner.

På smärtans läger, som under månader qvarhöll den unge svensken i det främmande landet, bröt sig mången skiftning genom hans karakter. Han, som beständigt lefvat blott handlingens och verksamhetens lif, måste nu söka upp resurser, der han förut sällan sökt dem, nemligen på det alldeles egna området inom själens och tankens digra verld.

Under första tiden hade han i vild otålighet fordrat att allt skulle gå helt skyndsamt, och det var denna blodets oroliga vallning som vållade en dubbel långsamhet i läkningen och febern; men efter hand vande han sig att finna en tröst i blotta hoppet på den tid, då han och Kræmer skulle mötas och genomgå sin navigationskurs, förberedelsen till skepparexamen.

Men icke stannade han här. Hvilka män borde de ej blifva i det lilla samhälle, som de genom medborgerlig rättighet skulle tillhöra! Innehafvare af vidsträckta pligter, ville de genom sin kraftfulla verksamhet fylla varfven med hurtiga arbetare, fartyg och båtar skulle förökas och raska allvarliga åtgärder vidtagas för att att göra hela denna plats till en värdig, icke alldeles förkastlig perla i Kattegatts stora skärband.

Dessa ädla drömmar om en kommande uppblomstring för den lilla gränsstaden drömdes isynnerhet under de ängsligt langa och sömnlösa nätterna, då vännens ur så ofta rådfrågades och vändes mellan händerna och det klockslag under nervös oro afvaktades, då det holländska klockspelet skulle liksom med en dödspsalm begrafva den timma, hvilken utgått ur lifvets tidräkning.

I detta spelande, der menniskotanken gifvit lif, men ingen menniskohand rörer sig, ligger någonting så vemodigt och tillika febergifvande, att det väl låter förklara sig att de sjuke måste deraf lida både till kropp och sinnen.

Utanföre den sjuksal, der svensken hade sitt läger, stod en sådan klocka, och det var särdeles *en* natt då han i verklig ångest (en känsla fullkomligt ny för honom sjelf) afvaktade tolftimmans knäppning och den derpå följande hemlighetsfulla midnatts-konserten.

Öfver det långa rummet kastade nattlamporna sitt bleka sken, ensligt irrande mellan de skuggor, som omflöto alla dessa hvita sängar med sina för det mesta i sömnens armar slutna innehafvare. Sjukvakterskan sof tungt i sin länstol, och tystnaden afbröts endast genom en då och då sakta utandad jemmer från en döende man, som snart hoppades få ge sig af på en bättre lång-tur än han hittills försökt.

”Kan jag vara dig till hjelp, kamrat?” frågade ynglingen från Nordsjön Östersjöns gamle son, som låg honom närmast.

Ett vänligt ”nej, tack du” och några snart derpå lugnare andedrag tillkännagåfvo att äfven han somnat.

Med alltmera sammanpressadt bröst lät den unge svensken sin blick sakta glida fram mellan dessa läger, der

sönerna af så många nationer under vaket tillstånd *bådo* och svuro på alla slags tungomål – men allt hvilade; och när månen nu lät några breda silfverränder tränga in mellan de höga smala fönstren, erhöll sjukdomens rike en ännu mera magisk och darrande färgton.

I detsamma började tolftimman slå sina långsamma entoniga slag, och omedelbart ryckte den sjuke till vid första ljudet af klockspelet.

En rysning genom märg och ben liksom tvang honom att tillsluta ögonen, men en lika oafvislig makt tvang honom att åter öppna dem. Hvem stod då vid sängfötterna, hvem betraktade honom med samma milda trofasta uttryck som vid skilsmässan, hvem om ej Kræmer ... Kræmer, som var långt borta ...

”Jaså, broder, jag förstår” ... Än en gång slöt och öppnade Rutger ögonen – samma syn ... sedan ingenting mer.

Då blickade han på vännens gåfva, hans ur ... det hade stannat på 12.

Följande året kom blott en af kamraterna till mötesplatsen.

Fartyget, på hvilket de så länge seglat tillsammans, hade stött på just samma natt, då vännen på det holländska sjukhuset utstod en så pinsam ångest, och i förteckningen på de förliste sjömännen stod främst ett namn, som Rutger ej behöfde läsa för att veta att det fanns der ... Kræmers namn.

Denna ungdomshändelse lade grunden till en vidskepelse och en mjeltsjuka, som aldrig botades. Längre fram vek väl mjeltsjukan tillbaka, men blott för att med desto större kraft återkomma i en ännu senare tidpunkt[1].

2.
Far och son.

”Så är det, far!” yttrade kapten Rutger, knackande ur pipan emot kakelugnskanten i den gamle faderns kammare. ”Huru många år än förflutit sedan den dagen, far mins, då jag kom hem från Vlissingen, får jag dock aldrig mer rast eller ro i Strömstad. Här skrider allt baklänges, här duger ingenting för en framtidsplan, och som min håg oåterkalleligen står till England, hvars folk i hvarje pulsslag känner att det lefver framåt, så vill jag der nedslå mina bopålar. Far skall ändå bestämdt och ofta höra af mig med både bref och besök.”

”Son, son, jag låter dig än en gång veta att denna plan icke alls är mig behaglig. Folket vid Kanalen har jag aldrig älskat. Kan det komma åt att göra sig någon nytta af vårt, så vet det nog att se sig till godo – det är ordet!”

”Gammalt groll, far, någon lappriskommers i fordna dagar!”

Det blixtrade till i den gamles ögon, ehuru dolda under yfviga ögonbryn, hans hufvud skakade de långa grå lockarne, hvilka flöto ned till den enkla randiga linnerocken, och sedan han en stund mätt sonens gestalt, der han i ungdomens och sjelfständighetens mannakraft stod framför honom, yttrade han med ett eget leende och en djup vibrerande röst:

”Det var ej sed fordomdags att tänka ringa om faderns ord. Men örnungen tror sig vara en örn, blott han lyfter på vingen.”

Nu gnistrade det äfven till i den unge mannens ögon, han tog ett långt steg framåt och svarade häftigt:

”Sonen har flaxat ur boet längesedan, fader! Han vill styra sin egen kurs, och hvad han vill det gör han, och hvad han gör det erkänner han som rätt.”

”Såså, son” – den gamles ton föll på samma gång som ögats redan förkolnade blixt – ”du är i din stolta ålder ... jag var så ock en gång ... men aldrig ville jag på allvar öfverge den strand, som födt och fostrat mig, om den också icke var mig så huld som en främmande kunnat blifva.”

”Vackra ord, far, och vacker tanke, och Gud må veta att icke är det blott penningvinning som jag söker i det ombytet. Jag blir aldrig guldsamlare, dertill är hjertat för blödigt: det passar icke rätt ihop med sinnet, ty när det sista jäst öfver, så ... men lika godt. Hvad jag vill söka är *trefnad*: den fattas mig här helt och hållet ... hur kan den också förlika sig med bara egennytta, småsinne och fattighet! Nej, far, det duger sannerligen icke – drakskeppen sofva på hafsbotten och *drakarne i viken* skrämma ingen mera ... Bort måste jag!”

”Jag minnes en tid, son, då du ville göra många saker här hemma – *då* hade du vackrare planer.”

Vid denna hänsyftning på fordna förhållanden blef kapten Rutgers solbrända kind alldeles blek, ovilkorligt omfattade hans hand länkarne i klockkedjan och med en osäker, nästan darrande röst svarade han:

”Det var den tiden, fader, då jag hade liksom två själar i kroppen – nu är jag ofta tryckt och nedslagen med *en*.”

”Så sök dig en annan, men icke af ditt eget kön! Här finnas unga sköna qvinnor ... gift dig!”

”Gifta mig – jag är snart 32 år och har aldrig haft den tanken i hufvudet.”

”Kommer den bara först i hjertat, son, så flyttar den snart in i hufvudet. Du är, som du sade, ingen guldsamlare och blir det heller aldrig, men du har ändå redan samlat så pass att du kan taga dig hustru och skapa dig en egen härd, der hvilan blir god att känna efter mödan.”

”Men jag är ej i stånd att bli kär. Dessutom kunde, min lif och själ, en hustru, om hon hade något till utseende och något till krut i sig – en annan kommer aldrig i fråga – få den ingifvelsen att vilja vara med vid styret, och då bure det lyckt in i hecklefjäll i stället för till himmelriket. Jag vill ha en qvinna, som hvarken dimper i golfvet för ett kärft ord eller retar mig med qvinnotungs-qvickhet, om jag råkar slå ett slag i bordet. Känner far någon sådan, som dertill duger att med kraft förestå ett hushåll och icke kastar sidoblickar på andra män, när jag är från dörrarne?”

”Nej, son, om du har så stora förväntningar, torde det ej bli lätt att hitta någon.”

”Sak samma, far! Jag har i alla fall nu, sedan rederiet sålde fartyget, sålt bort allting, som jag sjelf egde, och gjort mig klar för resan. Om åtta dagar eller så ger jag mig af. Jag är säker om plats, när jag kommer – jag har goda gynnare i England.”

Faderns ögon skymdes af ett moln. Så hjertegod sonen än var och i botten ärlig, mild och vek i själens hemligaste vrår, var dock ingen mer ömtålig om sin vilja, mer rädd att handla efter andras intryck. Sinnets snabbhet drog ofta ett täckelse öfver de gedigna egenskaperna, hvilka likt klara goda guldet lågo under det yttre slagget, och det var just fruktan för denna sinnets retlighet och vådliga makt som, då samtalet hunnit till denna punkt, förseglade den gamles läppar.

”Far är icke bitter i tankarna, hoppas jag? Allt i vänlighet ... men hvar man för sig.”

”Godt, son! Jag är icke bitter och kan dö på en sophög, blott jag har mina konsumenter i ordning för resan ...

Hvar man för sig – bara käringpjoller att blodet är tjockare än vattnet.”

”Såså, farsgubben skall både lefva och dö som en fader, hvilken eger en rättskaffens son. Skam för den, som vore annorlunda och kunde glömma pligten! Tro mig – blodet springer allt som en varm ärendsven emellan föräldrar och barn, då sakerna äro som de skola vara.”

”Pipan har slocknat”, svarade gubben undvikande, ”och tid är att jag tar helgdagsrocken ur skåpet. Vännen Bomans schäskärra är snart här och hemtar mig ut till Erlandsröd. Det var längesedan jag tog mig ett glas i gröngräset – kommer du med detsamma?”

”Nej, jag gör väl ett tittande åt torget först och ser Strömstads-tärnorna ännu en gång dansa omkring majstången ... Far må icke vänta på mig!”

Och härmed, efter ett trofast handslag åt gubben, trädde den unge kaptenen ut, icke anande att han just nu stängde dörren efter ett förflutet tidskifte och steg öfver tröskeln till ett nytt.

3.
Dansen kring majstången.

Den lilla staden Strömstad, till hvars krigiska historia och minnen vi sedan komma, drömde ej på 1700-talet, der den då, såsom nu, låg innesluten mellan höga allvarsamma klippmassor, att en dag få se sitt stengropiga torg förvandladt till ett slags miniatyrpark, dit hufvudstadens eleganta befolkning och desslikes all Sverges befolkning tid efter annan skulle valfärda för att promenera och, i utbyte mot luft och helsa, gifva staden sina nedlåtande miner ...

Men för att återkomma till tidpunkten för närvarande skildring, så fröjdade sig torget då under vintrarne, när kölden bitit af gräset och snön fyllt igen groparne, åt ett särdeles uppsluppet lif; och öfver samma plats, der Carl XII, enkel i sin gudsfruktan, en dag knäböjde, när han inträffade under det manskapet höll korum, rullade nu ”bullingar”, dalbönder, till och med vermlänningar, om hvarandra vid handgemängen med det främmande och inhemska sjöfolket – förlustelser, som kunde anses afrunda dagens mödor. Vänskapsförbund och tvister afslötos dels kring slädarna, dels i bodarna, hvilka då hade en annan handel och i följd deraf en annan karakter än nu. Och när slutligen de ormringlande karavanerna bildades för hemresan, hvilka kontraster utgjorde de ej till vår tids kärrpartier! Buller och bång, svordomar och skratt. Ej mera ljödo svärdsslag på sköldarne, men väl piskans slag på hästryggen eller slädkarmen, hur det föll sig; och de väldiga sångkörer, som exeqverades vid affärden, borde ännu i aftonstunden kunna återljuda bland strausservalsernas mjuka och smekande toner.

Men hvad som tillhörde vintertiden och tog sig så bra ut till höga snöfanor, klingande bjellror, gnistrande stjernor och trettio graders köld, det hade sitt motstycke i sommarens patriarkaliska nöjen vid susande vågen, böljande bålen och qvällsolens glans.

Stadens unga qvinnor, som då, likt fjärilar ur puppan, krupit ur salopperna, karpuserna och de bebrämade ytterskorna och afskakat hela det sista lagret efter snölavinerna och det skummande stänk, hafsvindarne förde omkring, visade sig nu långt oftare ute, klädda i sina lättare kostymer, hvilka dock voro himmelsvidt skilda från fladdrande netteldukoch trassligt flor: de bestodo vanligen af bjert storblommigt kattun, bredrandigt taft eller indiskt kasimir, ty man lefde i ostindiska kompaniets vackra ålder.

Nu stiga de i sina lätta båtar, och på hvarje holme, som hade en gräsfläck nog stor att i sitt sköte kunna upptaga dem och deras kaffeservis, uppslogo de sitt tjäll och inbjödo sina varande och blifvande beherrskare att dela det med dem och att för ett par timmar glömma sin höga suveränitet vid glammet och lekarna på

klipporna, som befästade platsen.

Denna del af året var qvinnornas regeringstid, och det så mycket naturligare som många då voro så kallade gräsenkor under sina mäns frånvaro på främmande kuster.

En dag var emellertid framför alla öfriga egnad till glädjefest. Det var midsommarsaftonen, då sjelfva torget – kanske ändå med aning om sin blifvande bestämmelse – klädt sig i löf, barrträd och blommor, bland hvilka ungdomen i förtjusande enkelhet dansade kring den högresta majstången, ej det minsta besvärade öfver att takten angafs af endast stadstjenarens fiol och en gammal sjömans ursinniga ruskande på stadsfiskalens tamburdebask. För öfrigt sjöng allt hvad lif och anda egde af fattigmansbarnen, hvilka hade sin egen ring, så att bergen gåfvo eko och majstångens äggskals-halsband darrade på sin löfbarm.

En bohuslänsk majstång på denna tid, åtminstone inom vår trakt, var en stolt dam, af omkring sex alnars längd, i ett slags styf kjortel, bildad af breda nyknoppade granrisgrenar. Man skulle kunna ha liknat henne vid en lifslefvande dryad-gran, med toppen förvandlad i hufvud samt derefter i proportion hals, armar och lif af björklöf. Det stora på lärft målade ansigtet var tillstyrdt såsom på en docka och hjessan prydd med linlockar och blomsterkrona. För öfrigt gingo blomstergirlanger i vågor öfver både kjol och armar.

Majbrudens egentliga tärnor bestodo af stadens ”hemma-döttrar”, d. v. s. alla dess skeppare- och handtverksdöttrar, som icke behöfde tjena hos andra för sitt bröd. Det var de som, sedan ”gossarne” från fjället eller öarne hemskaffat de gröfre materialierna, bundo kransarne och klädde bruden. Naturligt var derföre att de hade äran att dansa i samma ring med stadens alla andra ogifta damer ur den så kallade högre klassen.

Senare på natten illustrerades festen af kanonskott och på holmarne brinnande tjärtunnor, hvilkas lysande sken återflammade öfver det dunkelblå vattnet, kring hvilket ungdomen då svärmade.

Den stora kedjepolskan jemte åtskilliga friska tremansskicks-dansar i torgets hörn hade just börjat, då kapten Rutger ankom och kastade glansen af sin förmildrade blick – ty han var ingalunda känslolös för fruntimmer – utåt den lefvande blomsterkedjan. Men icke förr hade denna revy börjat än han spratt till, liksom hade han erhållit en pil i sjelfva hjertat.

Han skuggade ögonen med handen. Hvem var hon, hvarifrån kom hon, denna tjusande syn, den sköna herrliga flickan i skarlakansröda kjorteln, med den runda mjuka midjan så behagligt insnörd i brokatlifvet, öppet öfver korsetten? Hvem hade förr sett ett så finblommande ansigte, så strålande bruna ögon och ett så grant svart hår? Och hvar i verlden fanns väl maken till dessa små fötter, som i sina genombrutna hvita silkesstrumpor och sina röda paljetterade snipskor, lätt böjda uppåt, gjorde värre åverkan i den unge sjömannens hjerta än bland blommorna och löfven?

Kortligen: kapten Rutgers stund var slagen – och stark och våldsam som hans natur, så bröt ock kärleken in utan motstånd och utan tanke.

”Har du blifvit solblind, eller hvad går åt dig, bror Rutger?” Med denna fråga slog honom en bekant på axeln.

”Hvem är hon?” blef svaret.

”Hvem då?”

”Hon i röda klädningen. Kommer hon från himmelen?”

”Åh nej, bara från apoteket – det är Falkens hitkomna svägerska.”

”Aha – fru Majken Falks syster. Således från Uddevalla?”

”Ja, från skönheternas stad. Men akta dig – jag varnar dig: rike Chrisman ligger redan för ankar vid den hamnen, och jag hörde i går sägas att han hade bjudit Falken tre tunnor råg för hans förord.”

Kaptenen rodnade häftigt, liksom saken ej blott rört honom, utan varit en verklig förolämpning mot honom sjelf.

”Det är ej möjligt!” utbrast han. ”Då skulle väl apotekarn ha gifvit honom tre örfilar till svar.”

”Jaså, min gunstige broder, blåser vinden från *sjösidan,* då får *landssidan* visst så stark känning att den bör akta sig!” Och med denna hvardagsqvickhet försvann den talande.

”Dumhufvuden och dårar”, mumlade kaptenen, ”kunna också träffa hufvudet på spiken” .... Derefter försjönk han ostörd i betraktandet af aftonens drottning. Men han sökte ej närma sig henne, ty stundom tinnes hos de manhaftigaste män en förtretlig blyghet, som de icke se någon utväg att befria sig ifrån.

Det var dock en ersättning att märka med hvilken förbehållsamhet hon bemötte alla, som täflade om hennes ynnest. En gång tycktes det honom att hennes ögon mötte hans – men *var* det så, rönte han icke ens den ringa framgången att se henne rodna öfver den synbara beundran, för hvilken hon utgjorde målet.

”Nej, nej”, tänkte han med en viss obehaglig förtrytelse, ”hon är väl van att bli begapad – sådant tycka qvinnorna om.”

Emellertid fick sällskapet på Erlandsröd, dit farsgubben längesedan begifvit sig i schäskärran, förgäfves vänta på den käraste gästen; och likväl var vännen Boman, som höll kalaset på sitt landtställe, för kaptenen visst icke en annan Kræmer – ”sådan vänskap”, sade han, ”knytes blott *en* gång i lifvet” – men i alla fall en kär och aktad vän och derjemte en värderad affärsvän: köpmännen och sjökaptenen hade vid flere tillfällen låtit sina kloka hufvuden göra gemensam sak.

Men nu fanns blott en enda sak som upptog kapten Rutger, då han frampå natten sökte hemmet: Huru i all verlden skulle han bli bekant med egarinnan till de små paljetterade skorna, hvilka under midsommardansen så vackert hade smekt hans ögon?

Lyckligtvis rann det honom innan morgonen i sinnet att apoteket under förmiddagarne var att betrakta som ett slags klubb, der stadens herrar vid besken och ”morsellen” (en lång karamell, fullspäckad med nejlikor) diskuterade om handel och sjöfart, sädes- och bränvinspriser, framför allt om politiken och leveranserna till kronan, som hade stora magasiner straxt invid staden, hvilket allt dock icke uteslöt något småprat om borgmästaren och sista rådstusessionen jemte litet nyhetskram ur stadens hvardagskrönika.

Detta allt väl betänkt, och redan disponerad att slå armar och ben af den rike landtmagnaten Chrisman, ifall han i brådbraske besökte staden, apoteket isynnerhet, klädde sig kaptenen efter högsta modet, med största omsorg han någonsin visat i toilettväg, och gick derefter att inom eget territorium söka den vigtigaste man, som han då erkände, nemligen stadens respektive apotekare, hvilken hade den oskattbara förmånen att vara svåger med midsommarfestens första skönhet ......

Men innan vi se resultatet af denna manöver, skola vi kasta en blick bakom gardinerna i herr apotekarens öfra våning, dit så många spejande ögonkast hade sändts alltsedan den strålande Uddevalla-rosen kommit att

fördunkla stadens öfriga rosor.

4.
Systrarna.

I fru apotekerskan Majken Falks sängkammare sutto de båda systrarne midsommardagen på morgonen i förtroligt samspråk med hvarandra.

Den unga frun, en blek och fin qvinna, hade nyss söft och lagt till hvila sin förstfödde; och medan hennes fot sakta trampade vaggan, krusade hennes händer ett fräs, bestämdt att på aftonen pryda hennes drägt.

”Nå, Margreta, har du ej det ringaste att bestyra för dig? Naturligtvis blir den här pikenicken på Starön ingenting mot aftonen i går, men i alla fall så ...”

”Mitt är redan i ordning – du vet att jag har så litet att göra med.”

”Tyvärr – men jag vet lika väl att många, som ha tio gånger dina resurser, icke kläda sig en fjerdedel så bra som du. Du har den bästa smak ... ack, ja, du har allting du: helsa” – den unga frun suckade – ”skönhet” ... åter en suck ... ”och allas dyrkan; till och med ... ja, till och med min man har ögon för dig” ... här blef sucken så djup, att kammarduks-remsan, hvars ena ända blifvit kastad öfver halsen, höjdes liksom på en förrädisk våg.

”Kära Majken, jag tycker ofta att du har ett narraktigt tal för dig. Har jag väl nånsin uppmuntrat någon?”

”Bevars, ingen ... Men var nu ej längre så förbehållsam, snälla Margreta, utan låt mig veta om ej någon *särskilt* – du vet hvad det ordet betyder – i går afton gaf akt på dig?”

”Sådana frågor, Majken, äro mig alls icke i sinnet. Hvarföre vill du ständigt forska efter det, som *jag* icke skyndar att hvarken söka, eller hitta, och hvarföre skulle just någon i går ...”

”Ja, den frågan anstår dig, Margreta, då just Falken, min egen man, påstod att du skulle bli den vackraste i hela ringen ... Nånå, jag har väl dansat ut jag – sjuklig och ledsam, är jag aldrig ny ... Men lika godt om mig! Dig älskar jag så innerligt, Margreta, att du väl bör löna mig med något litet förtroende.”

”Nå, om jag skall tillstå sanningen ...”

”Ack, herre gud, så roligt ... Det var något ändå – skynda dig att tala och lägg bort de der blygsamma afbrotten. Du vet att jag, som varit gift år och dag, begriper en hel hop.”

”Det må *du* göra, men om jag icke *vill* begripa, så är väl derom ingenting att säga. Jag tycker icke om att man betraktar mig liksom jag vore en tafla eller en bild.”

”Och hvem kunde betrakta dig så? Tyvärr rodnar du icke – då är det ingenting bevändt. Men säg mig ändå hvem som hade den djerfheten att misshaga stolta mamsell Margreta?”

”Det var en herre, som visst icke länge varit här hemma. Han lärer ha sålt sin del i det fartyg, som han fört, och tänker lemna landet. För resten hörde jag icke på hvad flickorna pratade.”

”Bestämdt kapten Rutger. Jag känner honom ganska väl och är nyfiken att höra hvad du säger om honom.”

”Du inser att jag såg honom ganska lite, men det förekom mig att han hade något mera eget och manhaftigt i sitt utseende än särdeles vackert.”

”Nånå, att börja med går väl det an – och får du *honom,* har du icke sofvit bort din lycka.”

”Så du talar! Han lär vara känd som den vildsintaste man, hvilken lefvat vid de här stränderna alltsedan gamla tider.”

”Du har, gudskelof, hört bra nog för att icke ha hört *något!*” svarade fru Majken Falk leende. ”I alla fall kan du tro mig, att trots det rykte, han i den vägen har om sig, är han den hederligaste man i hela staden, och så respekterad och afhållen är han att hvarenda flicka här skulle niga i backen, om han friade.”

”Men *jag* är icke härifrån.”

”Kära lilla Margreta, glöm aldrig i lifvet huru väl jag behöfver dig, jag stackare, som är alldeles främmande på orten! Gifter du dig icke i Strömstad, så kalla föräldrarne snart hem dig, och jag blir förtviflad, ja jag blir riktigt dödssjuk, blott jag tänker derpå.”

”Men, herre gud, Majken, vill du då af bara egennytta fästa mig här? Det var icke vackert, och det gör mig riktigt ondt, hur gerna jag eljest tjenar dig.”

Den unga frun fick en stark glöd på sin bleka kind.

”Hur har du hjerta, Margreta, att förebrå mig något – så ömtålig som jag är. *Du* har en sådan kraft och beslutsamhet att jag känner mig starkare, när du är hos mig; och det är mycket illa att föräldrarne kunna tänka på att *jag* skulle bli ensam.”

”Men du är ju gift, Majken ...”

”Åh ja, den sanningen känner jag nog till.”

”... med en god och rättskaffens man – glöm ej det, syster!”

”Hvarföre skall du berömma honom, Margreta? Du vet att jag har många bekymmer i mitt äktenskap ... Min man skrattar ju åt allting, liksom verlden vore så glad. Jag är sjuk af naturen, jag är sjuk af apotekslukten, jag är sjuk till humöret, så snart jag är ensam och utan sällskap, och jag är sjuk af allt det prat och buller, som ljuder från nedra våningen, medan jag ofta sitter här uppe och gråter. Du finner väl då, Margreta, att det är ganska rättvist, om jag önskar att vi två finge bo i samma stad.”

Margreta smålog något retsamt.

”Det är nu visst och sant, Majken, att du har ett sätt att förleda andra till äktenskap, som icke är mycket frestande. Säkert är det lyckligast för mig att känna de der bekymren endast af andras erfarenhet.”

”Kors, så tokig jag är!” utbrast den gifta systern, förskräckt öfver sin egen oförsigtighet. ”Men du blir då bestämdt aldrig svartsjuk.”

”Hvem vet – allt oförsökt är bäst att ha osvuret.”

”Åtminstone sparar du dig *detta* onda”, svarade med en viss förtrytelse den unga frun, ”om du gifter dig med gamle rike Chrisman.”

”Det vill jag ej höra ens på skämt ... Men, min stackars Majken, jag är ledsen att icke längre kunna dölja för dig att jag i förgår hade bref hemifrån och att söta mor säger tiden vara inne att tänka på hemresan.”

”Nu är det jag som ej vill höra mer. Du kan så godt springa ner i apoteket efter nervdroppar, ifall det blir

fråga om ...... Tyst, det är Falken sjelf – låt honom för guds skull icke höra ett ord af hvad vi talat oss systrar emellan ...”

”... och framför allt icke att du för några dagar sedan mellan 10 och 11 på aftonen gjorde den hemlighetsfulla promenaden i närheten af klubben. Hur lycklig du än var, när du, misstänksamma menniska, fick sigte på honom vid spelbordet, hade du ändå så när mistat andan af förskräckelse, innan vi kommo hem.”

”Jesus, min gud, tig då, Margreta, han är ju ända vid dörren!” – – – – – – – – – – – – – – – – – –

Herr apotekaren, en man med godt hvardagligt, men särdeles jovialiskt och trefligt utseende, rundt ansigte, runda blå ögon, rund figur och röda polisonger, presenterade sig i samma ögonblick.

”Är ni i ordning, qvinfolk? En vän vill göra er besök, och som herrn i huset sagt *a*, så får väl ni ... ”

”... säga *b* kanske?” inföll Margreta. ”Men vet, svåger, att det ena alldeles icke är en följd af det andra!”

”Tyst, hon, lilla svägerskan, eljest torde jag hitta på att säga någonting, som hennes sedesamma öron kunde bli riktigt sårade af, såsom till exempel att det här besöket vore ärnadt ... nånå, nånå”, tillade han med sitt lugna godmodiga leende, ”det är icke värdt att titta efter dörren. Här kommer mannen sjelf – han blir en af våra i eftermiddag ... Stig på, bror Rutger! Du är mycket välkommen, säga fruntimmerna.”

Kaptenen lät icke säga sig detta mer än en gång, men sedan han tagit ungafrun i handen och bugat sig för hennes syster, blef det ändå just ingenting af med hela den så lyckligt eröfrade ställningen, ty ehuru han bestämdt ville språka med den vackra Margreta, som icke förlorade det minsta vid att ses i sin enkla morgondrägt af hvitt parkum med blå bandrosor, så kom ändå icke ett ord öfver läpparna, som ej var ställdt till apotekerskan.

På detta sätt, medan dessa två talade om väder och vind för eftermiddagens lustfärd, medan apotekaren, stående vid fönstret, trummade på rutan och nickade åt hvarje förbigående och mamsell Margreta krusade på den behändigt uppsnappade remsan, som systern förut varit sysselsatt med, gick hela qvarten bort.

Då blef på en gång full rörelse. Lilla barnet vaknade under häftig gråt i vaggan, apoteksgossen kom springande med ett angeläget recept, ungafrun blef altererad, apotekaren blef embarasserad, och hvilken älskare kunde under sådana omständigheter ens *tänka* på att sätta sina aktier på försvarlig fot! Alltsammans finge stå till – var icke eftermiddagen i behåll?

Men efter hvad som förljöds i sängkammarskonseljen samma natt emellan apotekaren Falk och hans äkta hälft, så hade äfven under lustfärden kurtisen gått upp i rök: endast enstafviga och betydelselösa ord hade blifvit vexlade.

”Jag begriper icke hvad du menade med dina häntydningar?” sade fru Falk till sin man. ”Jag trodde mig i afton ha fått se att de skulle besannas.”

”Karln är kär öfver öronen, min lilla gumma, det är hela hemligheten – eljest är väl han man att icke blinka för sjelfva fan en gång. Men svägerskan är också ett stycke pepparmynt, som *jag* icke ville ha haft besvär att fria till.”

”Jaså, du vill kanske påstå att du icke gjorde dig *något* besvär, när du friade till mig? En sådan bekännelse är verkligen på ... på ... påkostande att höra!” afslöt hon med rösten i full darrning.

”Aj aj, få vi nu nederbörd på sjelfva midsommarsdagen – ha vi icke haft nog dagg både i gräset och under

hemfärden! Får jag mer öfver mig, blir jag vid kägelbanan i morgon qväll till 1 på natten.”

”Men hvad menade du då – skulle Margreta vara svårare vunnen än jag?”

”Så till vida, min hjertans vän, att *du* nedlät dig att fatta behag till den, som sökte vinna dig. Nå, när man mötes på halfva vägen, är halfqväden visa nog att göra en hel bröllopssång af.”

”Hvem vet om icke Margreta tycker bäst om en böjelse, som kan begripas utan både half- och helqväden visa. Hon lär icke vara känslolös för det intryck, hon så tydligt gjort på en man, som är känd att vara allt annat än fruntimmerskarl. Hon flyttade två gånger plats under den ena leken, för det han kom för nära – icke hade hon varit besvärad af grannskapet, om det känts fullkomligt likgiltigt.”

”Qvinnoslughet är säker kompass. Råkar kapten alldeles ur kursen, får du vara hans sjökort ... Godnatt, mitt barn ... Måtte ingen själ i staden bli sjuk i natt, så att jag får sofva i fred!”

Och med en stor gäspning afslöt den äkta mannen konseljen.

————

5.
Den röda silkesduken.

De åtta dagarna voro förflutna, efter hvilka kapten Rutger skulle fara öfver till England, och ännu åtta och åtta dagar dertill, och likväl flyttade sig hvarken resan eller något annat ur fläcken, undantagandes, förstås, den tyranniska kärleken, som icke lemnade honom rast eller ro.

Han hade de två sista veckorna dagligen både träffat och talat med den ståtliga Margreta, men han såg alls intet land på det konstiga farvatten, som han kommit ut i; och beträffande det sjökort, apotekaren en gång nämt, så var det oåtkomligt. Margreta bevakade alltför väl sin syster att denna skulle ha vågat blanda sig i hvarken sjökort eller andra kort. Hon sade endast: ”Majken, om jag blir ledsen för något, så ...” och Majken var som ett mjukt vax i hennes hand.

Emellertid hade den förste friaren totalt försvunnit, sedan han fått höra namnet på den nye brudsökaren; och apotekaren svor, skrattande, på att han skulle ha sina tre tunnor råg af någon annan.

Ändtligen var månaden full sedan den märkvärdiga midsommardansen. Då sade en afton gamle far, som hittills tegat och ej låtsat märka något: ”När går du ombord, son?”

Kaptenen ryckte till. ”Fråga mig tre dagar härefter, så skall far få svar!”

Hans öde skulle bestämmas innan dessa tre dagars utgång – det var kaptenens ultimatum.

Fria eller icke fria! Men då *icke* fria betydde ett mörker för hela lifvet, blef frieriet oundvikligt.

Då han hunnit till detta afgörande, utgjorde målet för nästa fråga hvilkendera af de tre dagarne skulle väljas.

Torsdagen var en Tycho-Brahe-dag, ej egnad att afsluta vigtiga handlingar. Fredagen kunde än mindre duga för kärlekssaker: den hade sin hemskhet efter afskedet från Kræmer ... en dag, som sjömän dessutom aldrig riktigt godkänna att vara lik de öfriga i veckan. Återstod endast lördagen, hvarom ej var annat att iakttaga än att den var torgdag och postdag – så mycket bättre: det var då dubbelt göromål på apoteket, så att man kunde bli mera ostörd deruppe ... Alltså lördagen.

Väl betänkt, gjorde dock kaptenen, hos hvilken vidskepelsen utvecklat sig till ett verkligt karaktersdrag,

följande förord med sig sjelf.

Om första möte han fick, då han kom ut, vore en gammal käring, skulle han uppskjuta sitt förehafvande till nästa höst. Om han deremot mötte en hund, då ville han oförskräckt gå fram och uträtta ärendet.

Utstyrd såsom sig vederborde för en man stadd på giljarefärd, öppnade han vid 11-tiden sin dörr och tittade försigtigt och med stark hjertklappning utåt gatan, men ingenting syntes till, utom några fredligt sinnade höns och en liten gosse, hvilken sträfvade sin verld fram med en vattenkruka i ena handen och en bundt stickor från grannens byggnadsvirke i den andra. En irrande gris spatserade väl också härs och tvärs öfver rännstenen, men detta allt var föremål utan betydelse i dagens tilltänkta drama.

Med en viss dristighet steg kaptenen öfver tröskeln, börjande sin vigtiga gång – och hvad mötte honom vid första hörnet, då han närmade sig målet, om icke borgmästaren Grundells stora hund, som alldeles rusade på den af glädje strålande friaren och gaf honom alla de karesser, denne för närvarande kunde göra sig hopp om.

Visserligen träffade han sedan i sin väg tre à fyra ganska skarpa gamla qvinnor, men nu kunde han ha mött hela tjoget utan att det oroade honom: deras makt var bruten.

Då han ankommit till apoteket, låtsade vännen Falk ingalunda se att vännen Rutger efter några minuters samspråk styrde kosan till de öfre regionerna. Apotekaren var deröfver så mycket mer förtjust som han nyss sett sin hustru styra kosan öfver torget för att besöka en sjuk grannfru. Deruppe fanns ingen annan än lilla svägerskan.

Och lilla svägerskan, som aldrig nu tänkte på ett störande, satt helt oskuldsfull i handkammaren och siktade mjöl med en röd silkesnäsduk vriden om pannan, ett slags turban, som borde skydda håret mot mjölpudret.

”Hvem är det?” ljöd hennes ungdomligt klara röst, då hon hörde någon gå i salen. Men då intet svar följde, sprang hon ut och stannade helt häpen vid åsynen af kaptenen, svartklädd med hvitt krås i bröstet ... Detta var första gången de träffades ensamma.

Trots det goda möte han haft, kunde friaren, då målet nu var så nära, icke värja sig för en stark tryckning öfver bröstet, men den försvann med underbar hastighet, då han fick se den röda silkesduken, som han sjelf för några dagar sedan glömt qvar, nu ha erhållit en så afundsvärd plats. Ja, han kände sig af denna oväntade framgång så lyftad, att han helt modigt steg fram och uttryckte sin förhoppning att mamsell Margreta icke skulle taga hans besök alltför ogunstigt.

”Falken är dernere och Majken utgången” .... Den unga damen ärnade helt behändigt afsluta saken härmed och smyga sig ut.

”Mamsell Margreta, jag har icke ärnat att söka hvarken Falken eller hans hustru i dag. Jag ärnade ... Nej, fly för all del icke – jag skall ej vara vidlyftig.”

”Men herr kapten ser ju hvad göromål jag har! Icke är det möjligt att jag kan bli qvar – jag kan det verkligen icke: jag är ju alldeles hvit.” Hon kunde mera sanningsenligt ha sagt ”alldeles röd”, ty nu hade rodnaden hittat väg till hennes ansigte och brände från halsen till pannfästet, der den knappt kunde skiljas från den röda duken.

”Om mamsell Margreta går, så har jag fått hela det svar, jag behöfver. Men gör icke det – bättre stund kommer ej igen ... Får jag säga ett par ord?” tillade han med kort och upprörd röst; och då ingen vägran afhördes, fortsatte han: ”Länge, mycket länge har denna gamla strand legat mig tungt på sinnet. Jag har stridt hit och dit, men slutligen var beslutet stadgadt att bli medborgare i ett annat land, och jag var nästan

fullkomligt klar till utfarten, när midsommaraftonen inträdde. Då” – han höll upp några ögonblick – ”skakades jag först in i själen af min gamle fars ord. Gubben talar icke ofta, men när han gör det, är det sådant som en son med vördnad kan höra på. Han förebrådde mig att jag ville vända min håg från de böljor, som utkastat mig i verlden, och från den gamla nu strandade skutan, som skyddade mig, då jag icke kunde skydda mig sjelf. ’Blif qvar’, sade han, ’och gift dig!’ Tänkande på dessa ord, gick jag utåt torget, och der skakades jag in i hjertat af en syn, som sedan alltid följt mig. För hvarje dag funderade jag allt mer och mer på fars ord – och nu frågar jag helt enkelt mamsell Margreta: Skall jag resa eller skall jag stanna qvar och bygga mig ett bo vid samma bugt, der ungen först flög ur boet?”

I början hade Margreta tum för tum flyttat sig mot dörren. Men då hon märkte huru under talets värma friaren tum för tum flyttade sig efter, tills han lyckats inringa henne mellan kakelugnen och länstolen, gjorde hon ej flera försök, utan lät hela sitt sinne fänglas af de enkla och öppna orden.

”Herr kapten, detta är hedrande tänkesätt, och de hedra den, som hör dem. Men det är verkligen så, att många ord nått mina öron, som ...”

”... som kanske icke varit gynnande för mig?” inföll kaptenen. ”Jag är en rättfram man, med ett hetsigt lynne, det medger jag, men derjemte alltför vek i en del ting; och jag tror icke att jag misstager mig i den saken, att den qvinna, som värderar mig nog för att bli min följeslagerska, icke får skäl att ångra sitt förtroende. I kärlek som i vänskap har jag ett trofast hjerta.”

”Dessutom, herr kapten, är jag mycket ung, säkert för ung, och jag har alltid haft fruktan för ett stormigt hemlif.”

”Men tro då icke allt – eller rättare: tro hvad som helst, utom det att jag kunde bereda en enda stunds sorg åt den, som jag känner skall bli mig dyrbarare än mitt eget hjertblod ... Och gif nu ja-ordet eller minsta ord, som kan tydas till godt!”

”På egen hand, herr kapten, hvarken vill eller kan jag afgöra något, men tala med mina slägtingar och skrif till mina föräldrar! Hvad de säga vill jag rätta mig efter, ty herr kaptenens ord har lugnat mig och låtit mig se saken från en bättre sida än jag först tyckte att den hade.”

Hvad begärde, hvad *kunde* han väl mera begära?

Rådslag och bref vexlades, och slutet af alltsammans blef att kaptenen, i stället att lemna landet, lade grundstenen till ett eget hus – och den 4 januari 1782 stod i Uddevalla det bröllop, som förenade kapten *Rutger Smith* med *MargretaStiegler,* af hvilket äktenskap den dotter, som upptecknat närvarande lilla skizz, utgjorde fjortonde och sista barnet.

En blick i stadens krönika.

Bland Sverges märkligare orter finnas måhända ej många, omkring hvilka djupare, sorgligare och vigtigare minnen knyta sig, än omkring den lilla gränsstaden Strömstad med dess närmare och fjärmare nejder.

Grannskapet till Sverge, då Bohuslän var norskt, och grannskapet till Norge, när det var svenskt, har från urminnes tid, innan några häfder ännu blifvit ordnade, gjort denna provins till ett olyckligt tvedrägtsäpple, steckt vid elden än på ena, än på andra sidan. Men ingen del af äpplet har lidit svårare medfart än den, på hvilken Strömstad egde anspråk, alltsedan dag gick upp öfver dess tillvaro.

Ständigt nedtrampad af allt slags godtycke, liggande som en tröskel i vägen från både sjö- och landtsidan för

både vän och fiende, har staden hemsökts af krig, eld, hunger, rysliga farsoter och allt möjligt inbördes elände.

Enda bundsförvandt, som alltid qvarstått huld och trogen, är hafvet, som från vestra sidan begränsar dess stränder. Det är väl sant att under hårda höst- och vinterstormar så vilda och högresta vattenmassor vältrat sig uppåt sandreflarna, att de lätteligen tyckts kunna sopa med sig i djupet alla dessa små byggnader, som brakande darrade vid stormens påpressning, men nej – de stackars husen hade ingenting att frukta af gamla Skagerak, med hvilket längesedan ett ödmjukt förbund blifvit ingånget.

Sägnerna om denna del af Viken och dess inbyggare draga sig in i mörka hednanatten, långt tillbaka före den tid, då Bohuslän som ett eget smårike styrdes af Alfernas ätt, från hvilken utan tvifvel ännu benämningen svartalfer och ljusalfer qvarlefva. Tyvärr hafva de dock måst afkläda sig den menskliga hamnen för att i egenskap af sagoväsenden kringsväfva sina efterkomlingar, och de hemliga och farliga krafter, som tilldelas dem, ömsom goda och onda, bidraga till den mystiska gloria, som mer än allt annat försäkrar dem om odödlighet. Men icke nog med dessa Vikens anor: fornforskaren, som lemnar oss nyckeln till stenskrifterna, förtäljer att de hällkisterör, hvarpå bergspetsarne kring dess öar och holmar hafva en sådan rikedom, äro ett trovärdigt intyg att sjelfva bronsfolket här haft sin tillvaro.

Längre fram i tiden förnimmas vikingarne och småkonungarne, som icke blott i bergväggarne inristat sina egna bedrifter, sina inbördes strider och striderna med de besökande skottarna, utan genom härtåg och stora dater gjort Viken både fruktansvärd, berömd och besjungen af såväl främmande barder som barderna vid de egna småhofven.

Men då sällan någon glans utbreder sig utan att åtföljas af vissa fläckar, så fläckade sjöröfveriet de ståtliga vikingatiderna, och det var troligen den skräck, ryktena härom satte i mera fredligt sinnade stammar, som gjorde att skärgården – enligt ”historisk sägen” – låg öde till medlet af 1300-talet, då den skulle hafva blifvit bebyggd af konung Hakon Hakonsson. Måhända kunde denna strändernas öde tomhet äfven tillskrifvas den stora ”mannadöden,” såsom det ännu på folkets språk heter om digerdöden, hvilken, inkommen genom sjöfarande, utödde norden och särskilt grasserade så kring kusterna i Bohuslän att, efter hvad de gamle och sagan förmena, i en viss trakt blott en yngling och en flicka blefvo qvar för att gifva nya inbyggare åt Viken.

När första fiskarkojorna restes på de klippor, der Strömstad sedan uppväxte, är ovisst: det säges att de stått der ”från ålder”, ett uttryck, som tillåter den största möjliga utsträckning. Huru som helst, kommo efter Bohusläns sista öfvergång till svensk provins (1658) allt flere och flere kojor, och slutligen blefvo de så många, att de efter hand drogo sig från hafsbrynet bortåt Strömsån, hvilken förenar det stora vattnet med det lilla eller insjön, som följer vägen till staden från östra sidan och under namn af Strömsvattnet faller ut i den historiska Vettlandsälfven. Platsen hette då helt enkelt *Strömmen*.

Men när samhället blef allt lifligare, starkare och tätare genom inflyttandet af en mängd främmande sjöfarare och köpmän, som här drefvo raska affärer, gick det ej längre an att icke vara någonting i fråga om rangordning. ”Strömmen” måste komma sig upp i verlden och bli köping.

Detta kunde 1666 så mycket lättare ske som Carl XI:s förmyndareregering fästat nådig uppmärksamhet på ställets tilltagande välmåga, förhöjd derigenom att en stor del af norra länets handel flöt in der; och för att gifva den nya köpingen riktig fart, tillades den för vissa år någon liten andel af de allmänna förmåner, som kronan består sina uppkomlingar af sådan beskaffenhet.

Dock – när voro väl menniskorna nöjda? En köping är i alla fall en ringa ting emot en stad, och alltså måste redan efter några år Strömmen taga ut ännu ett steg.

Stadsprivilegier söktes, erhöllos och stadfästades slutligen af konungabrefvet den 11 april 1676 – och så föddes *Strömstad*.

Men det måtte sannerligen hafva varit en grym svartalf som osynlig stått fadder vid den dopakten, ty knappt hade det vigtiga brefvet blifvit inlagdt i stadens arkiv – icke ett par månaders dam hade fallit deröfver – än det jemte staden sjelf uppgick i lågor, antända af danske ståthållaren Gyldenlöwes trupper, hvilka då inträngde i Bohuslän, utmärkande sin väg med rysligheter af alla slag.

Det är ej att betvifla att staden nu, om den kunnat få utbyta sin beklagansvärda ryktbarhet mot sin fordna obemärkthet, gerna gömt sig i minsta skrymsla af gamla Strömmens klyftor eller dalsänkningar, men tyvärr äro inga önskningar mera fåvitska än de, som angå det förflutna.

Strömstad befästades nu af fienden och låg i qväfning, tills en svensk ströfkår helt oväntadt bortsnappade besättningen. Men efter några månader ryckte danskarne åter till sig sin eröfring, och under hela tiden voro invånarne liksom fågelfria, gående ur hand i hand och lidande nästan lika mycket förtryck och utsugning af sina nya som gamla landsmän. Ja, man kan väl säga att de slutligen inga landsmän egde under detta fyra-åriga slafveri, hvaraf för öfrigt Bohuslän i gemen tog en långvarig skada. Strömstad, såsom gränsort, låg dock alltid närmast, ehuru det numera endast utgjordes af grusade ruiner.

Kalm berättar i sin resa genom dessa trakter (1742) ett drag, som nogsamt visar hvad detta grymma krig tryckt för en prägel på befolkningen närmast de våldsamma scenerna. I Skee pastorat hörde han ingen nämnas vid ålder på annat sätt än ... ”han föddes under eller efter gyldenlöwsfejden” eller ”han var så och så gammal, då gyldenlöws-fejden utbrast”.

När sent omsider all denna jemmer nått sitt slut och historien genom fredsfördraget i Lund 1679 slagit om ett nytt blad, skulle den stackars gränsstaden försöka att åter komma på fötter efter sitt långvariga lidande, men förgäfves ropade den efter en hjelpsam hand att stödja sig vid. Kronan tyckte väl att staden hade fått nog genom sina stora tilldragelser; och då andra orter kommo i åtnjutande af någon huldhet, blef Strömstad bortknuffadt som ett illa tåldt styfbarn.

Också var den skada, staden lidit af gyldenlöws-fejden eller, såsom det mera uttrycksfullt heter bland bohuslänska allmogen, ”den stora ofreden”, rent af obotlig. Och alla försök att få den upp gingo så mycket mer baklänges, som dess dödsfiende Fredrikshall, icke heller då så gammal i tidböckerna, redan började draga åt sig en del af Strömmens fordna trafik. Dertill uppstod handel på det ena fiskläget efter det andra utåt hela kusten; och när till sist de stackars privilegier, som blifvit köpingen beviljade, gingo till ända, föll ett fullkomligt mörker öfver det sedan på åtskilliga sätt beskattade samhället[2], och det för fulla segel gående stora skeppet, hvilket är synligt i stadens sigill, tycktes vara ditkommet som en blott och bar ironi.

Så, med trögt blod i ådrorna, kommo och flydde åren, visst icke under sömn, ty löwendals-fejden 1711 bullrade rundtomkring, men det gick dock ett dödvattendrag under strömmen, ända tilldess att en ny stor lifspuls trängde in genom både vatten, klippor och folk. Denna lifspuls hette Carl XII, och norska kriget under denna period benämnes än i dag ”kong Carls ofred”.

Innan vi tala något om denna för Strömstad så vigtiga tidpunkt, kunna vi ej annat än för några ögonblick dröja vid de anklagelser, hvilka under såväl den stora gyldenlöws-fejden som den lilla löwendals-fejden slungades mot de flesta presterna inom gränspastoraten. Dessa andans män, fridens budbärare, blefvo offentligt öfverbevisade om att ha haft gemenskap med fienden; och det förljöds såsom en olycklig sanning att det myckna onda, som härigenom uppkom, icke ens kunde täljas, hvarföre ock de krigiska herdarne af fruktan för efterräkning ”nedlade för kongl. maj:ts tron den underdånigsta bön att kongl. maj:t täcktes i förgätenhet ställa och med ett nådestreck öfverstryka hvad de i förledna ofredstid af fruktan och tvång kunna hafva begått”, hvilket ock ”kongl. maj:t lät så vida hos sig rum finna som de det sjelfva med ånger erkände”.

Emellertid blefvo flere af dessa presterliga orostiftare arresterade, och den gamle 70-årige prosten Peder Gudeson Gädda i Nafverstad (Bullarens härad) blef emot sin vilja transporterad till Linköpings stift. Men hans son, Gude Gädda, som varit bland de arresterade och sedermera i sin tur fick Nafverstads pastorat, fortplantade der slägten. Familjen ”Gjedde”, ursprungligen en norsk adelsslägt, som lärer ha förlorat adelskapet derigenom att en af dess medlemmar gifte sig med en ofrälse ”jomfrue”, är se’n århundraden bekant i Bohuslän under det försvenskade namnet. Otaliga historier hafva der varit i sväng om denna familj, hvars efterkommande i flerfaldiga befattningar blifvit utgrenade kring land och kust.

Det var en af de andliga herrarne Gädda som, då han vid ett besök af stiftets biskop manhaftigt skulle undantränga det nyfikna och sammanpackade folket, helt faderligt yttrade: ”Dra åt helvete, go’ vänner – biskopen kommer i hack och häl efter.”... En annan Gädda, stor älskare af fiske, brukade sysselsätta sig med metning, under det han for öfver sjön till andra kyrkan. Vid ett dylikt tillfälle kom han i ett så ursinnigt fiskeribegär att han försummade tiden och skickade sin dräng till kyrkan (Mo kyrka) med underrättelse att han ”af laga förfall” var hindrad att predika, hvarvid den bestörta församlingen, af hvilka flere gått ända till ett par mil för att låta sig uppbyggas af deras pastors väldiga sätt att tyda Guds ord, med bekymmerfri saknad måste åtskiljas .... En tredje Gädda, en 90 års man, drömde om natten till fredagen att hans förfäder förkunnade honom att de snart skulle träffas, hvadan han borde göra sig redo till sista resan. Gubben upptog drömmen som en trovärdig förutsägelse, och när söndagen kom, förkunnade han från predikstolen för sin gamla församling att han nu ville taga farväl af sina trogna får, emedan han fått budskap om snar skilsmässa ifrån dem. Innan slutet af följande vecka hade herden ock ”vandrat” efter blott ett par dagars sjukdom.

Den förste herden af Gädda-slägten, som regerade öfver bullingarne, sonson till den lärde religionsprosten[3] Gude Axelsson Gjedde i Qville, lärjunge af Luther, hette Peder Jensen och var pastor i Nafverstad till 1645, då han afled vid ovanligt hög ålder. Den siste af denna märkvärdigt seglifvade prestslägt, Hans Georg Gädda, erhöll Nafverstad 1787 och dog 1815, tre och åttatio år gammal, fader till nitton barn. Det är väl ej många ätter som innehafva en tron så länge – och det var endast under få mellantider som bullingarne, då sidogrenar genom qvinnolinien och mågskap uppkommo, fingo ge pastorn annat namn än Gädda.

Till Nafverstads pastorat kom efter denne siste Gädda ”bildningens apostel” Wilhelm Geintschein, en välsignelse för de förvildade, som ett verkligt ogräs uppskjutande bullingarne. Efter år 1811 erhöll Geintschein en stor ryktbarhet och led mycken förföljelse genom en skrift, i hvilken han bestred Joungs profetia om det 1000-åriga rikets begynnelse med året 1836[4]......

Men det är nu tid att återvända till Strömstad och det egentliga ämnet.

För icke längesedan låg vid ungefär midten af Långgatan ett litet lågt, mörkt hus, sammanhängande med ett större, båda tillhöriga min bror, kofferdikaptenen Paul Smiths enka.

I detta lilla hus, som, numera försåldt, lärer vara påbygdt, gästade under sina flerfaldiga besök i staden Carl XII hos dåvarande borgmästaren Kamp; och emedan det var derifrån som han, vid underrättelsen om enkedrottningens död, daterade ett bref, hvilket på det nogaste karakteriserade den enkla hjeltesjälen, så anföres här detta bref, skrifvet till kongl. rådet grefve Nicodemus Tessin:

”Carl, med Guds nåde, etc. Vår synnerliga ynnest, etc. Såsom vi i nåder godt funnit uti tre lika delar låta skifta all den lösa qvarlåtenskapen efter hennes kongl. maj:t enkedrottningen, vår högstsaliga fru fadermoder Hedvig Eleonora, hvarom vi låtit afgå våre nådige order till kongl. rådet och guvernören grefve Carl Gyllenstjerna, alltså är härmed till eder vår nådiga befallning att j ären dervid tillstädes att emottaga *vår* andel, hvilken j sedan låten fördela i tvänne lika delar, tillställande den ena delen hennes kongl. höghet prinsessan, vår högtärade kära syster, och den andra delen hans durchlaucht hertigen af Holstein. Hvarmed j förrätten det oss till nådigt behag länder. Och vi befalle, etc.

Strömstad den 8 Maj 1718.

CAROLUS.

O. Cederström."

Blotta namnet "kong Carl" har ännu en elektricerande kraft, åtminstone bland det egentliga folket – och huru många enskilta minnen och sägner har ej Strömstad från den tid, då denne all prakt, flärd och beqvämlighet föraktande konung gick bland folket såsom en af dem sjelfva .... Hans lifvande dryck var det klara vattnet, och under sina vandringar till Kollekindsfjället (tre fjerdedels mil från staden) hittade han sjelf ett dittills oupptäckt källsprång. Ur denna "kong Carls källa", såsom den ännu kallas, hemtas i den dag, som i dag är, det förträffliga vatten, hvilket utgör en stor förtjusning för badgästerna.

Nu var det första gången staden i verkligheten kände sig stå under kungligt hägn. Man har också gifvit Strömstad benämningen "kong Carls öga."

Det är kändt att stora planer för denna orts framtid hvälfde sig inom konungens hufvud – och hvem vet, ifall den 30 november 1718 icke splittrat så många förhoppningar, om ej Strömstad nu varit en stad af rang såsom station för flottan: den skulle prydt dess präktiga hamn.

Huru som helst, blef staden nu återigen en vigtig punkt – ty då det för konungen under belägringen i Norge var nödvändigt att hafva kommunikation med Sverge öfver Bohuslän, blefvo Strömstad och Svinesund de märkligaste orterna. Öfver sundet slogs en brygga, skyddad från svenska sidan af flera skansverk, bestyckade med artilleripjeser från Bohus fästning, hvilken numera såsom belägen för långt från gränsen, ansågs obehöflig att längre hållas vid stånd. Skansarne kallades Sundsborg och lära af konungen varit tillärnade att en dag förvandlas till verklig fästning. Men denna plan stannade med de öfriga i löpgrafven vid Fredrikshall.

Strömstad såg nu äfven på *sin* grund stora kaserner, magasiner och befästningar uppresas. Icke mindre än tre olika batterier uppfördes: ett midt på torget kallades "Prins Carl', det andra på Laholmen, närmast stadens stora hamn, benämdes "Carolus" – dess lemningar synas ännu – och det tredje "Prinsessan Ulrika", nordligt från staden. Tillsammans egde de en bestyckning af 20 adertonpundiga kanoner. Deras anläggande och försvar var uppdraget åt generalmajor Johan Gjerta ......

Men förr än vi se den dag randas, då dessa batterier kommo att spela med i historien, skola vi anföra den vigtiga händelse, som tvang kung Carl att upphäfva det årets belägring, nemligen sjöslaget den 27 juni vid Dynekilen, belägen omkring en mil norr om Strömstad. 5

Kung Carl, som för arméns räkning var i högsta behof af munförråd, en tillförsel som skulle ske sjövägen genom inloppet till Fredrikshall, hade härom afsändt sina order till Göteborg, och schoutbynachten Strömstjerna fick befälet öfver transportflottan. 6

Emellertid var chefen i följd af motvind nödsakad att löpa in till Dynekilen, hvars hamn ligger nära två mil från inloppet och tre mil från Fredrikshall. Detta inlopp är så trångt att man ansåg det vara lätt att här försvara sig.

På transportflottans lyckliga framkomst berodde helt och hållet fälttågets utgång, hvarföre fienden också länge haft sina blickar riktade på dess borttagande. Men den var icke lätt att åtkomma såväl för dess starka betäckning som för dess läge i den farliga Dynekilen, hvars höga klippstränder bort försäkra fienden att de bevarade hvad dem anförtrodt var.

Det fanns likväl en dansk hjelte, den store Tordensköld, som vågade försöket.

De svenske officerarne på konfojen bevistade i all sköns ro och sjelfförtröstande säkerhet ett bondbröllop på Dyne, då plötsligt kanonsalfvor kallade dem från den glädtiga bruddansen till slagtningens blodiga tummel. Gynnad af en strykande vind, hade Tordensköld med en fregatt, några kanonpråmar och galerer styrt midt in i svenska flottan och gaf der lag på lag.

Elden varade med ömsesidig häftighet i flera timmar utan bestämd lutning åt någondera sidan, men svenska flottiljens redan från början underordnade ställning försvårades ännu mer, sedan chefsfartyget jemte åtskilliga galerer fått sina förtöjningar bortskjutna och flera nya fiendtliga galerer inkommit i hamnen.

Stridens slutliga utgång blef, att en del af de svenska fartygen skötos i sank, andra togos af Tordensköld och resten sprängdes i luften af svenskarne sjelfva, hvilka, då de ej förmådde rädda dem, icke ville se dem i fiendens våld. Olyckan fullständigades derigenom att man icke tänkte på besättande af stränderna vid utloppet till att försvåra återtåget för fienden, hvilken genom denna uraktlåtenhet också i all säkerhet försvann med sitt byte.

Det var i följd af denna motgång som kung Carl nödgades afstå från sina planer för det året. Olyckan i Dynekilen hade beröfvat honom både proviant och ammunition, hvadan fälttåget inställdes af sig sjelft.

Amiral Tordensköld, uppeldad af det vågstycke, hvarigenom han lyckats rädda sitt fosterland denna gång, uppgjorde stora planer för den följande delen af kriget. Men det såg ut som om den svenska flaggan icke gifvit sig ro, innan hon fått sina fläckar urtvättade, och nu erhöll hon hjelp af en stormakt, som ingen förmådde motstå.

Under vintern förde den danske amiralen sjelf en transportflotta till Norge, men led skeppsbrott i skären, hvarvid några tusen man gjordes af svenskarne till fångar. Amiralen hämnades genom plundringar på bohuslänska kusten, men då han den 2 maj 1717 med en flotta af 21 segel anföll Göteborg för att uppbränna dervarande svenska skepp och magasiner, misslyckades hans plan och han förlorade åter ett par galerer och mycket manskap.

Genom detta hindrades Tordenskölds samtida idé att förstöra Strömstad, hvarigenom general Gjerta fick tillfälle att iordningställa försvarsverken derstädes. Deras fullbordande var af så mycket större vigt som en ny transportflotta redan ankommit till staden, en annan väntades och fiendens kryssande i närheten väckte fruktan att förlidna årets händelse i Dynekilen skulle förnyas – – – – – – – – – – – – – – – – –

Den 4 juli kom också den lika fruktade som fräjdade amiralen och lade sig vid Salomonsholmen utanföre Strömstads hamn med 3 örlogskepp, 2 skottpråmar samt 12 galerer, tillsammans bestyckade med 150 kanoner. Han blef likväl några dagar liggande stilla och gaf svenskarne tillfälle att göra sig i ordning för emottagande af en sådan gäst.

Enligt Ödman var det blott de tre örlogsskeppen som ankommo den 4 juli. ”Söndagen therpå, then 7:de, anlände en pråm til honom (Tordensköld) och 6 stycken galeyer.” På sådant sätt kan det förklaras att fienden använde så många dagar till rekognoskering.

General Gjerta öfvertog sjelf befälet på Laholmen. Öfverste Budenbrock förde kommandot på Strömstads torg och öfverste Rutensköld i batteriet ”Prinsessan Ulrika.”

Natten till den 8 juli, denna så storartade och säkerligen minnesrikaste dag i den lilla gränsstadens annaler, halade sig Tordensköld i största tysthet fram under de svenska batterierna. Klockan 2 efter midnatt ljöd första signalen till en den starkaste kanonad, som utan afbrott varade i åtta timmar. General Gjerta, hvars tapperhet blifvit högt vitsordad, stannade ej i skuld hos de danska. Hans eld svarade med samma häftighet, och han hade dessutom den fördelen framför fienden att han kunde rikta sina skott med större säkerhet.

Också hade svenskarne den tillfredsställelsen att redan efter några timmar se den ena fiendtliga kanonpråmen såsom redlös bortsläpas ur slagtningen. Men emedan batteriet på Laholmen på det häftigaste besköts af fiendens korseld, blefvo af dess 14 kanoner de 10 omsider demonterade, och de återstående började lida brist på ammunition, hvilken var så bortskjuten att man nödgades ihopsamla och begagna all de kulor, som fienden inskjutit i batteriet.”

Då Tordensköld märkte detta, beordrade han sitt folk att landstiga för att taga batteriet med storm.

Härom förtäljer Ödman:

”Klockan half nije rodde 2:ne galeyer ända åt thet stora batteriet på Laholmen fulla med folck, i mening samma at intaga, ropande victoria, emedan the mente thet våra svenska voro redan therifrån och platzen öfvergifvit. Men när the kommo in emot landet, kommo våra granadeurer och västerbottningarne fram på bärget och gåfvo på them en sådan eld att innom kort syntes icke mer än som en man, hvarpå bägge galeyerna drefvo för vrak och voro så nära landet, at öfverste lieutenanten Claussen sprang i vatnet och tog efter them med sitt manskap, men kunde intet hinna them. I thet samma kom en eschaloup med 10 man och ville boxera them ut, men then samme blef så bemött, at 3 man theraf kommo med platz tilbaka, men alla the öfriga ihjälskutne. Strax ther efter kom en annan mindre galeya, som ock förlorade mycket manskap, hvarpå galeyerna drefvo ifrån landet, och imedlertid kononerades från skeppen på våra alt stadigt tils galeyerna kommo til skeppen igen, som kappade sina anckar-tåg, dragandes sig ut under Salomons-Holmen. Man mente at commendeuren Tordenschiöld blef död, af orsak at the så hastigt drogo af.”

Den danske amiralen hade verkligen blifvit sårad af tre muskötkulor. Under hela affären rodde han af och an i den häftigaste elden, med sin studsare oupphörligt skjutande efter general Gjerta utan att träffa.

Slaget var afgjordt, segern fullständig. Öfver 1,200 man af danskarne voro döda och 400 sårade. Svenskarne förlorade genom döden 200 man, 100 voro sårade.

Hänförelsen och triumfen gåfvo sig nu luft i de lifligaste utbrott, ”särdeles”, såsom det heter, ”hos de goda strömstadsboerna, hvilka upphäfde höga fröjdeskri och efter på torget hållet tedeum inbjödo sina tappre försvarare till en glad afton i sina sönderskjutna boningar, hvilka, enligt en samtida berättares ord, sågo ut som genomborrade fisksumpar. Fienden hade nemligen riktat en häftig eld mot batteriet på torget, men de flesta skotten hade förirrat sig i husen, så att man i dessa uppsamlade öfver 200 stångkulor, inemot 300 länkkulor samt en oräknelig myckenhet skrot” ...... Ännu intill senare tider hafva kulor sutit qvar i ytterväggarna, och vid reparationer finner man än i dag sådana minnen efter tordensköldska besöket.

Denna glädjefest midt i förödelsen, under det man står husvill, denna patriotiska feberglödande entusiasm, medan man omgifves af alla de tänkbara olägenheter och oredor, en sådan fasans tid medför, hade starkt tycke af en uppflammande lusteld, släckt i storm och natt.

Men när morgonen randades och sinnena sökte komma i jemvigt, då stod sanningen klar – och sanningen var den, att eländet väl kunde blifva större, men att det redan var stort nog.

Att öfver hufvud manspillan å svenska sidan jemförelsevis var så obetydlig, förklaras deraf att skeppens vaggande rörelse gjorde att fienden för det mesta sköt öfver eller under målet. Amiral Tordensköld lärer ha mistat befälet för den misslyckade affären. Men kung Carl lät genom ett bref till general Gjerta uttrycka för honom och hans bussar sin stora tillfredsställelse.

Straxt härefter blefvo kusterna kring Strömstad alldeles befriade från åsynen af den danska flaggan. Men den 1 augusti återkom fienden med förstärkning och bombarderade staden i tre dagar, dock utan att de inkastade bomberna gjorde staden någon betydlig skada.

Emellertid rådde hos de befälhafvande i Strömstad en stark oro för den andra transportflottan, som låg vid Grafverna. Dess ankomst var så mycket mer efterlängtad och nödvändig som den sista affären nära nog gjort slut på hela krigsförrådet. General Gjerta insåg likväl att ingenting var att hoppas, sa länge Starö sund, som utgör södra inloppet till Strömstads hamn, ännu var tillspärradt af de fiendtliga fartygen. Om någonting här skulle uträttas, måste det ske genom öfverrumpling.

Fördenskull beslöt han sig att om natten till den 15 augusti ditföra åtta artilleripjeser, ett förehafvande, hvilket till en början blef obemärkt af fienden.

”När danskarne om morgonen slogo revelj, helsades de med så lifliga salfvor både från batteriet och handgevären, att innan de väl hunnit i kläderna, voro en mängd dödade och sårade samt en af galererna skjuten i brand. Rådvilla genom det oförmodade besöket, fingo de först efter en halftimmas förlopp sina stycken klara till skott. Men då var striden för dem redan förlorad, och de måste efter en stunds skjutning, illa tilltygade, draga sig ur elden och lemna passagen öppen för svenska transporten. Denna anlände kort derefter och blef efter mycken möda lyckligt bragt till Strömstad. Under vägen frestade väl danskarne ännu en gång på att borttaga den, men ett betäckt batteri öfvertygade dem om fåfängan af detta och alla vidare försök i den vägen. De gingo då till segels och oroade aldrig mer Strömstad, så länge kung Carl lefde.”

Den 27 kom konungen sjelf till staden. Hans ankomst inträffade vid samma tillfälle som är omtaladt i föregående skizz, nemligen under det trupperna höllo korum, då konungen steg af hästen och, sjelf knäböjande på torget, deltog i andakten.

Han vidtog nu flera försvarsanstalter och gaf staden flera utmärkta ynnestprof, hvaribland förnämligast bör räknas att han för tio års tid befriade den från alla kronoutskylder. Också hette det att ”han ansåg stadens bevarande såsom ett nödvändigt vilkor för sina vapens framgång i Norge.”

Förutom Strömstad och dess borgare fanns en ort och en person i närheten, som synnerligen måtte ha behagat konungen. Orten var Näsinge pastorat, på vägen mellan Strömstad och Svinesund, och personen var den just under kriget tillsatte kyrkoherden Lomberg, hvars efterkomlingar i Strömstad sedermera haft högst oblida öden. Om konungen lefvat, skulle hans synnerlige gunstling, pastorn i Näsinge, fått ett annat bättre pastorat; men så som han nu hade det, gästade hans maj:t mer än ofta hos den manhaftige mannen, som förut varit bataljonsprest; och under alla konungens resor till häst och fot kring nejderna var Lomberg hans förelöpare på de obanade vägarne, hvarunder månget fritt samspråk egde rum.

Under dessa rekognoskeringar hände sig att Lomberg slutligen kunde tröttna, men aldrig konungen.

”Pardon, ers maj:t”, vågade Lomberg en gång i sin frihet yttra, ”men jag tror att mina stöflar våga vara ers maj:t ohörsamma.”

”Nästa gång”, svarade kung Carl, ”skall jag skänka dig ett par af mina – släpp derför till de här ...”

”Ers maj:t är alltför nådig, men nöden tvingar mig tillstå att mina fötter göra gemensam sak med stöflarna – och om den der björkdungen, som af en god försyn blifvit nedsänkt hit bland fjällen, icke misshagar ers maj:t ...”

Konungen log och lät så mycket hellre en rastestund ingå, som han på morgonen blott förtärt ett par glas vatten och ett stycke korf och bröd, och pastorn hade alltid någon enkel välfägnad i renseln.

Vid en sådan liten morgonrast för konungen och presten, då den förre, utsträckt på marken, stödjande ena armen mot en sten, höll på att med otrolig hastighet konsumera hvad prestgårdens skafferi kunnat åstadkomma, och den senare, sittande på en kullfallen trädstam, af pligtskyldigt nöje att höra på hans maj:t, med inre ångest såg den halfva stekta grisen antaga allt mindre och mindre proportioner – vid en sådan

stund, medan fåglarne drillade och flaxade i skyn och träden susade och den lilla bäcken, der frukostdrycken rann fram, porlade så vackert, berättade konungen för sin vapendragare ett äfventyr, som nyss händt honom i fjällen.

Men då det vore omöjligt att noggrant återge hans maj:ts ord efter som pastor Lomberg berättat dem, omtalar jag historien sådan som jag otaliga gånger hört den af min gamle far, hvilken brukade begagna den såsom en moralisk föreläsning för oss barn öfver opassande sjelfsvåld och onödigt slöseri med Guds gåfvor. Min far, som på långt när icke så gerna och så fullständigt höll tal som min mor, nyttjade vanligen någon historia, hvars upplysande exempel fäste sig i barnaminnet.

”Då kung Carl”, hette det, ”en gång irrat ensam bort från sina följeslagare under en vandring i Hogdals socken – han var en sådan man som icke tyckte stort om häl-uppvaktare – fick han, just när han kände hunger och törst angripa sig som värst, sigte på en liten snygg stuga i en fjällkrok. Han skyndade dit och klappade på. Men som han aldrig var så klädd att man af kläderna kunde sluta att han var kungen eller någon hög herre, var det icke heller underligt att gumman, som öppnade dörren, icke gjorde några komplimenter, utan bara sade: ”Guds frid, och stig på!” Det var så vant den tiden att se krigsfolk.

Inne i stugan satt mannen vid bordet och höll just som bäst på att göra sig sjelf besked i en väl skurad enekanna, fylld med dricka. Det var en sträng gubbe, men gudfruktig. Han helsade på den främmande och sa’: ”Sätt er ... Hör j till kungens officerare?”

”Ja!” svarade hans maj:t ... ”Men har j något att äta i huset, godt folk? Jag är både hungrig och törstig.”

”Det hör en alltid ... Nå, Malena, sätt fram någon välfägnad ... Är j kanske nära kungens person?”

”Ja, så är jag!” svarade kungen. ”Kan jag tjena er med något – är j kanske icke nöjd?”

”Om *jag* är nöjd eller inte ligger föga vigt på. Dessutom, skall j veta, är jag en man, som sett för mycket i min dar att inte veta spara på tungan. Aldrig uttalar jag mej om höga öfverheten .... Gutår – skål för kungen ... Se, nu har mor tagit fram hvad huset förmår.”

Det på bordet framsatta bestod af smör, ost och bröd samt en liten ännu oskafven lemning af en fårbog.

Kungen gjorde sig genast en smörgås och lagade till en tjock ostskifva för att breda ofvanpå.

Med onda ögon hade gubben åsett att knifven gjorde så stor inskärning i osten, men då han nu såg hvart skifvan skulle ta vägen, förlorade han alldeles tålamodet. ”Skäms j inte”, utbrast han, ”att lägga två sofvel på ett bröd – menar j att vår Herre ger en sina gåfvor för att en i onödan skall sköfla bort dem?”

”Du har rätt, gamle man – och den lärdomen jag nu fått, skall jag ärligt lära ut bland kungens folk ... Gif dig tillfreds: jag lägger ner osten så länge.” Och hans maj:t åt bara smörgåsen.

Ett sådant bevis på hörsamhet blidkade gubben: han blef språksammare och de hade mycket tal mellan sig om kriget och ställningen i landet, tills kungen, som druckit ur samma kanna som gubben, gjorde sig färdig att gå och betala förtäringen.

”Jag tar inte en styfver af kung Carls folk – kungen behöfver nock sina styfrar.”

”Som j vill då, kära far ... Tack för era hederliga tänkesätt och för en rolig stund ... Farväl och Guds fred – kanske träffas vi än en gång.”

... ”Det tror jag inte blir något af med den spådomen!” sade gubben till hustrun, när han dragit igen dörren.

”Hvem vet, far ... Det var visst en stor herre.”

”Det säger jag inte emot. Men att han skulle låta höra af sig igen, det fäster jag mig aldrig vid.”

En fjorton dagar derefter kom likväl gubben på andra tankar. Stugan fick då besök af en ny krigsman, hvilken förde helsningar från officern, som varit der på gästning för ett par veckor sedan, och den helsningen bestod deri att gubben skulle komma till högqvarteret och ta sig en liten frukost.

Den gamle krusade undan både länge och väl, men klädde sig slutligen i helgdagsståten och följde vägvisaren.

Anländ till ort och ställe, blef gubben insläppt och kände genast igen sin gäst.

”Tack för sist, far!” sa’ kungen. ”Jag har så ofta talt om er, att det nu föll mig i hågen att träffa er.”

”Nå, vill j mej något nu då?”

”J afslog pengarna – ehuru ordet, som j gaf, var pengar värdt. Vill j nu ha den här till minne af mig?”

Gubben gick både rätt fram och baklänges, och visste knappt om han skulle fatta tag i en stor med silfver beslagen enekanna, som kungen tog från bordet och räckte honom. Slutligen fattade han likväl klenoden, och då stod der i silfverplåten på locket *Carl XII* med konglig krona öfver bokstäfverna.

Gubbens händer började darra, han satte ned kannan och såg länge med hela hjertat i ögonen på hjelten.

”J är kungen – men j är inte ond på mej?” Gubben nickade förtroligt.

”Tvärtom – jag önskar att jag haft hela hofvet och mina pager med mig på besöket ... Farväl, gubbe ... Om du någonsin får något att andraga, så kom dristigt igen ... Derute väntar dig så stor välfägnad jag sjelf har.”

Men den gamle Hogdals-bonden kom aldrig med någon supplik. Han hade upplefvat alltför mycken ära och glädje att behöfva mer af det slaget, och sedan satt han vid sin bordsända, stoltare än kungen sjelf, och visade för alla kommande och gående, både under och efter kriget, ”kong Carls kanna” ...

Denna kanna skall länge hafva funnits hos andra personer inom slägten, men hvart den slutligen landat känner jag ej, liksom jag glömt namnet på gubben, som erhöll gåfvan.

Med pastor Lombergs transport från Näsinge och Hogdal dog en mängd historiska anekdoter från denna tid så småningom bort, och traditionerna blifva nu allt glesare och glesare.

Hos gamle Ödman – också en manhaftig prest: han ref danskarnes plakater från kyrkdörrarna – står det någonting om att det skulle varit den krigiske pastorn i Näsinge som ingifvit kung Carl den sagolika idén att från Strömstad och öfver småsjöarna transportera en del svenska galerer genom Skee och Näsinge till Idefjorden.

Såsom allmänt är kändt, antages dock att idén var den ryktbare Svedenborgs och att den tillkom icke blott för att befria Idefjorden från fiender, utan ock för att vid infallandet i Norge hafva ryggen fri och sålunda lättare kunna skaffa materialier för Fredrikshalls belägring.

Emellertid behöfdes det kung Carl och hans jernvilja för att sätta fötter under en så genialisk och vidt utseende tanke, hvaraf otaliga minnen och sägner lefva qvar – ja, väl mer än sägner: på Strömsvattnets botten sofver ännu en af dessa historiska fabel-galerer. Längre fram i tiden försökte en krigare att begagna sig af tvänne andra, som förirrat sig åt annat håll.

Från Strömstad transporterades 9 galerer och 5 slupar, ett nära två månaders arbete på en sträcka af två och en half mil. Början skedde vid Strömsvattnet, öfver hvilket de anlände till Blomsholm, hvarifrån de drogos landvägen, tills de utkommo i stora Färingsjön, dernäst hamnande på Näsinge prestgårds egor. Här, mellan moras, branta klippor och berg, fördes de ned i en liten sjö, som kallas ”Prestvattnet”, och sedan inåt åkrarne vid nämde prestgård till lägenheten Sundbys åkergärde och skog ut i Långsjön. Från Långsjöns strand gick deras underbara färd på bäddar af ekplankor och granris, ”två alnar höga”, öfver djup och dy ... Förbigående den vidare marschrutan, nämna vi blott att galererna ändtligen anlände till den vik af Idefjorden, som fått benämningen ”Hällismarks kyrka” efter ett berg, som har skapnaden af en sådan byggnad. En af galererna, den största, hade dock vid passagen mellan tvänne berg nödgats stanna på vägen och kom först senare fram. Under all den tid, som det svåra arbetet varade, utgjorde Näsinge prestgård medelpunkten och kyrkoherde Lombergs bord ett slags table d’hôte, der officerarne och ofta hans maj:t sjelf gjorde sina tarfliga måltider.

Vid det utomordentligt högtidliga tillfälle, då galererna intogo de efteråt anländande kanonerna, var icke blott kung Carl närvarande, utan äfven fursten af Holstein jemte en mängd andra höga herrar. Men i det stora ögonblick, då fartygen i full skrud började simma på vattnet under soldaternas höga jubelrop, tystnade hastigt fröjdeskriet. En syn hade slagit deras ögon och förlamat deras tungor: fjorton fiendtliga fartyg nalkades ... Skulle dessa under sjelfva triumfen öfver de besegrade svårigheterna sprida förstörelse öfver hela verket?

Kung Carls hjeltesjäl, genast inkastad i handlingens gång, visste dock att undvika det hotande nederlaget – häfden meddelar att segern blef på svenska sidan, i det att fienden nödgades söka skydd under Fredrikshalls kanoner och sänka en del af *sina* galerer.

De åtskilliga små träffningar, som sedan egde rum på Idefjorden, stå, såsom icke sammanhängande med Strömstads krönika, utom ämnet för närvarande teckning. Det var den 11 november som svenska armén gick öfver Svinesund. Fredrikshall belägrades, skansen Gyldenlöwe föll efter en stormning den 27 – och den 30 november randades.

Denna dag, denna söndag, skall enligt alla traditionella sägner hafva varit utmärkt för ett det rysligaste yrväder och ett oerhördt regn och mörker. Naturen tycktes sålunda sjelf på allt sätt vilja tillkännage sin sorg öfver den tilldragelse, hvarom ryktet innan aftonens slut skulle såsom ett förskräckelsens och olyckans bådskap börja sprida sig kring landet.

Kung Carls själ gick dock säkerligen icke att oberedd inställa sig inför sin skapare. Med enkel fromhet och stor andakt hade han bevistat både förmiddags- och eftermiddags-gudstjensten, innan det hemlighetsfulla skottet förde till höga himlen den siste kämpen af gamla stammen.

Sedan kung Carls glänsande stjerna försvunnit bakom jordens horisont, fick det arma Strömstad se en tid framgå, hvilken mångdubblade de varma tårar, som den gudfruktige, flärdlöse och med hänförelse tillbedde konungens död framkallat. Stadsboerna hade äfven då, förstås, lidit under det långa kriget, men konungen lefde – d. v. s. hoppet lefde.

Med 1719 ingick tyvärr ett år, som icke allenast bortsopade hvarje skymt af förhoppning, utan äfven utspridde öfver denna olyckans stad en legion af mångfaldiga plågor. Den fick också lida oerhördt af den stora garnison, som då blifvit ditdragen, troligen i följd af de oräkneliga transporter, som från Sundsborg förde alla krigsförråden till Strömstad, ett arbete, hvilket varade hela vintern.

Det var likväl såsom bestämdt omtaladt, att alla dessa ting vid första öppna vatten skulle afgå – men deras öde blef annorlunda. Under tiden voro alla kung Carls byggnader, kaserner och magasiner uppfyllda med

dessa krigsförnödenheter, hvilka efter hans bortgång icke mera tycktes behöfvas. Det var som om hjelten och kriget dött på samma gång, med den skilnad blott, att då han dog ögonblickligen, fingo hans tappra och trogna bussar, hemdrifna under vintern, hoptals omkomma af köld, hunger och utmattning under vägen.

Hvad Strömstads befolkning suckade efter den dag, då den väntade transportflottan skulle bortföra alla dessa massor af materialier! Och i april kom verkligen flottan under konfoj af 7 galerer och 2 pråmar. Man såg nu 14 fartyg lastas med kanoner, öfriga krigsförnödenheter och munförråd af alla slag – men deras affärd såg man ej. Dröjsmålet sades härleda sig deraf att man ville medföra kanonerna från strandbatteriet på Killingholmen.

Under tiden fick man besök af några danska örlogsskepp, som i all stillhet ankrade vid Kosteröarne, en mil från staden.

I följd af denna demonstration sände befälhafvaren i Strömstad, generallöjtnanten von Essen, rapport till Uddevalla, hvarifrån ”högre order” voro att förvänta. Följden blef att Strömstad fick flera besök och att en krigskonselj der blef hållen. Efter dess slut återreste de deri presiderande till Uddevalla, utan att man i den stackars gränsstaden var i stånd att begripa eller få reda på hvad som blifvit beslutadt. Tyvärr varade okunnigheten icke längre än till påföljande dag.

Man fick då se beslutet satt i handling, se det otroligaste, se att, i trots deraf att fienden i overksamhet låg qvar vid Koster, de sju pråmarne och två galererna sprängdes i luften och de fjorton transportskeppen, som äfven innehade all provianten för arméns behof, sänktes i stadens hamn.

Det var ett blodsarbete, som sedan ropade af jorden efter hämd – men de eländiges rop, de arma krigarnes rop, dog bort på vägar och stigar ... O, om kung Carl kunnat se sina soldater under återtåget från den olyckliga belägringen falla döda i sådana flockar vid landsvägen, att knappt begrafningsplatser kunde räcka till! Icke hälften af belägringsarmén återkom till hus och hem.

För befälhafvaren i Strömstad återstod att verkställa ännu en order, som, lagd till den föregående mandaten, borde hafva varit tillräcklig att låta honom dö af sorg och raseri.

Denna order bestod deruti att flere officerare redo omkring stadens gator utropande att alla, som tjenade svenska kronan, skulle ofördröjligen begifva sig till Wettlanda bro, emedan fienden gått öfver Svinesund, och dess förtrupper allaredan stodo vid Blomsholm (tre fjerdedels mil från staden) ..... Först flera veckor senare gick danske kungen öfver gränsen!

Vid denna tid hade i Strömstad hungersnöden och en den rysligaste farsot gjort förbund med krigets alla öfriga eländen, så att, när staden slutligen intogs, sjelfva fienden kände barmhertighet och lät den vunna segern ej falla tung på martyrerna: de erhöllo till och med nödhjelp.

Detta var visserligen ett bittert bröd för staden, men hvad hopp fanns nu för den att någonsin få äta annat? Det var icke allenast med de af danske konungen raserade befästningarne och magasinerna som hoppet försvann, ack nej, det hade åtföljt den kula, som förirrat sig i löpgrafven vid Fredrikshall.

När sent omsider en dag ”kong Carls ofred” förbyttes till fred och staden åter hade frihet och tillåtelse att andas ut, lågo sinnena ännu i en djup dvala, och så lågo de långlig tid, särdeles sedan kung Carls tio år, d. v. s. de skattfria, gått till ända. Det var nu icke blott ett dödvatten som gick genom ”Strömmen” – det var rent af en död stad.

Och stort under var att denna stad någonsin vaknade igen. Nästan hvarenda billig ansökan, som den gjorde, afslogs, och en oändligt liten ersättning härför var den medgifna rättigheten att få upphandla jern i Wermland och bränna tjära af stubbarna på Dalsland. Denna s. k. ersättning var af så mycket mindre värde

som stadens handlande icke fingo uppköpa oxar för att gå i byteshandel åt Wermland. Och hade icke vid denna tid en hummerhandel med Holland kommit i gång, snarlik den som nu drifves med England, så skulle höga öfverheten kunnat komma i tillfälle att låta bränna tjära af stadens egna hus-stubbar. Tyvärr hade kung Carls anförvandter icke ärft hans sympati och intresse för den lilla staden.

Intill år 1750 fins ingenting annat anmärkningsvärdt att omtala än fattigdom och elände. Men under *det* året fick staden åtminstone bevis på att menniskan kan lefva länge äfven under dessa husgudar, ty inom samma år dog der en oldtmor på 124 år.

1759 tilldrog sig en annan märkvärdighet, som utan tvifvel ansågs båda någon förändring i tidsförhållandena. Natten emellan den 21 och 22 december förnams en jordbäfning, som varade i två à tre minuter, ”af hvilken husen skälfde och ett dön hördes i luften alldeles såsom af en häftig eld, hvarför ock alla de, som deraf uppväcktes utur sömnen, trodde vådeld hafva fattat i tak och öfverrum och skyndade sig oklädda ut på gatan”7 ....

Anmärkningsvärdt är att i januari månad år *1859* i tidningarne lästes följande notis: ”Från Strömstad skrifves den 19 dennes: Sistlidne gårdag, straxt efter klockan 6 e. m., inträffade härstädes under sydvestlig storm ett jordskalf. Uti en del hus erfors det såsom en stark körning med en tung hastigt framilande vagn, i en del såsom dånet från en flammande eldsvåda. På några ställen rörde sig taflor och speglar på väggarna, och åtskilliga hus skakades så, att barn nedföllo från sina stolar i rummet”, m. m .... Denna sista jordskakning inträffade således med ungefär lika omständigheter jemnt ett hundra år efter den förut omnämda, och mer än önskligt vore att denna senare efterföljdes af samma lyckliga händelse som inträffade efter den förra.

Då stadens armod var som störst, förbarmade sig den gode guden öfver de nedtrampade och lät dertill hjelpen komma från det trogna hafvet, som icke längre ville se sina barns bittra nöd.

Sillfisket slog ut sin mäktiga flod, och lifvet började åter att med rask fart rulla in i stadens döda ådror och döda hamnar. Det blef en glädjefull uppståndelse, en uppståndelse, som, i ordets fulla mening, väckte en ny skapelse.

Året 1781, från hvilket dessa anteckningar egentligen taga sin början, hade det hela icke blott ett bättre utseende, utan välmågan gick städse framåt med sådana steg att redan flera rika hus funnos i staden.

Kung Carls ofred med allt efterföljande ondt betraktades nu nästan som en tradition, hvilken den nya generationen hade ur andra och tredje hand. Men denna tradition egde dock uti sig en sådan färg och en sådan nerv, att blotta ordet krig ännu åstadkom en frossbrytning. Också emotsåg man en lång följd af fredliga år och förnöjde sig vid den sälla utsigten att behålla sin obetydlighet och att endast af avisorna få inhemta nyheter om det kongl. huset och tilldragelserna i landet – – – – – – – – – – – – – – – – – –

Och nu, medan staden har tid och råd att sköta både sina egna och sina vänners angelägenheter och helt oskyldigt vid apotekets morgonkonselj fördjupar sig i kalkylen öfver det nyss afslutade äktenskapets framtid, öfver hvilket minst tio olika horoskop ställdes, skola vi återvända till den husliga dramen och öfverhalka en akt, i två tablåer, inneslutande nära 7 år.

Det nybyggda huset.

1.

Under några månader.

Resande, som från Kollekindsfjället göra sitt inträde i Strömstad och se det liggande inbäddadt mellan branta berg och grå klippor, lika nakna i dag som för århundraden sedan, erfara – efter hvad det påstås – icke något behagligt intryck. Hvad bry sig också dessa resande om Strömsvattnet, på hvars botten kung Carls galér ännu alltjemt sofver sin djupa sömn! Hvad bry de sig om Strömsdalen, begrafningsplatsen, der hans uttröttade krigare funno sin behöfliga hvila, och hvarifrån i stilla midnattstimma, då bleka månstrålar glänsa öfver vattnet, man drömmer sig tillbaka i hänsvunna tider och tycker sig höra och förnimma vålnaderna af kung Carls bussar röra på sig! Hvad se de i Slottsbergen med deras gamla sagor om instängda prinsessor, hvad i den flacka vägen uppåt de gigantiska Ystrehålorna, hvilka i fördomtima emottagit sjöhöfdingarnes besök – hvad uti Korpberget, der småtrollen dansa efter Nordsjöns stormiga musik ... och hvad se de ändtligen i hela detta romantiska haf sjelft, hvilket icke eger en holme eller ett skär, som ej har sin historia, den fiskrarne, åtminstone fordom, berättade lika ledigt och trefligt som om de varit med om sjelfva händelserna!

Dock: hvad under att detta allt är dödt för deras ögon, som ej deri se annat än det nakna och skrofliga och i hela Strömstad icke finna mer värdt att uppmärksamma än badhuset och gyttjan! Men för vänner af gamla minnesrika platser, för vänner af de stora naturscener, som ett sådant haf med ett sådant skärband, särdeles i solnedgången, företer, är Strömstad med dess nejder ännu alltid värdt att ses på flera sidor.

I fordna dagar fans en tullport att komma in igenom och ett rangligt vändkors, på hvilket stadens pojkar redo i alla väder och vindar, jagande mellan sig de fredliga kor, som ärnade sig på bete utanföre och som då, till den gamle tullinspektorens harm, råmade ihop med de kitslige fiskarafkomlingarne. Stundom utströdde gubben – hvilken som enkling lefde i det röda miniatyrhuset vid tullporten – åtskilliga vittens-pepparkakor för att derigenom stilla fejden, men då mutorna endast kommo den ena parten till godo, fortfor kornas konsert; och när han slutligen tog sin tillflykt in, svor han på att han nästa dag skulle ge alla kanaljerna på pelsen – men pojkarne visste för väl att det stannade vid blotta hotelsen och generade sig ej i sina nöjen.

Numera mötes ej den resande af dylika uppehåll: utan äfventyr far han gatan ned till torget.

På venster hand vid slutet af samma gata, Carlsgatan, ligga tvänne sammanbyggda hus, som invid sjelfva torget draga sig nedåt gränden. Fordom hafva dessa byggnader varit både mindre och större, ty först fanns blott äldsta delen af huset, sedan tillkom den andra och slutligen en hel länga, hvilken från torget, der hörnet bildas, sträckte sig ända intill strandbugten midtför landningsbryggan. Men numera, sedan så stora magasiner och sjöbodar i det närmaste äro öfverflödiga, har denna långa flygel blifvit nedrifven och begrafven med sina minnen.

I detta hus, nybygdt af kapten Rutger Smith, men då på långt när icke färdigt, införde han sin unga hustru, och de togo i besittning de två rum, som ligga till venster om förstugan.

I minnet från tidigaste barndomen ser jag liksom vålnader af bohaget uti dessa rum: högkarmade, rikt skulpterade stolar, målade i himmelsblått och klädda med bredrandigt rasdemor, skiftande i regnbågens alla färger ... trehörnade bord och kupiga ”draglådor” (byråar) med upptornade prydnader af indiska urnor, perlemor-, ebenholtz- och sköldpaddslådor, tékanistrar och sjöskumspipor ... ett skyhögt valnötskåp och slagbord, måladt i samma färg som stolarne och soffan i det yttre rummet eller förmaket, som emellan fönstren egde en spegel med ram af blått glas och ebenholz.

Vi följa nu det ”äkta vifvet”, såsom det hette på den tidens språk. De hade redan på förhand uppgjort en karta öfver sin blifvande verksamhet, och vi få framdeles se huru de fördelade göromålen.

Ehuru frieriet och förlofningen brådstörtat och således något erinrade om förfädrens raskhet i handling och begär att skyndsamt rycka åt sig den efterlängtade frukten, gick deremot den äkta färden, om icke just sakta, åtminstone långsamt sluttande, ty den slingrade sig genom nära ett halft sekel, rikt på romantiska

tilldragelser, vexlande mellan storm och solsken.

Detta hus skall äfven för mina läsare blifva den hvilopunkt, dit vi, efter de olika tids-, sede- och krigsskildringarne, återvända.

”Nå, min skatt”, sade den nygifte mannen, icke obenägen att erhålla beröm, ”hvad säger du om det här?”

Med en rörd blick räckte den unga hustrun handen åt sin make: ”Jag är fattig och kommer till ett verkligt öfverflöd, men ingenting, som en husmors pligt kan öfverse eller hennes vilja kan uträtta, skall försummas”.

”Husmodern, Margreta, tviflar jag aldrig på och icke på hustrun heller. Men bästa belöningen för detta verket, som icke gjort sig sjelft, är kärleken, och jag vill i förtrolighet säga dig att på den hade jag aldrig vågat lita, om jag icke erhållit det der beviset, du vet,” Den nygifte mannen småskrattade med en stolt och förtjust min, som helt och hållet upptinat de eljest allvarsamma dragen.

”Hvad för bevis?”

”Kors, den röda näsduken, naturligtvis – när jag fick se att du satt den om hufvudet, räknade jag ut hvad klockan var slagen, och då kom straxt mod i bröstet och ord på tungan.”

”Men hvad kunde Falkens näsduk ha för gemenskap med ditt frieri?

”Det skall väl vara fruntimmersseder det der, och då får en tiga – men annars, Greta, tycks mig att du är både för stolt och god qvinna att nedlåta dig till slika småkonster, som väl kommer af blygsamhet, kan jag tro.”

”Jag försäkrar dig, min vän, att jag icke det ringaste förstår dig!”

Nu färgades kapten Rutgers kind af en stark rodnad. ”Min skatt, drif icke detta gyckel längre! Jag har haft den barnsligheten att glädja mig åt att du tog min duk. Icke vill du missunna mig den fröjden, förutom hvilken allt det här aldrig funnits till!”

Min mor var ingen orädd qvinna, men den der rodnaden och det hastiga uppgnistrandet i ögat kom henne att känna en stark oro. Hon öfvervann den likväl, förvissad att, om hon *första* gången lät besegra sig genom blotta fruktan, hon aldrig skulle blifva annat än en obetydlighet i sin mans ögon. Dessutom var henne sanningen för kär att uppoffras äfven i en sådan sak.

”Du kan tro mig”, återtog hon med mild, men fast röst och fast hållning, ”att jag i denna stund icke alls skulle vara ledsen om *du* hade rätt. Men ...”

”Margreta, vänta lite, tänk dig före! Jag är rädd att det här barkar till skogs – ja, det kan min själ barka ännu längre!”

”Men som du icke har rätt”, fortfor den unga makan orubbligt, ”så ärnar jag icke medgifva en sak, hvarförutom vi kunna blifva lika lyckliga.”

”Jo, fan ock! Hvad har jag då för bevis på din kärlek? I det fallet skulle jag ju bedragit mig sjelf som en stolle. Men den röda silkesduken *var* min – erkänn, erkänn att du tog den just derför!”

”Den röda silkesduken må ha varit din – du och svåger hade kanske lika dukar – men *jag* trodde att denne tillhörde Falken: eljest hade jag varit för blygsam att taga den.”

Den äkta mannen uttog några häftiga steg öfver golfvet, kastade hastigt hufvudet ett par gånger fram och åter, i synbart lidande att så få beherrska sig, och stannade sedan tvärt framför hustrun.

”Och den leken skulle träffa *mig*... Du är en modig qvinna, som erkänner slika saker! Vettigare hade kanske varit att ha mindre mod.”

”Hvarför då, min vän?” svarade hustrun med oefterhärmligt behag. ”Har du ej sedan fått bättre och säkrare prof på min tillgifvenhet?”

”Vet jag hvad jag skall tro?”

”Du menade väl aldrig att jag skulle säga en osanning för att behaga dig?”

”Sämre hade du kanske kunnat göra ... Men det är ett konstigt lif, det här äktenskapslifvet. Jag är icke van att dansa efter någon annan pipa än min egen – och jag säger dig, unga qvinna, att du icke bör mana upp blodet: det vore dig icke nyttigt.”

”Gud, sådan blick du kan ge! Vore jag lik Majken, så skrämde du slaget på mig.”

”Ja, spring nu till fru syster, svanduns-våpet, och beklaga dig öfver mannen, så att hela stan får veta den dumma historien, som rent af narrade mig att fria!”

”Åh nej”, svarade ungafrun med ett hjertegodt skratt, ”hela staden vet ju att det var borgmästare Grundells stora hund. Om du ej sjelf talar om den röda duken, så får ingen känna den hemligheten.”

”Jag skall säga dig en sak, Margreta – jag är rädd att du vill hafva välde och att du just nu drifver några konster för att få tag i första ändan.”

”Hvad tänker du på – har man sådana beräkningar vid 19 år?”

”Jag kan säga dig något ännu mer: jag fruktar att du får det. Men akta dig, barn, akta dig – jag är icke alltid som nu! Nu kan jag också skratta, men icke är det något roligt i det här. Och beträffande Falkens, du ...”

”Beträffande dem, så äro *vi* två och *de* två; och hvad som tilldrager sig mellan två hjertan och fyra ögon, det kommer icke längre.”

”Och näsduken – gud vet hvad du gjort med mig qvinna! Jag kände för ett ögonblick god lust att slå sönder allt, som fins härinne ... Men *skall* näsduken vara förlorad för mig?”

”Oåterkalleligt, min vän!”

”Det var då skada – den hade uträttat ett så vackert verk.”

Den röda silkesnäsduken gick likväl på det hela aldrig förlorad, i det hänseendet, notabene, att den under det nära femtioåriga äktenskapet blef ett stående tvistämne. Historien om densamma berättades mång hundrade gånger för det uppväxande slägtet, men alltid med den färgbrytning att det först varit af sedesamhet och sedan af envishet som ”mor” icke medgaf att hon kände rätte egaren till den märkvärdiga hufvudprydnad, hon burit på den minnesrika mjölsiktnings- och frieri-dagen.

Enda person, som fick veta något om det första uppträdet inom äktenskapet, var ”gamlefar”, hvilken inträdt i yttre rummet för att välkomna svärdottern och som sedan derom till henne yttrade sig sålunda:

”Bra, min du! Jag hörde derute alltsammans – onödigt att son min får veta det. Du stod på dig som en riktigt värdig qvinna, hvad du också är. Son skall både älska och få aktning för dig, om du också ibland nödgas

vara honom emot, när det sker för sanning och reson, och icke af nyckfull lust att spela katig och visa välde. Men se dig för med honom – en lefver icke alltid i smekmånaden! Det var ordet.”

”Detta förstår jag, far!” svarade med tacksamhet den unga dottern. ”Jag har redan börjat studera min man, och om modet ibland blir mindre än det syns, vill jag dock icke låta märka det. Han är mycket häftig, men en så god menniska.”

”Bättre än guld, min du! Jag har sett honom med sjöfolket och arbetsfolket, rättvis, snarare öfver än under rättvisan, och för en lidande kan han offra hvad som helst. Men svag är han i åtskilligt, särdeles för somliga menniskor, dertill vidskeplig och sjuk i sinnet – det blir allt klippor och bränningar dotter!”

”Men far kommer att bo hos oss, när vi få inredt flera rum.”

”Nej, det låter gubben bli. Han tycker om att gå till er och äta en tallrik soppa om middagen, men han tycker ändå bättre om att ha sitt lilla egna. Jag vill icke gerna gå emellan er, men råd skall du få, när de behöfvas; och då son är borta på resor, vill jag vara dig till hjelp hemma vid dörrarna, barn!”

Omkring ett par månader senare, när gubben åter kom på besök hos sin allt mera älskade svärdotter – det var en eftermiddag, då ungafrun stod färdigklädd att gå på stort kaffekalas hos pastor Ekmans – hördes hastigt ett stormigt tal från förstugan utanför köket, hvilket låg intill sängkammaren.

”Hvad är detta, far, hvad kan det vara – icke är det min mans röst, och ändå ...”

”Tyst, dotter, låt mig höra” ... det var icke utan att gubben sjelf hade en liten brytning i rösten ... ”Jaså, han har fått veta det!”

”Men så säg då, far!”

”Seså – du är ju icke pjunkig, du! Det är för resten ingenting annat, efter hvad jag kan förstå, än att han fått reda på att jag i en sak angående byggnadsverket under hans frånvaro gett en annan, klokare befallning än hans egen; och nu, om han också finner nyttan, är han upptänd af vrede mot förste timmerman, som gått emot hans order. Var dock lugn, min du, jag skall ställa mig midt i dusten. Eliasson får icke mista arbetet för min skull.”

”Men, käre far, blott ingenting i hettan ... O, detta är förskräckligt – det är som om en orkan brusade in i huset.”

”Prat, dotter – sådant får du vänja dig vid, och tag dig nu före något att göra, så att du icke ser handfallen ut, när son kommer in! Bry dig ej om mig: jag känner honom. När stormen rasat ut, säger han: ’Tack far!”

Och så gaf sig den gamle ut i dusten.

Ensam blifven, undrade hustrun, som icke darrat sedan den första tvisten, huru hon som bäst borde ställa sig. Skulle hon kasta på sig saloppen och skynda bort till kalaset, liksom hon icke känt till någonting ... eller skulle hon invänta hvad komma kunde? Hon hade ännu icke hunnit afgöra valet, då – så förtretligt – hennes syster, fru Majken Falk, kom för att göra sällskap till bjudningen.

”Hvad i guds namn står här på?” utropade den inträdande. ”Min välsignade Margreta, bullrar han så allaredan! Om Falken lefde på det sättet, då finge han göra flera droppar åt mig ensam än åt hela staden.”

Vid detta tal blefvo fru Margretas nerver helt stadiga: stoltheten och förtrytelsen satte stål i dem. ”Du vet

väl, kära Majken, att jag icke hör till de fruntimmer, som en man blåser omkull med ett häftigt ord, och jag tänker hvarken taga min tillflykt till droppar eller något annat, derföre att husbonden råkar i vrede mot en af sina arbetskarlar. Det är helt enkelt en affär om uthusbyggnaden, och således hör den icke till mitt gebit.”

”Så spansk du är, min kära Margreta! Naturligtvis får ingen blicka inom dina kort... Men efter det är så lyckligt att du ej behöfver oroa dig, så låt oss skynda att ge oss af – jag är icke angelägen att träffa min herr svåger.”

”Gå du förut! Naturligtvis vill jag ta afsked, innan jag lemnar hemmet.”

”Förstås!” Fru Majken smålog under en slug blinkning. ”Stolta Margreta, det der låter väl bättre än att förtroligt säga att du icke *törs* gå under sådana omständigheter.”

”Vet, Majken”, svarade den nygifta frun helt allvarsamt, ”att jag anser klokast, då vi språkas vid, att utesluta hvad som rör äktenskapet – eljest råka vi i ständig strid ... Ah, se här kommer min man ... Spring då icke ... det skulle se illa ut.”

Blek och upprörd syntes husbonden inom dörren. Han såg icke straxt svägerskan.

”Hvad nu – hvarföre är du utklädd? Har du ej hört att jag får rifva ned hela uthuslängan?”

”Vi äro ju bortbjudna, min vän – ser du ej Majken?”

”Tjenare, tjenare! Svägerskan har väl icke glömt sin svampdosa, hoppas jag.”

Fru Majken blef alldeles karmosinröd. ”Jag skall icke försumma att taga den med mig härnäst .... Farväl, Margreta! Jag helsar ifrån dig – det ser ut som det skulle bli lite hinder för dig, innan du kommer.”

”Ja, var så god och gör hennes ursäkt! Jag väntar en vän hit i qväll, och då behöfs husmodern hemma för att ställa om hvad vi ska ha.”

”Uppdrar *du* mig samma budskap, Margreta?”

”Säg att jag kommer senare!”

Fru Majken skyndade bort. – – –

”Sade du att du kommer senare? Vännen Boman skall äta qvällsmat här.”

”Det låter sig göra ändå!” svarade hustrun hjertligt. ”Men om sällskapet får sakna dig, så är derföre icke skäl att jag också saknas.”

”Det der låter märkvärdigt!”

”Det är ändå så enkelt – jag gör först i ordning åt er, innan jag går.”

”Men jag *vill* att du blir närvarande – hör du, jag vill det bestämdt – och just nu är jag icke i leklynne.”

”Icke jag heller, det må gud veta! Och icke inser jag att jag behöfver öfvervara hvad du har att tala med herr Boman i affärer.”

”Det vore bäst att du i tid vande dig vid sådant. Men det är icke der som skon klämmer: Boman är icke fin och kruserlig nog, och hans ärliga tarfliga hustru är icke heller nog fint sällskap för Uddevalla-skönheten. Men fastän Bomans ha simpelt i dagligstugan, så ha *de* inredd öfvervåning och kunna mäta upp mitt pick

och pack tjugu gånger. Klok är den man, som icke lik en dåre skämmer bort hustrun i början och sätter henne midt i hvardagslaget liksom på rena helgdagsståten.”

”Jag respekterar herr Boman, min vän, och hans hustru också, det kan du lita på ... Vill du ha varm mat till qvällen?”

”Hvad knäfveln skulle en annars ta halfvan på! Eljest har du ett konstigt sätt att ta upp din mans ord. Men lika mycket: du sitter vid bordsändan. Det var ordet!”

”Nå, efter du så hjertligt önskar det och efter det är för gästfrihetens skull, så skall jag säga till Malena att hon hemtar mig, då tid blir. Jag vill så gerna möta dina önskningar.”

”Önskningar ... önskningar – är det Uddevalla-talesätt sådant? Jag har talt om min vilja, förstår du, och har jag icke haft harm nog i dag utan att hustrun skall behöfva lägga bränsle på elden.”

”Min bäste Rutger, jag vill icke påminna dig om det samtal, vi hade, då du hedrade mig med ditt frieri, men jag vill på det högsta be dig besinna huru innerligt ledsamt det vore, om några notiser från vårt nyskapade hem utspriddes i staden. Besinna hvad utläggningar som göras, när först Majken kommer med sin notis och sedan ett återbud väcker ytterligare nyfikenhet! Du mins ju hur elaka tungor spådde att du skulle blifva en riktig tyrann.”

”Låt de dumma gässen kackla hvad de behaga ... Nånå, Margreta, värre tyrann kunde väl en hustru ha fått, och när du nu klädt dig så fin och grann, skulle det väl vara för påkostande, om du icke finge visa dig ... Kanske kommer jag och vännen Boman efter, och i nödfall kunna vi äta utan värdinna.”

”Så skall det låta. Nu kan jag gå i godt lynne ... Men hvart tog gamlefar vägen?”

”Aha, gubben har sqvallrat ... Han lägger sig i allting. Gubben är gammal och tror att verlden stått still, sedan han var i verksamhet.”

”Han gick väl icke ledsen bort? Jag blir otröstlig, om han ej kommer tillbaka i morgon.”

”Blir det icke i morgon, så blir det väl i öfvermorgon ... Gubben, må tro, hyllar och älskar du och krusar för, men mannen sjelf får minsann icke öfver sig på sin lott.”

”Vill du, min vän, att jag helt uppriktigt säger dig en sak?”

”Låt höra!”

”När du är ond, känner jag mig så besynnerligt tvungen och stel. Jag tror icke det är lyckligt att du fordrar mera lydnad än vänskap ...”

”... kärlek skulle det väl hetat?”

”Nej, då hade jag uttryckt mig orätt. Kärleken *fordrar* ju ingenting: derföre skall den också blomma bäst hos oss, när du är fredlig i sinnet och i huset.”

Den äkta mannen såg ännu för några ögonblick obeskrifligt bortkommen ut i den nya motiga roll, som allt mer och mer påtrugades honom, nemligen rollen af en man, som måste låta den vilda styrkan böja sig under kärlekens och den qvinliga klokhetens allmakt. Men snart visade ögats förändrade uttryck, läpparnes leende och den utsträckta handen att hustruns seger var fullständig.

”Huru”, frågade fru Majken, som, hindrad på vägen, nu upphans af sin syster, ”hur har du så snart fått bugt på honom?”

Fru Margreta smålog. ”Var du lugn – jag har redan *mitt* sätt.”

”Och du släppte icke till ögonen, sedan jag gått?”

”Fy då – tycker du jag ser ut som jag behöft låna ditt rosenvatten?”

”Hvad du alltid är katig, Margreta! Och hur besynnerligt är det icke att din man, fast han verkligen är bra tokig, visar dig så mycken aktning ... Mig gjorde han en fråga, som, minst sagdt, var oförlåtlig.”

”Tänk, icke på de der i häftigheten uttalade orden! Blif modig och kraftig du också – det skall bekomma dig bättre än något annat.”

”Jaså, *du* vill också förkrossa mig! Är det icke nog att höra Falken jemt citera lilla svägerskan: ’Så skulle icke Margreta ha gjort!’ ’Jo, Smithen har hustru med gry i sig,’ och mera sådant ... Men jag ser att du blir ledsen, och bra tokig är jag också, som kan tänka på sådana småsaker, när jag fick min högsta önskan uppfylld att ha dig gift här i samma stad.” –

Denna afton vardt intet kalaserande af med vännen Boman. Den nygifte mannen blef icke en af de sista herrarne vid bjudningen. Men förr än han inträffade der, hade han varit synlig på ett annat ställe i staden, nemligen nere vid strandbugten, der, i ett litet nätt hus, gamlefar bodde; och om någon vid afskedet hört sonens sista ord, så hade de haft ungefär denna lydelse: ”Ja ja, far, gammal är äldst – kanske blir det icke så rasande ändå!”

”Det går ju förträffligt!” tänkte den unga hustrun helt förnöjd. ”Men ännu räkna vi blott månader.”

2.
Under några år.

Från samma stund som kapten Rutger Smith för kärlekens skull öfvergaf begäret att blifva naturaliserad engelsman – slägten härleder sig eljest från Skottland – hade han beslutit att idka handel jemte sjöfarten, hvilken senare upptog tiden från våren till hösten.

Också var det från giftermålets ingående afgjordt att verksamheten skulle delas så, att ungafrun under gamlefars ledning skötte boden, korrespondansen och räkenskapsböckerna hemma, medan husbonden var ute och grundlade den oberoende ställning, som det unga huset sedan skulle antaga.

I det rum, hvilket nu lärer inrymma en liten bokhandel[8], stod fordom en vacker och präktig qvinna inom *sitt* handelsgebit, och så väl skötte hon de af maken anförtrodda affärerna, att hon förtjent bära sin systers namn *Majken,* ehuru förstås att ingen, som kände henne, ansåg att hon kunnat heta något bättre och lämpligare än Margreta efter den stora Margareta, som rymde både Sverge, Norge och Danmark inom sina kjortelveck.

Och aldrig under årens lopp led kärleken genom detta lif i handling, som icke hade tid att drömma, ty förutom boden och huset hade hon barnen och barnkammaren att öfverse – och likväl huru fin och behaglig var hon ej, då hon, efter dagens mödor och sedan barnen kommit i ro, träffade sin förtjuste make i den lilla förtroliga kretsen vid brasan i förmaket!

Här uppgjordes icke blott mången ny spekulation – ingen affär afslöt mannen utan hennes råd, då de kunde inhemtas – utan vackra kärleksord och glada förhoppningar utbyttes äfven. Det var en trofast helig

hängifvenhet, som bestod alla prof och som städse tilltog och aldrig minskades: ja, den varade till sista timman och stod i rosor midt i snön.

Men också var det ett lika förnuftigt som ädelt välde denna hustru utöfvade. Ingen mensklig varelse mer än hon skulle vågat gå emellan mannen och hans vrede; men då hon sakta gick fram och lade sin hand på hans arm, som kanske redan lyftats, sjönk den darrande ned, och ett mildt, om än oredigt: ”Är det du, min skatt!” ställde allt till rätta.

Hon insåg fullkomligt sjelf hela ansvarsfullheten i den makt, hon innehade. Derföre lät hon också aldrig genom minsta ord förstå att hon kände sig ega den. För sådan fåfänga skulle hon icke velat offra minsta gnista af mannens högaktning, ty det var just aktningen för hennes mening och tanke som verkade så godt för hela omgifningen, inberäknade de många underlydande till lands och sjös.

Välgörande är i sanning ett sådant hustruns kraftfulla och milda inflytande på den man, hvars natur innefattar så skilda elementer, så djupa och starka känslor, härledande sig från såväl ett våldsamt som blödigt lynne. Också trodde min far att han aldrig skulle öfverlefva hennes förlust, och han blef nog lycklig att i detta hänseende slippa mäta den sega kraft, som menniskosjälen gömmer.

————

Under de mellantider, då husmodern ensam förestod huset, uppgjorde hon ej sällan på eget bevåg eller i samråd med farfar åtskilliga handelsföretag, föranledda af en eller annan hastig vändning i konjunkturerna.

Så snart någon sådan idé ljusnat i hennes hufvud, lemnade hon boden i bodbetjentens vård; och sedan hon med en hemlighetsfull nickning besvarat farfars: ”Jaså, min du, du spelar ensam den här gången!”, lemnade hon boden, begärde fram den silfvergrå sommarsaloppen, påfäste hatten och så, väl och omsorgsfullt klädd som vanligt, begaf hon sig på besök till en gammal hedersam enkling i staden, som, emot ett ”nätt” afdrag på förhand, lemnade ut tillräckligt med pengar på laglig ränta.

Emellertid var det hela blott ett litet arrangemang kusiner och grannar emellan, och ”kusin Greta” hade, enligt hennes egen försäkran, en så stor tur på dessa ”kusin Kloths” penningar att de vanligen voro återbetalta, innan husbonden hemkom. Vinsten användes till inredningar och förändringar inom huset.

”Ack, min du, så öfverraskad son nu skall bli!” brukade gamlefar då säga med en half suck, erinrande sig egna minnen.

”Stackars far”, yttrade den unga sonhustrun i en rätt förtrolig stund, ”en gång hade far också en vän, som med huld hand jemnade vägen!”

”Tyst barn – i dag rosor, i morgon törnen, alltsom det behagar Herren. Jag sitter nu, en fattig man, nästan på son mins barmhertighet. Jag förstod ej mer än han att hålla fast tillfället för timlig vinning ... Ville du kanske ha sett *henne,* den vännen jag hade kär, försatt i sådan belägenhet? Hon var född fröken, min du, och Belfrage var hennes namn – det bör ej anstå folk af den stammen att lefva på annat än sitt eget.”

”Så far nu bedröfvar mig! Skulle en så öm son icke vara värd att hans goda räknades som fars eget?”

”Åh jo, dotter, åh jo – men du förstår icke ännu hvad det vill säga att leta efter skäl till Herrans gerning. *Den* bör aldrig förtynga någon. Gör den det likväl, så måste vi hitta på försoningsvägar och trampa dem tåligt, tills vi känna oss hemma på marken.”

”Ack, far!”

”Rör icke vidare vid detta, barn! Son älskar icke moderslägten. Men när de träffas någon gång – jag menar när en eller annan af dem kommer resande från Dal eller Westergötland hit (Belfragarna ä’ en lång slägt) – visar son sig artig och på ståten ... du får nog kalasa för dem vid tillfälle.”

Sonhustrun nickade småleende – hon hade ingenting häremot, ty hon förkastade ej sällskapslifvet för att dela tiden uteslutande mellan sina pligter. Efter den i arbete förflutna dagen behöfde isynnerhet hennes makes lynne en sällskaplig förströelse; men att njuta den utan henne, det förstod han sig icke på.

Och ingen må föreställa sig att det ej fanns ett sällskapslif i staden. Jo, ett helt lifligt, der det icke blott hördes sångqvartetter och trefliga dialogbitar mellan *utklädda* personer, som vanligen föreställdes anlända från resor väl försedda med nyheter, utan der äfven menuetten på maten dansades med all den grace och styfva elegans, som man kunde vänta af ungdom och behag å ena sidan samt mannakraft och ceremoniel kruserlighet å den andra. Det var glädje och trefnad både inom och utom hus, allt under det friska barn kommo och växte och solen lyste varmt på den enkla lyckliga familjen.

På detta sätt förflöt tiden till året 1788, då det gick en brytning genom såväl det allmänna som det enskilta lifvet.

Det började nu ett våglikt tal hit och dit om oroligheter med Ryssland och oroligheter i Danmark. Men denna gång var det väl utan all fråga att Strömstad sluppe vara med: skulle något röra sig bortifrån Fyen, der underligt språk gick, droge det sig bestämdt åt Skåne. Troligen var det dock löst prat alltsammans, och icke blefve det hinderligt för sjöfarten – ännu åtminstone.

På våren låg min fars brigg lastad för lång-tur à utrikes ort. Endast vinden inväntades, och enligt alla kloka sjömansberäkningar var den att påräkna vid nästa dagning.

Sent om aftonen sutto makarne i förtroligt samspråk. Barnen voro längesedan i barnkammaren, med undantag af den lilla nykomna Julia Kostantia, som utgjorde sjelfva ögonstenen och icke ännu finge släppas ditut. Hon hvilade i ”lilla” vaggan, ett slags på tvänne axlar hvilande båt med gardiner och fylld vid öfra kanterna med alla de leksaker, som syskonen såsom en tribut åt den lilla damens öfverlägsenhet nedlagt både framför och omkring henne, i trots af hennes oförmåga att ännu sentera deras ömma välvilja.

En tystnad hade ingått efter det samspråk, som afslöt sjelfva husets angelägenheter, inbegripna den nya tillbyggnad, som börjat, arbetsfolk, aflöningar och transaktioner af alla slag. Det låg något tryckande öfver makarnes känslor.

”Detta är en mäkta svår qväll, Margreta!”

”Ja, jag ser på dig att du har någon tanke bredvid de vanliga. Kanske du hört något nytt angående krigssakerna?”

”Nej, jag har ingen orsak att oroa mig för det talet, ännu åtminstone. Vi äro i fred med Danmark, och Ryssland är långt borta!”

”Men hvad är det då med dig?” forskade den unga hustrun. ”Du vet väl att du får tala om det för mig – låt det derföre ske med detsamma!”

”Skratta icke, Margreta, om jag säger dig att jag i natt drömt om Kræmer, och du vet hvad det plär betyda.”

Den kloka och ädelsinnade makan såg med ömhet upp till mannen, hvars allvarliga ansigte uttryckte alla tecken till en böljande oro.

”Efter du icke erkänner”, sade hon, ”att det är ditt mannamod ovärdigt att gifva denna feberfantasi från det

holländska sjukhuset namn af en uppenbarelse, så måste du dock medgifva att minnet af Kræmer är någonting för mig att vara svartsjuk på.”

”Margreta” – molnet gled djupare ned öfver mannens sänkta panna – ”om jag icke hade dig så öfver allt annat på jorden kär, så skulle jag säga att den tanken sårade mig. Skulle *du* behöfva vara svartsjuk på någon!”

”Det har jag bestämd orsak till, ty detta minne och dessa drömmar drifva alltid upp mörka tankar i din själ.”

”Nå, nekar du att jag alltid mötts af motgångar och bekymmer, när jag haft någon af de drömmarna?”

”Ack, min vän, du vet icke hur jag ville strida för att befria dig från dessa fängslande olyckliga intryck! Men mot dem förmår jag intet. På mig åtminstone skola de icke inverka: jag tryggar mig vid att densamme nådige Guden, som hittills beskyddat dig på dina resor, skall åter föra dig helbregda hem.”

”Jag känner också på mig att det icke är något, som rör fartyg och folk under färden. Men skall allt stå väl till hemma, då jag återvänder? Var icke oförsigtig om dig sjelf, Margreta ... Se väl efter barnen, och framför allt efter den lilla der” ... Han tecknade åt vaggan.

”Gif mig icke tyngre ansvar, Rutger, än jag kan bära! Lif och död ligga under den allsmäktiges domvärjo, men så långt mensklig förmåga och omtanke når, vill jag ej försumma någon af mina pligter.”

”Du är den äkta perlan i mitt hjerta och i mitt hus, du har upplöst många stormar i stillhet, du är min ära och min krona, och under ditt kraftfulla hägn lemnar jag allt med gränslöst förtroende.”

”Sådana ord”, svarade den upprörda hustrun, ”kunna endast vara för stora ögonblick, då en lång skilsmässa gör sinnet vekare än eljest – och då må äfven jag säga till dig, min Rutger, att jag är stolt och ödmjuk på samma gång i känslan af hvad jag är skyldig dig. Hur högt står ej ditt anseende i både det allmänna och det enskilta! Du är hederns och samvetsgrannhetens rätte man, och till en sådan make kan en hustru med tillfredsställelse, trygghet och kärlek se upp ... Men det är sent – du behöfver ett par timmars hvila.”

”Tack, min skatt! Nu skall jag också hvila – du har förstått att lätta sinnet.”

I första soluppgången var det fullt lif och rörelse i huset.

Vinden blåste frisk, just en lagom kultje. Sista packorna voro redan i båten, som väntade vid bryggan, besöket hos gamlefar redan aflagdt, barnen, yrvakna och gråtande, hade emottagit den faderliga välsignelsen, lilla Julia Konstantia den längsta blicken ... nu ett sista famntag åt den trogna följeslagerskan – och han stängde sjelf dörren efter sig ... Det var ett sjömansskråck att det ej ginge väl på resan, om någon annan än den bortfarande sjelf stängde dörren. Huru som helst med sjelfva saken, så iakttog alltid min far med sträng noggrannhet denna omständighet, och först då han fullgjort sin skyldighet, fick den, som bidade innanföre, skynda efter.

Och nu i dag hade denna besynnerliga ceremoni, som alltid satte en dam för svallande känslor, icke förr slutat än den oroliga hustrun flög efter. I dag hade hjertängslan gripit *henne*: någonting dunkelt, men mäktigt gjorde skilsmässan svårare än vanligt. När hon emellertid såg huru hennes make fullkomligt afkastat den föregående aftonens tunga aningar, när hon såg honom i den friska hurtiga verksamheten, beherrskade hon sig ända tills han satt foten på båtens reling.

”Margreta, hvad i guds namn ... *du,* qvinna – alltid den starkaste!”

”Käre, käre Rutger!”

”Guds frid öfver dig och barn ... Se så, för fan, vinden bedarrar snart – han har redan börjat dra sig. Ingen tid att förlora ... Sätt ut, piltar ... Nå, se der, har icke farsgubben kommit ut så tidigt ... Farväl, far, se väl efter hela egendomen ... Farväl, min skatt!” Och svängande hatten i luften och helt stolt öfver att icke hafva fallit i någon *synlig* svaghet, nickade han leende åt de qvarblifna, medan båten flög af mot fartyget, hvars hvita segel snart spändes af den lätta brisen och färgades af morgonens purpur. – – – – – – –

”Kom, min du”, sade gamlefar, ”nu ha vi icke vidare här att göra! Låt oss nu gå upp i vindsgluggen och se genom kikarn, när han lättar ankar. Son är icke som andra att han vill ha sällskapning och vägföljning i sista vändningen, och det gör han rätt i – det der är bara till hinders.”

”Vet far att jag aldrig förr sport sådan ängslan som nu!”

”Det tror du bara, dotter ... Men i eftermiddag skall du muntra dig och hålla hvila. Majken, som du så ofta stått till reds åt och tröstat, då Falken skrattat åt hennes tårar och jeremiader, kan nu komma hit och slå upp fruntimmersspråklådan. Sådant är hon klippt och skuren till, och på det hela är menniskan beskedlig, fast hon icke har din karakter.”

Och på eftermiddagen kom icke blott syster Majken, utan också sju à åtta andra systrar på kaffe. Så gjorde de goda själarne alltid för att trösta deras kära Margreta, när hon blef gräsenka och tillträdde sin provisoriska envåldsregering öfver boden, der så mången kaffe-, té- och sockerräkning då öppnades och stod obetald till nästa regering, då den stundom ytterligare prolongerades. Ty ingick en erinran, så blef det moln på vänskapshimmeln, och då hette det, såsom en gång längre fram någon af dessa damer helt stött svarade en bodgosse, hvilken blifvit skickad med räkning: ”Hvad i guds namn skall detta betyda – tror ni icke att jag har angelägnare utgifter för mina stackars pengar än att betala gamla utlefvade skulder!”

Skildringar och karaktersdrag från danska fälttåget i Bohuslän 1788.
1.
Lilla ofreden. – Jungfrurnas bryderi att bevara sin skönhet för fienden.

Flera månader voro bortsvunna sedan det äkta vifvets skilsmässa.

Det hade kommit goda nyheter från ”främmad land.” Min far gjorde präktiga affärer och skulle vidare gå på frakter. Allt detta var godt och väl, men hemma vid dörrarna började det ljuda annorlunda från ”främmad land”.

Kungen hade gått till Finland med hären – det stod i avisorna, som hvarje postdag väl femton gånger genomtummades och kommenterades på apoteket: eljest kunde ingen ha trott det. Men fastän Finland icke var vid dörrarna, och Ryssland än mindre, spökade det ändå ryss i farvattnet, ty ryska kapare roade sig att kryssa vid kusten. Och icke nog härmed: det spökade också i Danmark på många hemlighetsfulla sätt, hvaraf närmaste följden blef att norskarne kommo på fötter för att vid första order göra öfverherrskarens trupper sällskap, i den händelse att danske kungen, till hennes ryska majestäts höga behag, lemnade i sticket sina fredliga tänkesätt mot Sverge.

Allt detta var icke tjenligt att i längden underhålla det angenäma lugn, som staden njöt, medan den i ro hvilade på sina gamla minnen. Och ehuru ingenting borde vara vissare än att Danmark, om det allvarsamt måste röra på sig – och hvad kunde man ej tro, sedan det blef bekant att prins Carl af Hessen å danska regeringens vägnar kommit till Norge för att inspektera trupperna – att det då skulle låta sina operationer börja i Skåne, så vore det i alla hänseenden säkrast att tänka sig möjligheten att de ryska kaparne, som

plundrade alla handelsfartyg de kunde uppbringa, också komme att beskjuta Strömstad.

Det var icke tid att sofvande afvakta sådana påhelsare, och då icke minsta försvar hördes af från gränsen, beslöt borgerskapet att bilda en frikår, anförd af tvänne i staden boende officerare; och sedan kanoner och ammunition hemtats från Göteborg, sattes kung Carls raserade befästningar på Laholmen någorlunda i stånd. Härpå befallde man sig i Guds hand, politiserade och väntade och tänkte aldrig på att fienden kunde komma landvägen.

Men de som icke väntade, utan daglig dags från morgon till qväll besköto och piskade både ryssar och norrmän, det var alla stadens pojkar, som på flera ställen vid strandbugten utåt Vattulandet gjort befästningar, till och med fästningar af sten, ler och hafstång. Här uppfördes sådana grymma fejder att det skulle stå hårdt, om bilden af denna *lilla ofred* blefve återfunnen i den, som tycktes stunda, ty rapporterna från Norge hördes ständigt lifligare och fullständigare.

Då det emellertid bland de krigande partierna i strandbugten tycktes råda något slags öfverenskommelse att ryssar och norrmän icke kunde mäta sig med svenskarne, hvilka hade något af kung Carl i kroppen, så fingo de, som vissa tider måste spela den fiendtliga afdelningen, så mycket stryk att flere unga vattulands-ättlingar, sönderrifna och blodiga, förklarade att de för sin del icke längre ville vara hvarken norrbaggar eller ryssar.

”Jaså”, ropade svenske anföraren, Andreas Korp vanligen Korpen kallad, ”jaså, j bugtar, era eländiga krukor! Men svara mej nu då på den frågan: Om alla ville vara svenskar, hvem skulle då till slut få stryk?”

”Så kunde j då slå menskligt!” förklarade Pelle Kraft, aftorkande grus och blod ur ansigtet.

”Jösses mej, sådan dum torsk du är, Pelle! Om en skall te att banke ryssen, så skall en väl banke’n så han känner’t – annars är det slättes ingen nötta till.”

”Men jag kan låta dej veta”, ljöd en tredje stämma, ”att bror min Svante, som är aptekslärling – ja ja, så der på spring, förstås – han säger att herrarne på apteket påstå att stor-svenskarna der borte i Finland har lagt vänskapslag med ryssarna mot kungen, och derföre är det inte vidare på modet att piska ryssar.”

”Se der, du eländige Krabbe, en truthuggare, som skall stänga igen mun på dej en stund – och hette du inte Krabbe i ditt rätta namn, så skulle jag kasta dej ditner till bröderna dina, så att du hade kunnat bli oppkallader efter dem. Den doppen hade du väl behöft för gemenheten att så smutsa ner dej på svenska herrar och redlige män. Och nu kan du så flitigt helsa bror din – jag känner nog den pillerbärarn – att om han tar fram sådana nyheter en gång till, så skall jag med den häringe näfven så inpiska honom att han inte i bråbraske sätter ihop hvarken svenska eller finska lögner.”

Den stackars Krabbe nödgades besegrad nedsätta sig på sina nedskjutna fästningsvallar.

Men nu tog Pelle Kraft till ordet och förkunnade att han såsom anförare för norska skaran också hade något att lägga i taleskålen.

”Låt höra”, svarade Korpen majestätiskt, ”om jag kan ta opp’et!”

”Far min sa’ i går att vi varit norrmän allesammans.”

”Sa’ han?” utbrast Korpen med gnistrande ögon. ”Då var han väl inte vid vettet!”

”Jo, det är han alltid”, svarade Kraften lugnt, ”ända tills han börjar mista’t, och det gör han aldrig förrän mot 8 på qvälln, då han sätter sej i rolighet med glaset. Han menade tro på att hela Bohuslän legat under norska kronan, så att vi i gammal tid varit riktiga norrmän allihop. Det var en svensk kong till sist som lossa oss,

för det lika honom godt att få Bohuslän i sin kronkammare.”

”Fan i det”, svarade Korpen och ref sig bakom örat, ”det var konstigt ... Men stor sak: det var kanske *före* syndafloden.”

”Nej då, det var inte så långt tebaks – men far visste inte vidare än att vi *blef* svenskar.”

”Ja, det är knuten, och jag råder inte någon, som vill ha armar och ben i behåll, att tuta på den ton att *jag* varit norrman. Kanske var det i förtimmen med folkena så som med öar och holmar, som jag hört sägas simmade lösa omkring, tills de fick fäste på botten. För resten kan det vara regalt detsamma: nu ä’ vi svenske män, och det vill jag försvara mot både ryssar och norskar och engelsmän på köpet, när jag nästa år tar hyra på Engeland.”

Krabbe, som nu någorlunda repat sig, slog upp handen till tecken att han hade något mera vigtigt att säga, så framt Korpen täcktes gifva sitt bifall.

”Du har vår nåd!” utlät sig denne magnat med en viss nyfikenhet, ty hur det var, kände ingen flera nyheter än Kalle Krabbe, som hade dem ur apotekets andra hand.

”Kungen” ... yttrade talaren med särdeles vigt på ordet.

”Kungen?” eftersade de öfrige gossarne med en känsla af högtidlighet.

”Om kriget kommer på oss”, återtog Krabbe, ”så säger de att kungen skall fara hitned sjelf och ställa sej rätt utanföre Fredrikshall ackurat på den fläcken, der kong Carl sköts i sank, och der skall han skrifva lag för både norrmän och danskar, för de gå liksom i ett.”

”Nej, säger di det om kungen?” utlät sig Korpen. ”Det var allt hederligt af’ en ... Men jag ville hellre att han band kong Carls svärd vid sidan och toge alla sina män med sej och gjorde kål på hela Norge eller också la’ det under sej, för då kunde en oppta norrmännen och lägga vänskapslag med dem. Ser j – vore de en gång blefna svenskar, så skulle en inte hålla dem för fiender.”

”Så friskt du talar om såna högvigtiga ämnen!” återtog Krabbe. ”Om kungen sjelf i egen person komme hit, så vet jag inte om jag tordes gå fram en gång.”

”Det vet jag visst – *jag* både går fram och jag talar. Herr kung, skall jag säga till honom, jag vet väl att det är många som vill springa till striden, men ingen skall springa fortare än jag, om hans everldliga majestät ville framledes göra mej till amiral som kong Carl gjorde med en pilt, som kommit sej opp från Stångenäs. Sjöstjerna blef han kallad i namn. Mej kan höga majestätet kalla Sjökors, för jag vill krafteligt bära kongakorset, så länge jag lefver och har märg i benen.”

”Jo, det skulle du töras säga!”

”Så du talar, ditt nöt – är jag inte sjelfver kong från Morie land hvarenda julafton, hvarenda nyårsafton och hvarenda trettondagsafton, att inte räkna öfverspelsqvällarna, när jag sitter på min kongastol och j går omkring mitt majestät. Det är dagsens sanning att jag tycker det rinner kongsblod genom ådrorna på mej, då jag säger så här:

Jag är en konung från Morie land,
Det visar min röda gullkrona för sann,
Och ingen mäktar emot mej strida,
Det skall du, min trogne tjenare, förbida.

Men nock nu ... Opp till strids, när jag trommar på mi tromma!”

Och så respekterad anförare var Korpen, att utan tvifvel det ånyo blifvit full batalj, om icke ett par pigor, som hemtat vatten ur Vattulandskällan, gråtande och snyftande kommit vägen förbi valplatsen.

”Hvad står på?” frågade Pelle Kraft, som var syskonebarn med borgmästarns Stina.

”Åh, käre småpiltar, det är inte för er att begripa – men j får väl se, stackare!”

”Var så god, jungfru Stina, och utlåt sina tankar!” inföll Korpen med värdighet. ”Här står en, som inte var småpilt i går. Jag är mellan mitt fjortonde och femtonde och fiskar allt så många tjog fisk som en, den jungfru Stina kanske tycker är stor nog, fast det fins andra som tycker att han är den rätte stackarn!”

”Såna gemena sillpackar-ungar!” Jungfru Stina gjorde en stor sväng på nacken.

”Akta sej, kära jungfru, att jag inte packar henne till sill ... Men låt nu allt ondt fara och säg i stället beskäftigt hvad det är för stygg ögonsjukdom jungfrurna fått?”

”Nå, om vi ändtligen ska pressas, så ha vi den sjukdomen, som väl snart hela stan får – och du, din lille kanalje, kommer nog att piskas både gul och blå af norrmännen, som straxt stå utanför porten. Han skall begripa, munsjör snus, att jag torde veta något mer än annat folk, för det är jag som släpper in till borgmästarn alla kurirarna ... ja ja, den som lefver, får allt se!” Och under ny sorgesång fördes näsduken till tårekällorna.

”Kära Stina”, sade halfhögt hennes medsyster, pastor Ekmans Anna-Märta, ”det lär under krigstid, hvad jag hört, vara värst för sådana flickor som den gode guden gifvit ett fagert skinn – derföre grundar jag på om jag inte borde bestryka mej med skedvatten eller spanskgröna. Du är lycklig, som inte behöfver ha så stora bekymmer, kära Stina!”

”Nå, det var då ett gement högfärds-tal! Jag har så visst tjuge gånger som en hört till och med de finurligaste utlandssjömän påstå att det var tu tal om hvem af oss två som är den hvassaste. Men, gubevars, stryk gerna på både spanskgröna och skedvatten – jag tänker att en flicka, som har sin ärbarhet att stötta sej vid, kan gå genom elden utan färgning, och det tänker jag om mej sjelf också, fast jag ofta får stå vid borgmästarns dörr som sköllervakt.”

”Du ställer dej visst mäkta gerna på den leden – annars är väl stadstjenarn närmaste man till borgmästarn. Men en del flickor vet inte sin arma råd, om de inte få låta se sej.”

”Asch-ia-mej, sådan föraktlig varelse du är ... Nej, om det vore *du* och aptekerskans Lovisa, då vore det annat slag – och vi få väl se, när kriget en gång gått sin väg, om *jag* behöfver släppa ned ögonlocken. Jag råder hvarken officerare eller gemene man att tala ett snutfagert ord till mej, för så höga hästar som Stina Alsing kan sätta sej på, när hon blir förgrymmad, tror jag inte är lättfunna!”

Och härvid skildes de båda skönheterna med fullt uppsåt att, i hvad fall som helst, alltid sins emellan hålla ofred – – – – – – – – – – – – – – – – – –

”Min käre Krabbe du”, yttrade Korpen, i det han reste sig från skansverket, ”du kan just springa opp till bror din på apteket – kanske blir här allvar af förr än vi tro. Nå, en har inte mer än en lifhank att släppa till ... jag är färdig ... Hvad säger du, Pelle Kraft?”

”Jag säger kör för det – men jag ser inte till någon fiende ännu.”

”Och du, Kalle Krabbe?”

”Åh, jag gör som bror min: jag tar tjenst på apteket. Och som j och mänga till er kanske blir sönderskjutna, så faller det sej ganska lägligt att jag stannar på den platsen: då kan jag skaffa er frisalver och fribindlar att sätta ihop lemmarna med.”

”Din fege stackare”, utbrast Korpen, ”du är rädd – tillstå det på stund!”

”Nå ja, det håller jag inte på. Jag tycker inte det är något vidare roligt att bli hvarken spetsad eller stekt eller rätt och slätt sönderpiskad.”

”Det sista skall du teminstingen ha till godo, din kruka, när vi andre ha gjort slut på kriget ... Men gå nu och minna dej på att, om *jag* blir sårad, du inte understår dej att lägga hvarken bindel eller salva på mej, för det skulle jag rifva af med tänderna, om jag inte kunde nyttja händerna.”

”Sådan är min talan också!” förklarade Pelle Kraft ... ”Och vill du, Korpen du, så gå vi ner till mi gummor, stadstjenarns köttsliga moster – hon plär veta allting före andra.”

”Det var inte så illa ... J kan nu gå hvar för er, piltar!” förkunnade anföraren det öfriga sällskapet. ”Jag följer Kraften – ajöss med er!”

Då de voro borta, knöt Kalle Krabbe handen och hotade i luften. ”Ack, vänta, vänta, j stortalare, j skräflare, j gemena öfverdängare – jag skall inte ge er så stor salva eller plåstersmula som j kan lägga på ögat, och förr än jag åt er stjäl en enda linnelapp, skall jag låta skafva opp mej sjelf till linne.”

”Akta dej, Kalle!” varnade en af de underordnade. ”Om jag tänkte mej till den tanken att någon sladdrade för Korpen, så behöfde du visst inte göra dej det besväret att sjelf skafva opp dej.”

”Akta dej du, surfvel, att tala näsvisheter med mej – om jag inte är hvarken Kraften eller Korpen, så är jag den jag är, och *er* lägger jag opp, så många j ä’, om j knystar ... Har j förstått mej, småfnask?”

En fiendtlig demonstration från det ganska modiga ”småfnasket” kom Krabbe på bättre tankar. Han vände kosan åt apoteket, der han ärnade erbjuda sig som provisionelt biträde i laboratoriet. Der borde en vara bäst skyddad för kulorna, om de komme.

———

2.
Allting upp- och nedvändt i staden. – Fruarna taga politiken och de krigiska försvarstillgångarne i skärskådande.

”Greta, kusin Greta”, ropade borgmästarinnan, tappande midt i tröskeln den på gult sidensars broderade ridikylen, och det utan att ens ge akt på huru den gigantiska förgätmigejs-kransen, inneslutande Gustafva Grundells aktade namn, sopade mot granriset ... ”kusin Greta, de komma att rycka in på *vår* sida. Har du gräft ner ditt silfver? Jag skall i denna dag gräfva ner mitt.”

”Huru”, utbrast min mor, ”är faran så öfverhängande?”

”Jag säger dig, kusin, att man kan vänta allting. Min man, som är stadens styresman, vet något litet mer än andra, och de underrättelser, som i dag på morgonen inlupit, äro högst oroande: kanske ha vi dem öfver oss innan vi få en suck för oss ... Som jag sa’: har du gräft ner dyrbarheterna? Du har många sådana.”

”Kära kusin Gustafva, jag har ännu icke ens tänkt derpå. Närmaste olyckan för mig är att min mans ögonsten, som han rekommenderade i sista stund, lilla Julia Konstantia, tynar af och blir allt sjukare och sjukare. Doktorn säger att mycket beror på att hon ses väl efter – men Gud hjelpe mig för tid jag har dertill,

ensam som jag står för allt. Menniskorna äro ju alldeles förryckta. En del vill proviantera och begrafva sig inom sina hus, en del vill sälja eller byta bort allting och ge sig in i fjällbygderna. Det är ett spring fram och åter: köpa, sälja, borga, packa in, rifva upp, föra fram, föra tillbaka – det är så tröttande att jag om aftonen icke orkar sofva, om jag än vågade tillsluta ögonen för den lillas skull.”

”Min kusin”, svarade borgmästarinnan med en viss filosofisk kärfhet, ”i allmän nöd viker den *enskilta*. Jag beklagar kusin, det vet Gud, men också tror jag att det icke år många hustrur gifvet att sköta mannens värf – och hvad förvirringen angår, så är den oundviklig.”

”Men, kära kusin, Strömstad har väl varit i krigsfärd förr en gång, och så länge man kan hålla dörrarna igen, så ...”

”Och huru länge håller man dörrarna igen? Vänta lite – du får nog liksom vi andra öppna dem på vid gafvel, när inqvarteringarne börja att hagla, såvida icke fienden rent af inqvarterar sig sjelf: sådan våldgästning har man sett en gång förr.”

”Men har borgmästarn då inga underrättelser om försvar – ska inga trupper dragas hit?”

”Trupper – jag undrar just hvar de skulle komma ifrån, om icke den gode guden skickade ned dem från månen. Ligga icke bohuslänningarne på Marstrand och elfsborgarne på Varberg, och generalbefälhafvarn öfver kusten ligger gud vet hvar. Nej nej, hans maj:t har sopat med sig trupperna till Finland, der de uträtta ingenting, medan de kunde vara till nytta här hemma. De små resurserna vid Laholmen kunna nu aldrig komma i fråga.”

”Ja, utsigten är mörk, kusin Gustafva, men hur öfverhängande faran än syns, kan det ändå vara möjligt att det är ett skrämskott. Stå icke Sverge och Danmark i god vänskap!”

”Hvem Sverge står i vänskap med, kusin Greta, kan vara sak samma, då ryska kejsarrinnan skickar ut sina budkaflar; och nog vet kusin, som har apotekarn till svåger, så mycket om politiken att kusin känner det danskarne icke för egen del skulle falla Sverge i ryggen.”

”Vi lefva i tider, då ingen man eller qvinna kan vara okunnig. Jag har hört att danske kungen lofvat ryska kejsarinnan hjelp, men då svenskarne i Finland icke göra mycket väsen af sig, skulle hon väl icke behöfva att skicka danskar och norrmän på oss – har hon icke krigsfolk nog ändå.”

”Hon har turken att sköta, min kusin, och jag säger att vi få sköta oss sjelfva. Jag har mina källor, som kanske icke stå hvar och en till buds, och jag har hört en fågel sjunga en ful korpsång, som går på den melodien att de höga herrarne i Finland hålla på att lägga onda rådslag mot kungen .... ”

Nu kom någon hastigt från kökssidan.

”Frun, frun”, ropade Malena med andan uppe i halsgropen, ”här är en bonde från Högdals socken, som varit inne i byn (Fredrikshall), och han sätter själen i pant på att han hört att hela fiendeskaran skall komma öfver med två riktiga prinsar, en för och en bakefter, och de ska ha fanor och pipare och sablar, som gå på tre alnar, hvassa i ändan som stickspjut! Är det inte så godt att springa löckt i sjön som att låta förgöra sej med sådan redskap.”

”Nå, min kusin”, utbrast borgmästarinnan med en röst sväfvande mellan fasa och triumf, ”nu bli kanske mina nyheter trodda ... Men jag måste på stund hem och höra hvad min man säger.”

”Mina fruntimmer, mina kära vänner”, ropade en annan nu inrusande dam, hustru åt chefen för den upprättade fri kåren, ”Gud straffa mig, om här blir fråga om barnlek! Ni vet att de komma landvägen, och

hvad ger kungen oss till försvar mot så många tusen man? Några fattiga soldater under öfverste Tranefeldts befäl hålla sig i närheten – är det något att bevaka nyckeln till Bohuslän med! Vår ammunition och våra kanoner tjena till ingenting. Också nedgräfva vi alltsammans.”

”Men, mina fruar”, invände min mor, ”om nu *vi* lemnas till spillo, så måste väl längre inåt Bohuslän hjelp komma. Fins det icke en general, som ...”

”General Hjerta”, svarade den kunskapsrika militärfrun, ”ja, hvad han får ihop att skydda oss med, det vete gud! Men att sitta här och vänta på *det* skyddet blir långväntan – det är långt till Wenersborgs-trakten.”

Nya besök och nya rapporter ... Ändtligen måste min mor tillsluta dörrarne åt den sidan, der hon *hettes* bo, och kasta sig tillbaka in i de husliga bekymren och de yttre göromålen, hvilka jemt ökades.

”Ensam, ensam!” suckade hon, lutad öfver det sjuka barnets bädd. Men hon önskade likväl icke sin man på hemvägen, ty han skulle då säkerligen blifva uppsnappad af de ryska kaparne. Belägenheten kändes ständigt svårare.

Och att föreställa sig det syster Majken nu i sin tur skulle trösta och hjelpa, var otänkbart.

Syster Majken hade göra nog med att skifta de näsdukar, som oupphörligt vättes af hennes tårar. Denna goda, men ömtåliga och klemande qvinna, med kammaren fylld af barn, kunde ej tänka på något annat än att jemra sig öfver dem, sin man och sig sjelf. Hon hade glömt till och med sin svartsjuka och lyssnade ej på annat än jobsposterna från de nedre regionerna.

Den jovialiske apotekaren hade ännu aldrig fällt modet, men nog var han trött vid att natt och dag tillaga droppar, ty sådana köptes qvarterstals af alla fruntimmer från stad, land och strand, och hans hustru konsumerade, enligt hans eget påstående, mer än menskligt i veckan.

”Hvad fan skall jag ta mig till, bror?” sade han en dag till sin vän provinsialläkaren. ”Qvinnfolken dränka både mig och sig i nervdroppar!”

”Låt pojken laga till en åm kanelvatten med lite sprit i!” svarade doktorn helt flegmatiskt.

”Förbannadt bra, bror – med etikett: ”Nya utomordentliga droppar, ordinerade af doktor &c. &c. Tack ... nu bör jag kunna hinna med något mer.”

Och hvad hade han icke allt att hinna med, den förjagade mannen! Huru stora expeditioner åt alla kloka gubbar och gummor i bygden – dit gick rigabalsam kanntals och häftplåster i små vedstaplar. Och fastän han så arbetade i sin anletes svett, upphörde han ej ändå att vara ett slags ledande organ i förmiddagssessionen, då stadens honoratiores kommo att taga sin dubbelbesk. Den märkvärdige mannen lagade spanska flugor, skref etiketter, slog i beskar, framtrollade morseller och diskuterade statens förhållande till kriget med en färdighet i hand och tunga, som knappt en konstmakare ex professo kunnat visa maken till. Också sade man:

”Det är en satans karl, den Falken!”

”Kom ihåg, mina herrar”, talade han med sin starka, men något spruckna röst, ”kom ihåg att Strömstad haft den äran att kallas Carl XII:s öga! Nå, ’hvar nu hand eller öga’, säger skriften, ’är dig till förargelse, så kasta det ifrån dig’, ty bättre är att ingå i himmelriket blind än kastas i evinnerlig eld ... citation håller visst icke stånd – jag läste icke heller skriften i går – men meningen är denna, mina herrar, att om något allvarsamt skulle påkallas, så är det bättre att släppa till både öga, tand, hand och fot än frivilligt kastas i norrmännens

eld. Våra förfäder, mina herrar, gjorde kalas i sina sönderskjutna hus – kom ihåg det, och låt oss vara män!”

”Bravo, bror aptekare ... men låt oss icke flaxa åstad i onödan!” svarade handlanden Boman, som redan hade en fullständig förmögenhet, då Falken deremot ej hade annan förmögenhet än barn, hvarpå bomanska huset egde inga tillgångar. ”Sans, mina herrar, och en reputerlig deputation, när höga vederbörande gått öfver gränsen! Så lyder mitt råd, och jag påstår att vännen Smith, som vi nu med ledsnad sakna ibland oss, skulle förena sig med mig.”

”Deri bör hvar och en förena sig!” utlät sig postinspektoren Dabis.

”Fiendtligheterna lära icke börja från en stackars snart kringränd stad, men om de fiendtliga demonstrationerna gå löst på plundring och sådant mer, då ...”

”... då”, utropade stadfiskalen och kontrollören på en gång, ”då bör enhet i vilja och handling lifva oss alla!”

”Och inga rymningar!” skrek apotekaren.

”Nej, inga rymningar!” förklarades i korus. – – – – – – – – – – – – –

På gator och bryggor samlades grupper af ”folket”, tarfligare handtverkare, fiskare, båt- och arbetskarlar jemte inkommande och afresande bönder, och alla dessa skreko i så vildt tumult om hvarandra, att de hade mycket svårt att förstå ett enda ord af sina vexlade meddelanden. De enda hörbara orden bestodo i hotelser: ”Tyst ... tyst då – skall en inte få tala ut ... Skall en kanske få slagsmål på förhand!”

Men af alla oredor kunde ingen öfvergå den, som förspordes bland madamerna och sillsalterskorna, hvilka senare gubevars väl också voro madamer, ehuru af en mera underordnad rang, ett faktum, som det likväl icke skulle varit rådligt för någon att vidröra. Alla dessa damer i gemen voro så morska, så krigiskt stämda och ursinniga mot norrmännen, som kunde drista sig att vilja klifva rakt på Sverge, då svenske kungen icke gjort dem något för när, att de hade bästa lust i verlden att ersätta den besättning, staden saknade; och högt svuro de på att de skulle försvara det stora kronobränneriet, som låg helt nära staden på norra sidan, der kungen hade sin spannmål och sitt bränvin.

Emellertid hade hvarje nyhet, hvarje utspridd osanning om fiendens ställning och afsigter alldeles samma verkan som en nedfallen bomb, hvilken upprifver grus och dam. Också rök både grus och dam kring de förnämare madamerna, när de vid ett sådant der blindt allarm om fiendens annalkande togo till fötterna och tjatande flydde in i sina små stugor för att stoppa på sig sin lilla egendom, då sillsalterskorna deremot stodo som gamla grånade grenadierer: de skulle icke ha blifvit skrämda af tio regementen, men så hade de också anor, hvarom de inbördes grälade, tills de voro nära att lemna hvarandra utan ett hårstrå.

Den enas mormor hade varit marketenterska under kung Carls ofred. Den andras farmor hade tjenat hos borgmästaren Kloth på Långgatan, der kungen bott, och en dag fått gnida fläckarne ur hans kyllerrock. Den tredje hade haft en moster, hvars svärtar blifvit dödad i Löwedals-fejden. Men den fjerde, som också satte hufvudet öfver alla, var köttslig dotter af kyrkstöten i Tanum, der de stannat med det kungliga liktåget, och han, kyrkstöten, hade icke blott sett kungen både som lefvande och död: han hade också sett hur de i Tanums prestgård fängslade Görtzen, ”den store förrädarn”, som de sedan tog hufvudet af i Stockholms stad, och till sist hade han också sett kung Carls syster, då hon med man sin kom och tog fasta på arfvet, men aldrig brydde sig om kung Carls bussar.

Dottern af så höga anor måste naturligtvis ha företrädet, och utan tvifvel skulle hon blifva den anförande vid kronobränneriets försvar, der hon hade för afsigt att under sin protektion låta unga Korpen och Kraften göra sin första lärospån.

Det var om denna person Pelle Kraft talat, då han föreslog Korpen att besöka ”stadstjenarns moster”. Madam Märta hade egt en syster, som fordom delat hennes ära, men nu var Märta Stare med sin enfaldige och oförarglige systerson ensam om att uppbära värdigheten. Hennes man, båtsman Stare, hade ock i lifstiden egt några anspråk på höga minnen, men Märta var så högmodig att hon icke ville erkänna att han egde anspråk på något annat än att vara hennes man, en lycka, den han intill sin död skattade så högt att han uppriktigt önskade det någon efter honom också måtte bli delaktig af densamma. Men Märta hade gift sig endast för att slippa heta jungfru och var icke sinnad att i sin höga ålder söka nytt beskydd.

Så stodo förhållandena inom staden ... Konfusion utom- och konfusion inomhus – en pinande olidlig spänning.

Ena dagen nedgräfdes saker, som andra dagen ovilkorligt behöfdes och den tredje åter nedgräfdes. Vänner lånade allehanda af hvarandra för att under en hastig vändning icke sjelfva komma i sticket, och det berättades att vid ett par bösskott, som af en särskilt händelse blifvit aflossade, en fru i förskräckelsen råkade förstöra sin splitter nya svarta sidenklädning, den hon i yran och brådskan lindat omkring den stora silfverspilkumen, som just skulle stå full af grädde, med hvilken klädningen i största hast fick göra sällskap ned i silfverkofferten, som hon hade dold under källargolfvet. Morgonen derefter skulle nämde dam taga emot ett par förnäma resande och alltså vara klädd i högtidsdrägt, men, himmel, hvilket elände – den svarta sidenklädningen, garnerad med minst tio rader utpikerade rimsor, hvars öde nu först kom i minnet, var ohjelpligt förstörd, och frun, som ville vara grufligt förnäm, fick låta kamlotten sitta qvar.

Denna olycka öfverträffades dock af en annan, hvartill samma skräck gaf anledning. Då en fru skulle gräfva ned ett skrin, innehållande silfver och nipper, kom hennes piga rusande efter henne med infattningen till en medaljong, hvilken en timma förut inneslutit hårflätan och silhouetten af en person, som i lifvet varit samma frus ömmaste vän. ”Menniska”, ropade hon förtviflad mot tjenstenflickan ”hvar har du gjort af det, som fanns i medaljongen?” ... ”Var lugn, kära matmor”, svarade flickan triumferande, ”jag kasta det på elden! Om norrmännerna ta guldet, tänkte jag, så ska de åtminstone slippa att få fatt i det, som frun satte mesta värdet på.” – – – – – – – – – – – – – – – – – –

När tiden slutligen skridit långt in i september, kunde stadsboerna knappt hvarken äta eller sofva, ty i hvarje stund väntade de att få springa upp vid ropet: ”Fienden är här!” Frågor och suckar strömmade från alla läppar. Ibland hette det att kungen rest från Finland, ibland att han var fången och lemnade Strömstad till sköfling. Kom då åtminstone icke general Hjerta, som skulle värna Bohuslän? Det vore nu tid att få förnimma hvad han uträttat!

I stället kom, den 23 september, öfversten Verner Tranefeldt med en liten trupp af 346 man af Skaraborgs regemente till Blomsholm[9].

När borgerskapet erfor detta och ytterligare erfor att hälften af denna underbara styrka skulle gå till Svinesund, ansågo de verkligen sina kanoner vara bättre skyddade under än öfver jorden: de nedgräfde dem derföre, tills tiden påkallade dem.

Men dessa kanoners öde var ej bestämdt för någon roll erinrande om den, som Laholmen spelat vid amiral Tordenskölds anfall.

Frikårens försigtighet tjenade emellertid till ingenting. Alltsammans blef snart borttaget af fienden, med undantag af endast två kanoner. Kanske skulle det dock hafva tröstat borgerskapet, om de kunnat blicka in i framtiden, då Gustaf IV Adolf förärade staden för dess patriotism just samma tvänne kanoner ....

Men vi återvända till händelserna, när framtiden utgjordes af nästa stund.

3.

Kriget ända invid dörrarna. – Mötet vid Vettlanda-ån. – Danske generalbefälhafvarens mening om Strömstad. – Åtskilliga anekdoter. – Manifestet.

Tjugufyra timmar förflöto, räknade under brinnande pulsslag, räknade efter hvarje ny rapport, som flög mellan de olika vigtiga punkterna och staden. Då föll dunderslaget.

”De äro här!”

Hvilka magiska ord i en gränsstad, som utan beskydd väntar på fienden!

Och nu blef väntan icke lång.

Den 24 september på morgonen hvimlade det i de trånga bergiga passagerna på norska sidan om Idefjorden. Då lingonen der stodo i sitt flor, voro de ej rödare och tätare än de kolonner af Nordanfjelds regemente, som nu brottades med nordanfjällsvindarne, hvilka tycktes förbjuda deras framträngande och i vild häftighet piskade dem om kinderna.

Idefjorden sjelf reste sig till skummande murar, men det hjelpte ej.

Samma morgon gick generalbefälhafvaren för de fiendtliga trupperna, prins Carl af Hessen, åtföljd af den unge danske kronprinsen, hvilken nu skulle göra sin debut som frivillig krigsman, trotsande storm och sjö, öfver fjorden, der den är som smalast, d. v. s. vid udden Örbacka, som icke befinnes på längre afstånd från svenska stranden än 5 à 600 steg.

Landningen skedde i Skee socken vid Krogstrand, som då bevakades af hvarken mer eller mindre än *en* pipare och *en* trumslagare10. Här möttes generalbefälhafvaren af general Mansbach, som på 29 båtar öfverföll Sunnanfjelds regemente, hvilket embarkerat i Fredrikshall. Dessa båtar gingo sedan öfver till norska udden och voro hela den dagen och natten sysselsatta att, brottande med storm och våg, öfverföra trupperna.

Norrmännen lemnade ej Krogstrand förrän följande morgonen.

Emellertid förljöds i Strömstad att öfverste Tranefeldt vid första underrättelsen om rörelsen på Idefjorden skyndat från Svinesund till Vettlanda, denna plats för så många historiska minnen, der han nu med sin lilla trupp fattat posto, afvaktande fiendens operationer11.

Men snart kom till staden nya rapporter, förenande sig i den smärtsamma och nedslående underrättelsen att de arma soldaterna voro nästan halfdöda i följd af den forcerade marschen i ovädret, af hunger och slutligen af hvilan på marken under en sådan natt.

Bland antalet af de utvandrare, som då vågade sig till Vettlanda bro, omkring tre fjerdedels mil från Strömstad, voro de tvänne små hjeltarne från lilla ofreden i bugten, Korpen och Kraften. De bekläddes också med en mängd förtroenden i sändningar från medlidsamma själar, och de bedyrade med ljudlig röst, att om norrmännen också vore tjugu regementen, så skulle de hvarken skrämma eller hindra dem att smyga fram till landsmännen.

Och ingenting hade hindrat dem ... Hvad de åstadkommit och hvad de sett se’n, var underrättelser, som vid återkomsten kommo alla de öfriga piltarne att afundas hjeltarna – men ingen röjde dock lust att följa

exemplet och lemna portarna, ty nu ”gick hela kriget med prinsar och jägare derutanföre med stora steg.”

I staden rådde denna dofva jäsning, som spänner nerverna till största pina.

Första åtgärden af fienden blef att, i trots af alla skriande madamer med den högättade madam Märta i spetsen, sätta sig i besittning af kronans stora bränneri, hvilket innehöll ett betydande magasin, och härifrån utfördes hela transporter med bröd och bränvin till manskapet och utfördes så sedermera dagligen, ty regementenas proviantvagnar voro ännu med trossen efter.

Men om staden vände sig i ve och vånda, ventilerande beslutet om den vigtiga deputationen, hvilken dock uppsköts, tills man fick höra hvar högqvarteret komme att uppslås, så trampade Vettlanda-brons försvarare, öfverste Tranefeldt och hans gossar, ej på rosor, der de stodo med sina fyra kanoner och kikade efter en syn, den de väl varit tillfreds att ej få skåda förr än på domedag.

Men synen dröjde blott till middagstiden (den 25), och när det började röra sig bland bergen kring Skee prestgård, tog befälhafvaren den resursen, som mången större chef vid månget större tillfälle begagnat: han sökte nemligen att genom list föra fienden bakom ljuset.

Tyvärr kunde dessa 346 man aldrig genom någon snillets ingifvelse stiga till ett högre antal än de voro. Men Tranefeldt utbredde sin linie så vidt som möjligt och lät den stödja sig mot en skogsdunge, hvarefter trosskuskar, skjutsbönder och några patriotiska bondpojkar skickligt – en coup de théatre – bildades till reserv, förvillande ... förstås på afstånd.

Det var en lycka i olyckan att blåsten oupphörligt lät grus och dam hvirfla upp i fiendens ögon, tills regnet senare gjorde samma tjenst.

Emellertid hade bron blifvit upprifven, och just som allt var lagom i ordning, sände befälhafvaren för den lilla truppen en parlamentär åstad med efterfrågan om deras högheters ankomst betydde krig eller fred. Svaret lemnades genom ett manifest, som försäkrade om all möjlig fredlighet. Men obelåten härmed och bränd i skärselden mellan den svenska hedern, som ville stå fast, och den enskilta öfvertygelsen, som visade omöjligheten att uträtta något, beslöt sig öfversten för en ny sändning under den något oegentliga förevändningen att erhålla närmare förklaring öfver ordet manifest. Denna gång blef svaret en befallning till Tranefeldt att draga sig tillbaka och icke bortspilla den hand full folk, som han hade.

De närmare detaljerna af mötet vid Vettlanda, jemte danske generalbefälhafvarens afsigter med Strömstad beskrifvas utaf prins Carl af Hessen sjelf på följande sätt12:

”Sedan jag ändtligen fann öfverste Tranefeldt bakom Vettlanda bro, sökte jag straxt komma förbi honom på hans högra flank och på det sättet afskära honom reträtten. När jag hann ungefärligen midt emot hans trupp, fann jag bron upprifven, den jag ofördröjligen åter lät sätta i stånd. En svensk officer kom med en trumslagare och begärde å öfverste Tranefeldts vägnar att få tala med mig för att höra min afsigt. Jag svarade att det manifest, jag tillställt honom, innehöll allt hvad jag kunde säga.

Emellertid blef bron färdig. Jag passerade den i största hast och posterade mig 14 till 1500 steg nära svenska kåren. Genom några höjder, som jag hade framför mig, betäckte jag mina trupper, som voro färdiga till anfall och brunno af begär att få order dertill. Jag steg då sjelf upp på ett batteri, som jag låtit uppkasta på en bergsrygg, hvilken låg fienden närmare, och jag blef der ånyo komplimenterad utaf en kapten af artilleriet, som åter kom med en trumslagare å öfverste Tranefeldts vägnar och begärde förklaring på ordet manifest, hvarpå jag svarade att konungen af Danmark icke var i krig med hans svenska majestät, men då han, i kraft af sin allians med ryska kejsarinnan, sett sig förbunden att lemna en kår auxiliärtrupper, så fann jag mig med största ledsnad nödsakad att strida med svenska trupperna allestädes, der jag fann dem – dock berodde det

ännu af öfverste Tranefeldt att draga sig undan, men i motsatt fall ginge jag straxt löst på honom. Jag ansåg mig likväl böra låta förklara honom detta genom en pålitlig person och lät till den ändan generaladjutanten Haxthausen åtfölja den svenske kaptenen.

Jag befallde nu jägarne att intaga en bergsrygg, belägen framför fiendens högra flygel, och jag lät två bataljoner och en sqvadron gå omkring denna bergsrygg och plantera några kanoner så att jag kunde bestryka fiendens högra flank. I samma ögonblick som jag förklarade min mening för den svenske officern, kom blixt och åska, åtföljda af ett slags orkan med hagel och regn, hvaraf vi alla blefvo genomvåta, hvilket uppehöll anfallet. Denna stund nyttjade jag att rekognoskera stränderna af strömmen, som flöt förbi svenskarnes högra flygel, der de upprifvit bron. Jag såg en trupp jägare på något afstånd från stranden midt emot och en officer, som nalkades, under det han ropade: ”God vän!” Jag bad honom komma närmare och frågade honom hvar öfverste Tranefeldt var, tilläggande att jag skulle vilja tala med honom, innan någonting skedde. Öfversten kom, och som kronprinsen befann sig vid min sida, frågade öfversten om han fick passera strömmen för att göra hans kongl. höghet sin uppvaktning, hvilket jag med nöje beviljade.

Öfverste Tranefeldt for då öfver i en liten båt, och vi talade en stund med honom. Han nekade alldeles att retirera, såsom stridande emot en hederlig mans tänkesätt, och jag sade honom att det gjorde mig ondt att omständigheterna nödgade oss att strida emot ett så tappert folk. Sedan vi ytterligare sagt hvarandra några artigheter, föll mig den tanken in, att i samma ögonblick som vi åtskildes, kunde mina jägare, som redan lagt geväret till ögat, kanhända skjuta och såra hela hundradet af den lilla svenska truppen och kanonerna förstöra resten, hvilket så ömmade mig, att då öfverste Tranefeldt sade att han skulle önskat att bägge nationerna, som så länge varit vänner, hade förblifvit det alltid, svarade jag honom med häftighet: ”Nåväl, vi skola ännu vara det i afton!” Men då han frågade om det ej vore möjligt att vi kunde förblifva det en vecka, vägrade jag det platt och sade honom i sista ordet: ”I morgon bittida!”

Derpå lät jag trupperna retirera och lemnade general Mansbach med två bataljoner der i byarna, men vi togo högqvarteret vid Skee kyrka i prostgården.

Följande dagen om morgonen lät en af general Hjertas adjutanter och två andra svenska officerare anmäla sig hos mig. De begärde å öfverste Tranefeldts vägnar att jag ville lemna dem fem dagars uppskof, tills han hunnit få nya order från general Hjerta. Då jag frågade hvar generalen nu vistades, fick jag höra att han var med hufvudstyrkan i Wenersborg.

Sedan dessa herrar blifvit presenterade för kronprinsen, som tog mycket nådigt emot dem, reste de tillbaka med afslag på sin begäran, hvilket var så mycket naturligare som deras förslag icke kunde syfta på annat än att vinna tid. För öfrigt slöt jag deraf att jag med största hast borde fullfölja min föresats, innan denna general Hjertas kår hann förstärka öfverste Tranefeldts, som dragit sig tillbaka om natten.

Min plan var dessutom att taga Strömstad i besittning, att der i nejden förena mig med andra kolonnen och der invänta trossen och artilleriet, hvilka under betäckning af flottiljen skulle gå till Strömstad och der landsättas. Som då hela min kår vore församlad, hade jag med makt kunnat gå emot de 6,000 man, som, enligt inlupna underrättelser, utgjorde fiendens styrka. Men i anseende till omständigheterna ansåg jag mig böra taga andra dispositioner, emedan jag icke betviflade, att om jag ofördröjligen marscherade med avantgardet, skulle jag straxt kunna intaga flere pass, som längre fram kunde kosta mycken både tid och mansspillan.

Jag åtnöjde mig derföre att besätta Strömstad, der ingen garnison var, och jag lät afgå order till de andra brigaderna att följa mig så fort som möjligt. Emellertid gick jag med avantgardet, bestående af tre bataljoner, fyra sqvadroner och ett kompani jägare, öfver Vettlanda å på den bro, som general Mansbach låtit förfärdiga om natten. Denna dag marscherade vi till Kragenäs, der vi fingo till oss de första åtta

pjeserna af lätta artilleriet.

Öfverstlöjtnanten Oldenburg, som i anseende till Fredrikshalls grannskap väl kände till Strömstad, hade jag af denna orsak utvalt att hålla invånarne vid godt mod och att besätta staden under all möjlig ordning. Man fann i stora bränneriet utanföre ett ansenligt magasin, som tillhörde kronan.”

Efter hvad ofvanstående visar, kan man föreställa sig stadens tillstånd, då gatorna började hvimla af uniformer och inqvarteringsspektaklen med ty åtföljande bråk och misstag gjorde sin stora rund.

Hvilket spring härs och tvärs, hvilket högljudt talande i alla vrår, hvilka lifliga korsande svordomar på danska, norska och svenska, hvilket stående på tå och hvilket tiggande att få behålla en vrå, der husets barn kunde sofva i hög! Tjenstfolkets konfusion och de konfusioner, som *den* åstadkom, trotsar all beskrifning och kunde endast mäta sig med den, som alla madamerna tillställde, då de, efter anlagd sorg öfver det förstörda bränvinsmagasinet, började profetera om de allra rysligaste rysligheter, som fienden skulle företaga.

Bland de många anekdoter, som öfverlefvat denna krigets första tid, anföra vi tvänne såsom representerande den ena staden och den andra landsbygden.

Norr om bron, hvilken på ömse sidor var besatt med soldater, befann sig på venster hand om Nordsidgatan, just der den delar sig åt udden, ett hus, i hvilket man utstod en särskilt märklig ångest.

Det förhöll sig nemligen så, att frun i huset – hvilken sjelf många gånger berättat denna historia – nyss förökat sin familj och ärnade just i all knapphändighet hålla fadderskap, då norrmännen inmarscherade. Nu kunde det naturligtvis icke bli fråga om fadderskap, utan blott att få barnet döpt, hvarföre detta skulle sändas till presten, som olyckligtvis bodde på andra sidan bron. Faddrarne, med den nye verldsborgaren buren i spetsen, gåfvo sig alltså högtidligen af, men hvilken alteration och deklamation uppstod ej, då det förspordes att fienden icke tillät några döpningar eller ens vandringar öfver bron utan särskilt hos öfverbefälet sökt tillåtelse. Fru Strömsten höll på att taga döden, skaran fick vända om och när ändtligen tillåtelsen blifvit utfärdad, ropade ändå den fiendtliga posten, så fort han varsnade snibben af barnmössan på kudden, ett så dundrande ”werda” att barnet började ”skrika i sky”. Lyckligtvis var dess gudmor en resolverad person: hon ropade ett lika dundrande ”god vän” – och så fick då i guds namn den nye medborgaren passera.

Efter den betan bådo alla fruar samma brinnande bön att inga fadderskap i dessa onda tider måtte hehöfvas.

Andra historien härledde sig från den oemotståndliga fasa, som bonden, torparen och alla slags landtboer erforo öfver sjelfprovianteringen, hvilken så ofta förekommer i krig, om än med mer eller mindre goda lämpor.

En särdeles betänksam matmoder, hvars gård låg närmast i vägen åt Skee-sidan, resolverade sig att förekomma intrånget i hennes icke alltför väl försedda visthus. Under denna ängslande tid voro, isynnerhet på landet, bekymren ökade genom flere gångbara smittosamma sjukdomar, särdeles rödsoten.

Så snart nu matmodern hade hört hvad som passerade vid Idefjorden, befallde hon sin man, hvilken var hennes befäl underdånig, att jemte alla barnen genast gå till sängs. Härefter tillställde hon med verkligen artistiskt öga alla möjliga obehagliga oordningar, icke blott i sjelfva rummet, utan äfven å de så kallade sjuke personligen. Slutligen förvandlade hon sin egen gestalt till en fullkomlig sjuklings och svarade på alla mannens och barnens enträgna frågor blott: ”Håll mun på er, tills jag säger *lyss* – då får ni börja jemra er så

mycket ni vill och orkar.”

Hon hade knappt hunnit sluta den sista förberedelsen än ett hårdt gående hördes jemte ett slag på dörren och ett sträft: ”Reis op og lukk op dörn – er det döde folk herinde!”

”Lyss”, ropade gumman, ”och släpp opp tungbandet!” Derpå raglade hon mot dörren och drog ifrån rigeln.

”Åh, döda är vi väl inte ännu – men, gud bättre, vi kunna vänta lik i huset hvar stund. Tag gerna hvad som fins!” skrek hon med gäll och gråtande röst ... ”vi behöfva inte längre smulorna. Var så god, stig på ... stig på! Krigsmän ä’ väl inte rädda för smittan och rödsoten ... Tyst, stackars kräk, och jemra er inte så i nya öfverhetens närvaro ... Gå rätt fram – köksdörrn är till höger om farsgubbens bädd.”

Soldaterna läto en hel legion *dæveln gale* i både kropp och själ gå öfver läpparne, men fötterna gingo icke öfver tröskeln. De förmenade sins emellan att de icke hade någon sympati för rödsot och strådöd, hvarpå de hastigt skyndade från gården, lemnande den listiga matmodern att i glädjen öfver befrielsen göra kalas på en fårbog åt både man och barn – en ”cadeau” egnad såväl den lyckade tillställningen som de improviserade sjuklingarnes förmåga att utföra den konstmässiga jemmern ...

Såsom ett slags lugnande mixtur för sinnena, öfverträffande alla mixturer, som tillreddes på apoteket, spridde sig ryktet att prins Carl af Hessen, tvärt emot hvad första underrättelserna gifvit vid handen, var af ett särdeles mildt och välvilligt sinnelag; och han bevisade detta, då han å sina egna vägnar, liksom å danske kronprinsens, sände öfverstlöjtnanten Oldenburg att trösta och lätta borgarnes och de öfriga invånarnes oro. Men under dylika omständigheter, då oket nyss börjat trycka, var det ej godt för sinnena att känna lättnad, särdeles som staden äfven hade att vänta besök af hela flottiljen samt öfver hufvud skulle anses som en nederlagsplats för alla fram- och återtransporter, fångarne inberäknade.

Prinsens i kyrkorna publicerade manifest – detsamma som han öfverlemnat till öfverste Tranefeldts parlamentär – åstadkom emellertid en viss döfning.

Detta manifest lydde sålunda:

”Carl, landtgrefve och prins af Hessen etc., fältmarskalk och kommenderande general öfver de kongl. arméerna, gör veterligt, att då hans maj:t konungen af Danmark, Norge, etc. etc., i kraft af sina traktater och förbindelser med Ryssland, sett sig nödsakad att på skedd reqvisition åt hennes maj:t ryska kejsarinnan afstå en del af sin armé till lands och vatten, att såsom hjelptrupper brukas emot Sverge – så är hans maj:ts vilja att dessa auxiliär-trupper iakttaga ordning och nogaste disciplin och icke förorsaka minsta skada åt någon, som icke gör fiendtligt motstånd, utan att tvärt deremot enhvar svensk undersåtes egendom må blifva i beskyddad och på allt sätt säker, och att eho som emot all förmodan skulle understå sig att röfva, ströfva eller begå våldsverkan, skall utan pardon med största stränghet blifva straffad, emedan hans maj:t icke åstundar annat än att lätta krigets bördor, såvidt omständigheterna det kunna tillåta. Hans maj:t gör sig äfven förvissad att, i anseende till sådant förfarande, hans trupper lära finna ett likadant bemötande i Sverge, isynnerhet att innevånarne, vare sig borgare eller bönder, icke göra dem något motstånd med väpnad hand eller angripa dem fiendtligen, emedan alla de, som tvärtemot krigsbruk blifva på detta sätt funna med vapen i händerna, ofelbart ådraga både sig och de sina den strängaste medfart och alla krigets vedervärdigheter”. –

”Nånå”, sade madam Märta, oraklet i bugten, i det hon, så snart hon blott fick se hufvudet af en rödrock, stack fisk-knifven under förklädet, ”nånå, govänner, vi kunde min lif och själ ha fått det sämre! Och fast det är stora tårar värdt att de plundrat oss på allt bränvinet och brödet, som vår egen nådige kung samlat för oss att tillgripa i krigsnöd, så får en väl ändå torka ögonen och mysa ett mysande åt hans generalhöghets både kungörelse och soldater. Men kanske är det till slut blott satans list och konster för att locka oss i någon fälla

– bäst är att ha tand för tunga och aldrig blunda med mer än ett öga hvarken natt eller dag.”

Samtlige madamerna funno visheten i detta råd och föresatte sig att, såvidt deras natur sådant medgaf, äfven följa det.

4.
Julia Konstantia. – Inqvarteringarnes inverkan på det husliga lifvet. – Vackert drag af en fiende.

Under tiden, medan allt detta tilldrog sig, låg ett armt modershjerta på en oupphörligt marterande sträckbänk.

Innan den afgörande dagen kom, hade min mor ständigt sagt till sig sjelf: ”Hvad skall det bli, om staden intages?”

Nu var staden intagen, så att den kunde anses som fiendens fullständiga tillhörighet, när han så ville – och derföre hette det: ”Hvad skall det bli, om man tager min sista kammare ifrån mig?”

Det var fjerde aftonen efter det den stora revolutionsfloden börjat rulla fram sina tunga vågor genom staden. Matmodern hade slutat sin stora rond genom boden, magasinerna, källrarna, visterhusen och den provisionella kasernen i brygghuset, der soldaterna logerade, för att med sitt husmoderliga öga bevaka alla intressen och ej låta hjelp fattas någorstädes. Äfven de tvänne officerarne, som bodde i det stora yttre rummet näst intill sängkammaren, hade blifvit nöjaktigt betjenade med allt hvad de befallt för den lilla festlighet, som de jemte några kamrater firade under muntert glam.

Med lättnadens suck, hvilken inneslöt hoppet att det för i dag måtte vara slut, hade min mor jemte de små dragit sig in i den återstående kammaren – alla öfriga lägenheter i huset, med undantag af en oeldbar sal ofvanpå, sträckande sig öfver familjens tvänne vanliga hvardagsrum, voro upptagna af inqvarteringen.

De större barnen sofvo nu härs och tvärs, det ena på en stol, det andra öfver ett bord, det tredje på golfvet med pallen som hufvudgärd, alla skrämda till tystnad genom bullret från officerarnes fest. Det fjerde barnet våndades sakta klagande på moderns knä vid hennes tungt slående hjerta.

Och derute hven skarpa vestanstormen, sändande genom fönster och dörrar sina hårda pipande ilar, hvilka hemskt blandade sig med de skärande ljuden af dansande tärningar, klingande glas och högljudt prat.

Ehuru endast vid slutet af september månad var kölden ovanligt skarp och fuktig i följd af det sedan flera dagar ihållande ovädret.

Den unga modern ryste och drog det qvidande barnet närmare intill sig. Hon anade af dess oroliga rörelser att det icke länge skulle klaga sakta, och med ångestfull blick åt köksdörren, hvarifrån hon väntade Malena med den lillas aftonmjölk, började hon allt ifrigare vyssa den arma varelsen.

Men det var förgäfves. Lilla Julia Konstantia uppgaf höga klagorop, och sedan det ett par gånger trummat på dörren, som gick intill förmaket, utan att denna demonstration åtföljdes af önskad verkan hördes snart en af de unga norrmännens röster på en halfblandning af norska och svenska, troligen för att göra sig både artig och begriplig:

”Guds död og pine, er det slet inget menneske derinde, som kan hilse det lille börn at det må hålle sej i stillighet? Säg at fienden står rett for dörn og proklamerer tystnad!”

”To sexer op”, ropade en annan, allvarsammare stämma, ”lad folkene vare i fred, Jörgen! Jeg liger ikke godt

jöglerier paa krigsfod.”

”Men jeg”, skrek häftigt och med rosslig röst en tredje, ”jeg synes meget godt om Jörgens proklamation om taushed”... Och gående med något osäkra steg mot dörren, fortsatte han: ”Barn, jeg befaler dig at huske paa din dyrebare pligt og, ehvad kön du än maa tilhöre, ikke sätter dig i harnisk mod overmagten! Vil du derimod ganske paa öjeblikket sätte et stop for sangen, tilforsikres dig vaar naade og tiladelse til at synge saa meget det lyster dig – naar vi ere gaaede vor vej.”

Man skulle kunnat tro att detta grofkorniga, men godmodiga tilltal blifvit förstådt, ty ”det lille börn” tystnade verkligen och slumrade eller, rättare, domnade in, medan den af gossarne, som somnat på golfvet, hastigt uppvaknade och helt förskräckt kröp in under stora bordskifvan. Fattande tag med sin lilla hand i snibben på moderns förkläde och hållande ett öga och ett öra utanföre, lyssnade han tills det blef tyst i fiendeland, då han åter somnade.

Min mor var icke någon synnerligen vek eller försagd qvinna, men hennes närvarande belägenhet afpressade henne djupa suckar. Maken borta eller, om han var på hemvägen, måhända fången; den gamle svärfadern, eljest hennes tröst, af gikten fastbunden vid sitt lilla hem på Vattulandet; hennes barn kanhända döende, och slutligen huset öfverfyldt af främmande krigsfolk, medan tjenstepersonalen, beständigt i half yrsel, icke gjorde half tjenst – och för det allra sista det stora hushållet och den starka bodrörelsen!

Och likväl sade hon till sig sjelf: ”*Kan* det bli värre? Ja, mycket värre.”

Hon blickade oroligt åt dörren.

Nu kom ändtligen Malena med den lillas mjölk, den hon likväl knappt gaf sig tid att nedsätta, innan hon med dämpad häftighet utbrast:

”Jo, nu må frun tro att här står väl till! Det har kommit loss ett rykte – jesses mej, håren må resa sej på hufvudet – di säger att klockan 2 i morgon natt, då staden ligger i sin sötaste sömn ... tvi för sådan sömn ... skall den sättas i brand och låga, såsom di gjort förr en gång i gamletider. Da skall det bli skrän och tandagnisslan och flykt hit och flykt dit, och så slås allt folket i bojor och förs som fångar ihopknippade till Danmark att sättas i skyhöga underjordiska torn, der de hvarken få se sol eller måne.”

”Tyst med sådant enfaldigt prat!”

”Enfaldigt, kära fru – nej, så hvad det inte är enfaldigt ... Jag har inte kommit till det värsta än. När frun får höra *det,* så skall hon begripa hvad det är för orsak som gör att norrmännerna våga sej på sådan illrådighet.”

”Nå, hvad skulle det vara? Men tala sakta – herrarne derinne ha redan tillkännagett otålighet.”

”Jojo men, di vet huruledes det är beställdt tor oss ... Stöd sej mot bordet, kära frun, medan jag uttalar mej – frun kunde annars släppa lilla barnungen i förskräckelsen.”

”Säg ut då!”

Med en högtidlig, djup och rysande hviskning återtog Malena:

”Kongen är förkommen!”

”Är du tokig, menniska?”

”Lycklig den, som i sådan tid vore tokig – men jag har mitt vett, och det jag sagt är rena klara sanningen. Kongen, vår nådige herre, som rest till Finland, är kav försvunnen, och när ett land tappat kongen, är det sak

samma som om det tappat hufvudet. Nå, förstår frun, nu är det alla de hufvudlösa kropparna som norrmännerna tänka föra ur landet, och så lägger di hela Bohuslän från Svinesund till Göteborg på *ett* bräde och stjelper det tillbaka in i Norge, der di säger att det legat förut – och så, ifall vi kan sluta till ögonen en blund, somna vi som svenskar, men vakna som norskar ... aj aj aj, den sömnen glömma vi aldrig!"

"Men, Malena, hur kan du öda bort tiden på sådant sladder, när du är ute ... Laga att barnen komma i ro!"

"Ja, stackrarna ska få sofva denna sista natten ... Men, kära välsignade matmor, förklara mej bara hvad en kan företa sej, om hans höga maj:t inte kommer till rätta och tar sej af oss? Di säger att kapten d'Orchimont skall vara förestyr på Laholmen, men det är bara *en* fläck, att pastor Ekman skall stå på torget och predika – det är två fläckar – och att apteket skall vara fullt af herrar, som ska stå vakt och ge signal. Men det är ändå inte mer än tre fläckar ... hvad ha vi mer?"

"Först och främst, mitt barn, ha vi Gud ..."

"Kära fru, det är långt häremellan och himmelriket!"

"... och så hans maj:ts trupper i Wenersborg till."

"Di knäpper jag på – hvem har sett dem? Den lille Trane-truppen, vi hade, har ta't till benen, och fienden löper i hack och häl efter. Nej, jag blir vid mitt: kommer här ingen kurir i natt eller morgon att kongen är hittad, så ä vi sålda – det var ordet, sa' farfar."

"Herre gud, jag har ju glömt att fråga efter gamlefar – hvad sade han, när du var ute med soppan?"

"Han hade fått sällskap af ett par norska sergeanter, och di sprakade godt sammans vid pipan. Se'n så sa' han: Helsa dottern att om några dar kommer jag nog opp – bed henne vara vid en god tröst!"

I detta ögonblick hördes hårda och brådskande steg utanföre.

"Hvad kan det nu vara?" tänkte min mor och putsade i ångsten ljusen för att se klarare.

Det tog i låset, dörren gick upp och en svartklädd herre med ett bottenhederligt ansigte visade sig på tröskeln. Då han fick se modern och det sjuka barnet, skakade han hufvudet och såg bestört och nedslagen ut.

"Herre gud, är det borgmästarn sjelf – hvad kan ett så sent besök gälla?"

"Min bästa fru Smith, en sorglig, men oundviklig pligt."

"Ack, borgmästare Grundell, säg icke mer!"

"Var säker att jag ej sade något, om jag kunde undvika det, men det har kommit ytterligare tre norska officerare, och jag kan omöjligt få rum för mer än två. Den tredje måste dock bo någorstädes – det är svårt, fru Smith, men jag kan min själ icke hjelpa det."

"Herr borgmästarn ser min belägenhet med detta arma sjuka barn, och jag eger icke något mer rum än detta."

"Jag ser det med deltagande ... Men under krigstid ..."

"Kära herr borgmästare, tänk på min man – om han kunde ana... Har han ej alltid varit en god och pålitlig vän? Kan jag föra denna ögonsten, som han befallde mig att så noga vårda, upp på den kalla, nästan oinredda salen? Vi kunna med största svårighet komma till köksspisen att få koka upp en smula mjölk, ty de

soldater, som icke få rum att koka i brygghuset, lägga beslag på eldstaden i köket.”

”Att nu vara borgmästare!” Den hjertans gode mannen grep sig med båda händerna om pannan.

”Jag vet att ett par rum alltid stå i beredskap – kunna icke de ...”

”Men, i herrans namn, de stå ju för den möjliga händelsen att någon af deras högheter sjelfva eller någon af de högsta officerarne hastigt skulle komma hit. I alla hänseenden äro de för generalbefälhafvarens fram och åter resande adjutanter och få aldrig upptagas ... Nog – denna gången skall jag gå: min egen hustru måste göra utväg ... Farväl ... Jag önskar att vi icke för snart finge träffas.”

”Gud välsigne herr borgmästaren – måtte det icke ske, innan den här förstörelsen är öfver!”

Men så var ej beslutadt.

Borgmästaren hade icke hunnit utom tröskeln då stadstjenaren inrusade med rapport att kurir var kommen för en stor general, som skulle vara här om en timma med adjutant och tross. Och så var det en norsk major och en kapten – och alla skulle ha qvarter på ögonblicket. Gästgifvarn hade sjelf kommit med andan i halsen och tordes knappt tillbaka igen till gästgifvargården, förrän han hade med sig antingen inqvarteringspoletter eller borgmästarn sjelf.

”Nu är det gjordt!” suckade Malena, der hon under samtalet mellan matmodern och borgmästaren smugit sig bortåt kakelugnsvrån. ”I öfvermorgon, som kommer, är jag norska – riktigt dagsens lefvande norska. Och det värsta är, att di inte lär ha någon kong i det landet heller, så att jag kanske är till och med danska, när allt blir siktadt och sålladt.”

”Nåväl, fru Smith”, sade borgmästaren, ”kan jag ännu göra något?”

”Nej”, svarade min mor med spartanskt lugn, ”rummet skall vara i ordning om en timma.”

Flera ord spilldes ej.

Stadens betyngde styresman skyndade hastigt bort öfver bron till nordsidan, der gästgifvaregården låg midtför slutet af sjelfva bron, hvarest han upphans af gästgifvaren sjelf, som ej var någon mindre person än en af stadens rådmän, herr Carl Strömberg, en aktad man, hvilken, endast då allt stod på krigsfot, kunde få se sin värdighet stå på spel. Men här var ej att tänka på värdighet: gästgifvaregården stod som en surrande bikupa, der det fans flere visar än vanligt, inga dock öfvergående herrar kurirer, hvilkas ton och later, bråk och svordomar öfverstego allt tålamod. Trapporna på ömse sidor om det höga rödmålade huset svigtade ordentligt under bördan af alla de skjutsbönder, som dessa förnäma herrar förpassade än upp och än ned –

Emellertid blef det ett alldeles förfärligt lif och rörelse i kammaren. Malena fick omöjligt tid att längre begrunda sin blifvande nationalitet.

Upp till ”storesalen”, just öfver den varma sängkammaren, transporterades de ur sömnen uppväckta och sparkande barnen, hvilka med all gewalt ville försvara sig mot fienden – yrvakna och gråtande, trodde de sig icke ha att göra med någonting mindre.

Genom rika löften om russin, mandel och sviskon lockades de ändtligen upp i det nya boet, der de på de medförda bolstrarna snart sjönko i en sömn, uppfylld af drömmar, ingenting mindre än behagliga. De tyckte nemligen alla hvar för sig att norrmännen plundrat boden på alla russin-, mandel- och sviskonlådor och att ingenting annat fans qvar än torra bräderna. De hördes i sömnen snyfta öfver detta grufliga missöde, och en af dem begärde lakrits och kandisocker i ersättning.

Min mor ordnade, Malena jemte en af de andra pigorna verkställde, och då tiden var inne, stod rummet för nya inqvarteringen fullt färdigt. Sist flyttades den lilla Julia Konstantia, hvars fina lifstråd nästan utnöttes af denna natts svårigheter och plågor, och det fastän hennes bädd ständigt var i den varma modersfamnen.

”Nu i denna stund” – så hviskade den hårdt pröfvade makan – ”skulle Rutger se mig ... Men nej”, tillade hon hastigt, ”långt bättre är det så som det är. Han skulle icke foga sig med tålamod i allt detta, och Gud vet bäst hvad uppträden då kunde följa ... Men denna natt, denna natt ... Må Herren icke öfverge mig i min nöd!”

Och han öfvergaf icke den unga modern och hennes barn.

Sedan den norske majoren blifvit välplägad med allt hvad som af Malena och köksan kunde åstadkommas, kände han sig i den trefliga varma kammaren – en kontrast mot den kalla uppblötta landsvägen, der storm och regn piskat honom i ansigtet – helt angenämt stämd, och han skulle, efter litet godmodigt samspråk med den gamle ordonnansen om stadens och husets förhållande, just göra sig i ordning att gå till sängs, då han, hastigt lyssnande, vände ansigtet uppåt.

Öfver hans hufvud hördes en sorglig och häftig klagan. Han hade en gång förut, fastän mindre skärande, hört den, men då hade han ännu icke ätit, druckit och rökat sin pipa. Han var alltså icke då disponerad för andra intryck än sådana som åsågo hans egen nödvändiga beqvämlighet.

Han förstod genast att det var från ett barn som denna bevekande klagan kom, och långt ifrån att i likhet med de yngre officerarne ställa skämtsamma uppmaningar till den lidande varelsen, sände han sin gamle trotjenare ut att efterhöra hvad det var. Denne återkom från köket med underrättelse att frun i huset fått flytta sitt sjuka barn upp i ett oeldbart öfverrum, då den sista inqvarteringen inträffade.

Utan besinning drog officeren den till hälften afdragna rocken åter på sig, sägande till ordonansen: ”Marschera i förväg du – jag vill sjelf säga ett ord till ’konen’. Helsa henne från den norske majoren att han önskar snakka litet med henne.”

Min mors förvåning, då hon erfor korpralens ambassad, var ganska stor. Emellertid beredde hon sig på helt annat än det rätta, då dörren af ordonansen öppnades för hans förman.

Ung, vacker, värdig i sitt sätt och med den ädelhet, som smärtan påtrycker, vände hon sig mot den främmande, hvilken med det flämtande ljuset i handen kom emot henne och visade detta öppna, välvilliga och frimodiga skick, som så ofta återfinnes hos norrmännen. Det var en man i medelåldern.

”Jag har kommit sjelf, madame, för att säga er att vi måste byta rum: ni måste genast återtaga ert eget.”

’Men, herr major, jag har ingen rättighet dertill. Kriget befaller, och de bekrigade måste lyda. Er godhet är dock öfver allt erkännande.”

”Vi må icke spilla ord på artigheter!” återtog den norske officeren. ”Jag har sjelf ’kone och smaa börn’, och mitt hjerta ryser vid att tänka mig dem i samma belägenhet. Således madame, må ni i momangen med de små återtaga er kammare. Jag och gamle Jörgen finna oss nog bra häruppe.”

Tårar af glädje och erkänsla föllo från den tacksamma unga moderns ögon, men hon nästan blygdes att gå in på det ädelmodiga förslaget.

”Vill ni då icke vara förvissad, madame, att en krigsman är van vid större strapager, så tar jag sjelf den lilla på armen och går förut.”

Striden varade ej längre. Med en erkänsla, som inga ord kunna tolka, verkställdes utbytet; och ännu, då den lilla Julia Konstantia kort derefter företog flyttningen till det land, der ljus och värme finnas för alla, mildrades moderns smärta och makans ångest vid erinringen af den ädle fiende, som så vackert häfdat den gamla satsen att naturen sjelf bestämdt norrmannen och svensken till bröder.

Emellertid afreste snart officeren och blef sedan aldrig återsedd, men han blef derföre icke glömd.

Under huru många vinteraftnar, då otaliga ungdomshistorier berättades för lyssnande söner och döttrar, kom icke detta vackra drag fram! Att nämna den lilla Julia Konstantia utan att tala om den norske majoren var omöjligt ...

Men alla dessa vinteraftnar vid den flammande brasan, då patriarken och hans äkta skatt lutade fram sina vördnadsvärda profiler öfver det svarta bordet, med de förgyllda ränderna, och en hel familjskara bildade cirkeln – hvad har det blifvit af dem, alla dessa aftnar? Ett skuggspel.

————

5.
Fortsättning af det krigiska dramat. – Bref mellan Gustaf III och prinsen af Hessen. – Huru danske befälhafvaren kom öfver Qvistrums bro. – Middagen på Bråland hos öfverstlöjtnant Funck.

Under stora tidsförhållanden smyga sig de enskilta smärtorna in uti de allmänna händelserna och uppslukas af dem, tills de lagt sig och det enskilta lifvet åter får komma till välde.

Nyheter i alla möjliga skepnader aflöste hvarandra. Dock var det isynnerhet tre ämnen som hade företrädet:

Huru förhöll det sig med kungen?

Hvad blef det af danska flottan?

Skulle prinsen af Hessen få obehindrat fortsätta sin väg och slutligen utan strid intaga Göteborg?

Hvilken mördande oro!

Om kungen voro många olika meningar. Den ena förkunnade att han aldrig lemnat Finland, en annan åter att de store herrarne arresterat honom och höllo honom fången, en tredje att han rest i hemlighet till gränsen för att samla någon styrka mot danskarne. Ryktet att han kommit till Dalarne hann sist fram.

Men *ett* rykte, det nemligen att han sjelf skulle ha tillställt hela kriget för att reda allt sitt trassel, kom ej till Strömstad, och väl var det, ty denna underrättelse skulle till otrolig grad hafva retat och ökat uppståndelsen bland folket, medan deremot det lojala borgerskapet hade harmats öfver att ett sådant rykte kunnat blifva utspridt och aldrig i evighet trott på tillställningen af en så kolossal dram.

Såsom sammanhängande med denna vigtiga fråga må tvänne bref, före krigets utbrott vexlade mellan Gustaf III och prinsen af Hessen, här finna rum.

Konungens adjutant och förste lifpage, herr Borgenstjerna, öfverlemnade i Kristiania sin kunglige herrskares bref till den blifvande generalbefälhafvaren öfver de danska trupperna i Sverge.

Dess lydelse i utdrag är följande:

– – – – – – – – – – –

”Jag besvär er att icke försumma denna tidpunkt att för alltid förena Sverge och Danmark! Ingen är dertill

skickligare än ni, och ingen ser bättre nödvändigheten deraf, så mycket mer som denna tidpunkt skall fastställa antingen en fullkomlig förening eller en långvarig osämja oss emellan. Och i detta kritiska ögonblick måste man nödvändigt hafva en af oss till bundsförvandt. Det skulle smärta mig ända till förtviflan, om jag blefve nödsakad att föra krig mot kronprinsen, som jag älskar, och mot en nation, som under mitt vistande i Danmark gifvit mig så många prof på tillgifvenhet. Men jag fruktar icke att befinna mig utan försvarstånd. Min krigshärs konstitution är sådan, att jag inom en månads tid kan ersätta alla de trupper, som jag fört till Finland, och då blir min armé starkare än den, som ni kan sätta emot mig,” &c. &c.

– – – – – – – – – – –

(”Mitt svar”, säger prinsen i sina anteckningar – der detta utdrag återfinnes i texten – ”bevisar att jag ej dolde de följder, som jag då förutsåg i anledning af hans maj:ts beslut. Jag är icke i ministèren och kunde således med mindre förbehållsamhet säga honom mina tankar, hvilka icke voro annat än en enskilt persons, men en sådan som var hans maj:t tillgifven, som beklagade olyckan af ett krig på vägen att utbryta och som ännu ifrigt önskade förekomma detsamma af tillgifvenhet för en så vördad monark och för en nation, som jag älskade för såväl de tänkesätt, den betygat mig under min resa13, som derföre att min grandonkel Fredrik I, landtgrefve af Hessen, varit dess konung.”)

Prinsens svar lydde:

”Sir!

Ingenting kan öfvergå min djupa och vördnadsfulla erkänsla för all den nåd och godhet, hvaraf ers maj:t täckts gifva mig ett förnyadt prof genom herr Borgenstjerna, hvilken jag med ett obeskrifligt nöje emottagit.

Ers maj:t behagar tala till mig med ett nådigt förtroende, som icke kan annat än röra mig i det innersta af mitt hjerta. Jag skulle illa svara mot så mycken nåd, om jag ej med en vördnadsfull dristighet toge mig den friheten att för er maj:t öppna mitt hjerta, häftigt rörd af denna tidpunkts krisis. Min oändliga underdånighet, min ömma och vördnadsfulla tillgifvenhet för ers maj:t gör det mig till en helig lag, och ers maj:t täcktes i mina svaga utlåtelser icke se annat än dessa känslor.

Det är mig obeskrifligen smärtfullt att se ers maj:t på punkten att bryta med Ryssland. Det är icke blott såsom trogen undersåte under hans danska maj:t som jag känner denna smärta, utan såsom den der icke utan rysning ser följderna af detta stora steg.

Ers maj:t behagar säga mig att Danmark i detta kritiska ögonblick måste taga en bundsförvandt, antingen Sverge eller Ryssland. Det hörer mig icke till att dömma om nationers intressen. Som jag icke har den äran att vara medlem af konseljen, är jag icke så tillräckligt underrättad om de föregående traktaternas innehåll, att jag kan hafva någon egen tanke.

Oaktadt den stora tillgifvenhet och vördnad, som hans kongl. höghet kronprinsen gör sig en ära af att ådagalägga för ers maj:ts person, tilltror han sig icke att afgöra en så vigtig sak, isynnerhet då han är frånvarande, utan öfverlemnar det åt sin faders konselj14.

Den tappra nation, som har den lyckan att lefva under ers maj:ts ärorika spira, är af mig rätt väl känd, och äfven dess styrka. Jag tviflar alldeles icke att ju ers maj:t kan sätta en mängd trupper i fält, men hur talrika de än kunna blifva, så är det likväl icke för dem jag fruktar, utan för ers maj:ts heliga person, isynnerhet för den fara, för hvilken ers maj:t blifver blottställd. Min förtviflan blefve gränslös, om jag nödgades strida mot ers maj:t.

Ack, sir, om min svaga röst kunde vinna insteg i ers maj:ts hjerta! Ers maj:t skulle då sticka det svärd i skidan, som redan till hälften är draget. Ers maj:t skulle då släcka det tunder, som kanske sätter hela Europa

i brand. Ers maj:ts menniskokärlek och naturliga godhet skulle icke vilja se floder af oskyldigt blod utgjutas, hvilka sent eller bittida skola taga sitt återlopp till ers maj:ts eget rike, hvilket, oaktadt de mest lysande fördelar i början, aldrig kan bära tyngden af ett långvarigt krig mot Ryssland, så framt detta sistnämda rike genom några uppoffringar gör en hastig fred med turken.

Kanhända är jag så olycklig att genom detta tungomål misshaga ers maj:t, men jag vågar hoppas att ers maj:t deruti täcktes se icke annat än den gränslösa tillgifvenhet och oändliga vördnad, hvarmed jag", &c. &c.

– – – – – – – – – – –

De värdiga, klara och uppriktiga tänkesätt, som uttryckas i detta bref15, synas hos prins Carl af Hessen hafva varit en fullkomlig införlifning med hela hans handlingssätt under detta fälttåg. Den enkle mannen, human såsom enskilt person, samvetsgrann och ädelmodig i sin egenskap af högsta maktens innehafvare vid armén, qvarlemnade också öfverallt minnet af den mildaste och rättrådigaste fiendtlige härförare, som Bohusläns blodiga annaler kunde uppvisa. Men naturligtvis kom detta erkännande långt *efteråt*. Alltför mänga hade omsorg att utsprida rykten om helt annat; och vare sig att dessa rykten, med sina verkningar, ledde sitt ursprung från höjderna eller djupen, så voro de lika löjliga som nesliga.......

Från Kragenäs – bostället för domaren inom Vette härad, omkring 2 ½ mil från Strömstad – hade prinsen af Hessen med en del af armén i små dagsresor dragit sig mot Qvistrum, der han sannolikt ansåg att hela svenska kåren var samlad, och huru många platser finnas väl mera tjenliga att hålla en fiende på afstånd!

Emellertid kommo trupperna allt närmare och närmare, utan att något motstånd lät förnimma sig; och första mötet på en half mil från Qvistrum bar icke karakteren af någon synnerlig fiendtlighet.

Åtskilliga ståndspersoner – bland dem, förnämligast framstående, öfverstlöjtnanten Funck vid Bohusläns dragoner16 – kommo att anhålla om säkerhet för sina gods, hvilka utan tvifvel voro i större behof af skydd än den vigtiga bron, ty ehuru den lilla svenska styrkan kamperade deromkring, var den ej upprifven.

Öfverste Tranefeldt anförde sedan som skäl härför, att bron utgjorde ett så kostsamt arbete och att det dessutom skulle ha varit omenskligt, om man gjort gästgifvaren husvill. Gästgifvarehusen lågo nemligen så i vägen, att de ansågos hafva gått förlorade med bron. Onda tungor fulländade denna högst egna patriotiska förklaring genom otvetydiga anspelningar på öfverstens varma deltagande för den vackra gästgifverskan på stället. Man skulle dock snarare tro att ett mörkt öde dref öfverste Tranefeldt till många af hans handlingar.

Summan är, att det troligen händt få anförare att komma öfver en fiendtlig bro på samma sätt som här prinsen af Hessen. Det skedde nemligen under det han helt amikalt fortsatte samtalet med öfverstlöjtnant Funck, hvilken hade den artigheten erbjuda deras högheter att taga hufvudqvarteret på Bråland, hans boställe, hvilket nådigt bifölls.

Under tiden kunde naturligtvis herr öfverstlöjtnanten icke vara blind och döf för de order, som den danske generalbefälhafvaren gaf, då denne vid framkomsten till bron lät sina dragoner sitta af och posterade fyra kanoner på hvardera sidan om densamma.

Men utan tvifvel borde det icke ha varit mindre eget för en svensk militär att under en sådan eskort göra en granlåts-tur, helst, hvad beträffar herr öfverstlöjtnanten, han *före* fiendens ankomst hållit på att anlägga ett "retranchement", hvilket dock lärer ha legat 1,500 alnar söder om bron och hvarifrån denna hvarken kunde ses eller beskjutas. Detta slags förskansning hade också högligen ogillats af alla officerarne, utom öfverste Tranefeldt. Huru som helst, hade den arbetande allmogen icke förr hört att fienden vore i antågande, än den genast lemnade det halffärdiga försvarsverket.

Emellertid hade nu prinsen kommit öfver, och sedan han lemnat general Düring med dragonerna och general Mansbach med en bataljon grenadierer till brons betäckning, tog han jemte danske kronprinsen vägen åt Bråland, der öfverstlöjtnant Funck med största och beredvilligaste artighet utöfvade värdskapet.

Svenska lägret, på södra sidan om Qvistrumsån, då ännu icke mer än omkring 800 man, låg på en slätt under den brantaste och högsta klippan, der landsvägen kröker sig och ån närmar sig hafvet och der liksom en däld bildas genom ett på andra sidan befintligt berg, som äfven eger en slätt, hvilken gradvis stiger uppåt, tills den nått bergets höjd.

I detta lilla läger väntade befäl och manskap under dyster tystnad hvad som vidare skulle ske. Mången mörk blick sändes redan till den gent emot belägna höjden, der troligen innan kort de fiendtliga skarorna skulle blifva synliga.

General Hjerta hade ännu icke ankommit med förstärkningen, ehuru han oupphörligt väntades. Under tiden lydde öfverste Tranefeldts order att ”hålla stånd”. Men redan nu betraktades öfversten med misstro, och i den labyrint, hvari han befann sig, var det ett drag som hvarken samtiden begrep eller efterverlden skall vilja begripa, att han antog den olyckliga middagsbjudningen till prinsarne på Bråland.

Danske generalbefälhafvaren – och hvem undrar deröfver – tycktes hafva råkat i ett så utomordentligt godt lynne genom sin lätta framgång, att han med ett slags skämt ville undersöka huru långt svensken skulle kunna gå i sin förekommande välvilja mot en fiende. Åtminstone kan det icke förefalla annorlunda än som ett skämt, då han vid ankomsten till Bråland yttrade till Funck att han skulle önska få se öfverste Tranefeldt på aftonmåltid – en anhållan, som af öfverstlöjtnanten upptogs på det sätt att denne genast afsände stafett till Tranefeldt.

Vid detta tillfälle kom likväl icke den svenske befälhafvaren, men deremot lät han sin vördsnadsfulla tacksägelse åtföljas af den underrättelsen att han skulle hafva äran att påföljande middag göra deras högheter sin uppvaktning.

Öfver detta svar yttrar prinsen af Hessen något, som fullkomligt visar att föregående aftonens bjudning aldrig varit allvarligt menad. ”Jag trodde”, heter det, ”att det var en undanflykt och att öfversten på det sättet velat dölja en tillärnad reträtt om natten. Också blef jag följande morgonen icke litet förundrad, då general Mansbach rapporterade att hos de svenske ännu allt var i samma stånd.”

Samtidigt med denna rapport lemnade general Mansbach åt prinsen diverse papper, som blifvit funna efter öfverste Tranefeldt på Qvistrums gästgifvaregård, den han innehaft före norrmännens fredliga antågande. Bland dessa papper fanns äfven ett bref från general Hjerta till öfversten, deruti denne uttryckligen ålades att bibehålla sin plats vid Qvistrum, hvaremot förstärkningen snart skulle vara att vänta.

Danske generalbefälhafvaren synes ha blifvit något förnärmad öfver att Hjerta i detta bref behagat gifva norrmännen benämningen ”fjällräfvar”... ”en titel”, säger prinsen, ”som vi försökte förtjena, då vi samma dag klättrade uppför den klippa som stötte intill det fiendtliga retranchementet” – – – – – – – – – – – – –

Emellertid kom middagen och med den olyckligtvis öfverste Tranefeldt.

Ett tungt moln hängde öfver hans ansigte, troligen återskenet af hans själstillstånd. Men etiketten och hans generade ställning gjorde till en nödvändighet att gömma förtviflan under konvenansens mask. Hvad skulle han hafva sagt, om han vetat att under det han som gäst språkade vid fiendens bord, begynte fiendens trupper (klockan 3 e. m.) att marschera. Flere bataljoner hade nu tillkommit, och danska armén, som här skulle operera, uppsteg då till 9,540 man.

Två bataljoner grenadierer under general Mansbachs befäl gingo öfver bron, och på en liten stig till venster om den klättrade de uppför bergsryggen och hade framför sig ett jägarkompani, som aftonen förut gått öfver och nu befann sig på ett berg midtemot de svenske jägarne, hvilka undanstuckit sig i småskogen.

Nu tycks väl Qvistrum af naturen hafva erhållit allt möjligt, icke blott en romantisk skönhet, som fängslar den resande och väcker hans beundran, utan det synes äfven vara den förnämsta försvarspunkt mot en från norr framträngande fiende, skyddadt på ena sidan af en djup ström med branta stränder och på den andra af höga, för hvarje annan än en jägarkår otillgängliga klippor. Men hvad helst naturen hade gjort, var nu detsamma – fienden egde bron och skulle begagna de skänkta fördelarna.

General Mansbach fortfor att stiga uppför berget (åt Sörbygds-vägen), och i samma mån drogo sig de svenske jägarne allt mer och mer tillbaka.

Obekant med hvad som tilldrog sig utanföre, fortfor öfverste Tranefeldt under tiden att gästa hos den godmodige prinsen.

Men hastigt, just som sällskapet steg från bordet, anmäldes en adjutant – general Hjertas son – hvilken kom att från sin far bringa generalbefälhafvaren en komplimang, och så fort ceremonielet det medgaf, gick han fram till öfversten och hviskade i hans öra några ord, hvaraf denne syntes blifva särdeles upplifvad. Den rapport, han erhöll, var nyheten om general Hjertas oförtöfvade ankomst.

Troligtvis hade prinsen äfven erhållit någon rapport från annat håll, ty han gick omedelbart att säga öfversten farväl, och sedan han tackat Tranefeldt för det nöje denne med sin närvaro gjort honom under måltiden, tillade han i en ton, som innebar ett nästan oförtäckt deltagande: ”Min käre öfverste, gifve Gud att ni hade retirerat förliden natt!”

”Ers durchlaucht”, svarade öfversten käckt, ”jag har mina order, dem jag som en rättskaffens krigsman bör följa.”

Och så aflägsnade han sig med löjtnant Hjerta.

6.
Samspråk mellan general Mansbach och öfverste Tranefeldt. – General Hjerta. – Affären vid Qvistrum (den 29 september).

Hvad som tilldrog sig mellan öfversten och den unge löjtnanten efter afresan från Bråland är obekant. Men då den förre ridit öfver bron, träffade han general Mansbach, hvars båda bataljoner ännu icke slutat det besvärliga uppstigandet, hvarom i föregående kapitlet är nämdt.

”Hvart ärnar ni er, min general?” frågade öfversten.

”Åh, jag ärnar göra en liten rekognoskering deruppe – men hvart ärnar *ni* er?”

”Hvart *jag* ärnar mig?”

”Om jag vore i ert ställe, öfverste, så visste jag hvad jag gjorde!” återtog generalen med en anstrykning af förtrolighet i tonen.

”Det är möjligt. Men kanhända behagar ni meddela mig er åsigt!”

”Hvarför icke ... Om jag vore i ert ställe, så retirerade jag.”

”Nej”, återtog Tranefeldt, ”jag skall behålla min post såsom skyldigheten befaller.”

General Mansbach kunde nu, i anseende till förhållandet med den obevakade bron, hafva svarat något, som djupt sårat den svenska krigaräran, men han hade den utsökta artigheten att i stället yttra:

”Om ni vore sjelfva Turenne, kunde ni med godt samvete retirera vid detta tillfälle, min öfverste!”

Här slutade samtalet ....

Omkring en half timma senare, just då prinsen af Hessen skulle uppbryta, ankom till Bråland i fullt sporrsträck löjtnant Hjerta, som icke förr stigit af hästen än han direkte hastade in i rummet, der generalbefälhafvaren befann sig jemte sin höge volontär. Löjtnanten anhöll på det enträgnaste att han måtte få tala några ord enskilt med prinsen af Hessen.

Denne lät emellertid löjtnanten förstå att han dertill haft tillräcklig tid förra gången. Men den unge mannen var så upprörd att han, glömmande all ceremoni, drog prinsen afsides och yttrade att hans far, general Hjerta, just nu på ögonblicket kommit för att komplimentera hans kongl. höghet kronprinsen å hans svenska maj:ts vägnar.

Detta komplimenterande afslogs likväl såsom omöjligt, emedan marschen genast skulle begynna och kronprinsen straxt stiga till häst.

Särdeles bekymrad, måste den unge adjutanten åter ge sig af, utan att hafva lyckats att uträtta sitt uppdrag.

Nästan i ögonblicket åtföljdes han af fienden.

Beträffande svenska truppernas ställning, syntes mycken rörelse i lägret.

Infanteriet marscherade och gjorde front mot Uddevalla, betäckande sig af ravinen mot de trupper, som väntades på ryggen. Två kanoner medfördes: de andra stodo på ett retranchement mellan klippan och strömmen, 5 à 600 steg till höger om bron. Detta retranchement hade blifvit förstärkt genom ett bröstvärn längs strömmen.

”*Vi*”, yttrar den danske härföraren, ”hade 8 enpundiga kanoner, som fördes på hästar, och de tre bataljonernas 6 kanoner af samma kaliber. Jag ställde dem just midt emot bröstvärnet, som var framför klippan, på sådant sätt att detta batteri enfilerade de två kanonerna, som beströko landsvägen; och då alla kulorna gingo mot klippan, föllo de genom studsning tillbaka på batteriet. Tvänne af dessa kanoner blefvo dragna högst upp på berget, så att de sköto öfver vårt batteri och plongerade i fiendens. Dragonerna under general Düring blefvo formerade i kolonn med trupper på denna sidan bron. Tredje bataljonen utgjorde piketer för att betäcka batterierna och en liten skogspark på höjden, der de blefvo sutinerade af några husarer.”

Sedan dessa hotande arrangemanger blifvit vidtagna, skickade prinsen af Hessen en officer till öfverste Tranefeldt och uppfordrade honom att gifva sig som krigsfånge.

Men nyss förut, nästan i samma stund som affären skulle begynna, anlände general Hjerta sjelf till lägret. ”Nu”, – tänkte säkert mången af de svenske krigarne – ”blir här en hvälfning, som återskänker hedern åt de svenska vapnen!” Men dessa tankar och förhoppningar förstummades, då generalen frånsade sig befälet[17]. Det uppstod då en förfärligt kinkig och trängande öfverläggning om hvad som skulle göras.

Öfverstlöjtnant Friesendorff rådde till reträtt, och med anledning häraf lät general Hjerta tre gånger slå appel

för att få tala med prinsen af Hessen, men fick intet svar.

I stället förnyade prinsen sin uppmaning till öfverste Tranefeldt med den hotelse, att om han ej med sin trupp gåfve sig, skulle kanonaden inom fem minuter begynna.

Öfverstens svar var detta: Om han angrepes skulle han försvara sig, men han begärde derjemte att få oantastad draga sig tillbaka.

Han hade likväl så punktligt lydt sina order att icke lossa första skottet, att han lät general Mansbach omringa sig.

Såsom vi veta hade denne med sina bataljoner öfver den lilla stigen till venster om bron klättrat Sörbygds-vägen uppför klipporna. Det säges att han varit vägledd af en norsk dräng från Qvistrum, och sedan generalen gått förbi hemmanet Klefva och på sådant sätt kommit ned till landsvägen söder om svenska förskansningen, var det stackars lägret helt och hållet kringrändt.

En röd vimpel, som fladdrade från berget, har gifvit anledning till det skamliga ryktet att den blifvit hissad för att visa fienden vägen, men denna insinuation försvinner liksom många andra i det kaos, som omger de innersta detaljerna af detta krig.

Klockan half 6 gaf fienden med tolf skarpa skott från sina batterier signal till stridens början.

Svenska artilleriet svarade redan vid första skottet med en liflig eld.

Prinsen af Hessen jemte danske kronprinsen och de personer, hvilka tillhörde högqvarteret, hade då begifvit sig uppåt höjden något till venster bakom batteriet. Emellertid ryckte general Mansbach plutonvis fram och började gifva eld, hvarpå svenskarne, enligt fiendens egen utsago, svarade helt ordentligt med både kanoner och muskötter.

Hastigt blef prinsen af Hessen vid ett häftigt uppflammande sken varse att alla de svenska kanonerna voro vända mot hans batteri och att inga beströko vägen, hvilket föranledde honom att gifva general Düring order att attakera med dragonerna.

(Angående det sken, som hjelpt prinsen till en så vigtig upptäckt, påstodo danskarne att det härledde sig från en itänd ammunitionsvagn, hvilken sprungit i luften i det svenska retranchementet. Ransakningsprotokollen öfver affären vid Qvistrum angifva deremot att det endast var några patroner som af ovarsamhet råkat antändas.)

De danske dragonerna ryckte således öfver bron, men i samma ögonblick som första divisionen kom fram till svenska retranehementet och var färdig att storma detsamma, slogs derifrån chamad, hvarpå prinsen ögonblickligen lät stöta i trumpet, och elden upphörde.

Öfverstlöjtnant Friesendorff och kapten Fock sändes då till fienden att göra ”accord”, men möttes under vägen af en norsk kavalleriofficer, som ”under hotande sqvadroneringar med sabeln” fordrade att de med den öfriga truppen skulle gifva sig till krigsfångar.

”Det är väl meningen”, svarade Friesendorff, ”men vi vilja hafva anständiga vilkor.”

”Åh ja, derom är intet tvifvel!” återtog den norske officeren.

Och härmed öfverlemnade öfverstlöjtnant Friesendorff – utan att dertill vara befullmäktigad – den svenska

truppen som krigsfångar till fiendens godtfinnande.

Klockan var då half 7.

Det majestätiska dån, som under en timmas tid skakat och genljudit mot de höga bergväggarne kring strömmen, den tjocka af blixtrande eldgnistor genomkorsade rök, som i sina mörka skyar insvept skog, luft, vatten, land och krigare, rullade småningom bort och lemnade höstaftonens döende ljusstrimmor tillfälle att belysa den förändrade scenen.

Slagfältet var visserligen, om man så får yttra sig, ett slagfält i miniatyr, men ett sådant, stort eller litet, måste dock alltid väcka högtidligt allvarliga känslor. Alltid finnas der minnen af brustna band, minnen för blödande hjertan.

Det var andast 5 ihjälskjutna man på hvardera sidan – fabeln om danskarnes många döda, hvilka blifvit kastade i strömmen för att dölja förlusten, torde få lemnas åsido – men deremot hade blifvit sårade 59 svenskar och 17 norrmän, bland hvilka senare en ung berömd artilleriofficer, som dog af sina blessyrer och jordades på platsen.

Den unge löjtnant Telleqvist hade under sina plågor varit besökt af såväl danske kronprinsen som generalbefälhafvaren, hvilka båda med välvilja gingo att trösta sina sårade. Men hvad särskilt den unge löjtnanten beträffar, så beskärdes honom efter hans bortgång en utmärkelse, den han, om han kunde se den, utan tvifvel skattade högre än alla kungliga och furstliga ärebetygelser.

Hvarje höst kom nemligen sedermera under många år en norsk hemlighetsfull dam till Qvistrums gästgifvaregård, och då månen sken ned öfver den af andra glömda platsen, der en ung hjelte slumrade sin sköna fridssömn, gick hon dit att bedja och begråta sin ungdoms och sin lyckas flydda dröm.

7.
Om fångarne och bytet. – En tapper fröken. – Hvem som kom fienden att fly. – Intåget i Uddevalla, stadens borgmästare. – Engelske ministern och fredsunderhandlingarne. – Hvad som skedde vid återkomsten till Uddevalla. – Afmarschen.

Hela svenska kåren hade således gifvit sig, och behållningen för danskarne var: i fångar 806 man, befälet inberäknadt, 1 mörsare, 9 kanoner och för resten hela svenska lägret. Detta segerbyte vann framdeles en besynnerlig ryktbarhet genom den skarpa tvist, som konungen sedan förde derom.

Det är ifrån början till slut en märkvärdig i ögonen fallande skilnad mellan svenskarnes dolska och illvilliga beteende mot prinsen af Hessen och det öppna och välvilliga sätt, hvarmed denne ständigt både mötte och förekom svenskarne, der sådant kunde ske; och då det icke kunde ske, såg man honom dock aldrig öfverlemna sig åt den bitterhet, till hvilken han haft så stort skäl. Med svenskarne inbegripas likväl i denna sak icke Strömstad och trakten till inemot Qvistrum: dessa bohuslänningar hade ingen delaktighet i den fiendtliga kamp, som efter affären vid sistnämde ställe bröt ut hemligen och uppenbarligen, och ändå stodo de händelserna närmast i första hand .... Men om denna förrädiska fiendskap längre fram.

Danske befälhafvarens enskilta tankar om de svenske krigarnes beteende vid Qvistrum är för hedrande att icke här få ett rum.

.... ”Jag kan icke”, heter det, ”med tystnad förbigå de norska dragonernas vackra uppförande, hvilka alla brunno af begär att bryta in i svenska retranchementet och likväl stannade vid första order, hvilket frälste lifvet på hela denna fiendtliga trupp, som eljest aldrig kunnat undgå att blifva massakrerad, emedan den

tillika blef anfallen i ryggen. Jag bör tillägga att detta retranchement säkert följande dag blifvit satt i stånd att kunna göra ett mycket starkare motstånd. För öfrigt kan jag icke underlåta att gifva de svenskes tapperhet och köld allt möjligt beröm. Deras batteri blef ganska väl serveradt, och skjutningen upphörde intet ögonblick, fastän ammunitionsvagnen flög i luften, hvilket blesserade många. Infanteriet gaf eld liksom på en exercisplats. Med ett ord: mig tycks att de gjort allt hvad man kan vänta af tappert folk.”

Emellertid hade alla de fångna officerarne begifvit sig till Qvistrums gästgifvaregård, dit prinsen af Hessen snart ankom. Till hvar och en återgaf han då dess värja, försäkrande att de ingenting förlorat vid att lemna sitt öde i hans händer.

General Hjerta infann sig äfven der. Men enär han, som vanligt, uppgaf sig hafva kommit för att komplimentera kronprinsen å hans maj:ts vägnar, utan att likväl hafva något bref med sig, inbegreps han icke bland krigsfångarne.

Officerare och soldater erhöllo derefter frihet att återvända hem, sedan de förstnämde på sitt hedersord, gällande för både dem och manskapet, lofvat att icke tjena emot hennes kejserliga ryska maj:t och hennes allierade. Häröfver visade soldaterna en synbar tacksamhet, då de på vägen till Uddevalla defilerade förbi deras högheter.

Så lyckliga voro icke artilleristerna, 94 till antalet. De sändes till Strömstad, att ytterligare öka de der varande inqvarteringarne. Men långt ifrån att staden visade ringaste missnöje häröfver, lät borgerskapet krigsfångarne dela sin egen kost.

Den 1 oktober ställde fiendtliga hären sin marsch på Uddevalla.

Emellertid hade en afdelning fått order att proviantera utåt Sörbygden, och angående denna expedition har den muntliga berättelsen förvarat följande egendomliga tilldragelse.

Då truppen ankom till Vese herrgård, i Bro socken, hade nyheten om affären vid Qvistrum spridt en sådan förskräckelse i hela närliggande trakt att man derifrån allmänt flytt ”man ur huse”, men likväl för norrmännens väntade besök lemnat nycklarne uti och maten på bordet.

Bland dessa flyktingar var äfven herrgårdens befolkning, som tagit vägen till skogen, så snart de röda rockarne blefvo synliga. Blott en enda person hade sinnesnärvaro nog att stanna hemma och bjuda fienden spetsen. Det var husets dotter, den unga modiga fröken Greifenschütz.

Då officerarne med sitt manskap anlände, bjöd hon dem artigt på middag, hvilken lika förbindligt emottogs. Men under det man väntade på måltiden, beslöto norrmännen att göra en rekognoskering i trakten, ty provianteringen hade ännu icke hunnit långt.

Nu var händelsen att under denna deras färd en gammal backstugugumma genom fönstret fick sigte på dem, och i sin höga hjertångest öfver hvad hon skulle företaga vid en sådan syn, följde hon första bästa ingifvelse hon fick. Raskt sträfvade hon af alla krafter upp på högsta berget, der en s. k. ”vette” eller vårdkase från äldre tiders krigsoroligheter fanns i behåll, och liksom det *då* brukades, tände gumman med en eldbrand, som hon fört med sig från stugspisen, hastigt eld på det gamla bränslet, så att folket rundtomkring måtte se hur ”ofreden” strök fram i landet.

När de hungriga norrmännen, på återväg till den efterlängtade middagsbjudningen, fingo se denna besynnerliga rykande eld, höllo de den för en signal och öfvertygade sig att svenskarne fått stor förstärkning och tänkte på något förräderi. Hastigt glömmande både hunger, middag och proviantering, började de fly af

alla krafter, så att den tappra unga damen blef sittande ensam med sina stora tillrustningar, hvaröfver hon dock icke alls beklagade sig, när hon fick höra omtalas den fart, hvarmed hennes gäster aflägsnade sig.

Historien förmäler ej huruvida den gamla aktningsvärda backstusittarinnan, som ännu hade i minnet forntidens bruk och så väl visste att begagna dem, erhöll någon belöning för "tapperhet i fält", men det är troligt att hon åtminstone *sjelf* fick proviantera af det, som varit tillärnadt den fiende, hvilken hon drifvit på flykten.

De fiendtliga trupperna nalkades nu Uddevalla.

Befälhafvaren hade på förhand afsändt arméns generalqvartermästare, öfverste Giedde, för att till invånarnes säkerhet öfverbringa det manifest, som i tredje kapitlet af denna berättelse blifvit anfördt.

På kort afstånd från staden syntes ett nyss anlagdt retranchement, hvilket redan egt 4 kanoner, som likväl icke längre funnos der. På förhand hade det varit bestämdt att Uddevallas borgerskap skulle försvara ingången till sin stad, men efter Qvistrums-affären hade de afstått från detta beslut, och alltså låg vägen fri för de ovälkomna gästerna.

Vid tullporten emottogos prinsarne af magistraten, och efter några humant vexlade ord ålades borgmästaren af danske befälhafvaren att öfverallt i staden låta anslå hans manifest. Men borgmästare Åberg vägrade envist att verkställa detta, förklarande att såväl hans tillgifvenhet som pligt mot sin konung gjorde det för honom omöjligt att lyda den erhållna befallningen.

Detta så hedrande drag af mod och patriotism, då fienden stod hotande vid tröskeln, slog särdeles an på prinsens egna känslor. Och långt ifrån att väcka harm, blef det en källa till välvilja.

Borgmästaren berömdes för sina rättskaffens tänkesätt; och i stället att tvinga honom till en under dylika omständigheter vanlig underdånighet, lät prinsen af Hessen några personer vid armén uppspika manifestet.

Med afseende å denna tilldragelse säger han:

"Uddevalla har att tacka denne borgmästares kloka förhållande derför att staden endast haft liten känning af de från krig oskiljaktiga vedervärdigheter."

Prinsens vidare marsch med trupperna och det derpå följande tvänne månader långa diplomatiska pennkriget afstå vi ifrån att här skildra, inskränkande oss endast till några få meddelanden.....

Det var på det minnesrika Bohus' ödelagda slott som danske generalbefälhafvaren sammanträffade med engelske ministern herr Elliot, fredsunderhandlaren mellan alla de intresserade makterna; och detta första möte hade till följd ett åtta dagars stillestånd.

Under detta stillestånd inföll emellertid en händelse, hvilken, besynnerligt nog, sedan tycktes blifva den brännpunkt, hvaromkring kriget eller freden skulle vända sig.

Svenskarne hade genom något eget missförstånd om tiden och timman bemäktigat sig diverse danskarne tillhörande båtar, på hvilka bland andra märkliga ting befunnos de vid Qvistrum tagna kanonerna. Om denna affär gällde nu striden, förstås utan svärdsslag, och öfver den skrefvos dussintals noter mellan diverse makter.

Gustaf III ville på inga vilkor återlemna eller ersätta priserna, och prinsen ville icke afstå från sin armés rättfångna egendom. Engelske ministern arbetade sig trött så att han ordentligt sjuknade. Han skref till konungen ömsom de mest bevekande och ömsom de allvarsammaste bref för att fästa hans maj:ts uppmärksamhet på att det var den brittiska äran som stod i pant för prisernas återlemnande. Men hans maj:t insvepte sig behagligt i det rökelsemoln, som göteborgarne upptände för honom, och hade, utom alla sina artigheter för herr Elliot, ingenting annat än undvikanden och logogrifer. Följden blef – sådan den ofta blir – att, medan de store strida, de små få sitta emellan.

Då prinsen med sin uttröttade och utsvultna här sent på hösten återkom till Uddevalla, lät han denna stads borgerskap – förstås, efter många svårigheter å deras sida – utfärda en obligation på 50,000 riksdaler specie, hvari Wenersborg till någon del skulle deltaga och hvilken han vänligast lofvade att återställa, så snart tvisten om båtarne kommit till ett lyckligt slut.

Emellertid måste några af stadens borgare såsom gisslan göra den fiendtliga armén sällskap; men dessa herrar hade icke att beklaga sig öfver sin tur till Norge, hvarifrån de välbehållna återvände, då den långdragna dramen ändtligen blifvit utagerad, slutande på det sättet att konungen, som här naturligtvis var den störste skådespelaren, fick behålla kanonerna (som present) och priserna ersattes ....

Ett helt eget litet krig, hvilket gick i jemnbredd med det s. k. verkliga, utgjordes af en mängd smädande anfall mot danskarne och deras öfverbefälhafvare.

En kista med kirurgiska instrumenter, funnen på en af de tagna båtarne, hade i Göteborg blifvit undersökt af ett slags dertill inkallad komité, och innehållet uppgafs vara tortyr-redskap, hvarmed danskarne försett sig till bruk mot de påräknade svenska fångarne. Härom skref man nu de nesligaste saker, äreröriga såväl för prinsen af Hessen som för Danmark.

Utländska tidningar reproducerade och frossade på de löjligheter och outransakliga vidunderligheter, som den tiden tilldrogo sig i Sverge. I frågan om tortyr-affären och prinsen fästes uppmärksamheten isynnerhet af tvänne i ett af Göteborgs-bladen införda bref, i hvilka uppenbarade sig en sådan hätskhet och råhet att svenska språket knappt någonsin blifvit användt till en dylik skandal.

Men allt det trassel, som mötte prinsen af Hessen under detta så besynnerliga och gåtlika krigståg, vare sig att detta trassel utgick från Gustaf III, kabinetterna eller folkets illvilja, bar han med samma enkla värdighet som från början utmärkte honom. Också öfvervann hans lugna, men bestämda väsen sjelfva hr Elliots smidiga och mångsidiga politik. De skildes i Uddevalla – dit Elliot på konungens vägnar kommit, allt för prisernas skull – såsom verkliga vänner; och i det ögonblicket, då prinsen med sin armé började återmarschen och ministern steg i vagnen för att återvända till Göteborg, saluterades Storbrittaniens representant af danskarne med en tredubbel gevärssalva.....

Den 11 november befanns högqvarteret åter förlagdt nära Strömstad.

8.
Staden reflekterar och följer artigt fienden å väg. – Staden sopar sina hus och gator, gör bal på rådhuset och känner sig helt behagligt hemmastadd i sin återtagna ringhet,

Klockan var mellan 11 och 12 på förmiddagen.

Danske generalbefälhafvaren hade med sina trupper nyligen ankommit till Blomsholm, der han på återvägen tagit högqvarteret och der han jemte kronprinsen inväntade sista underskrifterna från hans svenska maj:t. Men icke väntade prinsen af Hessen med större otålighet göteborgskuriren, än borgerskapet

afvaktade göteborgsavisornas ankomst.

Avisorna hade lyckligt anländt aftonen förut, och apotekssessionen hade nu hållit ut visst tvänne timmar, medan den ene medlemmen kom och den andre gick, medförande och utspridande dussintals nyheter.

Det rådde en aktningsvärd jäsning bland ledamöterna, ty posten hade just medfört de tvänne famösa brefven, jemte allt annat stortal om krigets bråk och slut och om hans maj:ts nåd, vishet, huldrikhet och faderliga omvårdnad.

”Jaså, borgmästarn gick sin väg!” sade apotekaren, småskrattande och slängande tidningsbladet åt en nykommen. ”Nånå, mina herrar, en borgmästare har aldrig den frihet som en annan att sjunga ut sina tankar. Ni inser väl, att då han på sätt och vis representerar solen, så är det hans oeftergifliga pligt att skina efter högstdensammas sken och gå i moln, då den anlägger sorgflor. Ta mig sju granater, bomber, dunder, blixt och hagel, om jag ville vara borgmästare, mina herrar, för tre gånger den lön, som vår hedersman har – hellre vatten och bröd än bunden tunga!”

”Jag”, yttrade en af herrar handlande, upptagande ämnet, ”jag for i går ut till Blomsholm för ett litet klagomål, helt obetydligt – jag ville se prinsen af Hessen, och jag har aldrig sett en man, som på ett enklare och värdigare sätt betett sig. Jag håller derföre fullkomligt med Boman och Strömsten, att hvar förnuftig menniska kan sätta sin själ i pant på, att den der fördömda olyckskistan endast innehöll doktorsverktyg. Har icke kära bror” – den talande vände sig åt inre rummet, der doktorn satt och skref ett recept – ”både tänger, lansetter, knifvar och sågar i stort parti ... hvad behöfs icke då i denna väg för en hel armé!”

”Visligen taladt, nye Salomo, och jag beklagar att jag icke har tid att resa till Göteborg för att dräpa dessa åsnor till doktorssjälar, som varit med i konseljen! Men, för alla böflar, jag tror att den var tillsatt utan några läkare och kan betraktas som en filialafdelning af stora Moguls egen konselj ... Seså, nu har jag skrifvit receptet för den norske oberstlöjtnanten – det gör mig ondt att mista honom, och för att visa det tar jag icke ett runstycke i läkarearfvode ...”

”... om du icke blir obligerad och trugad!” mumlade apotekaren. Högt tillade han: ”Det blir väl således krigsrätt för herrarne vid Qvistrum? Öfverste Tranefeldt hade icke bort vara så ömhjertad mot den vackra gästgifverskan!”

”Prat!” inföll en annan. ”Om hon än varit så vacker som vår stammoder Eva, så tror jag ändå icke att hon haft någon andel i öfverstens söl. Den hemligheten ligger djupare begrafven än i en vacker qvinnas ögon.”

”Rätt så, och Funcken se’n, Funcken – att låta danske befälhafvaren i all maklighet rida öfver bron och dertill spela värd åt dem på köpet!”

”Tyst, tyst, mina herrar”, uppmanade apotekaren, ”här stryka våra norska inqvarteringar utanföre – vi ha allaredan blifvit väl högljudda. Det är först om ett par dagar de lemna staden, och den som då förklarar sin mening, det är jag ... Nå, de gå förbi ... Ni vet, go herrar, jag är en så loyal undersåte som någon, men jag tycker att kungen ändå är bra mycket menniska för att bli dyrkad som en gud. Han kunde gerna klämt efter general Hjerta. Var det icke just han som lät den lilla truppen vid Qvistrum få sköta sig efter lägenhet?”

”Ja, skam för den, som begriper hvarken kriget eller politiken på den här fason! Apotekarn har rätt: general Hjerta, som med 8,000 man ligger i Venersborg och ...”

”Mina herrar”, afbröt stadsfiskalen, som nu kom inflygande genom apoteksdörren, ”här har kommit uppbrottsorder, så att redan i afton kunna alla våra gäster ha packat ihop sitt pick och pack. De börja redan springa härs och tvärs. Skynda er derföre hem, gode borgare, till era bodar, ifall ni väntar liqvid.”

”För min del”, utlät sig en dryg köpman, ”väntar jag ej mycket på sådant lappri, men väl på att få hamn och farvatten rena. Mina fartyg komma icke hem förr, och vintern hänger öfver oss!”

”Nånå”, menade tullinspektoren, ”här äro flera som icke kommit in än. Rutger Smith har gått på sådana långfrakter från Lisabon, att han väl icke kommer hem förrän fram i december, och då står det än hårdare.”

”Misstag!” ropade apotekaren. ”Svägerskan hade bref i går – han är snart hemma i dörrarna. Vi ha stillestånd nu och lära nog få det förlängdt till nästa sommar, d. v. s. att kriget är slut ...”

”... och att det i stället blir riksdag, då vi väl som vanligt få våra motioner afslagna. Det är då åtminstone så mycket att vår klubb icke dör af brist på lifnärande ämnen ... Ni reser väl ut, mina herrar, och se truppernas afmarsch?”

”Förstås – kriget skall väl icke gå tillbaka öfver gränsen”, menade apotekaren skrattande, ”utan att vi följa det ett stycke på väg och sedan dricka några glas för återkommen trefnad.”

”Och sedan”, proponerade stadskassören, ”göra vi bal för våra fruntimmer, att trösta dem öfver förlusten af alla de uppvaktningar och artigheter, de under tiden haft af de norska officerarne.”

Propositionen gick igenom med högsta bifall, och tiden för balen utsattes till fyra dagar efter truppernas afmarsch.

Vid samma timma som herrarne uppbröto från apotekssessionen, möttes i ett gathörn den nye apotekarelärlingen Lasse Krabbe och unga herr Korp, svenske befälhafvaren från ”lilla ofreden”, hvilken senare efter sin beskickning till Vettlanda bro, der han sett så många vigtiga saker, knappt erkände Lasse som en passande bekantskap.

”Nå, se är det *du!*” yttrade Lasse med en viss modstulen förkänsla af att hela vintern få lida för sin feghet.

”Jaså, det är du, plåsterlapp! Hur lefver nu verlden med dej ... Men det kan inte anstå en sådan person som jag att lägga ord med en mortelstöt, och jag hade inte känt igen dej, om det inte varit för den orsaks skull att du inte behöfver anmäla dej att komma i min kongesvit till julen. Jag har redan lofvat en annan pilt den platsen, som du hade näst intill min person, då jag sitter som den morilandske konungen på min kongastol.”

”Nej, käre du, tag tebaks de orden – annars sörjer jag själen ur mej. Låt mej åtminstone få bära stjernan för dej.”

”Aldrig skall du bära stjernan för de tre vise män från Österlandet och för mitt eget majestät, du, som likt en feg stackare flydde för fienden. Vet du inte att storherrarna vid Qvistrum bli afsatta för det de inte gjorde sina skyldigheter – då kan det inte vara tal om för *dej* att tänka på skoning. Derföre många tack som tackar. Vi ä’ fulltaliga, och nu adjöss ... Om du träffar mej på gatan efter detta, så må du akta dej att helsa, för då kunde det lätt hända dej att du finge näsan till tredje benet!”

”Och jag, som af en norsk underofficer, den jag passat opp ibland, fått så många ting, som kunde passa till en Morilands konung: plymfjädrar, skärp, toffsar och mycket mer!”

”Har du – jaså, du har det? Men stor sak ... den, som är kong, får tänka på att hans ord är kongsord. För resten vill jag låta dej veta att jag är för hög i bröstet att gå med norrmänsglitter. Så svarar Korpen och jag med!”

Nedstämd, ända derhän att en tår föll öfver pulverpaketet, som han skulle bära till pastorns, sände den

stackars Lasse en dröjande blick efter sin kunglige vän och herrskare. Sedan bjöd han till att hemligt göra en grimas; och häraf något i lugnad, sade han till sig sjelf: ”Nästa år ger jag mej till sjös, och när Korpen och jag se’n träffas, är hela den här pojkpassaschan glömd.”

———

Det var en klar och frisk morgon, den 12 november, på hvilken staden under klingande spel utrymdes. När garnisonen tågade genom gatorna, voro de yngre damerna i omsorgsfulla toaletter redan synliga med pannan tryckt intill fönsterrutan; och under det mången hurtig och tacksam blick sköt från de norske officerarnes skimrande ögon, i det de ärbödigst saluterade de svenska damerna med värjan, svarade dessa genom sänkning af ögonlocken och en rodnad, som förrådde mången hjertklappning, hvaraf minnet togs i flygten och bevarades i de krigiska memoarerna från inqvarteringen i den ”lille By”, der man blifvit så väl ”pleied”.

Men så snart trupperna voro utom staden, packade sig familjerna i vagnar och schäskärror. Allt hvad gå och åka kunde af stadens själar flydde nu hemmen för att komma till Blomsholm och der i tid skaffa sig platser, så att man riktigt kunde få se afmarschen.

Lyckligtvis kom ingen för sent. Och nu följde ett ordnande i sjelfva åkdonen af barn, knyten, buteljer och matsäckar och sedan ett ajusterande af lockar, hattar, plymer, florshufvor, fräs och annat smått, öppet och hemligt, allt medan herrarne diskuterade i grupper och hela allmogen, män, qvinnor, småtöser och småpiltar, staplade på hvarandra, intogo alla sidor, kullar och tufvor, som förmodades blifva lediga.

Men nog hade man på alla håll hunnit både svettas och frysa, nog hade damernas lockar skäligen raknat och herrarnes längtan efter aptitsupen skäligen tilltagit, då ändtligen de första trumhvirflarne gåfvo tillkänna att fienden – efter det nära två månader länga besöket – bröt upp.

Nu fick man se förtrupperna med stolt och säker hållning defilera förbi, och på hvarje ansigte uttalade sig en omisskänlig tillfredsställelse öfver att denna ändamålslösa kampanj tagit slut. Derefter följde Strömstads garnison, leende och åter saluterande, vidare generalbefälhafvaren prinsen af Hessen med danske kronprinsen till höger, omgifna af staben, och till sist ett detaschement jägare, som behöll posteringarne på svenska sidan, tills hela denna rest af den återvändande armén gått öfver Svinesund och begifvit sig till Fredrikshall.

Såväl bland herrar och damer som allmogen af båda könen rådde under den långa svängningen och marschen en den mest hedrande sinnesstämning. Icke ett missnöjdt utrop, icke någon enfaldig qvickhet, ingen öfverdrifven eller hånande glädje; och då prinsarne syntes, kronprinsen i ungdomens morgon och prinsen af Hessen i mannaålderns allvarliga mognad, båda helsande med värdighet, mildhet och behag, böjde sig alla åskådarne till en besvarande helsning, och från mun till mun hördes att så välsinnad fiende aldrig förut gästat Bohuslän. Hvarenda menniska, som haft något att fordra, hade erhållit betalning i penningar eller reverser.

De, som utan all fråga syntes minst till sin fördel, och deröfver må heller ingen undra, voro de af Uddevallas borgare, hvilka såsom gislan för den staden pålagda skatten följde tåget. Men efter hvad redan blifvit nämdt, foro dessa herrar icke det ringaste illa under denna sin ofrivilliga lusttur, och då Gustaf III i mars följande året låtit betala 42,443 ecus, hvartill de tagna priserna blifvit värderade, fick Uddevalla tillbaka sina obligationer och herrar borgare sin frihet.

Först när hela den rörliga taflan försvunnit, utbrast den glädje och förtjusning, som höjde hvarje bröst. Med kraft trampade man den egna marken, talande högt och suckande djupt en varm tacksamhetssuck till honom, som håller krig och fred i sin hand. Alla stadens pojkar, utgörande trossen, jublade, hurrade, ”kastade hjul” midtpå landsvägen och voro liksom yra i hänryckningen öfver både att ha sett och nu att slippa se

norrbaggarnes regementen.

Det var nära afton, då man ankom till staden, och medan herrarne samlades på stadens *stora* klubb att vid bålarne fira högtiden, började fruarne vända upp och ned på huset för morgondagens vidlyftiga renings- och återställningsprocess; och sedan vändes upp och ned på alla byrålådor och garderobsskrymslen att undersöka hvad som kunde passa för balen, och det enda som återstod att önska, var att man haft några uniformer och regementsmusik vid festen.

Men när festen i verkligheten kom, voro dessa äregiriga önskningar försvunna, och man dansade lifvad och lycklig vid amatörsfiolerna och med kavaljerer, hvilka hade åtminstone den förmånen framför de bortresta att de kunde förvandlas till äkta män, om allt ville sig väl och de notabene icke hade alltför godt minne af de nederlag, de lidit, medan uniformerna glittrade på gatorna.

Intills balen passerat, hade fruarne sins emellan icke haft tid att göra påhelsningar hos hvarandra, men när den första neutrala mötesplatsen i rådhussalen gifvit dem tillfälle att smaka meddelandets intresse och behag, började en lång serie af kaffebjudningar, hvilka icke ändades förr än de räckt handen åt julkalasen.

Medan allt detta fläng varade och herrskaperna diskuterade och sqvallrade i förmaket, stodo jungfrurna med landtärnan i ena handen och kära matmors muff och salopp i den andra ute i kökskammaren, der de utgöto sig i icke mindre rika floder.

Bland dessa damer påträffa vi åter ett par bekantskaper från strandbugten, nemligen de båda rivaliserande jungfrurna, och man kan vara förvissad att pikar då haglade lika qvickt som bland den stora societetens damer.

”Kors, kära Stina, att du inte är förstörd efter spanskgrönan, som du skulle gnida dej med till florshufva öfver din stora skönhet! Eller bar det så illa till att du inte blef frestad?”

”Säkert tie gånger mer än borgmästarns dörrvakterska! Jag kunde ha fått en öfverjägare, om jag inte hållit mej för god att gå ur landet. Både pastorns Britta och aptekarns Sara vet att han friade tre gånger till mej.”

”Stackare – har du inte haft mer än *en* friare? Nå, det var då inte mödan värdt att nämna! Jag har då så visst som *en* haft sexton friare.”

”...ja, till borgmästarinnans fyllda köksfat – sådant känner en. Min var i tur till underofficer och kommer igen nästa år. Kanske dina sexton gör detsamma, om det blir hungersnöd i Norge.”

”Nej, du, jag gifter mej på ärligt sätt, jag, med sjelfva stadstjenarn, och det lyser redan om söndag – gör mej det efter, du!”

Medan lifvet så gick friskt undan i den lilla staden och man glädtigt kollationerade alla de tokiga uppträden, som blifvit en följd både af inqvarteringarne och de många nedpackningarne och upptagningarne, funnos dock några hus, der alltför bittra minnen qvarlefde att kunna lifvas af sällskapsglädjen, ehuru den patriotiska känslan derföre icke var mindre varm än andras.

Bland dessa hus stod ett, öfver hvilket töcknen på dubbelt sätt hvilade. Först hade en rosenknopp fallit af från den friska stammen, sedan hade den gamla urstammen sjelf fallit till hvila, och nu sofvo den lilla Julia Konstantia och den käre gamle farfadern vid hvarandras sida, medan den unga modern, blek af lidande, nattvak och ansträngningar, både med fruktan och längtan väntade sin af motiga vindar uppehållne make.

Slutligen signalerades en morgon kapten Rutger Smiths fartyg, briggen ”Tre bröder”.

Huru slog ej nu den på en gång så lyckliga och olyckliga hustruns hjerta! Fötterna buro henne knappt uppför trapporna till vinden, der man från dess ena glugg hade den fullständigaste utsigt öfver Strömstads-fjorden. Och nu såg hon först genom kikaren och sedan med blotta ögonen hur den fladdrande vimpeln, förd af blåsten, sände henne en för-budshelsning.

Det är blott en sjömans hustru som kan erfara de känslor, min mor nu erfor, det är blott en sådan som kan fatta de intryck, rysande och brinnande, hvilka upptaga själen och fylla den med otålighet, då tullbevakarens båt sticker ut för att lägga till det ankomna fartyget. Nu är det först att vänta ankringen, derunder hvarje sekund blir en timma – slutligen har ankaret nått bottnen, seglen firas ned, matroserna springa af och an, medan kaptenen efter god resa förnöjd står på däcket, än utdelande en order, än svängande hatten mot alla på stranden stående vänner. Men den osaliga tullbåten låter icke pruta med sig: han lägger till, tullbesökaren springer omkring i hvar vrå, och när han sent omsider rest och kaptenen i sin tur står på land, vill hvarenda menniska skaka hand med honom och han får rent af arbeta sig fram till sitt eget hus.

Min mor hade gått ned för trapporna och väl hundra gånger satt sig och stigit upp igen. Hon ville icke gå ut för att icke låta de nyfikna se sig.

Ändtligen tager det i dörren. Under okuflig sinnesrörelse störtar der en man fram, och hvad nu de trogna hjertan hade att förtälja hvarandra må icke här finna rum. Endast det kan sägas, att då *hon* återstod honom, förmådde han bära allt annat.

Vadkonungen och hans gemål.
Skizz från sillfiskets tid.
1.
Om gamla sillfisket.

De svårigheter och den oro, som min far haft att utstå under sin senaste resa, i förening med den osäkerhet till fred och krig, som ännu fanns för hand i landet, bestämde honom att följa sin hustrus råd att tills vidare afstå från sjömansyrket för att uteslutande egna sig åt handeln, hvilken nödvändigt måste lida genom denna årliga frånvaro.

Dessutom var det just nu storartade konjunkturer i afseende på sillfisket, och efter den kloka rådgifverskans vink beslöt kapten Rutger Smith att allvarsamt slå sig på denna näringsgren. Att tidtals vistas i skärgården var icke detsamma som att vistas i främmande länder, och då hans lynne icke gerna tillät honom att lefva med full lifskraft utan att hafva stark sysselsättning, blef det bestämdt att trankokerierna skulle uppbyggas i stor skala och skärgårdshandeln drifvas i stort.

Sillfisket har från ålder utgjort Bohusläns guldgrufva, liksom det utgjort dess straffdom.

Under 1500-talet var det i ett utomordentligt flor. Flera tusen fartyg af alla slag kommo dit, dels för att köpa, dels att fiska gratis. Bohuslänska kusten var ett *första Kalifornien* i alla hänseenden. Stora menniskohopar från närmare och fjermare håll flyttade dit med hustru och barn och byggde sig hus kring vikar och fjärdar, så att kring alla trakter, dit sillen gick, fanns en oräknelig massa bodar och hus, från den lilla hyddan till trevåningsbyggnaden.

Skepp från Danmark, Tyskland, Friesland, Holland, England, Skottland och Frankrike infunno sig för att inskeppa och utskeppa; men denna epok var dock icke den fördelaktigaste, emedan man ännu ej kände rätta

sättet att handtera sillen. Till och med de stora husen begagnade då icke saltning, utan endast torkning. Omkring 1587 tog sillen likväl ett tvärt slut, hvaraf följde att en mängd handlande, som ställt sina saker i ordning för lång-affärer, helt och hållet blefvo ruinerade, ett förhållande, hvilket sedan i tur följde hela vägen utåt bland de nedsatta främlingarne.

Man hade lefvat ursinnigt friskt, medan man hade tillgång att lefva, men vid orgiernas ända fann man icke ens medel att komma hem till sin ort igen. Dit ville man ej heller återvända fattig, och så befolkades för kommande tider Bohusläns klippor med en mångfaldig ras. Sjukdomar, fattigdom och alla följder af ett osedligt lif utrotade likväl en stor mängd.

Det var naturligt att man i denna tid, liksom i alla tider, ville veta hvarföre den gode guden ändrar sina beslut och hvarför han icke ville låta manna dagligen regna. Men som man i denna tid mindre älskade resonemanget än tron, så trodde man de ”klokes” ord: att sillen utan fråga blifvit bortskrämd genom en stor kopparhäst, hvilken för långt tillbaka genom trolleri nedsänkts i hafvet och sålunda hindrat sillen att löpa in i vikarne.

Hvem som åstadkommit trolleriet kände traditionen icke, men det blef snart andra trollerier. Peder Clausen, den gamle norske historieskrifvaren, förmäler om fisket, strandsittarne och vantron följande:

”Menniskorna hafva icke rätteligen känt och brukat denna Guds stora gåfva och välgerning, utan tullnärerna hafva med obilliga pålagor besvärat både fiskare och köpmän mer än dem var befaldt, och innevånarne i den provinsen hafva varit så elaka mot alla andra, som kommit dit att fiska, och med hugg och slag, skällsord och förbannelser öfverfallit dem, så att det icke var säkert för någon, hvarken inhemsk eller främmande, att fiska ibland dem, såvida de icke voro så starka och många tillsammans att de kunde försvara sig. Ifrån många blefvo garnen bortstulna. De underläto ej heller att vitja både sina egna och andras garn om helgdagarna, när de kunde stjäla sig dertill – och detta förutom det ogudaktiga lefverne, som isynnerhet de strandsittare, hvilka der bodde, förde med dryckenskap, skörlefnad, mord och mandråp och andra slagsmål och grofva laster. Då hafver Gud allsmäktig åtvarnat dem med en underlig sill, som anno 1587 fångades der, att han ville för deras ogudaktighets skull taga dessa välsignelser och goda gåfvor ifrån dem, hvilket ock skedde året efter.”

I en annan norsk skrift talas om en vanskaplig, outransakligt märkvärdig *gris,* som under någotdera af de åren blifvit född, allt till samma varningstecken mot de gamla vikboernas synder.

Troligen var det till förekommande af denna babyloniska förbistring och i hopp att sedligheten icke alldeles skulle gå under, om folkmängden icke blefve så stor och blandad, som regeringen år 1666 vid sillens återkomst utgaf ett reglemente, deri stadgades att ingen utlänning finge deltaga i fisket, såvida han ej ville blifva borgare i någon svensk stad. För den sill, som fördes utrikes, skulle också per tunna betalas 8 öre silfvermynt i tull och för den, som skeppades inrikes, 4 öre.

Men nu ville det synas som frånvaron af det onda i *ett* fall icke åstadkom något godt för det hela. Det gamla vilda lifvet gick hand i hand med den lätta förtjensten. Man såg sitt mål blott i den kommande dagen.

Det stora, det allmänna gick ej mycket bättre, särdeles i fråga om sjelfva beredningen af den dyrbara gåfvan, och regeringen såg sig nödsakad att uppmana holländare att sätta sig ned i landet och derjemte bevilja en oktroy för sillfiskets inrättande på holländska sättet. Detta allt oaktadt blef ändå ingenting jemförelsevis stort af, hvilket röjes deraf att sjelfva Göteborgs största export 1666 bestod endast af 1,302 tunnor.

Efter att ånyo hafva försvunnit, återkom sillen sjuttio år senare, och den utomordentliga skilnad, som då egde rum i förädlingskonsten att bereda den, ligger genast i öppen dag. Enligt uppgift skola mellan åren 1755 och 1760 icke mindre än 90,000 tunnor hafva skickats till utrikes orter, och under följande decennium

var exporten från samma stad 100,000 tunnor årligen.

Emellertid hade det kostat kronan oerhördt att vid *början* af denna hafvets offerfest gifva stimmarne ett bättre mottagande än förut. Men sillens mängd var då så stor, att den ej kunde fullt tillgodonjutas af brist på folk och brist på kunskap.

I motsats till reglementet på 1600-talet måste regeringen nu, i anledning af folkbristen, utgifva en förordning den 8 september 1752 af lydelse att de, som ville nedsätta sig på kronans egor i skärgården för att idka saltsjöfiske, skulle utan afgift ega frihet dertill och utan betalning erhålla byggnadsvirke. En annan senare förordning återkallade till fäderneslandet sådana svenska undersåter, som olofligen afvikit och nedsatt sig på utrikes orter, med löfte att om äfven de ville idka saltsjöfisket och till den ändan välja sådana ställen som voro tjenliga för fisklägen, ville kongl. maj:t draga försorg derom att nödigt utrymme för dylika inrättningar måtte blifva dem till everldlig tid upplåtet samt nödiga hus och fiskarkojor *på kronans bekostnad* för dem uppbyggda.

Men icke nog härmed. Premier utlofvades äfven, och dessa premier voro så underbart stort tilltagna att de utgingo med icke mindre än 3 daler silfvermynt för hvar tunna sill, som insaltades. Emellertid befanns den anslagna fonden snart blifva otillräcklig, hvarför premierna 1758 nedsattes till en daler silfvermynt, och slutligen måste de alldeles upphöra, sedan man dock först användt det medlet att neka premier till alla, som icke saltade i tunnor af ek. Fonden var då i en skuld af 851,841 daler och 12 öre kopparmynt.

2.
Döttrarnes hemgift ligger på Grönland.

Såsom man lätt kunde förutse, skulle alla de personer, som väntat sig premier och så länge blifvit afspisade med undanflykter, råka i högsta uppror, när dessa gåfvor, hvilka snart ansågos som bestämda rättigheter, totalt upphörde; och då kronan nu hade en sådan mängd besvärliga fordringsegare, måste hon vara betänkt på att kasta åt dem, om icke annat än en chimär-förhoppning, hvilken – om det så ville sig – äfven kunde förvandlas i verklighet.

Ett kompani eller slutet bolag till idkande af hvalfiskfångst vid Grönland inrättades i Göteborg 1774 genom subskriberade aktier, och kronan begagnade detta tillfälle att göra sina premiefordrare till aktieegare i det grönländska kompaniet, sålunda att kronan betalade vissa procent af de sillpremiemedel, för hvilka hon för egen del subskriberat.

För detta kompanis grundläggning och bestånd gjorde regeringen verkliga uppoffringar. Men kompaniet var icke af ödet bestämdt att sprida glans hvarken öfver Göteborg, regeringen eller den direktion, hvarunder det stod, och det såg verkligen ut som om det Ostindiska kompaniet skulle komma att ensamt representera den vigtiga handelsstaden.

År kommo och år gingo, men hvalfiskfångsten ville icke motsvara förhoppningarne: utdelningarne blefvo mindre än de minsta.

Fiskeriegarne i skärgården förgrymmades, och då de ej på annat sätt kunde ge sin harm luft, skedde det mot döttrarne, hvilka under denna gyllene tid icke ledo brist på resande friare, afnämare till pappas både döttrar och trankokerier. Pappa svarade dock kärft på dotterns bön att få gifta sig: ”Hvad pratar du – hemgiften ligger på Grönland. Det blir god tid att tala om giftas, när premierna fallit ut!”

En vacker dag kom notisen om att kompaniet nedlagt sin verksamhet, men tyvärr icke för att hvila på sina

lagrar, ty förlusterna sträckte sig åt alla håll. Emellertid lära de missnöjde aktieegarne förut blifvit utlösta med 25 procent. Granberg yttrar härom: ”Antalet af de personer, som genom innestående sillpremier, med eller mot sin vilja, blifvit delaktige i Grönlands-kompaniet, utgjorde något öfver 100; och den summa, som för deras räkning insattes, steg till 851,851 daler och 12 öre silfvermynt eller 47,324 riksdaler och 12 skillingar. De förlorade nu på dubbelt sätt, ty när kompaniet stiftades (1774), gjorde denna summa dubbelt så många riksdaler, emedan man då ännu icke räknade riksdalern till mer än 9 daler kopparmynt.”

I trots af dessa motgångar fortforo de intalande främlingarne – för det mesta engagerade bokhållare – i sina frierier, och dottern grät och sade: ”Pappa, jag föraktar både Grönland, regeringen och kompaniet ... jag vill ha min hjertans kär!”

”Men jag”, svarade pappa, ännu vresigare än förut, ”jag vill icke blifva ytterligare ruinerad! Jag har gjort öfvermenskliga ansträngningar och satt mig i oerhörd skuld för att få upp alla dessa byggnader och kunna aflöna dessa vilda uslingar, som arbeta i salterierna och trankokeriet. Skall jag nu på köpet göra herr bokhållarn till kompanjon, så blir det jag som får gå från strand. Tig derföre med allt giftermål, tills affärerna redt sig!”

Men långt ifrån att tystna, lekte ungdomen af båda könen en gammal folklek med en liten variation, som troligen uppkom just i följd af Grönlandsförhållandena. Sittande i ring, hviskade den ena grannen tre personers namn i den andres öra, och då alla sålunda blifvit begåfvade, uppläste den första i ordningen, och se’n alla hela vägen, denna versstump:

”*Första* gången jag till Grönland for,
”Ville man mig bortgifta.
”Mot min vilja och mot mitt ja
”Fick jag den, jag icke ville ha,
”Och det var ... (N. O.) ...”

Här nämdes någon af de förut skänkta personerna.

Sedan man *andra* gången varit olycklig på grönlandsresan och ånyo förklarat sig icke vilja ha den förmodade friaren (M. F.), sade flickan med en sidoblick på den utkorade:

”*Tredje* gången jag till Grönland for,
”Ville man mig bortgifta.
”*Med* min vilja och *med* mitt ja
”Fick jag den, jag *gerna* ville ha,
”Och det var ...”

Efter några blyga stamningar förljöds den utkorades namn, och nu träffade blicken med öm bönfallan fadern, hvars hjerta då någon gång bevektes.

I de flesta fall hjelpte dock ingenting, och detta var mindre att undra på, ty fäder, som bortgifte sina döttrar med dessa lycksökare, kommande från östan och vestan, blefvo vanligen i grund ruinerade. Det är känd sak att bokhållarne skodde sig i vida högre grad än patronerna, som ensamma måste stå för de oerhörda afbränningarne för trankokerierna och de oerhörda utbetalningarne till dessa invandrande folkskaror, som läto värfva sig för arbetet.

Ännu ett förfärligt ondt inträffade för de persöner, som på regeringens uppmaning och lockade af premierna anlagt kostbara verk för trankokningen och sillsaltningen.

Efter den briljantaste perioden mellan 1754 och 1770 hade de nyckfulla stimmarne, lydande *sina* naturlagar, dragit sig undan och småningom allt mer och mer lemnat kusten, utan att dock alldeles upphöra.

Då det nu icke var tänkbart att i så upplysta tider komma fram med förtrollade hästar, grisar eller ens förtrollade sillar, men man det oaktadt *måste* ha en antaglig förklaring öfver orsaken till hemligheten, så fann man den också.

En nationalfråga af omätlig vigt uppstod och åstadkom nära på en hel revolution.

Liksom en lavin sluppit lös, började ett alarm utan mått om ”tran-grumset”, som hittills utkastats i sjön, men hvilket nu ansågs vara rätta orsaken att sillen flydde undan. Alla möjliga åtgärder vidtogos för att stilla den fruktan, som häraf uppkom; och under de häftigaste debatter bevisades hit och dit allt både möjligt och omöjligt, utan att man likväl ännu hann så långt att man bevisat något väsentligt i den vigtiga frågan.

Härunder hade af konungen till landshöfdingeembetet befallning blifvit gifven att ”intet trankokeri skulle få bibehållas eller anläggas utmed sjön och att den salteri- eller trankokeriegare, som icke inom tre veckor efter sjudningens upphörande hade affört allt det grums, som ej genast kunnat nedgräfvas, eller låtit något deraf i sjön utflyta, skulle vara förfallen till 100 riksdalers plikt och dessutom blifva sin trankokerinäring förlustig; samt skulle en hvar vara berättigad att åklaga sådana förbrytelser.”

Det är lätt att inse huru de många fiender, som här lurade den ene på den andre, skulle vara på vakt för att skjuta ut en afundad yrkesbroder. Också blef det en fläkt i seglen för herrar bokhållare, som icke lemnade denna fortyn oanvänd till sin egen uppkomst, vare sig att döttrarne följde med eller icke.

Emellertid var det icke blott för den enskilte som saken tog en svår vändning, utan hufvudmännens otaliga verktyg blefvo äfven i sin väg förstörda, så att när sillfisket åter nalkades, rådde den största förvirring bland alla dessa menniskor, som voro hotade till sin bergning.

Trankokeriegarne inkommo då med en underdånig supplik om uppskof i den dom, som blifvit fälld öfver deras egendom, och derjemte om tillåtelse att emellertid låta anställa en ordentlig undersökning i afseende på trangrumsets befarade skadlighet.

Hans maj:t medgaf uppskofvet, och tvänne officerare jemte en naturforskare blefvo ombetrodda undersökningen, hvaröfver ändlösa forskningar, mätningar, förfrågningar och jemförelser äro upptagna i den dagbok, som deröfver hölls och hvilken sedan på trankokeriegarnes bekostnad trycktes och utgafs under namn af ”trangrums-akten”. Äfven sändes en burk af det omtvistade ämnet till Upsala att der af de lärde undersökas. Och resultatet af den stora uppståndelsen, som sjelf utgjorde en lång och dyster mellanakt under sillens aflägsnande, blef slutligen det, att trangrumset hvarken bidragit eller kunnat bidraga till det onda, man påbördade det, något som äfven synes bestyrkas af det förhållande att sillen snart nog i oändlighet förökade sig.

Det var således under det fisket stod i sin andra högsta florering, mellan 1786 och 1799, då både premierna, Grönlands-kompaniet och trangrumsprocessen gått till hvila, som min far anslöt sig till den stora falangen af fiskeriegare och fiskerihandlare i skärgården.

3.
Vadkonungen.

Det var i trakten af Fiskebäckskil som min far började sina operationer och uppbyggde sina salterier och trankokerier; och i val af bokhållare, som var det vigtigaste vid dessa transaktioner, gynnade honom lyckan.

Ty ehuru båda dessa män, herrar Diedrichsen och Dittmer, sedermera blefvo egna behållna handlande, den förre på stranden invid Fiskebäckskil, den senare i Strömstad, blefvo de det ingalunda på sin patrons bekostnad.

”Lefva och låta lefva!” var deras valspråk, men sådant var också deras principals, och det till den höjd att folket, som förstod sig på den stränge husbondens blödiga sinne, så starkt lade an på detta att herrar bokhållare mer än en gång gjorde honom uppmärksam på att han icke alls tog sin fördel till ögonmärke.

Men hvad helst köpmannen Rutger Smith än tålde, aldrig var det anmärkningar af underlydande. Dock skulle han lika litet ha tålt sådana af förmän, ifall han haft dylika.

Såsom förut vid början af dessa anteckningar blifvit antydt, fanns det blott två makter som styrde honom. Den ena var hans hustru, den andra vidskepelsen.

Den mest blomstrande affär, hvilken om aftonen beräknades som en säker vinst, blef bestämdt bortkastad på morgonen, ifall natten tillfälligtvis medfört en dröm om Kræmer och det holländska klockspelet.

”Men i guds namn, herr patron”, utfor den liffulle Diedrichsen, ”det bär ju ända in i blåkulla att kasta ifrån sig en redan upplagd penningsumma!”

”Drag sjelf efter, herre!” kunde min far då utropa i blossande humör. ”Jag ställer mig aldrig under annan vilja än min egen ... Seså, seså, herr Diedrichsen, det var icke illa ment. Kalkylen hade fel: affären skulle icke burit sig.”

”Men huru kan herr patron påstå det, när allting låg solklart?”

”Tyst, tyst, herre – jag vet hvad jag stöder mig på. Och aldrig knyst numera om saken ... det var ordet!”

Bokhållarne svuro inom sig och grubblade och grubblade och rådfrågade alla både möjliga och omöjliga omständigheter, som kunde vara orsaken till det så hastigt förändrade beslutet. Men ingenting ville gå ihop, och de föreställde sig slutligen att någon hemlig agent utan deras vetskap varit med i spelet – ja, de föreställde sig allt, utom den verkligheten att en dröm kunnat omgestalta förhållandena dithän, att det stora påräknade penningebeloppet frivilligt bortkastades för att ingå i en annan köpmans rörelse.

Oaktadt dessa omständigheter blomstrade affärerna friskt – – – – – – – – –

Men det är nu tid att komma till den person, som visst icke utgjorde sista länken i kedjan mellan köparen och varan, den så kallade *vadkungen,* hvars titel har följande uppkomst.

Då man i äldsta tider fångade sillen endast med garn, hade man vid 1770-talet hunnit dithän att man kommit i gång med vadarne. Längden af dessa beräknades i allmänhet till 100 famnar och 12 famnars djup, men det fanns de som gingo ända till 144 famnar i längd. Dessa senare voro sammansatta af 48 dukar, hvardera af 3 famnars bredd. Linorna vid hvarje arm voro 400 famnar långa.

Vaden utlades så långt som möjligt kring stimmen och drogs, sedan sillen med buller blifvit indrifven deri, till land förmedelst tvänne vindspel.

I en sådan vad funnos vanligen 12 eller 18 delegare, af hvilka en, utnämd till befälhafvare för det hela, erhöll namn af ”vadkungen”.

Stundom förenade sig flera vadlag, alltså flera majestäter, liksom det tillgår i krig, der en gemensam fiende ingifver ett gemensamt intresse, ehuru fienden här bestod af de enfaldiga sillstimmarne.

Vid dessa stora härnadståg sammanband man vad vid vad, så att de tillspärrade hela viken, då all den bekrigade sillen, som fanns derinne, måste ge sig tillfånga och låta upphemta sig af de små vadarne. Vid sådana lyckliga fall kunde i en vad fångas ända till 1,200 tunnor i ett kast.

Stundom fingo dock vadkungarne tillfälle att besanna det gamla ordspråket att ”snålheten bedrar visheten”. Derigenom att man instängt för mycket sill i vaden hände det att varpet icke kunde dragas i land. Den stockade sillen dog och blef liggande på hafsbottnen att förruttna, och på sådant sätt gingo hundratusentals tunnor sill årligen förlorade. Fiskplatsen ansågs äfven derigenom förderfvad18.

Men det var icke blott fiskplatsen som förderfvades, det var äfven de förbittrade maktegandes sinnen, hvilka blifvit af medgången alltför öfvermodiga att tåla motgången. Vid vida mindre svåra tillfällen kastade de sig under uppretadt raseri i fejd mot hvarandra, och nästan dagligen hörde man omtalas blodiga uppträden och bataljer, som deras högheter lefvererat sins emellan.

I allmänhet tillgick det så, att när båtarne hunnit fyllas, fördes sillen, redan förut af köpmannen betingad, till förädlingsverket. Under dessa leveranser och möten vänner och fiender emellan syntes de farligaste striderna ega rum ofta under förhållanden, dem ingen penna bör skildra.

Vid de platser, der salterier och trankokerier funnos, användes en mängd qvinnor af alla åldrar, kommande från vida verlden. Här var ej fråga om prestbetyg och fräjd, utan om dugliga händer, ju flera, desto bättre.

Emellertid voro dessa till fiskerierna hörande damer af stor olikhet. De unga, vackra och någon gång äfven sedliga voro naturligtvis mest fjäsade: de voro solarne, för hvilkas skull rivalskap uppkom; och om duellerna icke utfördes på värja eller pistol, så utfördes de bröst mot bröst och knä mot knä med naturmenniskans hela vildhet och i öfvertygelse att den vinnande alltid måste blifva *något* för den eftersträfvade.

Blef nu förhållandet sådant och eröfringen en gång var gjord, så upphörde likväl icke derföre fejderna, ty dessa vilda sällar, herrar vad-delegare, ville ha kommunism i allt. Dessutom älskade särskilt deras majestäter att lefva som österländska sultaner hvar och en med egen seralj.

På Blåbärsholmen, der ”patron Smith” hade sina verk, rådde emellertid en ordning, som jemförelsevis var lugn i förhållande till hvad som passerade hos andra patroner, och det var ej heller utan att den väckte deras afund.

Men herrar Diedrichsen och Dittmer voro män, som fullkomligt kunde hålla tyglarne i husbondens frånvaro; och då han sjelf var närvarande, hade vida mindre hans liberalitet, ehuru alltid erkänd, något välde öfver folket, än det rykte, hvilket föregått honom, att vara den häftigaste och djerfvaste vikbo, som ännu fanns att räkna bland gamla stammen. Hans gnistrande ögon, då vrede väcktes genom svek eller snikenhet, hans rynkade ögonbryn, hans djupa stämma, allt lät dem känna att *deras* makt icke utöfvade någon makt på honom; och det var liksom ett hedersbevis, då karlarne sins emellan sade: ”Det är en karl att räkna – han är inte rädd han!”

En af de vadkungar, med hvilken många affärer gjordes, var den notable och fruktade Jörgen Kox, en betydande halfherre, som på utseendets vägnar kunde ha varit en hel herre, och af god race ändå.

Att säga till hvilket land han hörde var omöjligt. Han talade flera språk, såsom sjömän tala dem, och gaf sig ömsom ut för ryss, norrman, skotte och spanior. Den fullkomligt olivgula hyn, det korpsvarta tätkrusiga håret och skägget, de något kantiga dragen och de starka nästan ihopväxta ögonbrynen, hvilka hvälfde sig öfver de mörkbruna på gul emalj spelande ögonen, gåfvo emellertid ett icke osannolikt sken åt den förmodan att han tillhörde den förkastade och underbara zigenarstammen, ehuru han var alltför stolt att

medgifva sig ha varit glasförare, marknadsriddare eller något dylikt, innan han, efter sjöresor i åtskilliga länder, med pretention på herretitel uppträdde i skärgården, der han nu lefvat öfver ett års tid och dit han anlände med mynt på fickan.

Ung, djerf, eldfängd och högligen öfvertygad om sin oemotståndlighet hos könet, hade han likt fjäriln fladdrat från den ena strandrosen till den andra, men nu blifvit så allvarsamt fängslad att han var sinnad gifva sig under hymens bojor, derest han kunde vinna föremålet för sin låga. Men detta stod ännu i vägningen, ehuru Jörgen Kox på det sedliga området stod fullkomligt framom sina yrkesbröder. Han var öfverdådig ända till det otroliga i knep, dryckenskap, spel och stridslystnad, men med de unga qvinnorna glammade han blott af hjertans grund, och midt under glammet kom ändå en sorgefläkt öfver honom. Detta hade likväl icke synbart inträffat vid den kurtis, som nu var å bane.

Men så var det icke heller en skönhet från sillsalterierna som öfvervunnit hans antipati mot det äkta lifvet. Långt derifrån. Det var den ytterst blygsamma, vackra och förståndiga hushållerskan för herrar bokhållare Diedrichsen och Dittmer, den unga enkan madam Guri Anundsson.

Guri hade icke inträdt i sitt första giftermål af böjelse: hon var fattig och ville bli hederligt försörjd. Det barnlösa efter tre år upplösta äktenskapet lemnade henne likväl icke annat i behåll än ett litet tarfligt bo och den ärbara madamvärdigheten. Men tyvärr skyddade henne icke den senare för efterhängsna artigheter, och då det nu icke var en tid att förvärfva uppehället genom väfnad och spånad, hade hon med tacksamhet emottagit den ifrågavarande hushållerskeplatsen.

Det var alltså på patron Smiths holme som Jörgen Kox sett den 24-åriga Guri i sin fullmogna blomstring; och det anseende, hennes stadiga väsende och utmärkta ärbarhet förvärfvat henne, verkade lika mycket på herr Jörgen, som just hade ett synnerligt sinne för dessa då så sällsynta behag.

Dessutom måste hans känslor stegras äfven deraf, att en sådan flock af friare ansåg henne lika önskvärd som han sjelf. Hon var utan all fråga drottningen för alla stränder vidt omkring, och Jörgen frågade sig enkelt om det fanns en vadkung till sådan som *han* – ett vädjande, hvilket hans kungliga sjelftillit besvarade med ett tydligt nej. Nog af: Guri var värdig att dela både hans samhällsställning och hans rikedom, hvilken ej vidare hade värde, om den icke kunde få användas i grannlåt åt den anspråkslöst klädda qvinnan.

Guri syntes likväl, åtminstone i början af sin bekantskap med Jörgen, icke vara angelägen om hvarken friare eller grannlåt. Men efter hand blef det någon rörelse i hennes hjerta, då hon såg Jörgen Kox i sin pittoreska kostym, en sällsam sammansättning från åtskilliga af hans uppgifna nationaliteter, och såg huru innerligt grant och konstigt han hvälfde sina mörka ögon öfver hela hennes varelse.

”Akta sig, madam Guri”, rådde bägge bokhållarne i ärligaste välmening, ”akta sig för Koxen! Fan vete hvad det är för en gök – ingen känner om det är fågel eller fisk.” Och Diedrichsen tillade: ”Vet hon, madam Guri, jag tror att man kommer sanningen närmast, om man tar honom för en äkta skojare, sedan han klädt af sig de lånta fjädrarna.”

”Jag vet icke af andra fjädrar än den örnfjäder han har i sin svarta sammetsmössa, och den kan herrn vara viss om att jag ej tycker missklär honom.”

”Aj aj, Guri – jag ser henne redan i andanom sväljas af en stor hvalfisk.”

Guri låtsade icke höra vidare, hon tog sig något arbete och tänkte en hel hop ängslande tankar om den aflägsna framtiden, då hon skulle bli gammal och icke orka arbeta hos andra.

Vid ett annat tillfälle blef det herr Dittmer som på sitt allvarsammare vis afbröt hennes funderingar öfver ålderdomens ensamhet och svårigheter. Han blef dock icke mera hörd än sin medbroder.

Men då patron sjelf nästa gång inträffade på platsen och helt ofördäckt gaf tillkänna sin önskan att Guri icke måtte falla på någon oförlåtlig galenskap, tog enkan till förklädessnibben, torkade sina lysande ögon och förklarade att hon visst hade någon ovän, som velat skada henne hos herr patron.

”Jag tror icke att madam har någon värre ovän än hon är åt sig sjelf. Tänk blott på hur grufsamt öfverdådigt den karlen lefde, innan han fick smak på att snärja en qvinna, som hittills så väl hållit sitt fat i helgelse.”

Guri rodnade förfärligt och skulle med ord och min hafva förkrossat hvar och en annan, som vågat nämna hennes namn på samma gång med något, som *varit*.

”Ifall herr patron icke är belåten med min tjenst, så ...”

”Prat, prat, madam Guri ... Nå, vi ska ej gå längre för den här gången. Låt mig höra klokare ord härnäst – nu blir jag ute endast ett par dagar.”

Men då detta ”härnäst” inträffade några veckor senare hade händelserna fullt utvecklat sig. Jörgen jade då gjort så utomordentliga framsteg i den bedårade Guris ynnest, att det blifvit afgjordt att Kox öppet skule begära henne af patron som då kunde få göra bröllop.

Såsom ett öfverflöd af försigtighet sade ändå Guri i den högtidliga stund, när vadkungen erhöll hennes jaord: ”Du kan väl i allan dar icke mena annat än ärligt med mig?”

”Förolämpa mig aldrig mer med så skamlig fråga!” utbrast Jörgen. ”Jag svär” – härvid aftog han den svarta baretten och skakade örnfjädern med väldig hand – ”jag svär att jag nära på sätter dig öfver alla qvinnor jag råkat på jordklotet! Men se icke åt någon annan mansperson med så mycket som ett fjerdedels mildt ögonkast, ty då har du spillt menniskolif. Ingen får lefva, som frestat dig till sådant bedrägeri mot din sannfärdige ende vän, som skall hålla dig som en prinsessa.’*

Guri log, öfvervunnen.

”Men har du papper, Jörgen, så att vi få lysa riktigt? Jag vet ju aldrig en gång hvar du var hemma från början.”

”Hvar jag var hemma från början kan jag icke säga sjelf en gång, och lik godt är det, när du vet hvar jag nu är. Papper har jag som duga. Den prest, som icke vill lysa på dem, han kan akta sig att han icke får kortare väg till himmelriket än han räknat på.”

”Tala icke så syndigt, Jörgen! Jag säger rena sanningen, då jag tillstår att jag ibland är rädd för dig. Men ändå är det liksom du vore ormtjusarn.”

”Nå, det kan jag också vara i nödfall”, menade Jörgen under ett högt klingande skratt, ”men helst tjusar jag dufvor, och dig skall jag bära på min högra hand.”

Och Guri var tjusad och afvaktade under ängslig hjertklappning hvad husbonden skulle säga.

4.
Festen.

På torsdagen kom köpmannen från Strömstad, och på söndagen skulle det, till bevis på hans belåtenhet med folket och göromålen, bli festgille på stranden med spel och lekar, dans och spisning.

En af de ofantliga utbodarne var utröjd och klädd med löf och knippor af tjärblomster, hvilkas röda hufvuden bildade den grannaste garnering på den gröna väggen. Hela holmen lyste dessutom af röda tjärblomster, hvilka voro nästan de enda rosor, som vårdade sig om att skänka de fattiga klipporna lyxen af sin tillvaro.

Sedan tidigt på morgonen hade alla sillsalterskorna aflagt den afskyvärda osnygghet och grofhet, som utmärkte deras vilda hvardagslag; och iklädda sina helgdagsdrägter, nytvättade, uppsträckta från hufvud till fot med silfverspännen i skorna och silfverankare i bröstet att fasthålla tröjan, bildade de en brokig kedja ur alla åldrar, från den 70-åriga valnötbruna matronan med sin gälla skrikande röst intill den 17-åriga flickan med höga vristen och den högresta halsen, der hon så ståtligt kråmade sig under afvaktan på eftermiddagen.

Många af dem reste öfver till Fiskebäckskil för att, såsom det hette, gå i kyrkan, men endast för att så mycket snarare få berätta att det skulle bli ett äkta par af madam Guri och Jörgen Kox.

Under tiden höllo sig karlarne på afstånd från de hemmavarande qvinnfolken. De förre hade många bestyr för aftonen.

————

Inne i patrons enskilta rum stod Jörgen Kox tidigt på morgonen med sin svarta örnfjäder under armen. Något slags blyghet med afseende på ärendet kunde icke komma i fråga. Han talade alltså frimodigt:

”Jag vill säga hederligt ifrån hur det är. Jag ärnar slå mig på stadighet och bli en annan man från den dag i dag är. Min håg har fallit på madam Guri Anundsson. Hon har sagt ja – myndig är hon och egen målsman, så att ingen har väl stort att göra med hvad hon företar. Men icke lyster det mig att röfva henne. Derföre frågar jag i all höfvidshet när patron kan umbära henne? Ju förr det sker, dess bättre för mig.”

”Guri har redan talt med mig. Jag har sagt henne min tanke, som är den att hon får ångra sig. Men, som sagdt, hon är sin egen målsman. När j har hemmet i ordning åt henne, så säg till! Jag lägger icke hinder i vägen, och jag vill önska att ert uppförande i framtiden visar att det är jag som haft orätt.”

”Det vill jag visa, herre! Jag är icke alldeles så dålig som det ibland synes. Jag har haft olyckor och sorger” ... här gick en stark darrning genom rösten, och det drog sig liksom en dimma öfver ögonspelet ... ”Ärligt bekändt”, tillade han: jag har kommit att dricka mycket, för att slå bort de der sorgerna, och lefvat brusande i många länder bland många folk. Men nu svär jag, att jag har åtminstone ett rättskaffens uppsåt. Jag vill bli en redlig undersåte under svenska kronan och göra mig lika mycket aktad som jag hittills varit fruktad.”

”Det var ett bra tal ... Har j några dukumenter att visa mig?”

”Hvad dokumenterna beträffar, kan det väl vara både så och så. Jag har rest till sjös och varit påmönstrad under flera namn, men mitt rätta är Jörgen Kox, och icke får det väl vara så noga heller under sådana här tider.”

”Vid äkta förbund är det noga i alla tider. Men det får j uppgöra med presten. Kan han icke lysa, så kan ingen hjelpa det.”

”Jag lerkar väl med honom. Och efter herr patron tillåtit att det blir dans i qväll, så har väl patron icke heller emot att jag får föra Guri som fästmö i ringen?”

————

Det var mot slutet af eftersommaren, så att redan vid 10-tiden här och hvar bland klyftorna blossen tändes för att upplysa promenadplatsen, till hvilken de dansande allt emellanåt utströmmade; och der visade sig en

mängd olika grupper, hvilka togo bergspallarne i beslag till bord för den välfägnad, som medfördes, och stenarne till sittplatser. Nya flockar vandrade af och an i en kedja, bildad genom sammanflätade armar, sjungande, hvislande, bugande, nigande mot andra vandrande kedjor.

Seglare, som voro ute på sjön under sillfiskets tid, hafva berättat att man ej kunde få se något grannare än denna till oändlighet utsträckta rymd, öfverfylld af öar och holmar, nästan hvarenda en bebyggd med större och mindre hus, från hvilka, höga och låga, ljusskenet strömmade ut på det mörka vattnet, som återgaf det i tusentals blixtrande brytningar. Det var liksom man sett en hel arkipelag af simmande ljus-öar, här och hvar dominerade af någon högre plats, der gnistrande bloss, spel och dans företedde en af dessa böljande fester, hvilka så ofta nedgingo i blod.

Den festlighet, hvarom här talas, stod nu i sitt högsta flor.

Alla slags danser hade Jörgen Kox dansat med sin sedan några timmar ringfästade brud; och hon, i högblå kamlottströja med hvitrosig kjortel, öfver hvilken en mindre af lika tyg med tröjan var uppfästad, såg så vacker och storpräktig ut, att Jörgen väckte en allmän och häftig afund. Men ingen torde dock se på madam Guri med olofliga blickar, åtminstone i dag, ty det utgick sådana flammor ur Kox's bruna ögon att den gula emaljen verkligen tycktes bränna, och det var icke rådligt att förvandla hans kärleksrus till ett vredens rus.

”Kom ut på klippan, min kära, det lyster mig att se din bild i vattnet!” sade älskaren. Och de gingo ut till vattenspegeln och speglade sig båda.

”*Du* är också vacker, Jörgen”, svarade Guri till tacksamhet för någon artighet, ”men du är precist lik de hemlighetsfulla röfvarhöfdingarne, som det står taladt om i sagböckerna.”

”Och du liknar den förtrollade prinsessan i visan, och än mer skall du bli lik henne, när du fått sömma dig kläder af det röda silkestyget, som jag har, och då du fått sätta på dig mina tre gullkedjor och mina rubinspännen. Dessutom skall jag bekosta dig tre tums långa örringar med demantklockor, som dingla ända ned på halsen, och ett dubbelgullhjerta, som kan lysa öfver bröstet på dig, så att ingen får vara din like. Jörgen Kox's qvinna må stå öfver alla, liksom han sjelf står öfver alla i sin kast. Se bara hur karlarne gå ur vägen för mig, när de tappat en blick på dig. Min hand faller som ett städ, när den faller i näfrättskamp.”

”Ingen, och minst jag, tviflar på hvad du går för. Men icke får du visa prof på *det* i qväll! Vid den här stranden går det alltid anständigt, när vi ha samqvämsmöten ... Men ts ... här smyger någon bakom oss ... kors, hvem är det ... Det är en så underligt klädd gammal qvinna – känner du henne? När har hon kommit hit?”

”Hvad vill du?” frågade med hög och stormäktig ton vadkungen, hvilken alltid ansåg sig som sjelfskrifven ordförande. ”Hvad gör du här, och hvarifrån kommer du?”

”Åh, jag tänkte att på denna stranden skulle vara något att förtjena. Jag kom hit jag som andra. Blåser icke vindflöjeln i dag från sunnan, i morgon från nordan? Ingen trodde jag här skulle fråga hvarifrån en kom, och mången skulle stå sig slätt, om den lagen utgafs att ingen finge bo på kusten, som icke kunde göra reda för sig.”

”Du talar ett dristeligt tal till en, som icke är mycket van att höra sådant, och den ton, du brukar, är än dristigare än orden. Men qvinnfolk, helst i den ålder du måtte ha, efter du byltat så väl in dig, gå fria från min vrede ... Du förefaller bra gammal till att arbeta.”

”En menniska”, svarade den gamla qvinnan, ”kan arbeta på olika sätt. *Mitt* arbete består i att berätta sagor och sjunga gamla besynnerliga visor vid spikharmonikan till andra menniskors nöje och glädje. Dessutom

lagar jag kläder, går ärenden och spår i både kort, kaffe och händer.”

”Aha”, sade Jörgen med en lätt brytning i rösten, ”du är kanske finngumma?”

”Jag är den jag är, och min röst bryter på det tungomålet jag tillhör ... Vill kanske skön jungfrun låta spå sig – blossen skina så klart att jag nog ser.”

”Räck fram handen, Guri!” uppmanade fästmannen. ”Det kan vara roligt nog att höra ett ord i förväg om framtiden ... Men Gud hjelpe dig, trollpacka, om du icke spår solsken och gullgrufvor!”

”Jag är enka”, upplyste Guri – ”jag vill icke bedra er, på det j icke i er tur må bedraga mig.”

”Enkeskapet kände jag till förut ... Men låt oss gå lite närmare blosset, så att jag riktigt ser linierna.”

”Nå?” frågade hans majestät otåligt.

”Vänta ... här har jag det. Solsken ... gullgrufvor ... Akta er: här står i stället något om nattmörker, tårar och gammal skuld ... kanske något än värre ... Hör ni olycksfågeln, som kraxar på sjön?

”Eländiga, du är lejd att skrämma henne!” utropade Jörgen i våldsam förbittring, och han rusade fram för att, trots sin försäkran att en qvinna vore skyddad för hans vrede, gifva sierskan ett slag i ansigtet, då genom en hastig utsträckning af de förut nämda ”promenerande kedjorna” gumman blef innesluten och bortförd i en liflig menniskovåg.

”Viken tillbaka der, hvarenda en!” skrek Jörgen med herrskareton. ”Jag skall ha fram henne och bese henne, och jag svär att icke lemna en benknota i behåll på er, om jag ej straxt får käringen tillbaka.”

”Tyst då!” svarade en annan vadkung, som också tyckte sig vara någonting i verlden. ”Om *du* är Jörgen Kox tie gånger, så är jag med rätta döpt till det namn jag har på min prestsedel, och jag lofvade patron, då han gick i båten för att segla till Morlanda, att *jag* skulle hålla tummen på ögat på den, som ville göra ofred och inte minnas att bokhållrarna ä’ hemma, om de också nu som bäst lura pengarna af hvarandra på kortspel.”

Utan att bevärdiga den talande med ett ord, tog Kox ett språng öfver flera hvarf i kedjan, som ögonblickligen bröts, medan de undanskuffade ramlade till höger och venster.

”Må ingen försöka att stifta lag för Jörgen Kox – släpa hit menniskan!”

Den gamla besynnerliga i sina stora höljen kringvirade sierskan syntes nu åter.

”Se här – jag kommer sjelfmant. Men akta dig, öfverdådige, för den syn du i din vildsinthet framkallat ... Viken tillbaka, go vänner, och slå en ring omkring oss. Stig inom den, herr vadkung, och tag bruden med ... Och gif nu akt på det, som skall hända, redlige män och qvinnor! Jag vill roa sällskapet med ett trolleri, som nog skall väcka munterhet ... Får jag visa mina konster?”

”Ja, ja”, ropades från alla håll ... ”ju flera, dess bättre!”

En besynnerlig rysning hade börjat genomlöpa den vilde sjöhöfdingens lemmar. Hans blickar stirrade på den trolska uppenbarelsen framför honom. Från denna så mörka qvinna utgick en röst, som nästan skrämde honom, ty den erinrade om något långt tillbaka i det förflutna. Icke gick det emellertid an för den manhaftigaste mannen kring stränderna att visa rädsla – det var otänkbart, och så fattade han Guri vid handen och steg med ett kort hånfullt skratt inom ringen.

”Roa oss nu!” utlät han sig förnämt. ”Vi tillåta det, och spelmannen må komma ut och spela upp till

ringdansen.”

”Nej”, svarade spåqvinnan, ”ingen dans ännu! Här skall vara tyst som i grafven. Alla ska stå med ryggen emot mig, och ingen må vrida på hufvudet, medan jag gör min besvärjelse – det skulle föra stor olycka med sig ... Vill ni alla lofva och hålla det?”

”Lofvadt!” förklarade skön Guri, som ansåg sig vara nära nog lika suverän som sin kunglige brudgum. Och efter henne skrek hela sällskapet liksom med *en* röst: ”Lofvadt”... Jörgen var af sin skrattande älskarinna omvänd, innan han hann afge *sin* röst, och nu kunde ju gycklet få fortgå, eftersom det roade henne.

”Gif mig nu en vattenskål! Sedan rör sig ingen, tills jag ropar ett ... tu ... tre ... När jag kommer till tre, så vänden er om!”

Sedan dessa sibyllans befallningar blifvit verkställda till punkt och pricka, upprullade hon från sin person en ofantligt stor sjal, som, kastad öfver hufvudet och nedfallande till marken, gaf henne utseende af ett rörligt tält, hvilket likväl, ifall någon, hvad dock ej der var händelsen, skulle vändt sig om, fullkomligt bevarat hemligheten af hvad som tilldrog sig der innanföre.

I fulla tio minuter spändes de väntande på nyfikenhetens pinbänk.

Då ljöd hastigt signalen: ”Ett ... tu ... tre!”

Lik en blixt vände sig ringen om jemte det trolofvade paret innanföre, och liksom af en blixt slogos alla genom den syn, som mötte dem.

Det var som hade en annan ”Papagena” flugit ut sitt gamla fula skal.

Den trolska gumman var förvandlad till en ung, blomstrande, bernstensfärgad ”taterska”, i en drägt öfversållad med lysande glasperlor, messingssmycken, små silfverklockor och svarta stenkolsknappar rad vid rad.

Hela menniskomassan skrek till i högan sky. Jörgen stod liksom han varit huggen i sten. Endast Guri vågade skratta – hon ansåg alltsammans som en rolighet till hennes ära. Men snart tystnade detta skratt, då hon hörde en ung, frisk, men allvarsam röst uttala en besvärjelse, som dref hela hennes ljufva illusion på flykten.

”Hören mig alla”, ljöd den bernstensfärgade skönhetens fylliga stämma, ”hören och dömmen ... Sen ni den mannen, som nyss icke hade sin like i förmätenhet och som nu kanske ville gömma sig under jorden, om han kunde, för sin lagliga hustru, som han för nio år sedan öfvergaf! Hon var då så godt som bara barnet: endast sjutton år ... Men han icke blott öfvergaf mig: han hade först lockat mig in i tätaste skogen, der han, förledd af sitt svartsjuka hjerta och vilda sinne, slog mig sanslös och, som han väl sjelf trodde, till döds – ty när jag kom mig igen, var han borta och hördes aldrig mera af, intills jag nu för en tid sedan, lockad åt dessa trakter, fick höra hans namn och öfverdåd nämnas och hans skamfullhet att, utan säkerhet om enklingsskap, vilja narra en godtrogen stackars qvinna i annan snara. Men *min* är han, och *min* vill jag att han skall vara ... Res dig igen, Jörgen – jag förlåter dig!” Och med naturens osökta, men derföre icke mindre ädla behag utsträckte hon båda sina armar mot den ännu förstummade Jörgen.

Den som först löste sig ur förtrollningen var Guri, hvilken, slungande en förkasteisens och häpnadens blick på den tilltänkte äkta mannen, under kraftiga och betecknande åtbörder utropade:

”Jag skyr och föraktar att fordra någon räkenskap af dig, du dubbelbedragare! Stå der nu ensam med din glasbeslagna taterska, *vadkungens gemål*....”

Och snabbare än ”tärnan” flyger genom luften flög exbruden bort.

Men hennes rättvisa harm väckte inga sympatier i kretsen. Det är så ljuft att säga om en granne: ”Hon kunde ha sett sig för! Hvar menniska kunde ha sagt henne att det skulle barka åt skogs!” Deremot väckte den öfvergifna hustrun, som kom med förlåtelsen och försoningen på läpparne, så mycket starkare och högljuddare sympatier, och Guris sista smädeord ”vadkungens gemål” tycktes riktigt gifva dem luft:

”Hurra, hurra för vadkungens gemål!” skrek hela massan, och derpå följde en ursinnig ringdans kring det unga paret.

Nu först lyfte Jörgen upp hufvudet.

Hans högmod var såradt af Guris iskalla och hånande farväl, och hennes förlust kändes med otrolig hast minskas i mån af den tillfredsställelse, som hans ögon förde till hjertat, ju längre och längre de fördjupade sig i den unga, nu så nya qvinnans åskådande. Var icke denna utomdess redan hans hustru, som han gift sig med, då hon var 16 år, och lemnat vid 17, sedan han föröfvat en handling, så låg att han aldrig förlät sig den sjelf. I nio år hade samvetsqvalen tyngt honom och en inre fruktan hindrat honom att skaffa sig underrättelser om huruvida offret för hans svartsjuka sinne och mordiska natur någonsin kommit sig. Han hade flytt minnet och med sin stams legèra ”vandrande” principer ansett bäst att låta det, som var förbi, också *vara* förbi ... Då han hyllade andra qvinnor, hade han försökt att betrakta sig som fri; men då han blott hyllade bränvinsruset, såg han sig i sin rätta skepnad som bunden, tills han säkert visste sig fri. Men derom ville han icke hafva visshet, ty dels kunde hans samvetsqval växa än högre och dels visste han då att ingen räddning skulle vara för honom, som, hittills åtminstone, haft *en* dygd: ett slags trohet mot sin första kärlek.

Det var nu en vacker syn, att se den ståtlige Jörgen med en viss ädel ödmjukhet nalkas den unga zigenerskan.

”Kan du då verkligen, Magna, förlåta och glömma alltsammans?”

”Jag har aldrig älskat någon annan, Jörgen! Jag har spanat blott efter dig... Men du – vill du att jag skall gå ifrån dig?”

”Aldrig ... ingen annan än du skall slita mitt silkestyg, mina guldkedjor och demantklockor. Jag skakar bort alla tankar på den, som ändå icke var värd att kallas Jörgen Kox’s qvinna ... Och tack nu, go vänner, från den förste till den siste, för det att ni hurrade för den rätta. Ni kan få göra om det igen!”

Men medan de nya hurraropen genljödo i klipporna, kom madam Guri inrusande i herrar bokhållares rum.

”Hvad står på ... har fästmön fått kållern, eller har fästman satt knifven i strupen på någon rival?”

”Han var gift ... gift – gift med ett gulfärgadt stycke, som rest hit efter honom!”

”Ah, för knäfveln, det var ju ett himlens nådebudskap att hon fick veta det i tid! Då kan nu en annan vadkung, som är mindre farlig att handskas med, få vind i seglen!”

”Tror herr Diedrichsen att *jag* skulle gifta mig i harmen – aldrig! Men friar Svante Sunesson just i qväll, så ... Kanske det är den enda qväll i hela lifvet jag tänker på något så dumt som giftermål.”

Historien förmäler ej om Svante Sunesson – hvilken kan antagas hafva varit samme person som vågat tillrättavisa sjelfve kung Jörgen – friade *den* aftonen; men att det åtminstone framdeles skedde, bör slutas deraf att en madam Guri Sunesson på sin ärbara ålderdoms dagar ibland berättade ett mycket besynnerligt äfventyr, som händt henne under sin ungdom, hvilket just blef orsaken till hennes senare lycka och välmakt.

Angående hjelten i äfventyret användes det tänkspråket att ”ingenting är så tålmodigt som Gud faders tålamod”, hvilket så förklarades att denna mystiska person kommit till lika välstånd och lycka med sin *gamla* hjeltinna som madam Guri med sin *nye* hjelte.

———

Denna lilla romantiserade episod utgör blott ett ringa bidrag till de tusen äfventyr, som under denna tid tilldrogo sig i skärgården och hvilka ofta hade en så stor fabelaktighet att man frestas anse dem som fabler. Men hela denna period var en väfnad full af otroliga sanningar och trovärdiga lögner. I öfrigt karakteriserades den af ett virrvarr, sådant som endast kan uppstå, då en laglös befolkning får göra sig hemmastadd på en grund, hvilken den emottagit som god pris för sin verksamhet.

En dag bortföll emellertid glittret och glädjen. Festerna tystnade, öfvermodet sjönk, sillen, hvars ankomst och uthållande närvaro så länge spred lif och rörelse, försvann, och den epok, som efterträdde, bildade nya målningar af skärgården, målningar, der andra skarpa konturer framstodo: grämelsen, fattigdomen, öfverbefolkningen, lättjan och hungern.

De stora husen till förädlingsverken nedrefvos, materialierna försåldes, patronerna flyttade bort, och herrar bokhållare, som syntes hafva varit de egentligen vinnande, etablerade landthandel på stränderna.

Hela kusten såg ut som en ofantlig jätteruin. Men rundtom de tysta, öde, kringgrusade klipporna, hvilka ännu i dag bära märken efter denna byggnadsstorm, kraxade icke blott sjöfåglarne, utan flera tunna, magra, bleka gestalter smögo sig emellan dem, önskande *den* önskan, som så många framsuckat, att bättre hafva användt den tid, då Gud förlänade en stor medgång.

Kronan hade gjort oerhörda uppoffringar för att sätta det stora sillfisket på fötter, men hvad gjorde den sedan för att alla dessa menniskor, som likt lockade fåglar kommit att slå sig ned på rofvet, skulle kunna existera ... ingenting annat än hvad Moses gjorde i öknen – lät den första generationen dö ut. Den andra, införlifvad med de föregående fiskeriperiodernas personella öfverlefvor och införlifvad med de ursprungliga vikboerna, bildade en befolkning, som, härdad på sjö och strand, van vid försakelser från den stund, då ögat öppnas, tills det lyckes, kunde stå emot sin hårda lott att fordra både värme, föda, lif och mod af hafsskummet och den kalla berghällen.

Gör man nu i tanken en färd mellan det nyss skildrade tidsförhållandet och den tid, som *vi* lefva uti, så måste man tillstå att mörkret och svårigheterna för vestkustens fattiga befolkning åtminstone icke aftagit ....

Jag afslutar denna skizz från sillfisket med anförandet af ett bref, som jag icke längesedan erhöll från en på kusten bosatt person och hvilket berör samma allvarliga ämne:

”Fordom egde den fattige fiskaren åtminstone rättighet att uppsätta sin usla koja på berget eller skäret för att idka sitt hårda yrke, men huru många omständigheter ha ej sedan inträffat, som nedtynga den börda, hvarunder han dignar!

Ö-hemmanen hafva fyra- och femdubbelt stigit i pris. Derföre kan klippans stackars son icke få innehafva denna utan skatt, och gårdsbonden ökar den oupphörligt. Skulle nu någon lycklig kris inträffa och han kunde förtjena så mycket att han förmådde köpa sin hyrda rättighet till *egen* egendom, så får han dock, efter gällande lag, aldrig fullständig eganderätt, utan jordegaren kan när som helst återtaga lägenheten, emedan fiskaren icke kan anses *besutten* på bara berget.

Härtill komma de prohibitiver, som i senare åren gjort det snart sagdt omöjligt för honom att föda sig och familj genom hvilka ansträngar som helst.

Så t. ex. hade genom de på Bohusläns vestra kust belägna badställena fiskrarne knappt fått en god afsättning på hummern, än dess fiskande förbjöds just under de månader, då han kunde få den högst betalt. Hummern skall stå på tillväxt på det att – såsom de stackars varelserna tro – engelsmännen måtte få uppköpa den till halfva värdet.

Vid vissa tider på året tillströmmar vanligen en mängd småsill. Fordom kunde fiskaren, om han hade råd att köpa salt och en liten vad, sjelf salta in sådan sill både till afsalu och eget behof, men lärdomens ljus, som måste fram, utsläckte för de vanlottade hoppets lilla fackla äfven på denna väg. Småsillen skall ju också stå på tillväxt: den bör blifva stor, blifva veritabel gråbenssill. Derföre anbefalldes så grofva maskor i garnen att småsillen i dem icke kunde fångas.

Nu ligger det naturligtvis utom de olärdas synkrets att bedöma ändamålsenligheten af dessa åtgärder, eller om denna småsill är af samma species eller blott af samma genus som den stora sillen, hvilken synes hafva öfvergifvit våra kuster, men nog fälla de erfarne fiskrarne här sjelfva den på århundradens traditioner och erfarenhet grundade domen, att hummern lika litet kan utfiskas eller genom fisket minskas som oceanen kan utpumpas och att småsillen eller den s. k. ”bresslingen”, om den ställes på tillväxt, lika litet blir stor gråbenssill som katten, om han ställes på tillväxt, blir ett lejon, mopsen en bulldogg och kräftan eller räkan en hummer, ehuru hvarje af dessa äro af samma slägte.”

Hvad som i dessa saker emellertid ligger klart för hvar och en, som vill kasta en pröfvande eller blott intresserad blick på dessa kusternas sorgliga förhållanden, är det att staten, som med uppoffring af stora summor sökt och söker upphjelpa det s. k. storfisket, hvilket åtminstone hittills icke gifvit något gagnande resultat för det allmänna, deremot beröfvar den fattigare delen af fiskrarne det väsentligaste medlet för deras nödiga uppehälle och möjliga förkofran, utan att staten varit betänkt på att genom andra utvägar skaffa den svältande befolkningen något vederlag.

Liljan på Sotenäs’ strand 19.
1.
Ett farväl.

”Förebrå mig ingenting – tala ej hårdt till mig! Mitt hjerta är fullt af klagan. Det är mig som om ett barn sutte derinne och gret, och jag kan ej stilla det!”

”Det är du sjelf, min Juanna, som är det barnet. Af din spanska moders blod har du fått mindre af den spanska elden än den stela grandezzan och den vemodiga romantiken.”

Dessa ord vexlades mellan en ung man och en helt ung qvinna, båda sittande bredvid hvarandra i fördjupningen af en hög klippa, belägen på en liten ensam holme, från hvilken de nu tigande blickade utåt hafvet, som i den nyvaknade sommardagens första timmar låg så stilla att det fullkomligt upptog den vackra gruppen deruppe.

Och visst var det en vacker grupp som solen lyste öfver!

Några lätta regndroppar hade med små perlor bestrött de svarta lockarne kring den unga flickans hufvud, medan hennes djupsvarta ögon, der en himmel af glöd och kärlek lågade, fastän insvept i blygsamhetens slöja, irrade sökande öfver vattnet för att der hitta ett mål, på hvilket det i trygghet kunde hvila.

Mannen vid hennes sida, Juannas trolofvade, kapten Lauritz Hellevi, var i många fleres än den älskande fästmöns ögon typen för svenskt mannamod, svensk heder och svenskt hjerta, alltsammans bevaradt i en så vacker form af den menskliga gestalten som man kunde begära från Guds frikostiga hand. Men något mjukt,

något ömt och vekt fanns ej i hans eldiga ögon eller i draget kring den något stränga munnen. Deremot lågo passion och storm, hänförelse och missnöje i de blickar, med hvilka han, så att säga, omsvepte den lätta gestalten bredvid sig.

Juannas kinder, der en egen gul varm färgton höjde blodets snabba lopp, hade äfven fått ett par perlor – men dessa perlor kommo icke från himlens dagg, utan från hennes ögon, och der lågo de så stilla, anklagande honom för allt det orimliga, som hans dårskap och svartsjuka hade talat, och det i deras sista afskedsstund.

”Nåväl”, utbrast han otåligt, då hon ännu förblef i samma ställning, ”skall du straffa mig med att ännu längre undangömma de blickar, som jag nu måste räkna efter minuter! Du vet icke sjelf huru kall du nu ser ut. Min varma gula lilja är snart den stela snöhvita ... Senora Juanna, skall den spanska grandezzan vara närvarande vid denna sorgfest?”

Hon vände sitt ansigte emot den häftige unge mannen.

”Lauritz, se utåt detta storartade vatten ... se de hvita topparna, som leka öfver Sotens mörka djup, hur många älskande har ej detta vatten både skilt och förenat! Jag tager det till vittne att min tro ...”

”O, Juanna, svär icke vid något så förrädiskt som dessa böljor. Det var ett dåligt förebud. Hvarföre tog du ej i stället klippan, som orubblig låter hafvet både smeka och slå sin fot?”

”Klippan är hård, men vågen mjuk. *Du* är klippan, *jag* vågen, som ständigt, ständigt återkommer ... Ack, Lauritz, tro med stark tro på henne, som icke förstår något så väl som sitt eget hjertas slag, hvilka alla slå för den otacksammaste af män!”

”Juanna, min sol om dagen, min glänsande stjerna om natten, då jag under den ensliga vakten på mitt fartyg blickar tillbaka efter min hemverld, kan du förlåta, kan du glömma all min dårskap? Sedan din moder dog, behöfver du hos din blifvande make finna äfven de veka omhuldande känslor, som din ömma själ nästan fordrar; men det är en olycka att mitt hjerta, ehuru, vid Gud, ett redligt och varmt hjerta, skall ega så få sympatier för det blödiga, om än så naturliga hos menniskan. Kanske – jag känner det stundom med bäfvan – är jag ej den mannen, som med nog fin samvetsgrannhet kan vårda den mig anförtrodda skatten. Jag älskar dig så högt att jag skulle kunna för dig bortkasta tio lif, men jag kan ändå ej finna *den* tonen, som jag bestämdt känner att du förgäfves söker i mitt hjerta.”

”Säg icke att jag söker den förgäfves – säg mig i stället tydligt, uppriktigt, hvarföre du är mera misstänksam nu än vid början af vår trolofning?”

”Först och främst derföre, min Juanna, att jag aldrig kan skilja mig från den fasa och oro, som detta långa sorgår, hvaraf ännu fyra sekler, d. v. s. månader återstå, har alstrat genom den tidsutdrägt, det medfört för vår förening. Dessutom finnes det tvänne personer dig nära, som jag af skilda anledningar icke kan fördraga.”

”Konkordia – hvad du gör henne orätt – och Engelbert, som jag förebrår mig att knappt kunna gifva en god slägtinges känslor?”

”Men din far, denne eljest så vördnadsvärde man, har en svaghet att se ert gamla adliga familjnamn fortplantadt genom herr kornetten; och kunde det tänkas att du ...”

”Tyst, Lauritz, du talar endast hädelser! Om min far önskar se sitt namn fortlefva, hvad under deruti? Jag hoppas att han nog får sin önskan uppfylld, ty jag tror att Engelbert, åtminstone stundom, med intresse betraktar Konkordia och att hon icke skulle bli honom obenägen.”

”Nej, nej”, svarade den unge kaptenen rodnande, ”Konkordia älskar visst icke din kusin.”

”Du tror då att hon gynnar pastorsadjunkten?”

”Jag tror ingenting, min älskade Juanna, men jag *vet* att jag sagt dig sanningen, då jag förklarat att det är dessa tvänne personers närhet till dig som jag fruktar. Må Gud tillstädja att jag har orätt .... Men se, solen har kommit så högt upp att jag ej längre vågar förlänga denna stund, som jag ändå förbittrat för både dig och mig.”

”Just derföre, min Lauritz, får du ännu dröja några minuter ... Är det alldeles nödvändigt, kan det icke hjelpas – måste du ovilkorligen resa i dag?”

”Hur grufligt, Juanna, att säga nej till den bönen, som står i dina ögon! Men innan i morgon bittida nödgas jag vara i Göteborg. Lossningen är då slut, och lastningen begynner. Ju starkare verksamheten är, desto fortare tror jag mig döda dessa fyra månader, som ligga mellan mig och min sällhet.”

Juannas tårar föllo nu likt rik dagg på brudgummens bröst, till hvilket han dragit henne.

”Det hade varit så godt”, sade hon sakta, ”att det stannat vid det afsked, som vi togo i går afton, och att jag i dag icke följt dig hit.”

”Säger du det på allvar – kan du ångra att vår kärlek ännu fick ett minne att lefva på? Ty denna sista stund är ju så skön, så full af frid, att vi med salig glädje kunna gömma den.”

”Nej, nej, ingen ånger! Det är blott skilsmässan som gör mig otacksam ... Och nu, Lauritz, låt oss icke förlänga hvad som dock måste ske! Nu har jag mod att åter stiga i båten ... När du rott mig tillbaka till min udde, blåser du bort med morgonvinden, och jag ... jag går att gömma mig i den ensligaste klyfta, der jag får gråta ostörd” – – – – – – – – – – – – –

Öfver den lekande junivågen vaggade båten mot Juannas udde, och snart stötte den intill stranden.

Den unge starke mannens armar slöto sig darrande omkring henne, hans kärleks hela verld ... Ännu några ögonblick, och han befann sig ensam i båten.

2.
Konkordia.

På en annan udde fladdrade från högsta klippan i den tilltagande vinden en ljus klädning, hvilken bars af en lång smärt qvinna, som sjelf stod orörlig med en kikare för ögat.

Hastigt visade det klara glaset den lilla båten med de två, som, sittande midtemot hvarandra på tofterna, lutade sig intill hvarandra. Då farkosten landade vid Juannas udde, syntes ingenting ....

Men nu återkom den med blott en innehafvare och passerade snart förbi höjden, der den ljusklädda qvinnan stod och utsände sina spanande med magnetisk kraft tilldragande blickar, ty nu behöfde de ej längre glasets tillhjelp för att kunna se.

”God morgon och farväl, kapten Lauritz! Jag trodde att ni redan var på väg till Göteborg landvägen ... Ärnar ni resa i den der lilla båten?”

”Jag har tagit farväl af min fästmö, som jag gerna ville träffa utan vittnen!” svarade kaptenen temligen kärft.

”Och om ni vidare vill höra gången af min restur, så ...”

”Nej nej, besvära er icke ... Jag kunde ej annat än ropa er an, då händelsen gjorde att jag så tidigt var ute på långpromenad. Söndagsmorgonen är alltid skönare än andra mornar: den lockar med så oemotståndlig makt ...”

”... till kyrkan och predikan? Jag önskar för predikantens skull att ni rätt lifligt egnar er uppmärksamhet åt den senare ... Men då ni har en hel mil mellan Tossene och Berffendalen, vill jag icke uppehålla er.”

”Åh, morgonen är knappt börjad ännu.”

”Desto svalare är den att resa under ... I alla hänseenden måste jag rekommendera mig. Mamsell Konkordia, ni förlåter ju en enfaldig okruserlig sjöman att han så litet förstår sig på artighet och fina seder, att han föredrager en snabb rodd framför hvarje uppehåll, huru angenämt och tillfälligt som helst.”

Härvid reste sig kapten Lauritz i båten, aftog hatten och lät den ceremoniöst beskrifva en ståtlig halfsvängning, hvarefter han åter satte sig, fattade årorna och flög af som en pil utan att vidare kasta en enda blick åt klippan.

Den ljusklädda qvinnan slog då klacken af sin höga sko så hårdt i stenhällen att klangen kunnat väcka sagans prinsessor, som derinne sofvo sin domedagssömn. Och så litet gjorde hon skäl för namnet Konkordia, att aldrig någon i grunden kunnat vara mindre ening med sig sjelf och andra än hon.

Detta hindrade likväl icke att hon beherrskade många personer, hvilka i henne sågo endast det väsende, som hon nu blott genom en sträng tuktan öfver sig sjelf syntes vara, nemligen en kraft, en föresyn i goda verk, en älskvärd vän, ett troget stöd åt sin gamla moder och för pastoratets fattigaste innebyggare ett slags lån- och sparbank, alltid tillreds att sköta deras små kommunalbestyr, att skrifva deras försvarsskrifter till tinget jemte hvarjehanda förklaringar, inlagor och böneskrifter till sockenstämmorna och landshöfdingeembetet.

Alla dessa kunskaper, som hon gjorde fruktbärande, hade hon redan handlagt och inlärt sig, under det hon hjelpte sin fader, kronolänsmannen Peder Gude Giädda, af den märkvärdiga prestslägten från Bullaren, att sköta hans lilla kontor – ty inkomsterna för honom, som hellre hjelpte än stjelpte den fattige bonden eller strandsittaren, voro så små att han icke på gamla dagar, då krämporna förtyngde göromålens börda, hade råd att skaffa sig ett biträde.

Förutseende detta, hade han mycket tidigt vetat använda sitt enda barns goda hufvud och inlärt sin Konkordia att handtera såväl uppbördsmedlen som räkenskaperna, och under de sista åren kunde hon sägas minst till hälften sköta sysslan, utom vid de fall, då *kommissarien* i egen person nödgades representera; men då måste gubben, så klen han än var, åstad i schäskärran med, förstås, Konkordia vid sidan.

Genom detta ovanliga, men i alla fall högt respekterade förhållande blef det möjligt för gamle Peder Gude att undvika att taga afsked, så att familjen fick behålla sina små inkomster, hvilka, med sparsamhet omhuldade och lagda i några enkla affärer, dem Konkordia skötte icke mindre väl, slutligen växte till ett litet kapital, lagom stort för köpet af en gårdslott i den sköna Berffendalen, som utgör tredje socknen af Tossene pastorat på Sotenäs.

I denna tillflykt, hvars anspråkslösa boningshus den raska tör inga slags sysslor afskrämda Konkordia sjelf invändigt målat, limmat och iordningställt, införde hon sin moder, då gamle Gude Giädda blifvit samlad till sina talrika fäder, efter hvilka han under sista tiden af sin lefnad så ihärdigt längtat, att han nästan med otålighet emotsåg hvar dag, som ännu skilde honom från dem.

Vid den tiden, då detta tilldrog sig, var Konkordia i full frid med sig sjelf och den öfriga verlden – hon var

då hvad hon syntes. Men kärleken, som eljest har den höga makten att förädla, visade sig icke förädlande i sina följder hos Konkordia, hvars starka, allvarliga och icke vid mycket motstånd vanda natur revolterade under omöjligheten att komma fort med kors och försakelse.

I Berffendalen hade man en nära granne, enkan efter en tapper sekundlöjtnant vid flottan, Lorens Hellevi; och denna enka, sjelf i sina bästa år, en ståtlig och förträfflig qvinna, var öfver sin son Lauritz, den unge kofferdikaptenen, som förde fartyg från Göteborg, lika stolt som den gamla hederliga och anspråkslösa fru Jetta Gude Giädda var öfver sin hurtiga dotter, hvilken hade ett eget litet kontor, mycket likt hennes salig Gudes – ty det innehöll hans skrifpulpet, hans gamla maskätna länstol, hans bokhylla, hans rangliga bord, till och med hans älsklingspipa, ja ända till hans gamla bruna lärftsgardin vid nedra ändan af fönstret. Och huru länge de bägge enkorna vid kaffekoppen skröto för hvarandra, började de icke anse som någon omöjlighet att deras tvänne gårdslotter i framtiden kunde komma att utgöra *en* gård.

Men kapten Lauritz hade längesedan i tysthet dristigt lyftat sina ögon upp till yngsta dottern i den gamla adliga familjen von B., som lefvat qvar i Bohuslän från den tiden, då det ännu var en norsk provins.

I Tossene, moderförsamlingen, bodde en gren af denna familj, dock icke mera mäktig och rik som fordom – de gamla fejderna hade mycket blottat och förminskat dess krafter – men dock ännu alltid, om också endast i en sidogren, afkomlingar af store herrar, höfdingar och berömda stridsmän.

Den sköna och af alla älskade fröken Juanna, som vi nyss lärt känna, var tredje dottern af major Tönne von B., vanligen kallad blott herr Tönne på Byborg. Systrarna voro gifta långt bort i andra provinser; och sedan hennes moder, hvilken, född i Spanien, som barn kommit öfver till Sverge med en emigrerad familj, lemnat henne att ensam styra icke blott det inre af faderns hus, utan ock att blifva honom en högre ersättning för den förlorade, hade Juanna känt sig kallad att utveckla de krafter, som funnos hos henne, ehuru det *syntes* som om hon varit skapad endast af känslor. Då dessa känslor blefvo henne för mäktiga, dolde hon dem under ytan af köld och en viss stelhet, som man kallade hennes spanska ”grandezza.”

I B:ska slägten hade det alltid varit sed att gitta sig så nära som möjligt inom sig sjelfva; och då herr Tönne icke egde någon son, hade hans käraste önskan gått ut på att få någon af sina döttrar gift med en man, som bar familjnamnet. De äldsta flickorna hade också gift sig med slägtingar, men dessa tillhörde endast mödernet. Återstod Juanna, som kunnat bereda sin gamle far och hela sin slägt den största tillfredsställelse, om hon förenat sig med kornetten Engelbert von B., som friade till henne, redan då hon var 16 och han 21 år. Men Engelbert hade i Lauritz en medtäflare, som icke lät besegra sig; och ehuru sjelf egande både ett behagligt yttre och en åtminstone till ytan angenäm karakter, som kunde göra anspråk på att behaga, så behagade likväl ingendera delen Juanna, hvilken blott såg Lauritz och blef nästan orättvis mot sin kusin, derföre att han djerft lät förstå det han ansåg sina anspråk vara större.

Herr Tönne hade emellertid aldrig förstått en fars pligter annorlunda än att de skulle hafva till hufvudändamål barnens lycka. På karakterens och hjertats vägnar var ingenting att invända mot kaptenen; och att han blott hade sin verksamhet att lefva af, då kornetten var arfvinge till ett fideikommiss på annan ort, det kunde den gamle riddersmannen icke sätta som motvigt mot sin ömma och veka Juannas hela framtida lycka – och således blef hon utan strid förlofvad med Lauritz och skulle redan ännu tidigare ha blifvit hans hustru, om ej hennes älskade moders död framskjutit giftermålet ett år, detta, både emedan Juanna sjelf icke ville det annorlunda och icke heller hennes slägt som i vissa fall hade stränga reglor. Men om fyra månader skulle Juanna blifva brud och äfven såsom gift qvarlefva på sin faders lilla egendom, der hon redan representerade en husfrus roll; och på det sättet, då hon så fick egna sin vård åt den gamle vördnadsvärde fadern, skulle hon mindre känna smärtan af att långa tider på året blifva ensam under sin makes frånvaro.

För alla voro dessa arrangemanger önskvärda, utom för kornetten, hvilken vi sedan få lära känna, och Konkordia, hvars bittra svartsjuka gnagde hullet från hennes former, rosorna från hennes kinder och uppfyllde hennes förut rättsinniga hjerta med galla. Sjelfva hennes hufvud förvirrades af det häftiga lidande, som den obesvarade lågan väckte, så att alla de klara och goda tankar, hon haft, blefvo dels färgade af elakhetens svärta och dels förtärda af vredens brand.

Huru högt hade hon ej förut älskat Juanna, som hon erkänt för ett mycket öfverlägset väsende, icke blott i det inre, utan äfven till det yttre! Sjelf var Konkordia – nu 26 år gammal – utan skönhet, men med ett ansigte, som dock alltid frapperade såväl för de något starkt utpräglade dragen, de halft beslöjade ljusgrå ögonen, ur hvilka gnistor af ett klart förstånd utstrålade, som ock för den något sposkt framstående munnen med dess högröda läppar, icke döljande hennes förnämsta prydnad, en rad blåhvita och jemna perlor.

Dessa fördelar underkände hon icke, men hon fann dem sjelf ringa bredvid Juannas bländande fägring, och deraf kom hat och harm och mycket annat ondt i hennes vänskap; men, såsom nämdt är, hon förde en så sträng tuktan öfver sina yttre handlingar att blott en enda person – men tyvärr var det den, för hvilken hon velat vara snö-renast – bemärkte hennes dubbelhet och höll den för ännu sämre än den var. Hon visste det, och denna visshet retade henne ännu mer.

Konkordia var icke utan friare: den nye länsmannen, som två gånger fått afslag, och nu pastorsadjunkten i Tossene, en ödmjuk Christi apostel, hvars blygsamma önskningar stannade vid komministraturen i Berffendalen med Konkordia till husmor, ett dussin hvita får på den gröna ängen, några kor i ladugården och en skara ankor i dammen vid gården.

Magister Sune Konradsson hade dock ännu icke friat. Han ville först blifva utnämd till den lediga komministraturen, och derom hade han någorlunda godt hopp. Just denna söndag skulle han hålla sin profpredikan, och det var på den och dess följder kapten Lauritz häntydt, då han låtsade tro att Konkordia så tidigt varit ute på morgonen för att hinna från Byborg, der hon tillbragt föregående dagen hos Juanna, hem till Berffendalen i tid.

Men hvad brydde sig Konkordia om den blygsamme unge presten med hans täcka sommaridyll om hvita lam och gröna ängar eller vinteridyllen, hvilken hon lika noga kände, med den städade kammaren, som den omtänksamma husmodern höll ljus och treflig, brasan på spisen och äpplena i askmörjan. Hon tänkte med vild makt på den stolte sjömannen, som, hånligt leende bugat sig så djupt och som dömde henne så grymt, så grymt, tio gånger svårare än hon förtjent. ”Vänta”, stammade hon med okuflig rörelse, och ännu en gång for den högklackade skon så hårdt mot hällen att de sofvande prinsessorna derinnanföre visst måtte ha rört på sig, ”vänta ... Konkordia låter ej förakta sig utan ...”

Härpå försvann äfven hon utåt strandvägen, men icke på de stigar, der hon kunnat blottställa sig att möta Juanna.

3.
Den gamle och den unge ädlingen.

Sotenäs härad utgör den nordligaste af de tre stora halföar, som med sydvestlig riktning utskjuta från Bohusläns mellersta kust. Sammanhängande i norr med Qville, Tunge och Stångenäs härader, omgifves Sotenäs i vester af den farliga Soten och i öster af den natursköna Åbyfjorden, som i forntiden kallades ”Berofjord” och från hvilken den egentliga Berffendalen framgår långs socknen inåt Svarteborg.

Inom Tossene socken ligger vid Åbyfjorden det märkvärdiga donationsgodset säteriet Åby, och likt en

riddarborg med sina dubbla borggårdar och vackra trädgårdsanläggningar[20], reser det sig från en klippbrant vid fjorden, omgifvet på ena sidan af den mellan väldiga fjällväggar framsmygande hafsviken och på den andra af bördiga sädesfält, begränsade af skogbeväxta kullar. Då Bohuslän införlifvades med Sverge, hade detta säteri – fordom egdt af en konung Olof, som hade stora domäner i Viken – icke mindre än 60 hemman under sin lydno.

Ifrån Galde-ätten, som länge innehaft godset, blef det slutligen såldt till den vidt bekanta fru Margareta Hvitfeldt, som år 1666 donerade det jemte sina öfriga egendomar till Göteborgs gymnasium, hvarifrån så många stipendier utgå till fattiga studerande ynglingar. Anledningen till detta storartade testamente skall hafva varit den, att fru Margaretas ende son och arfvinge, hvilken dog under en resa i främmande land, derom bedt henne.

Andra socknen, Askim (den tredje känna vi redan), som inbegriper södra delen af halfön, har ett ödsligt och öckenlikt utseende. Höga liksom slipade bergkullar höja sig bakom hvarandra från Grafverna till Sotehufvud och Åbyfjorden. Fiskläget Grafverna på yttersta udden af Sotenäs eger sitt eget kapell. Platsen, som äfven tillhörde fru Margreta Hvitfeldt, fick sitt namn efter den kyrkogård, hvilken hon lät inviga till begrafningsplats för främmande förlista sjömän [21].

Det kan anses obehöfligt att hafva vidrört pastoratets alla tre socknar, men händelserna i denna familjroman äro förlagda i såväl den ena som den andra ....

Vi befinna oss nu på det visst icke stora Byborg, som innehades af f. d. majoren herr Tönne von B.

Egendomen hade på sin långa sluttning nakna klippiga stränder, nedstupande i den del af Nordsjön, som svallar kring Sotenäset. På höjden deremot var den omgifven af en täck skogspark och några lundar, förenade med en icke oansenlig trädgård, sträckande sig i terrass efter terrass utför sluttningarne. Manbyggnaden, lång, gammal, grå och mossig som egaren, men icke förfallen, låg på en vacker plan långt uppe från stränderna och rundt omkring planterad med syrener, som skjutit så högt upp att de bildade ett skyddsvärn mot vinden. Det var endast genom uthuggningarna man lyckats få en blick utåt sjön, hvars majestätiska dån under hösten och vintern rullade mot fönsterrutorna och pep i de afbladade grenarna.

Utanföre det ärevördiga grå huset, midtför de lika ärevördiga grindarne med hundkojan på ena sidan och dufslaget på den andra, gick en stor utskjutande förstuga, der breda ekbänkar lutade sig intill de massiva stolparna, som uppburo träskärmstaket med små fågelhus rundtomkring. Utåt husets väggar syntes några bikupor och diverse finare fiskredskap.

På en af ekbänkarne sutto tvänne män.

Den ene – emellan 60 och 70 år – föreföll mycket äldre än han var: det sista året hade gjort hans hufvud alldeles silfverhvitt och lagt öfver de innerligt milda och redbara anletsdragen en frid och förklaring, som synes endast på dem, hvilka i tillvaron på jorden allenast se den nödvändiga genomgången till himlen.

Den yngre mannen – omkring 23 år – hade ett af dessa utseenden, som kunna sätta en menniskokännare i bryderi. En forskare af ansigtsspel och särskilta drag hade troligen kunnat sagt att här var mer eller mindre än som syntes och att ännu mycket outveckladt låg bakom denna vackra yta.

”Min käre Engelbert, icke skall du hindra dig från kyrkan, för det din gamle farbror icke numera alla söndagar orkar dit! Det vore icke vackert, om vår bänk stode alldeles tom i dag. Folket har gått till Berffendals kyrka att höra vår värdige magister Sunes profpredikan, och jag förstår att Juanna håller sin gudstjenst – der den också väl kan hållas – i Guds fria och välsignade natur.”

”Vill icke farbror”, svarade den unge kornetten, Juannas kusin, ”tillåta mig att fira min söndag på samma

sätt? Det är så qvalmigt att stänga in sig i den gamla kyrkan, förpestad af unk, åbrodd och lavendellukt. Jag har stort behof att andas med fria lungor just i dag.”

”Du gör hvad dig lyster, brorsson – och jag ser på den oroliga blicken i dina ögon att ditt sinne är dig i olag ... Vill du tala eller tiga?”

”Tala, om jag får, eftersom hjertat är fullt.”

”Gör så – vi äro ju ostörda.”

”Det är icke mer än fjorton dagar jag varit gäst i detta gamla för mig så dyrbara hus, och redan känner jag att det besöket varat alltför länge ... jag *måste* bort igen.”

”Det var en hård notis, brorson!”

”Det är en ännu hårdare verklighet, min bäste farbror!”

”Hm hm, gosse, en mans kraft bör vara större än så.

En högröd sky flög öfver kornettens panna och kinder. ”Större än så ... jag vet sjelf hur stor den varit, och menniskan är icke mer än menniska.”

”Icke så länge hon blott tar sina egna råd och känslor till rättesnöre, min son!” menade gubben mildt. ”Men tar hon Guds råd till minnes och lägger sina känslor under nödvändighetens fjättrar, då kan hon höja sig så högt att hon lemnar långt bakom sig den obändiga naturmänniska, som hon var och som icke ville veta af annat än sitt hjertas bud och sitt sinnes lustar.”

”Jag tycker att detta är för mycket fordradt, farbror, medan ungdomen ännu sjuder i blodet. Det är ett hårdt tal till en broders son, just när han lyder åtminstone hederns och samvetets bud, och det gör han, då han aflägsnar sig från en plats, der sådana känslor frodas som bitterhet, harm svartsjuka och förödmjukelse.”

”Nu talade du ut, min käre Engelbert, och voro mina fordringar på din ungdom för stora, så” – herr Tönne kastade de forskande ögonen rundtomkring – ”så kom det deraf att jag *ville* ha än större på min ålderdom och visdom, utan att de dock tyvärr alltid rättfärdigas. Tror du, barn, att det icke ännu går djupa spår efter den smärtan, som jag sjelf fick, då Juanna, mina gamla ögons ljus, icke ville höra sin faders röst!”

”Jag vet detta, min dyre farbror, men Juanna rönte aldrig motstånd. Hennes unga hjerta skulle nog eljelst ha lemnat sin fantasi.”

”Längre får du ej gå, Engelbert! Skulle jag, den i lifvet härdade och pröfvade mannen, lägga en börda på detta unga, veka, ömma barn, denna dotter, som jag från hennes födelse ej nekat annat än det, som jag sett vara henne till skada, och det för att bereda mig ensam en tröst och glädje, som dock aldrig kunnat blifva i verkligheten hvarken det ena eller andra, då det kostade henne så stor försakelse?”

”Och farbror kände så fast att den förbindelse, hon åtrådde, aldrig kan blifva henne till skada eller olycka?”

”Menniskans blick öfver tidens ting är alltid skum, gosse – men sådan denna blick hos mig var och är, märkte eller märker jag ännu ingenting, som kan tydas till ondt. Lauritz är en klar karakter ... varmt hjerta, kallt hufvud, allvarlig känsla ... han har naturligtvis menskliga fel, men det största rår han ej för, det att han älskade Juanna och vann hennes kärlek.”

Kornetten strök handen öfver sin eljest så släta panna – nu var den rynkad, och ett knappt bekämpadt missnöje lågade ur ögonen.

”Akta dig”, återtog herr Tönne straffande, ”att dömma i fåvitsko och orättvisa! Mot ingen böra vi söka vara så rättvisa som mot en fiende, och jag vet att de känslor, du hyser mot kaptenen, gud bättre, alltför mycket närma sig fiendskap.”

”Ursäkta, farbror, här blir för varmt – jag har nu talat ut, och i morgon är jag å väg.”

”Ske som du vill, och eftersom det nu en gång är så illa med ditt sinnelag (må du komma på bättre tankar), så gör du klokast i att icke fara hit förrän ... en tid efter bröllopet.”

”Det sker visst icke heller!” Engelberts röst gick nu i nästan lika starka vågor som blodet kring hjertat. ”Aldrig skall jag i detta hus bevista något annat bröllop än mitt eget. En dag spådde mig en zigenerska, som jag träffade här i skärgården, att, hur omöjligt det än syntes, jag ändå skulle få den, som jag högst på jorden älskade. Men nu ser jag väl att alltsammans är förbi och att jag var tokig, då jag ännu drömde den galna drömmen.”

”Du förskräcker mig, gosse – dina anletsdrag äro såsom om du tagit en ful mask för ansigtet, och du gör mig lika mycken häpnad som sorg, då du säger att du ännu drömmer om det, som längesedan bort vara slut.”

”Drömmen lyder hvarken Guds eller menniskolag.”

”Icke *den,* som kommer i sömnen”, svarade herr Tönne, ”men den, som smyger sig öfver oss, då vi äro vakna, måste lyda ... Din kärlek var ingen äkta kärlek, när den så smeker sina egna önskningar. Hade de gått i fullbordan, skulle det ju ha skett på Juannas bekostnad.”

”Jag vet icke hvad jag pratar – förlåt mig, farbror ...” Hastigt tog han hatten, bugade sig utan att se upp och försvann genom grinden, icke åt strandsidan, utan åt skogsparken.

Då han aflägsnade sig, såg den gudfruktige herr Tönne uppåt himlen, der han sökte någon, hvars böner kunde nå till att vinna både Juannas lycka och den stackars Engelberts sinnesfrid. Sedan tog han fram ur en liten korg bredvid sig en hand korn, som han utströdde för sparfvarne, hvilka snart slogo sig ned i små flockar omkring honom.

Under tiden hade den unga fästmön så mycket återhemtat sig från afskedets smärta, att hon kunde tänka på hur sjelfviskt det var att längre öfverge den gode fadern.

För att gifva ögonen tid att uppklarna och på samma gång låta sinnesrörelsen bättre lägga sig, tog hon på en krökande bakstig öfver hällarne och backarne vägen åt den kära parken. Här ville hon dessutom plocka en qvast konvaljer och föra med sig till fadern, som högt älskade att i sitt rum se dessa blommor, hvilka varit ett kärleksbud emellan honom och hans förutgångna Juannita.

Med den redan färdiga buketten i sin hand hade den unga flickan satt sig på torfbänken under ett träd, der hennes och Lauritz’ namn voro utskurna i barken.

Hastigt spratt hon till. Hvem framskymtade emellan träden, om icke hennes kusin ...

Engelbert hade icke haft någon afsigt att söka henne, men då han nu fann henne så skön att skåda i den rörelse,. som ännu böljade inom henne, kände han att blotta hennes åsyn på en gång var som en skarp smärta och en balsam för det brännande såret i hans hjerta. I alla hänseenden var det en himmel att träffa henne utan honom, som under de sista dagarne utgjort hans grymmaste plåga.

Juanna, som var långt ifrån att ana de strider, hvilka hennes kusin ännu kämpade, trodde att hans böjelse varit af ett öfvergående slag, ty mot henne visade han numera aldrig annat än en vänlig och obesvärad kusins likgiltiga förtrolighet. Detta oaktadt voro Juannas känslor mäktigt emot honom.

”God morgon, min vackra rymmerska ... Jag trodde att det var klipporna som skulle fånga upp tårarne och svara på suckarne – kunna skogen och blommorna vara ett passande sällskap åt sjömansbruden på en sådan morgon som denna?”

Juanna betraktade sin kusin uppmärksammare än vanligt, ty hon märkte att något onaturligt låg i hans röst. Men i stället att gifva minsta vink om denna upptäckt, svarade hon enkelt:

”I det här trädet står hans namn, och skogen och blommorna passa för alla, som ha hjerta för naturen och erfara välsignelsen af dess sällskap.”

”Derföre trodde jag att skogen också passade mig!” svarade kornetten, och med en viss affekterad vårdslöshet tillade han: ”Vill du gifva mig några af dina konvaljer?”

”Nej”, yttrade Juanna under en fin rodnad, ”de äro endast för min far – och vill du hafva några, får du plocka dem sjelf.”

”En enda – blott en enda, Juanna ... den gör ju hvarken till eller ifrån för din far.”

”Kära Engelbert, jag ger aldrig bort blommor – jag försäkrar dig ... Blif icke ledsen nu!”

”Ledsen för en sådan bagatell – hvad tänker du på! Men det förvånar mig att du fäster så mycken vigt vid en begäran, som icke ens rättfärdigar ett afslag.”

Åter rodnade Juanna. Hon ville visa att hon alls icke fäste vigt vid saken, och redan utsträckte hon handen emot blomsterqvasten, men ryckte den lika hastigt tillbaka ... ”Nej, nej, en fästmös blommor äro icke för en kusin.”

Vid detta svar blef Engelbert blekare än konvaljerna.

”Då man nekar mig allt, då man föraktar all grannlagenhet, för att med flit skymfa mig, gör jag så här” ... och i detsamma ryckte han med våldsam hand buketten från den unga flickan, höll den ett ögonblick i luften och kysste den sedan, hvarpå han nedkastade de hastigt isärslitna blommorna på marken och trampade dem under sin fot.

Juanna stod stum och betraktade honom.

”Ser du, min kärälskliga kusin, det var icke farligare än så!” utbrast han med ett högt och tvunget skratt. ”Men jag skall icke längre upptaga din ensamhet”... Och utan farväl flög han med snabba steg åt en annan del af parken.

Ända tills han var ur sigte, och flere minuter derefter, blef Juanna qvarstående.

”Jesus”, sade hon sakta, ”han älskar mig då ännu ... O, bevara mig för hans kärlek – den är full af vrede och mycket ondt ... Jag påminner mig nu hvilken helt annan menniska han var före dessa fem dagar, då min Lauritz kom. Har han kunnat tro, har han kunnat föreställa sig att detta års uppskof ... Ja, ja, jag vill akta mig för honom ... O, huru jag nu saknar din ledande hand, min ömma, kloka moder – du skulle ha visat mig den bästa vägen. Men då ej mitt öra hör din röst, får jag nog höra den i mitt hjerta, så att jag kan utgissa hvad du skulle rådt mig till. Jag tror att jag säkrast lyder dig, om jag – så svårt det än blir – öfvervinner både förtrytelsen och fruktan och har mod att visa det jag icke alls fäster vigt vid hans utbrott, utan blir mig lik

vid middagen.” – – – – – – – – – – – –

Middagen kom.

I den gamla ekpanelade salen stod bordet dukadt med syrener och pingstliljor i höga glaspokaler, silfverbägare vid hvar bruten servet och det skummande ölet i silfverkannan. På denna kanna, en i stor familjklenod, fans B:ska vapnet sammanbundet med det Galdeska – tv fordom hade båda ätterna genom giftermål varit förenade, hvarom också en uthuggen grafsten i Tossene kyrka gifver vid handen. Då hade en fröken Birgitta von B. varit herrskarinna på det präktiga Åby och en fröken Galde icke försmått att fatta det husliga styret på det lilla Byborg, der alltid lycklig kärlek, frid och glädje bott.

En annan art af glädje måtte fordom vid de stora gillena i Sotenäs ha gått ända till yttersta öfverdrift, ty ännu vet allmogen att berätta om tvänne fröknar Galde, som under ett bröllop dansat ihjäl sig. Det är just dessa båda unga tärnor som ligga under ofvannämde grafskifva, och de sågo ännu för 20 år sedan mycket ståtliga ut, der de i sina präktiga medeltidskostymer äro uthuggna i den kalla stenen.

Inskriften på vers lyder så:

”Christoffer Galde vor fader med ære:
Fru Birgitte B–e vor moder keere:
Af Oby (Åby) gaar lod han sig skriffue:
Her at begrafven lad de os bliffue.
Jomfrue Birgitte och Ellien Galde:
Gud lad os af verden kalde!
Anno 1555”.

Vid det nämda middagsbordet stod nu den sista fröken B. på Byborg, den luftiga tjusande Juanna, och hennes små hvita händer voro sysselsatta att ordna de allvarsamma faten, brödhögarne och den öfriga välfägnaden. På söndagen väntades alltid ett par kyrkgäster ... Men det är hvarken vid dem eller bordet vi skola stanna, utan blott antyda att Juanna så väl utförde sin föresats att beherrska det vidriga och sorgliga intryck, som hennes kusin gjort på henne, att hvarken han eller fadern ens märkte ett spår deraf; och ljuf var hennes belöning, då hon erfor att Engelbert redan följande morgonen skulle resa.

Och kornetten reste verkligen, innan Juanna om morgonen var uppstigen.

Strålande lycklig öfver att hafva förlorat sin kusins tryckande närvaro, skyndade hon till samma plats, der hon föregående dagen hade träffat honom. Hon ville taga de nu förhatliga konvaljerna och kasta dem bort – de finge visst icke torka och multna på den plats, der hennes och Lauritz’ namn så vackert frodades i trädet. Men då hon kom fram, fanns icke så mycket som en half blomma qvar. Någon hade omsorgsfullt hopsamlat dem, och hvem denne någon var kunde hon lätt gissa, äfven om hon icke hittat en liten silfverknapp, omslutande en rubinsten, som på söndagen burits af kornetten.

Lydande en instinktartad afsky, tog hon knappen och kastade den, med en styrka som man knappt trott den fina handen ega, långt nedåt den lilla backen, vid hvars slut en källa i marken emottog den.

4.
Profpredikan i Berffendalen.

Åt öster af denna paradisiska dal – som säges i fordom tid hafva varit en fortsättning af hafsviken – der friska lundar, präktiga ängar, välbyggda bondgårdar och slutligen den oansenliga, men skönt belägna kyrkan

fröjda ögat, höjer sig det storartade Skottefjällets skogrika väggar midtemot de lika skogkrönta bergåsar, som komma från Sotenäset. Och i denna trakt, der hundratals småbäckar, bildade under regntiden, störta nedför klipporna och förstora behagen af dessa herrliga naturscener, lågo de två små hemmanslotterna, Östangården och Vestangården, som tillhörde, den förstnämde enkan efter kommissarien Peder Gude Giädda, den andra enkan efter sekundlöjtnanten Lorens Hellevi, och egorna skildes genom en bredare bäck med en liten dam och qvarn, tillhöriga fru Stefana Lorens, såsom hon allmänt kallades, ty alla menniskor hade förtroligt känt och älskat herr Lorens, hvilken i följd af en hedrande blessyr tidigt tagit afsked och gift sig i Berffendalen.

På fru Jetta Gudes sida om bäcken stod som ett slags ofullkomlig motsvarighet till qvarnhuset, ett icke så länge sedan hoptimradt litet skjul, som skulle med sina två små fönstergluggar föreställa ett lusthus. Här uppehöll sig ofta nog, äfven midt i hösten och vintern, så länge icke qvarnen stod stilla för frost eller torka, den starka Konkordia, som försäkrade modern att hon bäst skäktade sitt lin på detta afstånd från eld och brand.

Men om den ena af de små fönsterrutorna kunnat sqvallra om sina hemligheter, så hade man nog fått höra att på andra sidan bäcken en ung man under hösten och vintern, då qvarnen gick, kom dit flere gånger om dagen, gaf order, pratade högt och stod ibland hela timmarne på stockhögen och betraktade, icke lusthuset, som var nära intill, utan de skogrika åsarne, bakom hvilka hans hjertas afgud lefde.

Då Konkordia såg detta, rusade hon från fönstret och fattade med ett slags raseri tag i lintotten, som hon häcklade och häcklade så nära att det till sluts icke blef qvar mera än några lockar, fuktade af de brännheta tårar, som fallit på dem.

Men det var icke till lusthuset som Konkordia i dag ställde sina steg. Då hon återkom från Byborg, trädde hon in i stora stugan, löfvad både i spisen, på sidan om den samt här och hvar i rummet, och helsade på sin gamla moder, som kom emot henne med den underrättelsen att magister Sune Konradsson tagit in der, att han nyss gått åt kyrkan och att han vid återkomsten skulle äta middag med dem.

Detta förklarade dottern vara mycket ”illa, mycket orätt, mycket oklokt, när mor väl visste hvar haren hade sin gång.”

”Nå, får icke haren gå sina egna gångar?” frågade modern bekymrad öfver dotterns omilda blick.

”Hvarför skulle han det få? Om han som räfven har smak på rönnbär, så spår jag att han icke når dem.”

”Så mycket värre, barn ... Du är så aktad af allmogen, att du som komministersfru i den här församlingen finge långt mera ost och smör och ägg och mjölk än någon pastorska före och efter dig.”

Med vårdslöshet svarade Konkordia:

”Han kom väl aldrig in i mitt arbetsrum?”

”Nej, han var icke ur vår granna stuga, och du kan icke tro hur länge och uppmärksamt han såg på väggarna, som du färgat, på din namnduk under glaset och på långsoffan, som du stoppat med mjukaste hafstång och klädt med grannaste bomullstyg, som dina händer nånsin tillverkat. Men ihärdigast tittade han på dina gardiner och trodde att aldrig någon mer kunde knyta så jemna rutor och träda så riktiga rosor. ’Men hvad är det hon icke kan!’ sade han. ’Lycklig den, som ... som ...”

”... som får knyta ihop sin lifstråd med hennes!” inföll något bitande Konkordia. ”Men blir ingen annan komministersfru i Berffendalen, så får dalen hjelpa sig utan någon”. Härpå ilade den förgrymmade mön in i sin kammare, hvilken vi förut beskrifvit; och sedan hon der aftagit den ljusa drägten, som varit bestämd för

helt andra ögon än magister Sunes, klädde hon sig i grå kamlottskjortel och kofta af svart korderoj, ärbart igenknäppt med silfverhakar, halsfräs af hvitaste linne och så, med psalmbok i hand, en liten sockertoppsformad hatt på hufvudet och en lätt skarlakansröd salopp öfver axlarne, begaf hon sig till den på en höjd så täckt belägna gamla kyrkan, dit hon anlände några minuter, innan presten kom upp på predikstolen.

Den beskedliga fru Jetta hade på senare tiden funnit sin eljest så lugna och bestämda dotter i den grad lättretlig, ogästvänlig och förunderlig att hon sjelf icke blef synnerligen förundrad öfver detta lynne. Men så mycket mer bedröfvad blef hon – ty hur himmelsvidt Konkordia var skild från den aningen förstod dock modern ganska väl i flera fall ”huru haren hade sin gång” och hoppades till den milderike guden att, om blott Konkordia blefve gift och finge en familjskara omkring sig, hon icke längre skulle gå på andra stigar än henne höfdes och hon borde.

Och så myste fru Jetta ett litet varmt mysande åt salig Peder Gudes silhuett på väggen: och sedan hon tyckt, såsom hon ofta tyckte, att det svarta pappershufvudet rörde på sig – hvilket var ett tecken att far deruppe bland sina förfäder gaf henne en liten förtrolig nick – gick hon helt förnöjd att sysselsätta sig med de nyss slagtade tvänne ankorna, som skulle utgöra underlaget för den lilla måltiden, om hvilken hon beslöt att den skulle intagas på gårdsplanen under den stora blommande häggen. Allt detta blefve en ersättning derför att hennes åtskilliga värdinnebestyr hindrade henne att sjelf komma till kyrkan och höra den af henne så högt värderade predikanten.

Under tiden satt Konkordia i sin bänk full af alla andra rörelser än den frid, som på denna plats bort intaga henne. Den starkast rådande känslan var förbittring mot den unge presten, som hoppades att i dag så röra denna ihoppackade menniskomassa att han till belöning för sin vältalighet erhölle de flesta rösterna vid det blifvande valet.

”*Mina* röster – d. v. s. mors – skall han då bestämdt icke ha”, tänkte hon, ”och då så många rätta sig efter mina beslut och mina handlingar, så kan väl exemplet verka ... Jag vill icke alls ha honom hit och jag vill icke se åt honom, när han kommer upp – det skall gräma den fromma själen, som icke kan förtretas.”

Och så skedde.

När det gick i predikstolstrappan, började Konkordia med den envisaste ihärdighet att betrakta de fyra evangelisterna, som i upphöjdt arbete bildade predikstolen, och när detta blef för tröttsamt, vred hon hufvudet så mycket att hon kunde se på en bakom altaret befintlig nisch, hvilken fordom egt en helgonbild, men nu utgjorde bostaden för kyrkans flitigaste spindlar.

Men hvar helst Konkordias exempel verkade, icke verkade det nu. Allas ögon fästades med välvilja på den bleke, af stor sinnesrörelse skakade profpredikanten, hvilken, då han först blickade upp, sänkte denna blick ned på Konkordias bänk, liksom han derifrån velat hemta mod; men då han märkte hennes kalla likgiltiga utseende, vändes den sorgsen åt församlingen, hvars uppmärksamhet lifvade de blygsamma krafterna så pass att han med svag och darrande röst kunde börja.

Allteftersom han framskred i den värdiga och väl hållna förklaringen öfver dagens evangelium, blef hans röst starkare och starkare; och redan hade han vågat se omkring hela kyrkan på de andäktigt lyssnande åhörarne, då något buller i en af de synligaste bänkarne förspordes.

Någon steg upp, någon gick ut midtunder predikan.

Den unge presten, förvirrad af en olycklig tanke, kunde icke låta bli att kasta ett halft ögonkast nedåt och såg just hur Konkordia gick ut och temligen hårdt klämde igen bänkdörren, hvarvid hon såg uppåt med en

öppen sträf blick, som så väl träffade honom, åt hvilken den var ärnad, att han alldeles förvillad började famla i konceptet, vände bladen hit och dit och tappade så helt och hållet gången af ämnet, att han fortsatte vid slutet och slutade vid midten af predikan – allt under det en flämtande ångest öfver hvad församlingen skulle tänka och säga ännu ytterligare marterade honom.

Och församlingen tänkte verkligen hvarjehanda, som icke var det lyckligaste för sammanhanget mellan den sökande och komministersvalet. Och summan häraf blef tvänne vigtiga saker, nemligen att fru Jetta Gudes middagsbord i gröngräset, der de båda brunstekta ankorna så förledande lyste från det hvita fatet med gröna bladen, icke fick någon främmande gäst och att magister Sune väl kom på förslaget till kapellaniet, men icke längre. En annan prestman, som ej af något lät störa sig i sitt föredrag, blef pastor i Berffendalen.

Ödmjuk och blygsam som alltid, drog sig Sune tillbaka, och hans tilltänkta frieri sotdog med förlusten af brödstycket. Men kärleken lefde dock qvar.

En sak graverade likväl så djupt denne unge och okonstlade apostel, att han mycket länge i tysthet sörjde sin svikna förhoppning dervidlag.

Sjelf en innerligt gudfruktig man, hade han hyst ett onämbart, varmt och ifrigt begär att genom sin herdebefattning i Berffendalen få med ett slags eganderätt, så länge och så mycket han ville, betrakta och vårda en märkvärdighet, som kyrkan förvarade, nemligen – såsom man derom får läsa – ett ganska sällsamt krucifix i emaljerad koppar. Den korsfäste bär krona och en med guld randad kjortel. Ytterst på hvardera korsarmen sitter bilden af ett helgon, och öfver Kristus-bilden står med blå bokstäfver på randad guldbotten: . Dessutom eger sjelfva korset en mängd prydnader af stjernor och små ovala eller runda fördjupningar, och i hvar och en af dessa är insatt en röd klut, som täckes af en bit mariensglas. En dylik prydnad förvaras ock i två små dosor, nedhängande i kedjor från korsarmarne.

Detta krucifix, hvilket är en aln högt och anses med säkerhet tillhöra kristendomens första tider i norden, var det som magister Sune egnade en så liflig dyrkan och en så bitter saknad, att den nära nog gick upp mot förlusten af hans oskuldsfulla verldsliga idyll med de hvita lammen på den gröna ängen och Konkordia som husmor.

5.
På ömse sidor om bäcken.

Slutet af oktober var nu inne. Redan hade både första och andra gången förkunnats lysning till äktenskap mellan kofferdikaptenen herr Lauritz Hellevi och välborna jungfrun Juanna von B. Redan stodo två rum i öfvervåningen nymålade och ommöblerade för de unga makarne, och redan voro gästkamrarne för de långväga resande slägtingarne i full parad. Allt var färdigt, ingenting fattades, utom sista lysningen och brudgummen.

Och ännu då tredje lysningen var afkunnad, dröjde denne – dock icke, enligt hvad man kände, i följd af någon större olycka än de mest konträra vindar. Detta var likväl nog att, då november månad inträdde, gifva Juanna anledning att frukta det ett mörkt omen sväfvade öfver hennes blifvande äktenskap, och hon kände intet lugn längre än då hon hörde sin faders milda förmaning om faran af otålighet i någon pröfning, helst i en, som kunde jemförelsevis till andra kallas ringa.

I Berffendalen hade det fordom varit Juanna en glädje att förströ sig dagen om, antingen hos sin vän Konkordia eller hos sin blifvande svärmoder i hennes vackra af sonen omhuldade hem, der den unga fästmön tyckte att han uppenbarade sig öfverallt. Men hur öm och verklig den tillgifvenhet var som

förenade Juanna med hennes Lauritz' mor, så kunde hon ändå icke under sista månaden vara lycklig i Berffendalen, ty någonting ofattligt, mörkt och släptungt hade – hon visste icke huru – kommit mellan henne och Konkordia.

Frågade Juanna sin vän till råds om någon anordning i de kära nyreparerade rummen eller angående sin egen brudklädsel, svarade Konkordia än häftigt, än bitande, än med sårande likgiltighet; och sedan, då hon såg den unga brudens bekymrade utseende, kunde hon skrattande säga:

”Du skulle minsann bäst passa till hustru åt magister Sune – j ären båda gudsnådliga och tålen er med allting.”

”Var det då meningen”, frågade med litet humör Juanna en dag, då hon var på besök hos Konkordia och erhöll en sådan förebråelse, ”var det verkligen meningen att säga något, som behöfde tålamod för att bäras?”

”Så bör det se ut – senora Juanna sätter på sig sin spanska grandezza mot sin fattiga vän, den obetydliga länsmansdottern.”

”Konkordia, hvarföre är du dig icke lik mera? Säg, har jag för längre tid sedan, mig sjelf ovetande, gjort dig något ondt?”

”*Du* göra mig ondt – nej, visst icke. Det är blott alla mina bekymmer för att kunna slå mig ut och bereda min gamla mor en någorlunda sorgfri ålderdom som ibland gör mig odräglig... Men du förstår ej sådant, du, som föddes och uppfostrades till obekantskap med allting.”

”Om jag hitintills så mycket gynnats af Gud”, svarade Juanna med mildt allvar, ”så hvem vet om han icke framdeles låter mig göra bekantskap med ännu okända lidanden. Jag är ju ännu ej nitton år – blås då icke bort mina förhoppningar liksom med ett hot!”

Detta samtal egde rum i Konkordias så kallade lusthus, dit båda flickorna på den friska novemberdagen gått för att se på några planteringar, som Konkordia gjort kring sin enskilta fristad. Bägge hade de ofta blicken riktad åt andra sidan, der i gärdsgården, helt nära qvarndammen, en beqväm stätta var anbragt till lättnad för kommunikationen mellan båda egorna.

Innan Konkordia hann svara, blef hastigt en liten blå flagg bemärkt på den långa stången, hvars topp syntes ända från fru Stefana Lorens' gård.

”O, min gud, se, Konkordia ...” Juanna sprang häftigt till den lilla af två plankor bildade bron, som ledde öfver bäcken.

”Hvad är det ... hvad menas härmed?” utbrast Konkordia och fattade tag i Juannas klädning.

”Släpp mig, uppehåll mig icke!” ropade den unga flickan otåligt. ”Min andra mor har något att säga mig. Har du glömt att vi öfverenskommit om denna signal, då jag är här?”

Med styrka ryckte hon sig lös och var i ett par språng öfver plankorna, öfver stättan och i full fart ilande öfver de utblommade ängarne.

I vild yra, med alla sinnen lössläppta, kastade sig Konkordia ned på den lilla planen bakom lusthuset, der ingen menniska kunde se henne. Hon hade velat upplifva marken, spången, bäcken och framför allt ängen, öfver hvilken Juannas små fötter flögo.

”Ingenting, ingenting förmår jag – alltsammans står qvar: allt går sin gilla gång ... ingen storm, inga bränningar, inga strömsättningar vilja förstöra *hennes* lycka, medan mina fasansfulla qval aldrig skola finna

rast eller ro ... Är han hemkommen ... ligger hon nu vid hans hjerta ... smeker hans kind hennes ... Nej, nej, jag skall icke måla denna tafla ... O, den som vore död!” Hon reste sig häftigt, sprang åter in i lusthuset och tillslöt dörren.

Då hon en timma senare kom hem, var hon hvit som döden och synbart kall som den. Men dess frid lästes ändå icke på hennes ansigte.

”Hur i guds namn är det, barn – har du blifvit sjuk?” frågade modern, då hon inträdde.

”Nej, jag är ju aldrig sjuk, men jag fryser ... Har någon sökt mig?”

”Nej, icke just dig, men en gammal bekant, Olle Mårtensson från Grafverna, har varit här med väfskedarne, som gubben gjort åt mig, och han berättade den sorgposten att kapellpredikanten i Grafverna, som du vet legat sjuk hela månaden, just i natt blef förlossad från *sitt* elände, fastän jag nog tror att många komma att sakna honom både som god prest och god menniska för det stackars fiskarfolket på öarna och holmarna.”

”Kors, kapellet blir då ledigt att sökas!” svarade Konkordia, ur stånd att i denna stund känna det minsta för någon annan än sig sjelf. ”Vestangården” – så flögo tankarne fram och åter – ”förlorar snart för alltid sin herre ... och ogerna sedd af honom, skulle någon, som bodde i Berffendalen, icke särdeles ofta kunna komma den långa milen till Byborg ... allt närmare umgänge blefve som dödt.”

”Ja, visst blir det ledigt!” svarade fru Jetta. ”Hvarföre tänkte du straxt på det?”

”För alls ingenting, moder ...”

Men åter skenade tanken in i framtiden ... ”Ingen i alla tre socknarne är af herr Tönne så värderad i umgänget som magister Sune, den unge gudsmannen. Grafverne, ehuru en öcken mot den sköna Berffendalen, ligger dock blott en half mil från Byborg, och en af pastoratets prestfruar måtte väl ...”

Ändtligen full af blygsel öfver dessa irrande verldsliga uträkningar så nära ett knappt kallnadt stoft, afbröt hon allt tal med modern och tvang sig att i sina papper inne i den kammare, som helt och hållet erinrade om fadern, finna en hjelpkälla mot alla de olikartade känslor, som ville beherrska henne.

Men det är tid att kasta en flyktig blick på Vestangården, der fru Stefana Lorens residerade.

Denna fru Stefana var, fastän i annan genre, visst ingen mindre betydande person än sjelfva mamsell Konkordia Gude. Hon var nemligen den allra skickligaste drällväfvarinna på minst tjugu mils omkrets, hon hade ständigt tre à fyra väfstolar i gång och använde en mängd fattiga flickor från fisklägena, som skiftesvis fingo inhemta en lärdom, hvilken kunde gifva dem bröd till döddagar, om de i sin tur lärde ut konsten. Men sjelf väfde den galanta qvinnan så underbara mönster, att ingen utom hon sjelf begrep huru de kommo ihop.

På denna handel – drällväfveriet var en stor affär – tjenade fru Stefana mycket penningar och egde deraf vida mer än ens sonen anade, ty sina affärer skötte hon sjelf. Hon var sparsam och förståndig och derjemte högligen rädd att hennes välmåga blefve alltför bekant, emedan hon både haft och hade nog bryderi ändå att reda sig från friare och korgar. Vid nu knappt 44 år – hon hade ingått giftermål vid sjutton – såg hon så utmärkt bra, glad och ungdomlig ut, att såväl ett par komministrar inom pastoratet som andra herremän från närgränsande härad funnit henne högligen önskvärd till hustru – och så hade de funnit i tio år, eller alltsedan hon blef enka, men hon förblef obeveklig.

En annan talang, som också inbringade penningar och ära, bestod i en lika utomordentlig skicklighet att behandla alla slags sjukdomar hos menniskor och djur, från frossan och engelska sjukan till de kinkigaste

yttre skador. Derjemte var hon så god, så rådig, så frikostig med fattigsalvor och sjuksoppor, att det skulle ha ansetts såsom en himmelsskriande orättvisa att betvifla det fru Stefana Lorens var ett inbegrepp af allt slags fullkomlighet.

Till följd af dessa yttre goda omständigheter hade man på Vestangården vida mer slagit sig på tidens beqvämlighet och lyx än som på Östangården kunde komma i fråga. Så t. ex. hade man i salen – här hette det ”salen”, icke ”stugan” – oljemålade väggar, spegellampetter och klavér och möbler i perlfärg, klädda med ponsorödt yllesars. Det var en riktig ståt. Och sidorummen som dockskåp, med blanka fönster, flera rader små taflor på väggarne, matta på golfvet och kupig dragkista med stora porslinsgrupper.

I ett af dessa små rum, blå kammarn – den andra kallades gula kammarn – stod just nu den högresta fru Stefana med armarna lindade kring sin lilla förtjusande sonhustru. Och vackert blandades då Juannas svarta lockar med matronans rika gula flätor, och rosorna voro väl finare, men ej friskare på Juannas kind än på hennes ungdomliga svärmoders.

”Nå, min Juanna, är det tid nu att förvisa alla ängslande tankar?”

”O, gud, jag är så lycklig att jag icke ens kan fatta att han verkligen kommit till Göteborg och att han är här i dag åtta dagar! Hvilket lif, hvilken lycka, hvilken salig himmel på mitt älskade Byborg ... Ack, moder, hvarför icke komma och för alltid bo hos oss?”

”Omöjligt – om tjugu år härefter kanhända!” svarade leende fru Stefana. ”Du vet att min Lauritz icke har någon annan förmögenhet än sitt arbete. Jag måste derföre samla litet åt familjen.”

”Ack, tänk icke på det! Vi skola alla arbeta. Min sällhet vore ända till högsta höjd fullkomlig, om jag finge denna bön uppfylld.”

”Det vore ej nyttigt, min vackra lilja (jag får ju stjäla Lauritz’ smeknamn), att icke ha något att önska. Gud vill ej att vi vänja oss vid fullkomlighet, och den dag jag öfverger Vestangården, der min Lorens och jag sett vår lycka både knoppas och gömmas, den dag får allt någonting annat ha inträffat. Endast sorgen, aldrig glädjen, förer mig härifrån. Bed således Gud bevara oss från den flyttningen!”

”Så påkostande det är, så får jag väl då bedja Gud bevara oss derifrån ... Men säg mig – jag är så ung och oerfaren – hvad jag skall tänka om Konkordias besynnerliga förändring? Jag har förut smärtats deraf, men i dag kan jag säga att jag till och med känt harm.”

”Tänk, mitt barn, att allt under solen är föränderligt, att den stackars Konkordia har många bekymmer och att hon en dag kan komma varmare tillbaka än hon nu stundom går ifrån dig ... Men ett råd vill jag gifva dig ...”

”...som jag troget skall följa, moder!”

”Tala icke så ofta och så lifligt med henne om din väntade lycka! Hon, som är så ensam och tycks ha en så ensam framtid för sig ...”

”Jag förstår ... men icke just riktigt ändå. Magister Sune – mor vet ju att han älskar henne.”

”En pastorsadjunkt utan bröd ... Men icke mera tal nu – eftermiddagen lider fram, och du får icke uppehålla dig för hemfärden.”.

”Åh, den gör jag i luften”, svarade Juanna, skrattande som ett godt och gladt barn, ”och så fort far får se mitt ansigte, så vet han nyheten, innan jag sagt ett ord.”

6.
Huru haren hade två särskilta gångar, men stannade i en.

Samma fredagseftermiddag – ty det var en fredag – ankom ett långväga bref till Konkordia.

”Hvad i all verlden, barn, kan detta vara?” frågade fru Jetta, som sjelf lemnade brefvet.

Konkordia bröt det utan något närmare besinnande, men så fort hon kastat ögonen på papperet, rodnade hon till, men sade med mycken kontenans:

”Kan man tänka så förargligt och harmligt – det är en kanslist i hofrätten som låter mig veta att den der bönskriften för Nisse i Vrånga, mor vet, alldeles blifvit afslagen. Men det är intet att tala om, och jag har så grufligt brådt.”

Modern gick, om just ej så bestämdt öfvertygad att Nisses’ i Vrånga bönskrift blifvit afslagen, så desto mer öfvertygad om att Konkordia, då hon *icke* ville tala, icke heller gjorde det.

Ensam blifven, satte sig Konkordia i en helt begrundande ställning, fattade åter brefvet och började läsa det med, såsom det syntes, snarare häpnad och villrådighet än med nöje. Innehållet var följande:

”Min bästa mamsell Konkordia!

Stadd i full osämja med mig sjelf, olycklig, förstörd, halftokig, brinnande, frysande, blödande och döende – så många olika rörelser ta ömsom hand om mig – har jag beslutat att genom något utomordentligt steg söka rifva upp andra intryck, som kunde visa sig välgörande och åstadkomma en vexelverkan på de förra.

Ni, mamsell Konkordia, vet att jag med vansinne tillber min kusin och *jag* vet att ni med passion älskar hennes brudgum. Detta behöfver ej vara en hemlighet – vi vilja vara lika fördomsfria som redliga mot hvarandra.

I går sade jag till min farbror, den farbror, i hvars hus jag nu vistas och hvars arfvinge jag en dag skall blifva, att om han så åstundade, skulle jag gifta mig, men icke med en qvinna, som ej kände mitt inre tillstånd, och jag tog mig friheten att nämna er.

Han svarade mig något om er ofrälse härkomst, men jag erinrade honom om att det vore särdeles löjligt, ifall den gamla adliga Giädde-slägten, som förlorade adelskapet derföre att en *jongfru* gifte sig med en ofrälse, nu bland sina afkomlingar skulle se en annan jungfru för dess borgerliga härkomst nekas inträde i en adlig familj. Och när ni således kunde räknas som ättelägg af den norska slägten och dessutom i rakt nedstigande linie härstammar från religionsprosten Gude Giädda, Luthers egen lärjunge, fanns icke något vidare hinder från min värdige farbroders sida, och enda hindret, för en äktenskapsförbindelse mellan oss kan numera komma endast från er sjelf.

Vi behöfva icke ha någon tvekan att blotta våra känslor för hvarandra, och jag lofvar er att, ehuru jag känner edra, ni skall hållas i all ära och heder af den, som fått den ingifvelsen att af er förvänta något slags omstörtning i sitt lif – jag kan just icke säga hvilken; men jag tror att med en sådan kraftig och duglig själ som er vid min sida, kan jag under nya förhållanden komma till bättre tankar än som nu i mitt förvirrade väsen äro rådande.

Svara så hastigt att vi kunna hafva lysning samma dag som *de* förenas! Säger ni deremot nej till den, som hos er bönfaller om sitt förnuft, skall jag den dagen antingen i grund berusa mig med starka drycker och

dermed fortfara tills jag blir totalt försoffad, eller skall jag göra en annan olycka. Lita på att jag håller ord!

Ni ser min ärlighet, mitt förtroende till er. Tag hand om en olycklig dåre, som föraktar sig sjelf!

Engelbert.”

Sedan Konkordia slutat läsningen, gick hon en lång stund med starka, oroliga, ojemna steg fram och åter i kammaren. Slutligen klarnade på hennes ansigte upp ett bestämdt beslut. Hon satte sig vid sitt gamla skrifbord, fattade ett groft grågult pappersark, aldrig egnadt till kärleksbref, skar det systematiskt isär och skref i sin egen raska och korta stil svaret:

”Välborne herr kornett!

Jag skall vara lika ärlig, lika öppen och lika samvetsgrann.

Två dårar inom *ett* hus och *ett* äktenskap bli för mycket. Jag lemnar er i Guds beskydd, hvilket är långt säkrare än mitt. ”Drick er otörstig, om ni behöfver den döfningen, men kasta intet syndigt blod på den oskyldigas brudklädning!

Konkordia Giädda.”

Hon genomögnade brefvet, lade ihop det och skickade det till postgården.

Denna afton sammanträffade ej Konkordia med sin mor förrän så sent att det endast blef fråga om att taga godnatt. Men andra morgonen vid frukosten sade hon:

”Jag tycker ändå att det är skam att fru Stefana hvar söndag skall bjuda magister Sune till middag, då det är hans tur att predika här. Skulle icke mor tänka på att göra det någon gång – i morgon till exempel?”

”Jo, hvad jag det kunde. Men visst blygs jag litet för rösterna, som han icke fick.”

”Det ställer jag nog till rätta, om det icke fins andra hinder.”

”Nej, inga!” svarade fru Jetta, inom sig undrande om brefvet kunde vara ifrån magister Sune. Men, nej, icke kunde han ha tagit ett så direkt steg ... ”Jag har väl icke”, fortsatte den goda frun högt, ”några ankor nu att aflåta, men jag har en af mina små spädgrisar, och med äpple i mun och en murgrönsranka virad om svansen kunde den nog taga sig ut ... Skulle jag ge mig åt kyrkan, menar du?”

”Åh, det blefve kanske svårt, då sådana tillredelser hemma behöfvas af förestyret. Om mor så tycker, kan ju jag, då jag träffar honom på kyrkbacken, helsa från mor och fråga.”

”Ja, det blir alldeles bra. Jag skall straxt låta slagta grisen.” – – – – – – –

Söndagen inträdde utan regn och storm, hvilket Konkordia anmärkte såsom ett godt tecken, hvarföre hon ock i dag satte på sig den blå helgdagskjolen och kofta af blommigt triumfant med förgyllda knäppen, en drägt, som särdeles passade för hennes växt och utseende.

Allt gick henne i handom efter önskan.

I kyrkan satt hon denna gång så uppmärksam som om hon fruktat att förlora minsta ord. Också svindlade det för den unge prestens ögon, då han blickade åt den farliga bänken, hvadan han beslöt att icke trotsa faran och vidare se dit.

Men utkommen på kyrkbacken, fanns intet skäl för honom att hindra sina steg ifrån att korsa Konkordias; och sedan man på ett passande sätt talat några ord om väder och vind, hvilka båda delarne voro af mildaste slag, påminde sig Konkordia att mor ålagt henne fråga om icke magister Sune lofvat bort sig någor annorstädes, m. m.

Magister Sune var icke precist säker på om han lofvat sig till nämdemans, och dervid rodnade han alldeles ofantligt vid den inre tanken att han var mycket säker på denna sak, men efter litet medlande hit och dit, dervid isynnerhet förekom ledsamheten att låta fru Gude Giädda vänta förgäfves, blef beslut taget, dock icke utan några små samvetsqval å magisterns sida, att låta nämdemans göra det i stället.

Närmaste följden häraf var att man en timma senare satt vid middagsbordet i fru Jettas nygranrisade stuga, der man afhandlade frågan om rätta sättet att tranchera den murgrönskransade grisen.

Både före och efter denna vigtiga diskurs talade man om den förlust, som kapellet på Grafverna gjort, men icke minsta ord från magister Sune kunde tydas derhän att han hade en half tanke att blifva sin medbroders efterträdare. Deremot rodnade han gång på gång, strök det långa ljusa håret upp och ned öfver pannan och företog sig hvarjehanda andra små tafattheter.

På eftermiddagen, något före afresan, medan fru Jetta var ute och emottog en liten förning från någon af grannmorerna, bad Konkordia att hon hos herr magister Sune skulle få anhålla om ett maktpåliggande råd i en sak, som hon icke ville ställa såsom en frestelse för modern, innan hon kom på klar grund med sig sjelf.

”Det är då”, stammade magister Sune sakta, ”någon sak, som rör ... välfärden?”

”Ja, det är det visst, ty på ett frieris antagande eller förkastande ... men utan omsvep: det är herr Engelbert som, med bifall af sin rike farbror, närvarande egaren af fideikommisset, skrifvet ett bref till mig, deri han begär mig till äkta med önskan om hastigt och öppet svar.”

Det var sorgligt att se huru vid detta meddelande den af naturen bleklagde mannen blef alldeles hvit, huru han hemtade efter andan och slutligen fick fram de orden att han var en klen rådgifvare, men att han trodde och hoppades att herr Engelbert skulle vara värdig den lycka, som han sökte.

”Det vill säga att herr magistern tillråder mig denna sak?” Konkordia hade icke mycken kännedom i koketteriet eller andra fruntimmerskonster, men hon lyckades ändå icke illa i det utseende hon antog af en viss undran.

”Jag ... nej ... visserligen icke ... det är ju en sak som blott Gud kan råda i ... Jag ... jag – tro mig, ädla mamsell Konkordia – jag är den siste ...”

”En så rättsinnig person” – Konkordia såg än mer undersam ut – ”det tror jag ej.”

”I alla fall *vet* jag att jag är obehörig ... den allra obehörigaste.”

”Så skall jag väl tala med mor då. Jag känner dock förut att hon, såväl som alla andra mödrar, vill se sitt barn i stort välstånd ... Men ingen må väl påstå att välståndet är *allt*.’”

”Nej, det är sant, mamsell Konkordia! Det fins många som ha det och ändå sakna hvad den obemedlade och obemärktaste kan ega: ett ... ett odeladt hjerta och ...”

Men nu blef den stackars mannen så förbryllad öfver sin egen djerfhet att Konkordia, om hon ej rakt ville jaga ut honom, fick låtsa som om hon ej förstått något.

”I alla fall”, återtog hon, ”har det ständigt utgjort min önskan att få framlefva mitt lif på Sotenäs, der jag är

född och temligen afhållen, och tanken att flytta så långt härifrån misshagar mig.”

”Huru”, sade med en viss häftighet magister Sune, ”ni skulle icke alls vilja flytta härifrån, icke ens till något grannpastorat, om ... om ...”

”Nej, en strand, en klippa, huru fattig som helst, på mitt kära Sotenäs är mig långt dyrbarare än stora parker och praktfulla herrgårdsrum på annan ort.”

”Mamsell Konkordia ...”

Konkordia trodde det icke vara skäl att svara på detta utrop.

”En dag”, fortfor han, ”egde jag hopp om Berffendalen, men det var *någon* ... någonting ... som lade sig i vägen.”

”Ja, ni fick för få röster, och jag vill frimodigt säga er att jag tror ni gissade det grannlagenheten förbjöd oss, mig och min mor, att lemna våra. Jag skulle aldrig uthärdat att man på något sätt förtydt vår handling.”

En stråle af ljusaste glädje färgade Sunes kinder och gaf ett verkligt lif åt den röst, hvarmed han nu talade:

”Var det – på samvete – var det af *grannlagenhet?* Ni förstod då allt det, som jag icke hade, icke har mod att förklara, minst nu, då intet hopp finnes för mig att någonsin få en ersättning för Berffendalen.”

Konkordia såg ut genom fönstret, och magistern, som icke vågade säga mer, fattade sin hatt, hvilken han började tumma och vrida.

Hon låtsade om ingenting.

”Mamsell Konkordia ärnar då tala med sin mor?”

”Jag vet icke jag måste öfverväga med mig sjelf nu.”

Magister Sune syntes försatt i en gruflig spänning. Det måtte ändå ha varit något mer att säga, nu eller aldrig, då kanske allt stod på spel.

”Ingenting annat fins nu att söka än Grafvernas kapell – hvem skulle trifvas der ... Förlåt, förlåt, jag blir alltför djerf.”

Konkordia vände sig om med en helt vänlig frimodighet och yttrade:

”Grafverna, magister Sune, är icke den sköna Berffendalen, men såsom jag tror kan äfven kapellet bestå sig en vacker plantering, och lam och kor kunna lefva der också. Men det är ännu långt dit – ni må handla så som det anstår ert eget omdöme. Detta är på en gång både allt och det *enda* som nu kan sägas.”

”Jag har i frågan intet annat omdöme än ert – och när tid blir, söker jag kapellet!” Dessa ord uttalades med en alldeles ny bestämdhet, men de efterföljande ljödo så mycket osäkrare: ”Sedan ... sedan få vi ju se.”

”Ja”, svarade Konkordia och framsträckte handen med en trovärdig rörelse, ”ja, sedan få vi se!”

7.
Ett vinter-eden.

Huru vacker är ej kärleken, då den visar sig under sin ädlare form! Huru ljuf är ej lyckan, då den alstras af

en ren kärlek! Och huru pålitligt är ej det förtroende, som uppkommit genom kärleken och aktningen förenade! Hvad betyda då vinter, snödrifvor, töcken, mörker och stormarnes tjut? Kärleken är sin egen sol, sin egen ljusa varma sommar, sin egen frid och sin egen harmoni. Kärleken är den osynliga kedja, hvars kraft är så stark att vi, dragna af den, kunna utan smärta, utan oro flyttas från dess ena ända, som är fästad vid jorden, till till den andra, som har sitt fäste i himlen.

Men kärleken är en allvarsam, en helig, sak, icke att tänka sig den som blott lust och glam i yra, smek och lättsinne. För att rätt fatta dess väsende, dess djupa och starka inverkan på menniskans högre moraliska lif, fordras att i den se hvad den verkligen är – men huru få göra detta! Derföre finner man också huru ofta den gudabevingade, afskakande det lätta stoftet, flyr från de oförståndiga, hvilka, sedan de förgäfves sökt återkalla honom, göra sig falska gudomligheter, som kunna dyrkas i passion, hat, bitterhet, oro och alla slags disharmonier ....

Februari månad hade inträdt.

Kring det gamla Byborgs knutar susa skarpa vestanvindar och böja de af glittrande isdiamanter tyngda syrenhäckarna fram och åter. De buga och sänka sina grenar mot jorden, liksom de ville bedja om hvila, men vinden är en sträf herrskare, som tycker om underdånighet, och så få de stackars syrenträden fortfara med sina bugningar mot hvarandra, sökande sin tröst deruti att de stora träden i parken få göra detsamma och att allt, ifrån flöjeln på stången till stickor och strå på marken och snöflingorna på hällarne, måste rastlöst fara fram och åter.

När denna vind blåser utanföre, då är det herrligt att sitta inne i det välombonade varma rummet, der brasan på spisen står högt i sky, der vänliga röster ljuda i gladt och trefligt samspråk, medan hunden och katten, makligt utsträckta framför spishällen, behagligt njuta sin siesta, endast störda af en eller annan gnista, som kommer deras pels för nära.

På en sådan vinterdag, då både syrener, parkträd, stickor, strån, flöjlar och snöflingor hade ett förfärligt arbete för sig, stod brasan i fullt lysande flamma i den ekpanelade Byborgs-salen, och icke långt från spisen fann man gamle herr Tönne spelande bräde med fru Stefana från Berffendalen för närvarande på några dagars besök hos sin sonhustru.

Men bakom den stora utskjutande spisen var en högligen intressant vrå, en passabel liten kammare, der en öfverflödig fönstersoffa, lagom för två personer, fått plats – och der hade nu det unga äkta paret, som vid denna tid varit gifta något mer än tre månader, slagit sig ned för att prata litet enskilt smått, medan svärfar och svärmor ramlade med brickorna och hade lite annat förtroligt samspråk för sig.

Det var herr Tönne som nu talade:

”Nej, kusin Stefana, jag tror deremot icke att det är så hastigt öfvergående. När en synd börjat att tära sig fast i menniskan, är den icke bättre att få bort än masken, som tärt sig in i blomman.”

”Värst af allt är”, svarade fru Stefana, ”att då man skall rycka bort masken, följa ofta blommans finaste nerver med, så att hon aldrig mer blir så hel och skön som hon varit.”

”Det skall kusin hvarken säga eller tänka!” menade herr Tönne bekymrad. ”Masken får icke *ryckas* bort ur blomman: den skall sakta och varligt vecklas upp ur de kringspunna bladen, och det kan ske så att ingen ädlare fiber förstöres.”

”Men, min kusin”, frågade fru Stefana, som bibehöll sin tviflande min, ”om det onda icke är öfvergående, när är det då detta under skall ske – och hvad kan åstadkomma det?”

”Jag ville helst säga att vår herre, och frälsare, som de dårar styr, ensam skulle göra det, men jag kan gerna tillstå att jag tror att det verktyg, som han här behöfver, måste se ut som en ung och förståndig qvinna. Kärleken har gjort Engelberts olycka – kärleken kan också bota honom.”

”Nej, kallar kusin hans galna känsla för kärlek?”

”Hvad är den annars?”

”En obändig passion, som aldrig känt förnuftets. tygel.”

”Min bästa Stefana” – en rodnad kom upp på gubbens kind – ”under lång tid kände Engelberts passion förnuftets tygel ... hvem vill neka det?”

”Den, kusin, som såg att detta förnuft endast hvilade på hoppet att min sons och Juannas förbindelse skulle blifva omöjlig; men då inga hinder kommo i vägen, utbrast all den dårskap, hvars minsta steg var det tokiga frieri, som han sjelf gjort sig en ära af att omtala.”

”Så så, kusin är alltid så bestämd ... Om han fått min Juanna, så hade äfven *hans* kärlek blifvit af det *bästa* slaget.”

Bärande alltför djup vördnad för herr Tönne, ville fru Stefana ej längre motsäga honom.

”Nå”, återtog hon, ”hvad kunna vi säga om Konkordia, som afslog ett så lysande anbud för att fästa sig vid den fattige adjunkten?”

”Det var ett vackert drag, som synnerligen hedrar henne. Den qvinnans klokhet är så stor, att hon rätt väl insåg att Engelberts giftermål *då* skulle komma alltför tidigt att utgöra ett läkemedel; och för verldslig vinning ville hon icke sälja sig till en sådan förbindelse. Att hon deremot valde Sune ...”

”Ja, att hon det gjorde, hvaraf kom det?”

”Hon såg väl att *hans* böjelse var en ärlig och god själs, och hon kände att hon kunde uträtta något verkligt godt för honom och *med* honom. Det skall just bli roligt att få se henne och fästmannen här i eftermiddag.”

”Kornetten dröjer längre på sitt besök än det lät i början” ... Det var med en viss varsamhet som fru Stefana upptog sitt tredje ämne.

”Han har ju nyss kommit!” Herr Tönne började åter skjuta på brickorna i brädspelet.

”Således är ingen tid omnämd för hans resa?”

”Icke hvad jag hört. Vistandet här tror jag skall göra honom godt.”

”Är kusin säker på det? Jag föreställer mig” – härvid började äfven fru Stefana ifrigt skjuta på brickorna, i det hon kastade en förstulen blick åt spisvrån – ”att det just icke kan vara synnerligen nyttigt på någondera sidan.”

”Nej, det draget får kusin Stefana taga tillbaka ... vi glömma ju alldeles bort spelet.”

Borta i spisvrån hade man icke hört ett ord af samtalet vid brädspelet. Der hade man fullkomligt nog af att höra på sig sjelf, och ifrån den friska munterheten hade man kommit in på ett af dessa allvarsamma uppslagsämnen, hvarpå kärleken är så rik.

”Således, min herrliga lilja, tror du då att du aldrig, aldrig kunde glömma mig, aldrig blifva mig otrogen, om

någon gång långt bort i tiden den kärleksrika hand, som nu frikostigt öfver oss utströr sina skönaste gåfvor, skulle lemna dig att vandra vägen fram utan din Lauritz?”

”Jag har många gånger sagt”, svarade Juanna i samma hviskande ton som den, hvarmed hon blifvit tilltalad, ”att du för mig är sjelfva lifsluften. Att blifva dig otrogen förefaller mig som en så svår och derjemte obegriplig synd att, ifall vi ändtligen skulle tänka oss något så rysligt som din bortgång före min, jag aldrig från den dagen skulle ha mer än en önskan.”

”Du kunde ändå ha en önskan?”

”Ja, men vet du hvilken – jo, den att jag, liksom Valborg, då hon förlorat sin Axel, skulle kunnat få innesluta mig i det gamla Dragmarks kloster ... Kanske har jag orätt, men mig förefaller det som en olycka att klostren blefvo förstörda. Jag förmår ej tänka mig något mera tillfredsställande för en qvarlemnad maka än att, medan hon afbidar återföreningen, få göra det på en plats egnad blott åt Gud och våra heligaste känslor.”

”Jag har ej minsta tvifvel, min Juanna, att du ju skulle vilja så uppoffra dig, om det kunde ske och din gamle fader vore död.”

”Ja, aldrig, aldrig skulle jag öfverge honom, nej, icke om tio kloster öppnade sina portar. Hos honom är min plats till det sista, hvilka öden Gud än förvarat mig, ty sjelf, min Lauritz, är du för ädel att vilja lägga ett hinder för denna pligt.”

”Derom må du ej ha fruktan. Då jag är skild ifrån dig, tycker jag mig behöfva för dig skyddet af både min moders och din faders vård; och det är ändå så att både hjerta och sinnen komma i uppror, när jag tänker på att skilsmässa måste ske.”

En suck höjde Juannas bröst, och en tår smög sig till ögonkanten.

”Tack, tack, min älskade dyra hustru ... jag förstår och välsignar dig; men du ser att det är så som jag fruktade, då vi i somras togo afsked på vår holme, att jag skulle blifva sjelfvisk.”

”Du, min Lauritz?” Juannas småleende var en mera vältalig motsägelse än ord.

”Ja visst, kände jag ej en ovärdig glädjerörelse vid den smärta, som du erfor, redan då du tänkte på skilsmässan! Huru kan jag blifva så upphöjd som du? *Du* vill icke se *mig* nedstämd och förmörkad till sinnes.”

”Det är derföre”', svarade Juanna behagfullt, ”att sorgen icke kläder eller tillhör mannen. Qvinnan får deremot opåtaldt vara naturlig, och dessutom *är* du icke sjelfvisk, utan långt förtroendefullare och ädelmodigare än jag någonsin trodde dig bli.”

”Det är derföre att jag nu kallar dig min *hustru*. En fästmö kunde man tubba ifrån mig, men hustrun är min med lif och själ, med hjerta och blod, och jag vore ej värdig att fatta din trofasta hand i min, om jag numera kunde ega en tanke, som sårade dig!”

”Tack, älskade vän! Du ser icke ens med en half missnöjd blick på det bemödande, jag gör mig för den svage Engelbert, och såras aldrig af de bittra ord, han ibland ställer till dig.”

”Engelbert”, svarade Lauritz, ”håller jag för en verklig stackare, som jag helst såge långt borta i anseende till den olyckliga förvillelse, som marterar honom. Men han är din slägtinge, din faders brorson, och jag blir ej den som visar bort honom, så länge han ej förolämpar dig, utan endast sitt eget menniskovärde. Konkordia deremot ...”

”Min vän, är det åter ingen Konkordia! Jag begriper icke hvad det är du ser hos henne?”

”Luta dig intill mig, så skall jag säga dig det!”

”Se så ... nu kommer jag ej närmare.”

”Jag fruktar att *hon* blir ormen i *vårt* eden.”

”Älskade Lauritz, du är ändå långt ifrån fullkomlig, och din orättvisa mot Konkordia är så märkvärdig att du ovilkorligt måste söka kufva den.”

”Jag får väl då söka undvika en så allvarsam bestraffning ännu en gång; och i alla fall bör jag tillstå att det val, hon gjort, är ganska aktningsvärdt, liksom redan alla hennes bemödanden för den mannens lycka, som hon utvalt.”

”Hör du bjellrorna ... Nu äro de här ... Men, kors i guds namn, jag har glömt att stoppa fars pipa, det var då oförsvarligt ...” Och i en blink stod Juanna vid faderns stol så ångerfull och täck, att gubben, som hört henne, blott leende såg på sitt älsklingsbarn.

”Ack, käre fader, tro för all del icke att det blir någon vana! Men det var ett styggt straff att icke ropa på mig.”

”Menar du det ... Nå, när du härnäst glömmer mig, så ...”

”... så skall *jag* vara tillreds, far!” ifyllde Lauritz.

”Bra, barn – bara ni icke får förfall bägge två ... Men tag nu emot vårt främmande!”

8.
Konkordia och Engelbert. Konkordia och Lauritz.

”Välkommen, välkommen, kära barn!” sade herr Tönne till den nigande Konkordia, som med magister Sune bakom sig helsade och hoppades att allt stod väl till i paradiset.

”Jo, lita på det! Vi blott väntade på fru pastorskan ... Nå, min unge bror” – gubben vände sig om för att skaka hand med magistern – ”det har ju gått som af sig sjelft med både profpredikan, förslag, utnämning och förlofning, och till den sista tål det gerna vid än en gratulation, ty dugligare husmor går visst icke i skärgården än Konkordia blir.”

”Ja, hon är utan like!” svarade magister Sune med hopprika och förtjusta blickar. ”Också hade hon varit värd något vida bättre än att bli pastorska på Grafverna.”

”Jag tål icke att du säger sådant!” inföll Konkordia och gaf en ganska intagande blick åt sin trolofvade. ”En fattig flicka, som jag, med någon ambition, ser helst att hon får komma till mindre öfverflöd än verksamhet – den ger både välmåga, trefnad och lust ...”

”... och lycka sedan!” inföll kapten Lauritz, som helt vänskapligt gaf ena handen åt Konkordia och den andra åt Sune. ”Och mannen, som får en öm, glad och arbetsam hustru, skall aldrig upphöra att välsigna det goda, hon sprider omkring sig, liksom *hon* icke glömmer att hans mödor, hans sträfvan och kärlek kunna finna sin ersättning blott i hennes hjerta.”

”Lauritz är icke prest”, tillät sig Sune yttra med en liten skämtsamhet, ”men talar gör han bättre än någon

sådan jag hört.”

”Roa er då med hvarandra, mina herrar”, inföll Juanna, som redan dragit Konkordias arm under sin, ”så få vi båda göra ett spring upp i *min* våning.

Och snabba som lärkor ilade de bägge qvinnorna bort.

”Så förtjusande du här har det!” Konkordia qväfde en rörelse, som ville våga sig fram ... ”Se, än flere nya saker ...”

”Tror du Lauritz kan låta bli att ständigt upphitta nya idéer för min beqvämlighet ... O, hvad han är god, hvad han gränslöst älskar mig! Konkordia, min lycka är som en saga från himlen.”

”*Jag* vill icke begära sådant öfverflöd: jag skall känna mig nöjd med en hederlig, ärbar och treflig hemsaga från jorden.”

”Ja, du blir visst också lycklig, min bästa Konkordia – derom har jag det gladaste hopp. Men, ser du, *min* framtid är liksom insvept i gullflor. Jag känner att Guds innerliga kärlek icke skall nännas rubba ett veck, och till tacksamhet vill jag alltid vara modig vid de motgångar, som icke kunna undvikas: Lauritz’ resor.”

”Hvarföre följer du honom ej – var det icke en gång tal derom?”

”Tyst, tyst ... vid det talet såg jag två stora tårar i min gamle vördnadsvärde faders ögon, och sedan dess gömdes ämnet till längre in i framtiden. Vi ha ju så många år framför oss af ungdom och sällhet, att vi icke behöfva slösa bort alla skatterna i början.”

”Det är rättsinnigt taladt och handladt ... Nå, Engelbert, som lärer varit här i åtta dagar! Är han verkligen så ömklig som det påstås?”

Juanna skakade på hufvudet.

”Det är illa med min stackars kusin. Men vet du att min motvilja för honom nu är som bortstruken. Tror du ej att rätta kännetecknet på en sann kärlek i äktenskapet är det gränslösa och öfverlåtande förtroende, som makarne erfara till hvarandra i hvarje handling, tanke, till och med känsla.”

”Förstås”, svarade Konkordia blossande, ”att förtroendet är en lycklig och vigtig beståndsdel ... Nå, således larfvar den försoffade mannen omkring här, lika litet fruktad, aktad och bemärkt som om någon af de stora gårdshundarne ginge inne i rummet. Kärleken har då för er båda äfven den egenskapen att göra allt skapadt i skapelsen antingen till noll eller utsuddade skuggor?”

”Nej, på ett så barbariskt sätt äro vi icke sjelfviska. Och hvad beträffar Engelbert, kan han visst icke nu klaga öfver brist på uppmärksamhet. Jag egnade honom icke en fjerdedel deraf som flicka.”

”Åh, jag förstår ... men det der är uselt.”

”Huru – uselt?” frågade bestört Juanna. ”Äfven Lauritz visar honom en särdeles välvilja. Kunna vi lyckliga göra mindre?”

”Ännu uslare ... Jag säger att kornetten vore värd att någon barmhertig menniska gåfve honom ett skott för pannan, om han icke sjelf kan göra det.”

”Så vild och underlig du nu åter är! Hvarföre yttra sådana galenskaper?”

”Derföre”, återtog Konkordia, ”att jag afskyr feghet och att Engelbert är en feg, föraktlig man, som går här och låter behandla sig som ... som ... Lika mycket, låt oss nu gå ned tillbaka .... *Min* herde är, som du väl vet, temligen blyg, men han längtar ändå att se mig hvar stund.” – – – – – – – – – – – – – –

I salen hade emellertid fru Stefana intagit högsätet vid kaffebordet. Herr Tönne satt bredvid i sin högryggade länstol, medan magistern och kaptenen stodo vid spisen och språkade om bosättningen till hösten, då kapellet finge tillträdas, emedan det fanns hvarken enka eller barn som behöfde nådår. Magister Sune tog just tillfället i akt att tala med sin vän kaptenen om en viss kommission, som icke gick ut på någonting mindre än att denne skulle köpa en liten blårosig servis, ärnad att bli en fullkomlig öfverraskning för den unga prestfrun.

”Hitta på något annat!” sade Lauritz. ”Servisen köper jag för min egen räkning till bröllopspresent.”

I detsamma öppnades dörren, och kornetten blef synlig.

Hans utseende var mycket förändradt. De fylliga kinderna hade icke sjunkit in, utan blifvit bleka och svampiga. Gången var släpande och ojemn, och ögonen stirrade tankspridda med ett själlöst och dödt uttryck.

”Kom och tag kaffet, mina herrar – vi vänta icke på de unga damerna!” sade fru Stefana.

”Nej, för all del, mor – låt åtminstone oss män icke glömma vår skyldighet. Jag skall nog ta rätt på värdinnan jag.” Och sprittande af lif och lust, flög kaptenen ut, rusade förbi Konkordia, som han mötte i nedra förstugan och fångade sin hustru just på öfversta trappsteget, så att han på en arm bar henne ner.

Konkordia skyndade in hon var ej angelägen att se deras lek eller höra deras skratt och strid.

Transporten i trappan varade så länge att Konkordia fick tillfälle att helsa på kornetten, som betraktade henne så trögt och likgiltigt som om han knappt känt, ändå mindre friat till henne.

”Den der behöfver då att bli uppväckt”, tänkte hon, ”och jag skall nog åtaga mig det värfvet, som minsann icke får gå genom fin-sikt.”

”God dag, kornett Engelbert – tack för sist!”

”Jag mins icke när det var?” svarade Engelbert, gäspande och rörande i kaffekoppen.

”Kors icke det! Så konstig glömska har jag aldrig hört. Vi träffades ju på posten – herr kornetten skickade mig en så kallad prospekt på hvad han ärnade företaga sig i de dagarne, och det är alldeles märkvärdigt hvad kornetten varit ordhållig!”

Nu ändtligen rusade blodet upp på Engelberts kinder, och det stannade der qvar en god stund, ty Konkordias genomträngande och föraktfulla blick hade slungat öfver honom en hel raket af gnistor.

En ordentlig jäsning började röra sig inom honom, men den hann icke till något annat utbrott än att han slog ut hälften af kaffet och släppte teskeden på mattan.

”Se här ha vi nu vår tesked igen – får jag hjelpa kornetten med resten af kaffet?” sade Konkordia i en så mildt försmädlig och retsam ton, att kornetten, gifvande henne en riktigt eldsprutande blick, satte ned koppen och gick ut, icke ens gifvande akt på att han träffade unga herrskapet i förstugan, der han sjelf så ofta stod och stelt stirrade på snöflingorna.

”Hvarföre är du så elak, flicka?” frågade herr Tönne förundrad.

”Märker icke kusin”, yttrade fru Stefana, ”att Konkordia förehar en kur, och om den spår jag god framgång.”

”Hvad Konkordia gör är alltid väl gjordt”, menade magister Sune, ”men jag begrep icke det här.”

”Jag skall nog förklara det för dig vid tillfälle, min vän”, inföll hastigt Konkordia, ”men nu måste jag skynda mig upp efter något, som jag glömde!”

Inom ett ögonblick var den raska damen åter ute.

Kornetten stod ännu lutad mot en af de gamla stolparna vid det utbyggda förstugutaket.

”Se så, träffas vi åter ... Jag var sannerligen bra djerf och påflugen, men jag haller för mycket af den gamle lekkamraten att se honom gå här som en alldeles oskadlig fåne, den minsann ingen anser det löna mödan att frukta.”

”Er tunga är skarpare än tio spjut tillsammans!”

”Den behöfde vara så skarp som tjugu för att kunna ge er ett nödigt styng på den plats af hjertat, der heder och sjelfkänsla böra bo ... Hör hvad jag säger! Ni skall icke gå här längre och låta mätta er med de smulor, som medlidandet gifver. Res med mig hem till Berffendalen, så skall ni få bli min skrifvare några dar. Jag skulle så väl behöfva den handräckningen, emedan jag icke haft råd att säga ifrån mig en hel hop luntor till renskrifning; och er skall det göra godt att komma in i andra sundare förhållanden än er förryckta kärleks. Lyd mig, så vill jag bota er!”

”Kors, jag mins nu att jag i en förtviflad stund företog mig att fria till er. Hvarföre gaf ni mig icke ja? Då kunde ni haft någon rättighet ...”

”Den rättigheten att säga er sanningen faller sig mycket lämpligare nu, än om jag varit er hustru ... Nå, följer ni med mig i morgon?”

”Kanske ... Men också ni hade fordom en känsla!”

”Det råder jag ingen att erinra mig om ... Var så god och betrakta mig – ser jag ut som en kärlekssuckande och trånsjuk toka?”

”Nej, det får jag medge att ni visst icke gör ... Ni har således öfvervunnit ...”

”Naturligtvis. Menniskan öfvervinner allt hvad hon med fasthet *vill* öfvervinna. Tror ni att jag icke sjelf skulle gifva mig en försvarlig husaga hvarje dag, om jag funne mig göra samma figur som qvinna som ni nu gör som man? Och jag gratulerar den, hvilken i all vänlighet behandlade mig likt ett beskedligt husdjur.”

”Ni är en obarmhertig vän, mamsell Konkordia ... Men det är afgjordt att jag följer er, så framt jag kan komma mig ut.”

”Derom är alls ingen fråga, herr kornett! Jag har nu ert löfte, och vi resa.”

”Likväl”, återtog kornetten, ”bör jag vara så uppriktig att säga er, till hvilken man kan säga allt, att jag nu icke förmår lefva utan att dricka – *då* glömmer jag.”

”Ni skall få dricka och glömma, tills ni somnar under bordet, om blott ingen annan än jag ser det; och när ni vaknar, skall jag beskedligt taga hand om er, bringa er till insigt af er skamliga förnedring och snart till afsky för den.”

’Nå nå, jag tror icke att jag skall känna mig frestad att ta i glaset, medan jag är hos er – ni har ett så eget sätt att uppväcka skendöda, att man icke vill falla i dvalan igen ... Men låt mig nu gå upp på min kammare och lägga mig.”

”Nej, för ingen del – nu skola vi tillsammans gå in och ge akt på hurudant förhållandet visar sig. Det är något som ni visst icke gifvit akt på.”

”Nej, vid gud!”

De hade icke förr inträdt än Juanna helt förtjusande förtroligt, men liksom hon haft att göra med en sinnesslö eller svag sjukling kom emot sin kusin, som fordom fått knappt en half frivillig blick.

”Käre Engelbert, hvarföre lemnar du oss och står så länge i kölden och pratar med Konkordia, du, som är så sjuklig! Får jag nu servera dig kaffe – det skall göra dig godt ... Men kom då! Hvarför låter du mig vänta ... är det artigt det!”

Engelbert lyssnade med uppväckta sinnen, och en så genomdjup blekhet blef synlig på hans ansigte att Juanna sprang bort till honom och fattade honom i handen.

”Min gode kusin, hur är det med dig?” Hon såg på honom med så innerligt medlidsamma blickar att han straxt insåg huru rätt Konkordia haft och huru väl hon velat honom, då hon sökte rädda honom ur den förnedring, hvari han befann sig. Frukten af denna reaktion blef genast synlig.

”Tack, bästa Juanna!” svarade han med otvungen frihet. ”Du gör dig verkligen alltför mycket besvär för en slägting och hvardagsgäst. Nog är jag så hemmastadd på Byborg att jag kan ta mig en kopp kaffe utan att vänta på din vänliga inbjudning.”

Verkan af detta svar var synlig hos alla, och det rådande intrycket blef erkänsla mot Konkordia.

– – – – – – – – – – – –

Något senare på aftonen, då ungdomen i månskenet åkte kälke på den präktiga bana, som kaptenen inrättat, slog sig Lauritz, i förtjusningen öfver huru väl allt artade sig, ut på verklig artighet för Konkordia, som i egenskap af magister Sunes fästmö kunde hafva anspråk derpå, och han var lika ofta vid den blifvande pastorskans kälke som vid sin hustrus.

”Men hvarföre i guds namn”, frågade Konkordia vid en sådan förnyad uppvaktning, ”får jag uppbära så mycken skenfager vänlighet i qväll? Man skulle vara frestad att tro något.”

”Hvad skulle mamsell Konkordia tro annat än att en värd och vän känner sig glad att få visa ett älskvärdt och aktadt fruntimmer sin uppmärksamhet?”

”Älskvärdt och aktadt ... prat! Älskvärd är jag icke och bryr mig icke heller stort om att vara det; och aktning har jag just icke alltid fått röna – af alla.

”Om meningen är att jag skulle befinna mig inom det obestämda talet alla, så har mamsell Konkordia orätt i att betvifla aktningen, om den också icke yttrat sig så öppet och rättfram som nu.”

”Min bäste kapten Lauritz” – det syntes ett något retsamt småleende på Konkordias läppar – ”då jag ger akt på det så innerligt förtroliga väsende, som här råder mot husets gäster, känner jag mig liksom litet rädd att få dela en lycka, hvilken härflyter från gud vet hvilka hemliga sammanställningar.”

”Alltid stadd på krigsfot och elakhet!” menade kaptenen skrattande. ”Men var nu helt lugn: eftersom ni

försmår min vänskap, så tar jag den tillbaka ...”

”... och återskänker mig väl i stället ert gamla grundlösa misstroende? Dock föredrager jag att vara fruktad och afskydd framför att vara föraktad.”

I de sista orden låg en sådan nerv och en sådan dold eld, att Lauritz verkligen kände hela sitt misstroende vakna; men beherrskande det med kraft, sade han i en fullkomligt allvarsam, nästan vördnadsfull ton:

”Mamsell Konkordia, vi bli nu åter grannar – kan det då icke få stanna vid den vänskap, den aktning och det förtroende, som jag nyss erbjöd och än en gång erbjuder? Blif öm mot min Juanna, då jag är borta, och stå som en trogen syster vid hennes sida, om något påkommer! Juannas veka hjerta känner sig så lyckligt, då det finner omkring sig vackra och ädla känslor.”

”Se der” – det for ett moln hastigt som blixten, hvilken efterträdde det, öfver Konkordias ögon – ”se der min hand, kapten Lauritz! Er första bön till mig skall annoteras i både hjertat och minnet. Var redlig och öppen emot mig, utan misstro, utan skrymtan, och gif mig er aktning – den skall jag söka förtjena ... *så* blir allt godt.”

”Vid den gode guden, mamsell Konkordia, jag upptager denna stund som en välsignelse, ty den gör mig fri från ett obefogadt ondt. Och heder och tack för det ni med så mycken klokhet tagit hand om Engelbert! Ni är den qvinna, som mannen måste antingen högt respektera eller högt frukta.”

”Godt ... det der var icke mycket bevändt med för min qvinliga egenkärlek, men lyckligtvis har jag ingen sådan; och hvad ni sagt tillfredsställer fullkomligt gamle Peder Gude Giäddas allvarsamma dotter.”

Efter denna dag blef det vintereden, som blomstrade på Byborg, helt och hållet ostördt af allt, som icke var den fullkomligaste harmoni.

Med glädje och förvåning hörde man omtalas att kornetten för en hel månad inackorderat sig i Berffendalen, der han tillbragte sin tid än på Östan- och än på Vestangården. På senare stället undergick han en märkvärdig kur till både själ och kropp, ty Konkordia åtog sig att äfven styra dieten; och de långa värdiga samtal, som fördes emellan arbetet, voro helt och hållet egnade att uppfriska och stärka en svag ande och välgörande verka på de bättre känslorna.

Under allt detta gick dock tiden obevekligt framåt. Vintern tog afsked af jorden, böljorna svallade åter fria kring det gamla Sotenäset, solen steg högt, liksom kärleken i tvänne unga hjertan, och just när sällheten stod i sin fulla blomma, måste blomman brytas: Lauritz lemnade sin älskade lilja, hvilken nu fick dofta ensam för hemmet.

9.
När hösten kom.

Konkordia höll troget sitt löfte.

En mildare ande hade gått in i hennes väsende, och hon delade med fru Stefana omsorgen om Juannas hela ömtåliga lif, nu mer än någonsin ömtåligt, då hon vid sommarens slut skulle gifva en arfvinge åt det kära By borg.

Den unga frun visade sig dock aldrig sorgsen. Hon var den ömmaste, uppmärksammaste dotter, liffull, frisk, leende, och skrattade ofta som ett lekande barn vid tanken på att hon sjelf skulle få ett barn att leka med och att dyrka som Lauritz’ afbild. Men i alla fall bodde en innerlig längtan i hennes bröst, och oupphörligt

räknade hon och frågade sin fader om fartygets afstånd från dess olika destinationsorter, efter hvilka brefven kunde förväntas; och mycket hårdt togs modet i beslag, då ett af dessa bref omtalade att rederiet beslutat att ingen återresa till Göteborg skulle ske under sommaren. Emedan goda konjunkturer yppat sig, finge fartyget fortsätta sina turer mellan vissa hamnar i Medelhafvet.

I samma bref skref Lauritz:

” ...... Du får icke alls sörja häröfver, min sköna lilja, ty förlorar du ett enda af dina fägringsblad, så förlåter jag dig icke. Och hvad är det sedan, min älskade Juanna, med möten i flykten annat än ny sorg vid afskedet, hvilket alltid såsom vilkor följer det ljufva återseendet. Nej, bättre då så som det är. Jag tycker mig till och med vara säker på att skakningen af ett nytt farväl kunnat vara särdeles skadlig för dig. Låt oss derföre välsigna försynen i hvarje dess skickelse och tro att den i detta fall gaf oss mer än den synes taga ifrån oss. O, min Juanna, var mycket, mycket rädd om dig!

Med Guds makt är jag innan oktober månads slut hemma. I huru himmelskt ljusa färger målar jag ej den tafla, som då möter mig, och den vinter, som väntar oss! Min Juanna, tänk på denna vinter, och du bär med triumf frånvarons smärta” ......

” ...... Nej, min älskade Lauritz” – förklarade Juanna i sitt svar – ”med triumf bär jag aldrig någon motgång, men tåligt bär jag den såsom min gamle fader lärt mig. Är icke det redan vackert?

I *vår* våning har jag nu ett sådant oupphörligt ställande fram och åter, att man hjertligt skrattar åt mig, men jag får det aldrig bra nog och passande åt den lilla gäst, som skall komma före dig.

En sak bekymrar mig djupt, den att menniskan aldrig kan hembära Gud så mycken tacksamhet som det vore nödvändigt för det mått af lycka han gifver. Emellertid gör jag mig en högtid af hvar gång jag kan hjelpa någon fattig moder, som befinner sig i samma belägenhet som jag ... Huru goda gör oss ej lyckan! Far säger att olyckan gör oss än bättre, om vi *förstå* den. Detta erfar jag likväl en stor motspänstighet att tro.

Engelbert är aldrig här. Gud vet hvad Konkordia företog med honom, men något nyttigt och lyckligt var det.

Hon och din mor skämma totalt bort mig med sina omsorger: ständigt äflas de att anse mig som ett väsende af luft och blomsterdoft. Det är dock besynnerligt att man alltid skall betrakta mig i likhet med en omogen frukt, ett hjelplöst barn ... jag är dock icke i stånd att komma ur denna vanans ljufva träldom. Men visst är, att jag icke alltid känner mig så silkesmild som man antager, derföre att jag är vek och har för mycket känslor och för liten erfarenhet ...

Men för att återkomma till Konkordia, är det så mycket vänligare af henne att ofta besöka mig som hon öfver höfvan är sysselsatt med utstyrseln för sitt giftermål i höst. Ofta far jag ut till din och min holme, der vi förliden sommar togo afsked. Det är så ljuft att sitta der och lyss på vågens sqvalpande mot strandens små stenar: det är en musik, som behagligt smeker örat, medan hjertat är hos den, hvilken man högst älskar. Jag gläder mig då åt att jemföra huru häftig, otålig och fordrande din kärlek den tiden var och huru djup, hög och förtroendefull den nu är. Sedan sänder jag dig min helsning med hvarje förbiilande fågel, hvars vingar susa genom luften; och när jag i aftonrodnaden skådar huru det ena hvita seglet efter det andra försvinner vid horisonten, tänker jag på huru kanske just då ett annat fartyg i hvit segelskrud sakta vaggar på en purpur- och azurfärgad ocean. Skön är drömmen, men skönare blir dock verkligheten. När sommaren flyktat bort och höstens högresta vågor slå mot Sotenäsets stupande bergväggar – *då* blommar *min* sommar för andra gången ....”

Nu var hösten kommen och temligen långt liden.

Sedan tvänne månader hade Juanna invigt sig åt det moderliga kallet; och strålande lycklig, full af frid och förhoppning, dansade hon i den stora ekpanelade salen kring faderns stol med sin lille son på armen, och herr Tönne log och såg ut, då han betraktade den synen, som om han i full inspiration velat säga: "Herre, nu låter du din tjenare fara i frid."

Redan vid slutet af oktober trodde Juanna (efter afseglingsbrefvet från den ort i Medelhafvet, hvarifrån Lauritz var destinerad till Göteborg) att hon kunde ha sin make hemma. Men hon ville icke alls vara oförnuftig: det anstod henne ej hvarken i egenskap af sjömanshustru eller i sin egenskap och värdighet af mor. Alltså hade hon beslutat att utan oro se, om så behöfdes, november både ingå, fortgå och till och med ändas. Ty huru beräkna alla de konträra vindar, som kunde uppehålla honom!

Emellertid skulle magister Sune innan slutet af oktober tillträda sin plats på Grafverna. Alltså finge Konkordia besluta sig att blifva brud utan att, såsom det varit aftaldt, till brudpallen införas af kapten Lauritz, något som hon i sin själs fördoldaste gömma med häftighet åtrått. Ehuru denna qvinnas karakter var alltför praktisk att tillåta henne *älska* drömmar, hade det dock utgjort hennes stolthet att i tanken ofta upplefva den stunden, då *han* skulle få erkänna att hon var en qvinna, hvars förmåga att herrska öfver sig sjelf och att bestraffa en utan hennes vilja född svaghet gjorde henne till ett föremål värdigt en sann högaktning.

Emellertid, då dag kom och dag gick och bröllopet var utsatt, så firades det äfven i fru Jetta Gudes löfvade stor-stuga den 28 oktober; och för att hedra dotterns vän och den blifvande pastorskan, hade gamle herr Tönne beslutat att sjelf resa i Lauritz' ställe och officiera som fader åt bruden. Och i detsamma Konkordia, iklädd sin svarta brudskrud, skulle stiga öfver tröskeln som skilde den *fria* qvinnans lif från hustruns, hvars känslor borde ligga bundna och tuktade, erfor hon djupt att det för henne var en lycka att hon fick stödja sig på den gudfruktige herr Tönnes åldriga arm. Hon behöfde både sans, styrka och sinnesnärvaro, ty hon ville ej gå hvarken skrymtande eller modstulen till brudstolen att der möta sin förtroendefulle och rentänkande brudgum, som aldrig misstänkt och aldrig skulle misstänka rätta orsaken hvarföre han efter så mycken försmådd kärlek ändtligen blifvit uppmuntrad till det vigtiga steget.

Men om hela detta bröllop, der fru Jetta Gude och fru Stefana Lorens tillsammans gjort underverk i både matväg och andra vägar, skola vi ej anmärka något annat än att kornett Engelbert, som officierade i egenskap af den ende marskalken och dessutom syntes helt och hållet återgifven till sig sjelf, vexelvis betraktade den lugna, högtidligt vackra bruden och den i sin praktfulla blomstring hänförande Juanna, som, då hon återsåg sin kusin utan att han tycktes behöfva medlidande, erfor en viss blyghet öfver sin förra förtrolighet. Hon kände derjemte att hon vid hans genomträngande och beundrande blick icke var så stark och obesvärad som då Lauritz stod vid hennes sida, och med brinnande längtan vände hon tankarne till sitt barn och sin egen lilla våning.

Också hemreste Juanna med sin fader temligen tidigt på aftonen. Följande middag väntades hela brudskaran till Byborg, hvarifrån gästerna skulle göra brudparet sällskap till Grafvernas kapellboställe; och först sedan allt detta välsignade stök med skålar och tal för den nye kapellpredikanten och hans fru väl voro öfver, kom Juanna i ro och var tacksammare än ord kunde uttrycka derför att kornetten icke längre än öfver natten dröjde på Byborg. –

Nu hade man hunnit långt in i november.

Intet bref och ingen underrättelse hade ankommit hvarken från kapten Lauritz eller rederiet.

Omsider började det gå illa med Juannas höga beslut om tålamod och sinnesstyrka, och det skulle ha gått

vida sämre, om hon ej fruktat för sitt barns helsa. Hvad som emellertid mer än allt annat oroade henne var att hennes fader och svärmoder icke pratade bort hennes ängslan. Hon hade blifvit van vid att man alltid skulle låta henne se allt i solljus, men då de stundom försökte sådant, syntes de ängsligare än hon sjelf.

Vid denna tid sade sig fru Stefana behöfva göra en resa till Göteborg för afyttrandet af sin drällväfnad. Men Juanna lät häraf icke narra sig: hon förstod att modershjertat mäktiga instinkt, anande fara, hade vaknat och att hon sjelf ville tala med chefen för det handelshus, i hvars intresse Lauritz reste.

Under en af dessa dagar, då Juanna bestämdt ville hålla sig uppe med hela den styrka, hon kunde befalla öfver, gjorde hon ett besök på Grafverna och fann då med häpnad att äfven Konkordia, som eljest alltid var tröstrik, såg besvärad ut, när Juanna talade om sitt glada hopp att snart få hem sin make. Derjemte försökte den unga prestfrun slå bort ämnet och i stället tala om sitt eget lif, hvilket, som hon uttryckte sig, var ganska godt och hederligt.

”Se dig omkring, Juanna – är det icke bra här ... vida bättre än jag trott. Den blå färgen på väggarne erinrar mig om troheten, den blommande törnrosen i fönstret om den äktenskapliga kärleken, som, hur ömkligt liten knoppen är, ändå kan slå ut i blomma. Det gula öfverdraget på våra brunmålade möbler varnar mig för faran af falskhet. Och ändtligen äro mina gröna fönsterjalusier af murgrönor, som Sune sjelf uppdragit och tuktat, en bild af hoppet, att icke säga vissheten att dessa snälla växter äro det enda han någonsin kommer att tukta. Jaja, du får ej tro att jag icke aktar min man – Gud välsigne honom ... var viss att jag sätter min ära uti att göra honom lycklig, och han är det redan, den fromma själen, så öfver öronen att han knappt kom sig ut till husförhöret i dag.”

”Du har ändå”, svarade Juanna, ”ett så eget sätt att tala om din man och din lycka – jag vill aldrig betvifla att du är honom riktigt huld i hjertat.”

”Nej, för guds skull, tänk icke annat!” utbrast ifrigt Konkordia. ”Du vet att jag är en sträf, kanske konstig natur, men hvad vill du begära af ett fruntimmer, som i tio år så godt som förestått ett länsmanskontor och ständigt från barndomen vant sig att se lifvet från dess praktiska sida? Tro emellertid du att jag, när det behöfs, skall tukta mig sjelf såsom jag ser Sune göra med murgrönan, och så skola vi bägge växa till för hans glädje och trefnad. Och hör, Juanna, ett bevis som exempel: jag, som icke alls är förtjust i kattor och dessutom har så ondt om mjölk, har tagit mig en fosterkatt, som jag tänker uppföda vid välling och fisksoppa, allt på det Sune må bli riktigt lycksalig. Hans oskyldiga glädje är att höra katten spinna vid spisen om qvällen, när jag plockat fram våra äpplen till stekning; och ingen kan ha mera roligt af de kostbaraste nöjen än Sune har, då han får narra katten att lukta på de varma äpplena. Till belöning får kisse sedan nästan hälften af det kallnade äpplet, som han i sin tur får njuta af. Nästa vår – vintern är alltid dyrast – skall han på sin födelsedag få en hund, och då vet jag att han skall fullt glömma att Grafverna icke är Berffendalen!”

”Och innan nästa års slut, kära Konkordia, har du väl gifvit honom en ännu mycket bättre gåfva. Då blir han icke blott lycksalig, utan helt och hållet salig.”

”Tyst, tyst, lagom skola kaplanerna ha, och något sentimentalt får det icke bli. Nånå, gudbevars, få vi en liten lurfvig pojkbyting, som kan traska omkring bland hällarna och bryna nosen mot skälskalen i vattenbrynet, så är han välkommen, och jag vill just icke disputera att min enfaldige Sune då kunde inbilla sig att någon bit af paradiset blifvit förlagd här på det fattiga Grafverna.”

Då Juanna kom hem, hade fru Stefana anländt från sin resa till Göteborg, men hon syntes så blek, så utmattad och förstörd att Juanna häftigt sprang fram emot soffan, der herr Tönne och hans gäst sutto, fattade hvarderas hand och utbrast med skärande röst:

”Hvad är det – bref, underrättelser?”

”Inga bref, inga underrättelser, älskade dotter ... rederiet har ej haft några.”

”Hvarför då denna förskräckelse? Har icke Lauritz förut dröjt lika länge, och ehuru vi här haft svåra stormar på detta så svåra farvatten, ha vi likvisst icke just hört några förfärligt stora olyckor. Kan man icke hoppas att det äfven i Medelhafvet varit likaså. Och för resten, om dessa slutsatser alls ingen föreningspunkt ha, vill jag ändå icke på obefogade grunder fylla upp mitt hjerta med oro: det vore högst orätt. Derföre springer jag nu för att se efter min lille gosse. Då jag ser på honom, är jag nog lycklig att aldrig tänka mig möjligheten af något så förskräckligt att det icke *får* tänkas.”

Den unga modern ilade ut.

”Det här barnet”, sade fru Stefana, som med beundran såg den blinda tillit, hvarmed Juanna stod midt inne i en krets af så mycket mörker, ”det här barnet kommer oss båda på skam.”

”Måtte hon länge göra det!” svarade gamle herr Tönne och böjde i en ödmjuk bön sitt hufvud. ”Men när hennes stund kommer, då blir det så mycket värre, huru det än blir.”

Fru Stefanas resa hade varit full af dödlig sorg. Hon hade träffat chefen för det omnämda huset och af hans egna läppar hört att, huru gerna han sjelf ville hoppas, det dock tyvärr fanns mer anledning till fruktan. Hon märkte tydligt att han skonade den unge kaptenens moder och icke ville göra henne alltför hopplös.

Först fjorton dagar senare, omkring den 12 december, ankom till Byborg en post, som meddelade det af herr Tönne och så många andra länge fruktade, nästan med visshet motsedda slaget. Tvänne andra hemkommande fartyg, som besökt samma hamnar, medförde underrättelsen om ett under rysliga omständigheter passeradt skeppsbrott, der det fartyg, som fördes af kapten Lauritz Hellevi från Göteborg, stött på och sjunkit med last och besättning.

Vi dröja icke här vid skildringen af Juannas qval och strid, då hon såg den framtid, som nyss synts henne insvept i guldskyar, nu för alltid insvept i dödens kalla svepdrägt. Likväl funnos dagar, då hoppet återflammade, men det slocknade för alltid, när ännu senare i december ett nytt bref från rederiet ankom, hvilket meddelade att en af matroserna, som efter hans egen uppgift var den ende räddade personen, genom ett underverk blifvit upptagen af ett mötande fartyg och anländt till Göteborg, men den stackars mannen tycktes hafva hemkommit endast för att dö i fosterbygden. Han hade blott hunnit omtala att kaptenen varit den siste som han sett, men att äfven han försvunnit i djupet.

Ifrån den dagen anlade Juanna den svarta enkedrägten.

Af tvänne andra qvinnor var det blott *en* som hade rättighet att låta sitt hjertas känslor liksom aftecknas i den svarta skruden – den andra, som icke ens inför sig sjelf vågade erkänna våldsamheten af sin smärta, tuktade den med pligtens gissel.

10.
På Byborg efter tre år.

Under dessa tre långa år hade Juanna aldrig aflagt enkedrägten; och ifrån det ögonblicket, hon påtagit den, var det liksom en annan själ gått in i hennes kropp.

Man återfann icke denna mjuka, veka, ömtåliga och sydländskt glödande natur, den gula vackra liljan, som Lauritz så högt älskat. Till det yttre såg man nu en nordens sammetshvita lilja, snö-ren, men stel, utan ett böjdt blad. Den bländande friskheten hade doftat bort, men skönheten fanns qvar under både is och snö.

Den unga enkans inre motsade ej heller det yttre. Hon var ej mer ett barn, som på en gång önskade att ständigt omhuldas och ändå icke visste huru hon skulle bete sig för att komma ur sin egen barndom: hon hade med ens blifvit en fullvuxen mogen qvinna, som långt mera gaf än mottog skydd; och hennes barn, hennes gamle fader, hennes svärmor, hvilken under dessa tre år åldrats mer än på tio, fastän ingen klagan gick öfver läpparna, alla dessa egnade hon en oafbruten omsorg, men i hennes bemödanden fanns ingenting värmande, ingenting upplyftande: det var så liten känsla, men så mycken pligt i allt.

Denna senare sträckte sig nu äfven åt sådana saker, som hennes tankar fordom alltid afskytt, nemligen de särskilta detaljerna inom ekonomien. Med verklig ifver studerade hon sig in i de egenskaper, hvilka tillkommo henne såsom sin sons blifvande förmyndare och kanske snart enda disponenten af Byborg, ty hennes dyre gamle fader var så fattad af hennes stumma sorg, hennes förändring, att hon väl kunde märka det hans vandring på jorden snart skulle nå målet.

Vid tanken på denna tid, då den fridfulle gamle skulle sofva under den fridfulla torfvan, kände hon hvarken någon häftig ångest eller någon tärande oro: det var ju *ett* värf fullbordadt; och skulle Gud vilja hemkalla äfven hennes barn, hade hon sjelf ingenting här mera att bestyra – och då alla jordens band brustit för att fastare tillknytas i himlen, kunde hennes längtan ha rättighet att blifva *så* stark att den snart förde henne efter. Såg hon deremot lifvets band olösta för många år, så vore äfven det bra: hon behöfde troligen denna beredelsetid, som hon icke egde rättighet att förspilla. Hon bar *allt* med ett stelt, *intet* med ett upplyftande tålamod. –

Det var en dag i början af januari.

Juanna befann sig i faderns rum, der han, tillbakalutad mot länstolens ryggstöd, syntes utomordentligt åldrad. Hon hade just slutat ordna hans hufvudkudde och ställt i ordning pallen, på hvilken den försvagade foten hvilade.

”Aldrig, min Juanna”, sade herr Tönne med en halfqväfd suck, ”aldrig får väl mitt öga mera se dig sådan du var i den fordna lyckliga tiden.”

”Det, käre fader, vore ju icke möjligt – sällheten och ungdomen följas åt: när den första flyr, träder ålderdomen i stället ... jag är gammal.”

”Jag, mitt barn”, svarade gubben med mild förebråelse, ”förlorade också det dyrbaraste jag egde, men jag lefde i barnen – i dig isynnerhet, min Juanna!”

”Lefver icke också jag i far och i min stackars lille gosse?”

”Jo, af instinktens pligt, men hvar är den lifvande gnistan? Jag är rädd, barn, att du alldeles förfryser, om du – hvad kanske snart nog inträffar – ensam får lefva qvar med den lille här på stranden.”

”Nej, dyre fader, frukta icke det! Jag skall uppfostra min son och ära fars minne, i det jag ger honom fars grundsatser. Han skall icke vänjas vid alltför mycket solsken i barndomen – det kunde göra honom veklig, och lifvet fordrar starka krafter och strängt allvar.”

”Det fordrar mera, min Juanna! Ödmjukhet och ett mildt sinnelag, tro, hopp och tålamod – detta får du ick utesluta ur räkningen!”

”Jag skall försöka att gifva min gosse allt hvad jag sjelf kan fatta och utöfva.”

”Du utöfvar mycket, barn, och fattar ännu mer, men känner litet, och jag har kommit till den öfvertygelsen, att ingenting annat skall förmå verka en förändring hos dig än inträdandet i ett nytt band. Här behöfs lif,

solsken och glädje.”

Utan att visa hvarken förundran eller förnärmelse öfver det så direkta förslaget, svarade hon helt enkelt:

”Far menar att allt detta komme, ifall jag ånyo gifte mig? Men, käre fader, slå bort den inbillningen! Jag behöfver ingen högre grad af lycka, lif och solsken – framför allt behöfver jag icke någon man till beskydd, ty jag är redan att betrakta som en äldre qvinna, dertill enka, och jag står lugn, hvad än hända må.”

”Det lugnet kom för brådmoget och uppehåller sig på falsk grund. Det gör mig ondt att säga det, dotter, men det är icke ett vackert *kristligt* lugn. Med ett *sådant* i hjertat behöfver man icke frukta att aldrig se solen falla varm på ett stelnadt sinne.”

”Fader, fader!”

”Engelbert – du vet att det är på honom jag tänker – har helt och hållet mognat till en rättskaffens och präktig man. Hans resor ha gjort honom märkvärdigt godt. Jag älskar och värderar honom; och han har så länge och troget burit dig i hjertat, att ...”

”Har ryttmästaren skrifvit till far i ämnet?”

”Ryttmästaren – du kunde väl finna vänligare ord, när du talar om din kusin.”

”Han har således icke friat på nytt?”

”Jo, mitt älskade barn, det är just hvad han gjort, och jag har icke kunnat uraktlåta att bedja honom komma sjelf och hemta svaret, när du tillräckligt öfvervägt. Men hans högsta önskan och bönfallan är, att icke för länge gå i denna ovisshet utan se sitt öde för sista gången på ett eller annat sätt afgjordt. Och kanske, min ädla Juanna, tänker du just nu på huru din fader en gång för din ungdomsglädje uppoffrade alla sina önskningar? Huru lycklig skulle jag ej känna mig, om du ansåge tiden vara inne att minnas det!”

”Dyre, käre fader, jag har ingenting glömt, men tro på min djupa förkänsla att detta äktenskap icke komme att medföra mera lifvande värma i vårt utdöda hus än vi nu ha. Och för hvilket ändamål skulle det egentligen ske?”

”För att lugna mig för din ungdom och värnlöshet samt för hvad deraf kan blifva följden. En tjugutvåårig enka, ensam ...”

”... som tryggt kan lefva ensam. Låt oss icke nämna detta mera, fader! Jag har ingen afsky för Engelbert – han är mig så obeskrifligt likgiltig att det förekommer mig syndigt att ens tala om att lofva lyda och älska honom, då jag vet mig aldrig kunna – göra någotdera.”

Här slutade det första försöket.

Men snart kom ryttmästaren, hvarken efterhängsen, hjertnupen eller förstörd, utan en utbildad man, värd aktning och sjelf fordrande aktning.

Han förnyade sitt anbud till Juanna, och då hon i sin vanliga kylighet framställde den obenägenhet och den ovilja, hon hyste mot en ny förbindelse, rynkade han blott lindrigt ögonbrynen icke nedlåtande sig till hvarken böner, föreställningar eller ens en enda kärleksfras ....

”Det här går mera af sig sjelft än jag hoppades!” sade dagen derpå Juanna till sin vän Konkordia, som med sin lille son, herr Peder Gude, kommit på besök, derom hemligen anmodad af herr Tönne, som hade stor aktning och stort förtroende för den raska, vänfasta och tjenstaktiga pastorskan på Grafverna.

”Hvilket går af sig sjelft?” frågade Konkordia, som nu föreföll mera qvinlig och fryntlig än fordom.

”Naturligtvis afslutandet af min kusins nya frieri. Du har varit tillräckligt länge ensam inne hos far för att känna saken.”

”Det gör jag ock, men derföre begriper jag icke hvad du menar med att afslutandet skulle gå af sig sjelft.”

”Och jag”, återtog Juanna, ”tycker att meningen bör vara klar. Ser du icke hur utmärkt aktningsvärdt Engelbert emottagit sin andra korg. Jag tror att han friat endast derföre att han ansett som ett slags skyldighet att göra om saken.”

”Min bästa Juanna, numera behöfver man ej oroas öfver att tala med dig om hvad som helst.”

”Det är sant. Tala derföre hvad du vill!”

”Nåväl ... hvad beträffar ryttmästaren, så finnes hans känsla för dig ännu i behåll, fastän han har klokhet och erfarenhet nog att hvarken visa sig ömklig eller löjlig. Dessutom hoppas han förmodligen att hans återhållsamhet skall göra någon sorts intryck på dig ... I öfrigt har det gått med honom så som det går med allting här i verlden, att han småningom blifvit omgestaltad. Om han nu får resa utan hopp att en dag vinna dig, lärer han bära det utan att falla i något slags galenskap. Vi kunna således utesluta ryttmästaren från samtalet.”

”Det tackar jag dig för – helst jag fruktade annat.”

”Men i stället”, återtog Konkordia, ”skall jag säga hvad jag tänker om dig som dotter!”

”Behöfver du det?”

”Det behöfver jag, och du lofvade mig att få tala ... Du har icke i något afseende för en så utomordentligt öm och uppoffrande fader varit hvad du bort vara under de här tre sista åren. Stoltsera icke för mig med påståendet om uppfyllda pligter – jag känner ganska väl det skenprat, hvarmed man kan invagga sig sjelf och hvarigenom man blott till en tid för sig bakom ljuset. Du har aldrig visat dig annorlunda än stel, tung, nästan hård, sedan ditt hjerta träffades af olycksslaget. Var det sådan din gamle fader var emot dig, då han för dig uppoffrade sitt gladaste hopp? Var det sådan han var, då han förlorade en älskad och ärad hustru? Nej, och nej tusen gånger! Smärtan, som var bitter i båda fallen, behöll han för sig sjelf; men sitt hjertas milda värma, hvilken icke gick förlorad i någotdera, utgöt han såsom solstrålar öfver dig och har så utgjutit under dessa tio år och skall intill sista gnistan af sitt lif så öfver dig utgjuta all den värma, som han haft och har qvar ... Snart, ja snart nog går han bort – akta dig, Juanna, att, när du står vid den gröna torfvan, som täcker hans barnarena hjerta, den passiva tröghet, hvari du så länge insvept dig, icke då upplöser sig ... akta dig för ångern, och kom ihåg att han lider grymt vid tanken att han lemnar dig skyddad endast af dig sjelf! Och slutligen: kom ihåg att han går till din moder!”

Icke ett ord svarade Juanna på detta i några fall rättvisa språk, som dock trängde in i hennes själ.

Hon gick upp i sina egna rum, der hon sökte sin svärmoder, som också fanns der.

I få bestämda ord, utan en enda afvikelse i form af någon klagan, redogjorde hon för det nya frieriet, som hittills icke var kändt, endast anadt af fru Stefana; och hon slutade med dessa ord:

”Är det en samvetspligt för mig att lyda denne älskade fader?”

”Nej, för Jesu namn”, utbrast häftigt svärmodern, ”det är snarare en samvetspligt att *icke* lyda under sådana omständigheter ... Jag säger ej detta blott af sjelfviskhet, derföre att jag har en bestämd känsla af att du med

Engelbert aldrig skall finna din förlorade lycka. Och i min sons namn protesterar jag emot att du, som lofvat en evig obrottslig trohet, redan efter tre år vill bryta den!”

”*Vill* jag det?” svarade Juanna entonigt. ”Jag vill det icke och *kan* det icke, hur helst det i öfrigt går!

”Låt då icke heller öfvertala dig – jag bönfaller och besvär dig att du icke gör det! Ja, jag känner en så häftig ångest vid tanken på att du kunde göra en ny ed, att du *måste* höra mig och lyda mig!”

Äfven härifrån gick Juanna utan att svara.

För första gången under denna långa försteningstid började hon känna något, som häftigt rörde sig i hennes hjerta: det var ett aggande bittert qval. Hade hon verkligen varit så känslolös? Hon visste det ej. Blott det visste hon, att med Lauritz hade försvunnit det väsende, hon intilldess varit, men hon trodde att hon eljest på bästa sätt fullgjort allt hvad hon bort.

Konkordias öppna allvarliga framställning af sanna förhållandet hade lagt sig till de ord, som fadern förut talat; men mest hade likväl den flik, som Konkordia öppnat på framtidens slöja, förskräckt henne. Om hon felat så mycket mot sin ömme fader, om hon så kallt vårdat hans sena ålderdom, att hon förtjenade både sina egna och andras förebråelser, ville hon hellre göra hvad som helst än bära med sig genom det tunga lifvet en så tung börda. Hvarföre då icke heller försona det?

Hon hyste icke *något* slags känsla för sin kusin, men nu tänkte hon dock på honom med ett visst medlidande. Han ginge ej till mycken lycka med en hustru, hvars hjerta var lika dödt som hennes ansigte. Hvad hon sjelf gick till, tycktes henne likgiltigt. Hon betraktade den tid, hvilken skulle åtgå för att återförena henne med Lauritz, som ett slags skärseld, der ett lidande mer eller mindre ej borde räknas så noga. Men mycket hade hon velat uppoffra för att slippa att ge sin son en styffader.

Då hon inträdde i herr Tönnes rum, satt Konkordia åter bredvid honom; och lifvande måtte hennes tal ha varit, ty den ärevördige gamle mannens anlete lyste af frid, och hans ögon mötte med så stor kärlek den inträdande dottern, att hon tydligt erfor hur isen kring hennes hjerta brast.

Inom ett par ögonblick låg hon på knä vid hans stol med hufvudet mot hans bröst.

”Min Juanna ... detta är verkligen du – min återfunna dotter ... Gud välsigne dina tårar ... de äro varma ... ditt hjerta blir då åter varmt. Du skall lära dig att Gud gaf oss smärtan till att rena oss, icke att för alltid bortvända vår blick från det, som han lemnat oss qvar.”

”Min dyre, dyre fader, förlåt, om jag varit grym ... Ack, ack!”

”Lugna dig, mitt ömma barn, lugna dig i *alla* afseenden! Min kärlek har ju icke afsett att vara ett tvång för dig, och jag har blott *önskat* din förbindelse med Engelbert. Aldrig – märk det, min Juanna – ville jag lefva en så bitter dag som den, då jag fordrade ett offer af dig ... Se upp på mig, mitt barn ... jag dör nöjd, om jag blott vet att du åter blifvit *något* af min fordna lefvande Juanna.”

Utan att ännu lyfta hufvudet från faderns bröst, sade den unga enkan:

”Konkordia, lemna oss ensamma en liten stund!”

Och Konkordia gick.

”Älskade fader” – nu såg dottern med en djup och full blick på den gamle – ”säg mig, vid det heliga minnet af min moder, skulle jag hafva uppfyllt detta milda guldrena hjertas högsta önskan i lifvet, om jag gifter mig

med min kusin?”

”Ja, barn, det är säkert. Men du vet hvad jag ofta sagt, att menniskans blick i tidens ting är skum och att jag derföre icke har att gifva dig som säkerhet mer än min förhoppning att detta af allt skulle blifva bäst. Men blefve det motsatsen ... o, min Juanna, min Juanna!”

”Det är nog fader! Vi skola hoppas att hvad som må ske, sker i den rätta stunden ... Ännu denna qväll blifver jag Engelberts trolofvade, om han är nöjd med så litet, som jag kan gifva.”

”Icke så brådtom, barn, icke så brådtom – gif dig tid!”

”Nej, fader, hvad som skall ske, måste ske straxt!”

Och liksom bortförd af en feber, hade hon ingen ro förrän offret var fullbordadt ... Engelbert inkallades, och med lugn röst, men med flämtande hjerta sade hon:

”Är det så som min far säger, Engelbert – har du icke större fordringar än att en enka, hvars varmaste och bästa känslor byggt sitt bo i grafven, kan uppfylla dem?”

”Om *dessa* känslor, Juanna, byggt sitt bo i grafven, så kunna andra upplefva, som ...”

”Förvilla dig ej! Både mitt förstånd och mitt hjerta säger mig att jag icke är skapad att älska mer än en gång. Men jag lofvar högtidligt att blifva för dig en god, omtänksam och trofast hustru, hvilken alltid vill vara tacksam för det undseende, du visar henne i det, som kan fattas.”

”Nåväl, Juanna, detta att börja med ... Jag blir aldrig fordrande, och du skall aldrig behöfva beklaga dig öfver en man, som älskat dig nog länge och nog djupt för att ha lärt att styra sig sjelf och i första rummet se på din lycka.”

Vid detta sansade och ädelsinnade svar framräckte Juanna handen ... Förbundet var afslutadt.

Tvänne månader senare hade man på Byborg firat både bröllop och begrafning. Dottern hade ombytt namn, fadern boning: nu sof herr Tönne godt i sin djupa bädd, och Juanna uppehölls af den höga känslan att hafva beredt honom den största sällhet, han kunde erfara, innan han fick utbyta jorden mot himlen.

Omkring en månad efter begrafningen egde en dag i mars följande samtal rum emellan de unga makarne, hvilka bebodde den undra våningen. Juanna satt i ett litet hörnrum och var sysselsatt på den långa söndagseftermiddagen med att utlägga korten till en patians, hvaraf hon syntes vara helt och hållet upptagen. Den nye äkta mannen halflåg på soffan med en avisa i handen, och den lille Lauritz sof i andra hörnet på en fiol, som hans styffar gjort åt honom, och på hvars trådsträngar han gnidit, tills han öfverraskades af sömnen, ännu hållande stråken mellan de små fingrarna.

Ett par gånger hade Engelbert lagt bort bladet och sett forskande på hustrun, men hon såg endast på korten.

”Min bästa Juanna, hvad kan så mycket intressera dig i den der sysselsättningen?”

”Det intresserar mig icke *mycket,* men den är en hjelplig förströelse. Man tänker på något, om man har något i tankarne, och man ser om det slår in.”

”I alla fall”, återtog mannen, ”skulle man förmoda att en blott *hjelplig* förströelse kunde vara närmare till hands. Det borde ju finnas tusen saker att tala om för ett nygift par.”

”Jag skall säga dig, Engelbert, att jag aldrig ansett oss som ett nygift par. Vi ha så länge känt hvarandra, vi äro syskonbarn, uppfödda i slägtskap, och det der allt bidrager till att vår förbindelse icke har någonting nytt, hvilket skulle förefallit, *mig* åtminstone, oändligt mera tråkigt.”

”Det är således att hoppas, min goda Juanna – du ser hur troget jag håller det löftet jag gaf dig på vår första lysningsdag, att icke besvära dig med onödigt kärleksspråk – det är således att hoppas att du icke finner din ställning alltför odräglig?”

”Jag finner den sådan jag på förhand visste att den måste bli, nemligen mycket bra, sedan jag tagit mitt parti att betrakta den som sådan.”

”Det vill säga” – Engelbert ryckte häftigt till bakom avisan, som han syntes tanklöst leka med – ”att du sjelf *skapat* vår ställning, innan den ännu börjat.”

”Naturligtvis.”

”Föreställ dig emellertid att jag varit nog tokig att inbilla mig att jag genom mitt öfverlagda väsende, mina få pretentioner och framför allt genom de känslor af aktning och undseende, hvarmed jag möter din torra likgiltighet, haft någon del i detta förhållande, som du gifvet rubriken af *mycket bra!*”

”Det glömde jag att i orden erkänna, men du kan vara viss att jag ser ditt förnuft.”

”Min gud, du *ser* det, du erkänner det?” Engelbert var på väg att springa upp, men tryckte sig fastare ned på soffan.

”Lita derpå, min vän!”

”Men *det* visste du dock ej på förhand?” ”Jo, jag hade sagt mig, att då en man på sådana vilkor *ville* gifta sig, skulle han icke, sedan det skett, äfventyra den stackars trefnad och ro, han kunde ha, genom ett uppförande, som torde störa båda delarne, åtminstone för honom sjelf.”

”Ditt resonemang har en egen klarhet, men om, emedan allt kan tänkas, din uträkning slagit fel, skulle det då endast vara för mig som trefnaden och ron stördes?”

”Helt och hållet.”

”Högst märkvärdigt”... Blodet började flyta raskare i den unge mannens ådror ... ”Hurudan jag än blir, huru mitt lynne utvecklar sig, jag stör då aldrig dig?”

”Nej, kära Engelbert, och det hoppas jag att du ej heller önskar.”

”Icke i dag, icke i morgon, icke i öfvermorgon, icke så länge jag förmår hålla fast en skenande tanke; men om jag – jag som ej på förhand kan utstaka gången af min menskliga och bräckliga natur – om jag möjligen faller i hvarjehanda frestelser och faror, om jag tröttnar, om jag lider, om jag tager en rekreation för all denna *ro* – hvad då, skulle det på dig verka alls ingenting?”

”Jo, jag funne det ledsamt.”

”Jaså – men det skulle icke smärta, icke störa, icke vidare inverka?”

”Det vet jag icke, min vän, men uppriktigt: jag förmodar att det behöfdes något annat för att hos mig verka en skakning.”

Engelbert såg länge på henne, men han sade endast:

”Ack, ack, ack!”

”Jag tror”, återtog Juanna, ”att vi icke gå längre i vårt samtal – det är icke nyttigt för dig!”

”Blott detta – svara mig blott på detta: Om jag felar, blir du barmhertig, eller ser du det icke ens?”

”Jag ser nog hvad du gör i både godt och ondt, och alltid skall du hos mig finna ett hjerta beredt att förlåta, glömma och, om så behöfves, öfverkorsa ...”

”... men icke lida – aldrig lida?”

”Min vän, jag *har* lidit så mycket att, om det är den känslan du önskar framkalla, jag hoppas att du skall misslyckas.”

– ”Jojo men, jojo men!”

”Men hur var det, Engelbert – ärnade du dig icke till kapellgården i eftermiddag?”

”Tant Stefana kom ju icke till dig, såsom du bedt henne.”

”Derföre må icke *du* stanna hemma. Min salig mans moder” – Juanna uttalade dessa ord lika tonlöst som de andra – ”tycker icke mera om Byborg nu, något, som jag både fattar och ursäktar ... Rid du till kapellgården och språka med vännerna!”

”Ja, der bor en uppfriskande hustrefnad. Konkordia styr både sin Sune och sin lille herr Peder Gude på ett sätt, som ger lust och fröjd att skåda, och ändå vet jag att hon icke älskade sin man, då, de gifte sig.”

”Så hade hon heller icke älskat någon annan.”

”Hvem vet.”

Juanna upplyfte ögonen.

Men inseende att experimentet kunde blifva farligt och kosta honom Konkordias gunst och vänskap, som han för ingen del ville förlora, teg han; och straxt derefter sjönko Juannas ögon ned på patianskorten, på hvilka de hvilade med samma uttryck som då samtalet begynte.

Sedan den äkta mannen tagit afsked och försvunnit, satt hon ännu en stund stilla, lyssnande till genljudet af hästhofvarne. Derefter steg hon sakta upp, gick på tå fram till soffan och kysste lätt sin sons lockar. Derpå sysselsatte hon sig än en gång begrundande med korten, men blicken blef allt mer och mer slö, tilldess hon tog nyckelknippan från bordet och begaf sig ut på en rund i alla bodar och skåp.

Men hördes ett gladt ord eller prat, der hon skred fram, tystnade det straxt: det förekom som om allt lif gick ur vägen för henne.

11.
Den aldrig glömda festen.

En afton – nära fem år efter de senaste händelserna – voro på Byborg alla rummen i nedra våningen präktigt upplysta.

Man hade i dag en vigtig högtidlighet på den gamla herregården: den nye herrskaren firade sitt tillträde till det länge väntade fideikommisset. Innan ännu ett par dagar framlidit i oktober skulle han vara på väg, och festen gällde således äfven ett afsked från grannarne.

Det var dock ännu icke beslutadt huru snart familjen skulle flytta dit, och familjen bestod nu, förutom mannen, hustrun och den lille Lauritz, af tvänne små flickor, den ena mellan tre och fyra, den andra två år gammal.

Herr ryttmästaren, som nu tagit afsked, är icke alls att igenkänna. Han pratar högt och förnämt, spelar högt, då det så bär till, dricker flitigt, antingen det bär till eller ej, och företager sig att göra pastorskan i kapellgården sin trägna uppvaktning, ehuru han af henne får höra de skarpaste sanningar och de dristigaste tillrättavisningar. Mot lille Lauritz tar han ständigt ett beskyddande sätt och tycks ha kommit in i den fixa idén att han i denne upptagit en fosterson, som också måste ha sin lilla andel i ett och annat. Mot sin hustru ändtligen har han fått i gång en temligen vårdslös ton, som bör beteckna hans sjelfständighet och dölja den känsla, han ej mäktat döda.

Men hurudan är nu Juanna åtta år efter Lauritz' bortgång? Har hon åter blifvit det ljufva väsende, som glöder, älskar och sprider värma? Nej! Det anförda samtal, som hon vid början af äktenskapet haft med sin make, hade alltför mycket burit förutsägelsens prägel.

Bära sig åt hur han ville – och han hade sannerligen burit sig åt på mångahanda sätt – kunde ryttmästaren icke få henne hvarken i vrede, förskräckelse, sorg eller missröstan, ännu mindre glädje. Han blef häröfver ibland så utom sig att han kände sig storligen frestad att bryta och slå sönder allt hvad i rummet fanns. Men slungade han med förvånande skicklighet omkring en stol för att sedan låta den handlöst falla hvar det bar sig, tog hon lugnt upp den och ställde den på dess plats. Hon påminde sig huru han en gång isärslitit hennes konvaljebukett och slungat bort blommorna, och när han redan då egde ett ohejdadt sinne, hvad under att han *nu* lät det bryta sig hvart det ville gå. Kastade han soffdynan i andra väggen, låtsade hon icke märka det; och företog han sig att duktigt skrifta upp sin styfson, "långa pojken, som gick i vägen öfverallt", teg hon äfven, men lät gossen straxt derefter få göra ett alltid ifrigt efterlängtadt besök hos farmodern, som afgudade honom och som, alltsedan Juanna gift sig, blifvit samma kraftfulla natur som fordom för att ständigt kunna öka den lilla förmögenhet, hon skulle lemna sin sonson.

Gästerna hade i stora salen börjat med de vanliga landtliga lekarne, och munterheten i sällskapstonen, angifven af värden, som i dag var i ett särdeles gnistrande, upprymdt och uppsluppet lynne, stod just i högsta flor, då han sjelf smög sig undan för att inne i sitt eget rum – gamle herr Tönnes fridfulla kammare – träffa några personer, som i följd af öfverenskommelse och på hans vink en efter annan aflägsnat sig. Det skulle nemligen tillställas en af dessa muntrationer, som den tiden voro både på modet och i smaken, nemligen en stor utklädning, ett slags maskerad; men då herr ryttmästaren fann diverse saker fattas, skyndade han att söka sin hustru i något af de innersta rummen, der han också fann henne sysselsatt med att öfverse ett bord, som här på förhand var dukadt för fruntimren.

"Ett ord, Juanna ... den der krämen synes mig tillräckligt garnerad nu!"

Juanna lade tillbaka teskeden på de syltade pomeranserna.

"Hvad är det om?".

"Du har ju glömt att plocka fram de der småsakerna, som jag skulle styra ut Engela med: litet hvitt flor, litet silfverpapper och sådant skräp – du vet hon skall föreställa sinnebilden af månen, då vi, ett resande sällskap från denna planet, tänka besöka jorden för att gifva den litet nyheter från sin närmaste vän."

”Engela är redan i säng – det var icke för ett så litet barn att hålla sig vaken så länge.”

”Hon kan väckas upp för sitt eget nöje.”

”Dessutom fins här hvarken hvitt flor eller silfverpapper.”

”Misstag, min nådiga vän! Uppe på en af vindskamrarna i den gamla ekkistan ligger en hel del sådant, som blef öfver efter salig gubbens begrafning. Jag hoppas att efter fem år det icke kan anses vara profanerande att röra vid det.”

”Du rör dock icke vid det!” svarade Juanna med hvarken hög eller sänkt ton, men med ett isande uttryck. ”Och tänk icke på att väcka flickan för att utstyra henne med öfverlefvorna af hennes vördnadsvärde morfars likståt.”

”Alltid samma högtidligheter! Jag tycker hur du skall taga dig väl ut och hur ämabel du skall bli i din nya ställning på min *stora* egendom – inbillar du dig kanske att vi der skola gå i likprocession hvar dag? Nej, då vill jag ändtligen börja lefva och känna om du ej alldeles qväft mig i denna isregion.”

”Skall någon utklädning ske före maten, så är det bäst att skynda – eljest blir det ingen ätning innan långt på natten.”

”Det gör ingenting. Vi äta, när vi bli hungriga, och fortsätta se’n till morgonen ... Men en sak, om jag afstår från Engela – skulle det då vara möjligt att få låna nycklarna till de heliga kamrarne deruppe, der du bland andra reliker äfven gömmer gubbens ungdomsrockar! Vi behöfde såväl ett par af dem.”

”De rockarna lemnar jag icke.”

”Du gör då alls ingenting af hvad jag vill! Huru skall det ta sig ut, när vi komma på min stora egendom?”

”Tiden är föga lämplig att begrunda den frågan.”

”Åh ja, jag har länge förstått uträkningen. Du tänker qvarstanna här, och det låter sig göra till en början, men ifall jag säljer detta gamla korpnästet ...”

”Kom du för affärers skull?”

”Får jag gubbens rockar?”

”Ingalunda. Men jag har ett par karldrägter, som du aldrig sett, från någon äldre generation – dem skall jag gå efter.”

”Nå, det var då ändtligen en älskvärdhet! Ack, Juanna, marmorqvinna, du skulle kunna göra med mig hvad du ville, blott du hade håg dertill, ty hur tråkig, enformig, stel och sträf du är, har du dock i behåll din skönhet och din spanska grandezza, och jag vill särskilt komplimentera dig för den här hvita drägten, som du bär i qväll.”

Utan ett ord tog Juanna upp téskeden och pomeranserna för att sluta garneringen af krämen.

”Hvad?” utropade den äkta mannen misslynt. ”Jag trodde att du skulle gå straxt ... gör det – jag kan ganska väl sluta detta under tiden ... Se, här kommer ju dessutom förstärkning: fru pastorskan med en nymf i hvardera handen, den ena hel- och den andra halfsofvande. Skola då alla barnungar somna i qväll? Jag hoppades att mamsellerna Jetta och Laurentia skulle hedra min tillställning, åtminstone med sin närvaro.”

”Få de otacksamma nymferna inhysas i barnkammaren, kära Juanna?” frågade Konkordia och tog, utan att

afvakta vidare svar, den välkända vägen.

Juanna hade slutat sitt bestyr och gått ut för att uppfylla det löfte, hon gifvit sin man, som emellertid blef qvar i det stora halfmörka rummet för att vänta antingen sin hustrus återkomst eller pastorskans, hvilken senare icke länge lät vänta på sig.

”Hvad står ryttmästaren på post här för?”

”Olyckligtvis icke för min fordna doktorinna och närvarande själasörjarinna – jag står här för ingen annan än min högtärade fru gemål, som lofvat mig ett par rockar och västar från farfars farfars tid. Ack, om ni ville förena er med oss månfarare! Ni kan icke tro hur väl jag skulle uppvakta er på resan.”

”Nej, jag är icke vid humör i dag.”

”Ni, som kan allt hvad ni vill, måtte väl kunna hålla ett stycke dåligt lynne inom lås och bom! Låt beveka er – jag känner att jag skulle kunna säga dubbelt så många qvickheter och dubbelt så många osanningar, om jag finge följa i ert släptåg.”

”Ni kan vara tillfreds med de plattheter, ni redan sagt, min käre herr ryttmästare ... Nå, får ni Juanna att lemna Byborg, tror ni?”

”Då jag arrangerat min stora egendom, der allt, särdeles inomhus, är fullkomligt förfallet, med ett ord, när värdinnan behöfs, kommer hon nog.”

”Hon har då lofvat?”

”Nej, men ni vet att hon strikte håller sig vid pligten, och qvinnan skall följa mannen.”

”Ja, nog är hon samvetsgrann till ytterlighet; ändock tviflar jag på att hon lemnar det här stället.”

”Fru pastorskan tviflar alltid på min makt, derföre att hon sjelf motstått den. Hvad jag skulle varit högfärdig, om jag en enda gång lyckats att göra den hedervärde herr Sune någon liten oro!”

”Jag tar mig dristigheten erinra er att ni talar om min man, som *heder* är *värd* i en mening hvilken ni ensam tycks förstå!” Konkordia hade satt på sig sin stora matrone-air och såg icke ut som om det lönat sig att komma igen med flera qvickheter.

I denna stund inträdde lyckligtvis Juanna.

”Nå, min ömma vän, det var en makalös godhet ... och drägterna tyckas vara ännu makalösare.”

”Jag trodde att de voro för små – derföre tog jag blott *en* drägt, men jag går genast tillbaka, ty med ljuset i hand och kläderna på armen kunde jag ej stänga dörren.”

”Åh, de bli förträffliga ... Men låt mig hjelpa dig!”

”Nej, tack!”

Juanna var åter borta.

”Nå”, utbrast ryttmästaren stoltserande, ”säg nu att min hustru icke är älskvärd af annat än blott pligt – står det i hela vigselformuläret ett ord, som tyder på skyldigheten att skaffa maskradkläder? Det är klart att min förestående resa mjukat upp henne. Man skall, parole d’honneur, se att, då jag återkommer, hon blir som lärkan i skyn.”

”Ja”, svarade Konkordia med gäckande ton, ”det skall nog upplifva henne att känna sig rätt i frihet en tid, och då Lauritz nu skall bli helpensionär hos oss, kommer hon nog att trifvas i vår lilla krets ... ”Min gud”, afbröt hon häftigt, ”hvad i herrans namn var det för ett besynnerligt rop?”

”Vid min själ var det ej uppifrån, och om det icke vore omöjligt, skulle jag svära på att den genomträngande rösten var Juannas, men *Juanna* bli skrämd – det är otänkbart!”

I detsamma skyndade han dock ut och uppför trappan till andra våningen. Konkordia följde hastigt efter.

Inne i salen, der gästerna skrattade och bullrade i lek och ringdansar, hade man ingenting hört – ännu.

Då ryttmästaren under oupphörliga rop: ”Hvad står på?” hunnit upp i det rum, som fordom utgjort Juannas förmak, men nu blifvit förvandladt till en nederlagsplats för alla de saker, som stått i gamle herr Tönnes rum, blef han varse sin hustru, som stod midt på golfvet med ett flämtande ljus i handen och så hvit i ansigtet att ingen skilnad syntes mellan detta och den hvita drägten, som hon bar.

”Juanna, min vän, var det du som ropade så förskräckligt – har du blifvit skrämd?”

”Det må väl synas!” sade Konkordia, som hunnit fram och nu tog ljusstaken ur den krampaktigt slutna darrande handen ... ”Den stora schalen, som hon nyss hade på sig, ligger vid andra dörren.”

Mekaniskt vände Juanna ögonen åt denna plats.

Schalen låg der verkligen, men med ena snibben fastlåst mellan tröskeln och dörren.

”Hvad vill ni mig?” frågade hon med stormande otålighet. ”Hvarom är det?” Den dödshvita färgen vek hastigt undan, och en rodnad mörkare än både blod och purpur steg upp på kinderna.

”Hvad det är?” utbrast sträft ryttmästaren. ”Jag hör ett rop, som sliter sönder mina öron, jag ser dig sådan att blotta din åsyn kan skrämma folk på flykten, och du frågar hvad jag vill .... Kom nu från kölden ... tag upp schalen, fru Sune, och svep om henne!”

”Rör icke schalen, Konkordia! Jag går ned ... Skynda, skynda, skynda ... Stig ni förut – jag stänger sjelf dörren till mina rum.”

”Schalen *skall* du ha på dig!” sade mannen och sprang sjelf till dörren ... ”Jaså, den är fast ... Det är således derinne som du haft någon syn – tag hit nyckeln, så får jag lossa snibben.”

”Den dörren öppnar ingen annan än jag!” Och i detsamma ryckte hon med förvånande styrka schalen från dörren så att ena stycket blef qvar derinne.

”Kom nu!”

Ryttmästaren och Konkordia, båda djupt slagna öfver en häftighet så helt och hållet utom Juannas väsende, följde henne långsamt; men då hon tillslutit yttre rummet och liksom på en sky flugit nedför trappan, skyndade de efter, fruktande att hon i den utomordentliga spänning, hvari hon var, skulle ila ut på sjelfva gården.

Men hon skyndade in i barnens kammare, der hon handlöst kastade sig ned på en stol framför den nedfalnade spisbrasan.

I början tycktes hon ej gifva bestämd akt på att de följt henne, men då det skett, reste hon sig och sade med

en förändrad, ljuf och smekande ton, liksom den fordna Juannas:

”Mina vänner, lemna mig nu och bry er icke om mig, åtminstone på en timma, en enda timma, som jag behöfver – det ser ni. Ifall jag kan tala om det, som händt mig, så gör jag det ... men i Herran Guds namn lemna mig nu, eljest förvirras mitt förstånd!”

Både maken och vännen insågo att hon behöfde ensamheten, och de lemnade henne, ehuru båda sjelfva i en stark spänning.

”Hörde ni rätt på hennes röst?” sade ryttmästaren, helt och hållet befriad från all håg till lek och lust, då de åter inkommit i det nämda serveringsrummet.

”Ja”, svarade Konkordia, i hvars egen röst fanns en förgäfves beherrskad darrning, ”det var den fordna Juannas ... Något outransakligt har händt.”

”Detta outransakliga är att hon inbillat sig ha haft någon syn, vare sig af salig gubben, då hon skulle röra vid de gamla kläderna, eller af någon *annan* i den der inre helgedomen, der allt står såsom fordom.”

”Ts ... säg icke ett ord – gå in till sällskapet och låtsa för guds skull icke om någonting ... Men hvarföre ha lekarne och bullret derinne tystnat?”

Med en ny undran inträdde båda och möttes af en rätt besynnerlig anblick. Alla gästerna stodo der, liksom de blifvit afbrutna midt i sitt nöje, i spridda grupper, talande ifrigt, frågande och svarande om hvarandra. Någon hade nyss berättat om ett skrik och en svimning och om en utklädd person, som, färdig före de öfriga, ensam velat tillställa ett gyckel. Men ingen visste reda på den utklädde personen, som varit så elak. Han hade flugit upp- eller nedför någon af trapporna och skrämt någon, som varit uppe i ett af de öfra rummen ... Var det Juanna sjelf eller hvem i guds namn var det som skrikit och svimnat?

”Hvad i all verlden står på, mitt herrskap?” frågade Konkordia med högljudd röst, som nu fått stadighet. ”Nu på stunden träffade jag Juanna i barnkammaren, der jag lemnade mina små sömniga flickor.”

Men då var det någon annan – ehuru det hade sagts att det bestämdt var Juanna. I alla fall borde den utklädda personen sökas fram .... Men ingen af de utklädda, hvilka, väckta till nyfikenhet, störtade in i salen i halfva eller hela kostymer, den ena med masken i hand, den andra med peruken bakfram, den tredje med halfmånen på ena örat, ville erkänna sig ha varit den person, som man sett springa i trappan, hvad som dock icke troddes, utan ansågs såsom en öfverenskommelse att icke förråda maskradens små hemligheter.

Såsom vanligt vid dylika tillfällen uppstod nu en storm af frågor, förklaringar och motsägelser, allt under det dessa löjligt utstyrda och defekta menniskor vandrade fram och åter, redan gifvande sällskapet så mycken förlustelse att den förströdde det störande intrycket. Snart var munterheten och glammet ånyo rådande. – – – – – – – – – – – – – – – – – –

Medan detta döfvande larm föregick i salen, hade Juanna, hvilken med spändt öra lyssnat till sin mans och Konkordias bortgång, redan sprungit upp; och sedan hon väntat, tills hon hörde sorlet i dess höjd, ilade hon ut som en vindfläkt och åter uppför trappan. Men denna gång hejdades hon vid den smala korridor, som gick mellan hennes rum och en bred förstuga, vid hvars slut gästkamrarne lågo. Dörren till förstugan var likväl stängd, ty en annan trappa ledde upp till gästkamrarne.

Hvad som hejdade Juanna var att dörren till hennes två rum inifrån blifvit öppnad.

Ett ögonblick såg hon sig villrådig, häpen och helt och hållet förvirrad tillbaka. Den arma unga qvinnan syntes icke kunna fatta om hon skulle springa ned eller springa in. Hon sprang dock in och fann då dörren

öppnad äfven till sängkammaren.

Det skulle varit en skakande syn att i denna stund se henne rusa omkring kammaren, kastande sig öfver hvarje möbel, den hon smekade under skratt och snyftningar. Det var en vildhet, en yrsel, en instinkt, som påminde om ett troget djurs, då det söker spåret efter en älskad herre, kännande hans nyliga närvaro och klagande öfver hans försvinnande.

Men denna våldsamma exaltation kunde ej vidvara, och så blef det en sanning, hvad förut omtalats, att Juanna fanns afsvimnad.

Den sista tilldragelsen, som väckte än större uppståndelse, försatte gästerna i en ängslig sinnesstämning, och den af Konkordia i hast anordnade aftonmåltiden fick sin naturliga ursäkt i värdinnans hastigt inträffade sjukdom.

Värden var stum. Icke ens en bokstaf svarade han på någon menniskas fråga, och till sin hustru slapp han icke in – det förhindrades af Konkordia, sedan hon först med stor möda fått Juanna till sans och i säng. Den unga qvinnan talade ej, men hon såg med ett desto mera sönderslitande uttryck på Konkordia. Sjelf gjorde denna icke en enda fråga, men hennes kinder hade fått en blyfärgad blekhet, och en centnertyngd i bröstet besvärade henne oupphörligt.

12.
En natt på Vestangården.

I det höga Skottefjällets mörka skogsmassor klagade vinden skarp och skärande och förenade sina starka toner med bullret af alla de små vattenfall, hvilka från fjällets urgamla barm brusade ned i Berffendalens öppna famn. Månen lyste matt och töcknig, och höstnattens länga skuggor mildrades ej af dess sken.

Tiden kunde vara mellan 1 och 2.

På Vestangarden – nu efter fru Jetta Gudes död genom köp förenad med Ostangården – låg en qvinna stilla, men icke sofvande på sin bädd. Det var fru Stefana Lorens, och hon tänkte i denna stund, icke på sin förste älskade Lauritz, utan på sin sonson, den 8-årige Lauritz, hvilken sof i en af kamrarne nästintill.

Det var för detta nästan dyrkade barn som hon arbetade dagen om och ofta vakade halfva natten i sömnlöshet – så många tankar drefvo sitt spel i hennes hufvud, och alla gingo ut på att göra gossens lefnadsställning och gossen sjelf så mycket som möjligt oberoende af styffadern, hvilken också utan särdeles svårighet, åtminstone tidtals, biföll att fru Stefana fick ställa dermed så som hon för godt fann, om hon notabene var ense i allt med gossens moder.

Men Juanna och hennes svärmor voro icke nu i det herrliga och lyckliga förhållande till hvarandra som då signalstången behöfdes, den tid, då Juanna så innerligt bönföll att hennes dyra svärmor skulle komma och bo på Byborg, men fru Stefana svarat: ”Bed Gud bevara oss från att jag skulle lemna Vestangården – den dagen får allt något annat ha inträffat.”

Alltsedan slaget om Lauritz’ skeppsbrott ankom, blef det aldrig mera som förr emellan dem. Juanna hade, fastän på ett icke tillfredsställande sätt, visat sig starkast. *Hon* hade varit ett stödjande värn för svärmodern, men denna kände under sin vanmäktiga svaghetstid smärtan långt bittrare, då hennes brännheta tårar föllo mot denna obevekliga marmor.

Sedan ogillade hon Juannas sätt att uppfostra sin son: innerst i sin själ, fastän hon aldrig lät förstå det, fruktade hon att Juanna icke kunde älska ens sitt barn. Hon tog dock fel: Juanna älskade djupt sin son, men hon var som dessa medeltidens allvarsamma stränga mödrar, hvilka hvarken slösade med känslor, ord eller smekningar. Hon fordrade att han skulle uppfostras i enlighet med naturens lagar: han skulle härdas, aldrig bortklemas och tidigt läras att man på jorden icke växer blott för att växa, utan för att växa till gagn.

Denna stränga uppfostran hade troligen icke kommit honom till godo, om Juanna sjelf lefvat i en varm atmosfer. Sådan den var, blef den likväl gossen till gagn; och om moderns stela drag icke alltid gåfvo honom hvad han ville söka der, så tycktes han icke blifva ledsen för sin, utan för moderns egen skuld. Sjelf såg han dess djupare in i farmoderns kärleksrika ögon, och hennes mjuka smekord gladde honom och gåfvo mjukhet åt hans eget hjerta.

Om Juanna såg och bedömde det varma förhållandet mellan farmodern och sonsonen, uppkom dock aldrig en enda gnista afund i hennes själ. På hvad sätt gossen kände sig lyckligast var för henne detsamma, då han var det i renhet och dygd. Då han komme till högre ålder, skulle han nog förstå moderns djupa oegennyttiga kärlek.

Hvad som egentligen bröt det goda förhållandet mellan fru Stefana och hennes svärdotter, var den senares beslut till det nya giftermålet såsom ett offer åt sin dotterliga ömhetspligt.

Den tysta, men fullkomliga motspänstigheten å Juannas sida visade svärmodern att denna unga qvinna, som kunnat vara abbedissa i ett kloster, der hennes kyska, spegelblanka, orörliga skönhet hade varit på sin plats, icke i något hänseende skulle låta leda sig af annat än pligten. Fru Stefana hade bestämdt räknat på att hennes protest i sonens namn skulle ha verkat; men en gång väckt till full besinning af sin dotterliga känsla mot den lefvande fadern, gick Juanna fram till målet, och till och med der förbi.

Då kände Lauritz’ moder, hvars fot icke varit på *det* bröllopet, att äfven hon genomgick en reaktion. Det är nämdt att hon åter blef samma starka verksamma och karaktersfasta qvinna som förut – ja, hon blef ännu verksammare: hon ville förtjena penningar, och hon gjorde det, drömmande mången natt – liksom nu, der hon låg vaken – att hennes *lille* Lauritz skulle blifva en präktig och rik herre, som endast tackade farmor för allt.

Intills i dag hade hon fått hafva gossen hos sig långa tiderna, då en ung ”djekne” i närheten varit hans informator, men nu var hennes sinne litet oroadt, emedan Juanna beslutat att gossen skulle sättas i helpension på Grafverna, der han, utom lärdomen, kunde inhemta att man i högsta tarflighet och utan alla anspråk kan vara lycklig. Dessutom skulle hans täflan med den lille Peder Gude sporra hans flit och blifva honom gagnelig.

Juanna skulle aldrig ha velat tillstå att just hennes egen starka känsla för gossen gjorde henne obenägen för farmoderns förslag att låta honom komma till skolan i Uddevalla, der hon hade så många relationer. För denna sak hade fru Stefana också ifrigt stridt – men Juanna stred aldrig: hon hade endast sagt sitt lugna nej, och den unga qvinnan var oåtkomlig i sin fasthet ....

Lilla Lauritz’ lätta och jemna andedrägt hördes nu som en ljuf musik i farmoderns öra. Hon hade fruktat att han redan för ett par dagar sedan skulle blifva hemkallad, men då hon fick höra omtalas att det tillställdes kalas på Byborg, insåg hon att Juanna med flit låtit honom stanna qvar.

Hastigt spratt fru Stefana upp ur sina tysta drömmar. Någon rörde vid den yttre fönsterluckan. Hon reste sig på armbågen och lyssnade igen – det kunde icke ha varit annat än vinden ... så lät det dock ej. Fönstret låg knappt två alnar från marken, vinden verkade der icke så starkt och rörelsen tilltog: den lät nu till och med som en knackning.

Stefana Lorens var en modig qvinna. Hon besinnade sig icke länge, innan hon kastade kläderna på sig; men just då hon var färdig att stiga fram för att genom hjertat på fönsterluckan undersöka hvad detta besynnerliga ljud betydde, erinrade hon sig att hennes förmögenhet var en känd sak och att det kunde vara fråga om rån och stöld. I det fallet var dock besynnerligt att man började med den luckan, som gick till hennes egen kammare. Efter en kort öfverläggning beslöt hon att icke göra alarm, utan i största stillhet gå upp i husets lilla öfverbyggnad och derifrån se ned på gården.

Tanke och beslut voro samtidiga.

Nu stod hon i den lilla frontespisen vid ett fönster, som låg snedt öfver hennes eget; och då hon blickade ned, fick hon för sina ögon en syn, som förvandlade hennes blod i is.

En man stod eller, rättare, stödde sig halfdignande mot luckan, och han fortsatte att klappa sakta, men jemt.

Den af en underbar skräck, af hemlighetsfulla rysningar gripna qvinnan ville tala, ville röra sig, ville tänka, men blef ändå stående, tills det tycktes henne att den uttröttade mannens hufvud sjönk så djupt mot bröstet som om krafterna alldeles öfvergifvit honom.

Då var det instinkten som hos henne födde ny styrka.

Hon kom ned, hon visste ej huru ... hon uppskrufvade luckan, hon visste ej huru ... hon uppref fönsterhakarna, hon visste ej huru – och inne i hennes rum vid hennes hjerta, slående som den jagade fågelns, låg snart detsamma hufvudet som hon nyss sett digna. Från fyra ögon runno tillsammans fyra tysta floder ... och hon visste om alltsammans intet.

Jorden låg öde, svart och dyster i natten utanföre, men vinden klagade ej mer genom Berffendalen: den hade gått till ro, lemnande de sista höstblommorna att äfven i frid få hvila ut vid en moderlig barm.

13.
Vid Grafverna.

En liten familjtafla af ljusaste slag ligger framför oss, och det gör ingenting till dess skada att den är omgifven af det nakna, allvarsamma natursceneri, som utmärker Bohusläns storartade kust.

Gökklockan hade nyligen tillkännagifvet 5-tiden på eftermiddagen.

Brasan flammade icke högt i sky såsom i rikemans hus, der man icke behöfver tänka på veden, men det i kors lagda litet sura bränslet flammade stilla och mildt och belyste fullkomligt rummet ända till de gröna murgröns-jalusierna, som på ett passande sätt blifvit tuktade för att lemna höstsolen tillträde, när den kom på besök.

I salig kommissarien herr Peder Gude Giäddas skinnklädda skrifstol, behörigen omskinnad, satt nu den unge kapellpredikanten helt ärevördig i sin tredubbla egenskap af make, fader och församlingens herde. Emellertid låg ännu alltid på hans ansigte en blygsam misströstan till den egna kraftens fullkomlighet, och hans vänliga ögon, som hade något af den djupa frid, som utmärkt herr Tönnes, riktades ofta på den unga kraftfulla husmodern, som stod framför den uppslagna skänken, vid hvilken hon höll på att utbreda fyra ganska aktningsvärda smörgåsar – aktningsvärda åtminstone till omfånget, men om man skulle dömma efter knifvens skrapande flykt öfver brödet, kunde man deremot antaga att smöret var en artikel, som hon tidigt ville lära barnen att sparsamt njuta af.

Rundt omkring henne stod en liten väntande skara: först herr Peder Gude, 7 år; mamsell Jetta, 6, mamsell

Laurentia, 4, och slutligen den 3-årige lille herr Sune, vanligen kallad ”lill-Sune”.

De fyra telningarne voro alla ljushåriga, blåögda, rosenkindade och litet lurfviga, ty de fingo vara ute och rusta i sanden och bland klipporna så mycket de behagade, då de ej åtnjöto sin edukation af fadern i stafning eller af modern i konsten i att vara nyttiga, och i denna konst hade de redan hunnit ganska långt, hvar och en efter sin ålder. De rallade ärter, stötte bränd råg till mors kaffesump, skurade knifvarne, borstade fars stora långa socknebudsväst, om hvilken de ibland behöfde vara alla fyra, och slutligen fann man dem allesammans sitta kring mors spolrock och förfärdiga spolrullar af fars utdömda predikningar.

Skinande och lyckliga med hvar sin smörgås i handen, kommo de nu framrusande och kastade sig ned på golfvet vid spisen, der katten redan spann och sträckte och strök sig och roade sig på bästa sätt.

Nu kom äfven Konkordia sjelf med stickstrumpan i hand – icke en minut hade den snälla husmodern råd att vara utan arbete.

”Se här”, sade herr Sune, ”står din stol och väntar på dig liksom jag gör ... Ack, herre gud, så trefligt detta är – jo, det är annat än på Byborg i dag åtta dar se’n ... Kan du icke säga mig, kära Konkordia, hvad du tänker om det som passerade der?”

”Hvad menar du då egentligen sjelf, min vän, efter *du* ännu tänker på den der oredan, hvilken väl ingen annan förmår upplysa än han, som tillställde den? Och då insen af de utklädda herrarne ville erkänna sig skyldig till något oförsvarligt upptåg, så får väl historien slutligen falla i glömska och dö bort som så mycket annat.”

”Du vet, kärhjertans Konkordia, att jag aldrig tyckt om stora samqväm, fastän embetet tvingar mig att vara med om sådana. Och bland förlustelser misshagar mig ingenting så mycket som de här utklädningarne till personer kommande från alla slags länder och berättande alla slags galenskaper. Och när nu icke *jorden* är stor nog för sådana äfventyrare, utan att de till och med skola anses komma från månen, så blir det för mycket. Man ser nu hvart slika lekar föra: hade utklädning icke egt rum, så skulle ej heller trassel och förblandningar egt rum, utan folket genast tagit fast den obehöriga personen, som, gud vet bäst i hvilken afsigt, smugit sig in och tillställt detta skrämskott”.

”Du har rätt, min gode Sune, som du vanligtvis har. Men, ser du, det är nu allmänna tron att det bestämdt var en af herrar månfarare från ryttmästarens rum och att blott en billig blygsel öfver upptåget hindrade honom att straxt ge sig tillkänna.”

”Men hvarför for då icke Engelbert, hvars resa var bestämd till två dagar efter kalaset? Och hvarföre är fru Juanna så förändrad? I stället för hennes stränga köld och tröghet ser man henne i en ständigt pinsam oro. När jag var der i onsdags, hoppade hon ju högt till, hvar gång någon talade, såg än häftigt upp, än omkring sig och rodnade och bleknade, blott vindfånget tog i dörren eller gnislade vid fönstret.”

”Allt det der är följder af skrämseln.”

”Låt oss då icke mera tänka på detta, utan i stället njuta af vår välsignade gladeliga afton och lofva och prisa Gud, som skapat oss till en ringa ställning, så att vi icke behöfva stå till svars för större krafter än vi kunna sköta ... Och nu, mina barn, om ni gjort slut på aftonvarden, så qvicka er upp i marschen och stäm upp visan om gåsen och räfven!”

Hela den lilla truppen, nyss utgörande en grupp kråkor, var straxt på fötter; och sedan sista smörgåsbiten i all lust blifvit nedsväljd, bildades under glädtigt stoj raden med herr Peder Gude i spetsen och lill-Sune åtföljd af katten i släptåg, hvarpå marschens sång klingade högt:

”Kanka, kanka gåselank!
”Räfven är inte hemma:
”Han är bort i främmad land”, etc.

”Tyst, tyst, era välsignade skrikhalsar!” ropade hastigt Konkordia. ”Sannerligen hör jag icke ett åkdon köra fram ... Store gud, så tråkigt – min stackars Sune, om du nu skall ut i socknebud!”

Den så obeskrifligt lycklige husfadern såg högligen misslynt ut vid utsigten att bortbyta sin vackra hemscen med brasan, hustrun och hela gåsmarschen mot en färd ut i kalla aftonen och hemåt i sena natten; men detta uttryck på hans ansigte lemnade straxt rum för den vanliga undergifvenheten, och han förebrådde sig i all fromhet sin oskyldiga sjelfviskhet.

Men det *var* intet socknebud. Det var i stället den unga frun från Byborg som kommit att besöka sin vän och stanna qvar öfver natten, ty just på morgonen af denna dag hade Engelbert rest till sin stora egendom.

Huru omöjligt tycktes det icke att den varelse, som nu sväfvade in i rummet, utgjorde ett och samma väsende med denna Juanna, som i åtta år oafbrutet visat sig på enahanda sätt! En glänsande purpur låg öfver kinden, ögonen gnistrade som briljanter i starkt ljussken, fötterna rörde knappt golfvet och tonen i rösten hade så fullkomligt förlorat sitt långa släp att den nu klingade som ett spel af silfver och glasklockor. Men hon talade litet och syntes öfver hufvud mycket feberaktig och underlig.

I hela kretsen kändes emellertid afbrottet nog störande för att ej kunna knytas ihop, icke ens sedan husmodern följt gästen in i sofkammaren, der de länge förblefvo tillsammans, hvarefter Konkordia ensam kom ut.

Sune gjorde ingen fråga. Sedan den lilla familjen ensam intagit sin aftonmåltid i stugan och husfadern läst aftonbönen, kommo barnen i ro, allt blef stilla i huset och det äkta paret gick in i sin sängkammare.

”Hon ville då icke äta?” sade Sune.

”Så godt som intet ... Men, käre man, du har ju ett godt förtroende till mig?”

”Det är första gången du frågar mig om det ... ingen man kan ha det större till sin hustru.”

”Nåväl – hvad helst jag än företager, så klandrar du mig ej ... Du vet att jag är något gudfruktigare och bättre, sedan vi blifvit förenade, och jag svär att det, som jag har i sinnet, är af ett rättskaffens uppsåt.”

”Men du skrämmer mig ...”

”Tvärtom: jag tänkte lugna dig ... Hör nu – jag ligger icke härinne i natt.”

”Finner du det då af nöden att stanna hos fru Juanna?”

”Ja, till en tid åtminstone ... och om du hör förstugudörren knarra – jag vet att du ej lär somna – så är det jag sjelf som öppnar den.”

Sune syntes mycket oroad.

”Huru – du vill då gå ut midt i natten?”

”Nej, min vän, men jag vill ... jag vill kanske släppa någon in.”

”Konkordia, kära hustru, kan du icke tala ut sanningen?”

”Icke nu, Sune, men jag bedyrar dig att jag tiger endast derföre att jag måste. Haf ett fast förtroende för mig, och jag skall aldrig, så länge jag lefver, glömma att du så litat på mig!”

”Ske som du vill då ... Låt mig blott säga ett ord: Fins ingenting straffvärdt i det, som du förehar och som du kanske icke sjelf känner – ty dina vägar äro inga hemliga vägar?”

”Jag är brinnande öfvertygad, att om det finnes någon skuld, så är den min; och skulle någonting, som jag ej vågar uttala, förekomma, så låter Gud kanske räddning ligga i min kraft eller rådighet ... Bed Gud för mig, välsigna mig nu!”

”Må Gud, min herre, herrskare och skapare, på hvilken jag tror, välsigna dig, må hans son, vår dyre frälsare, välsigna dig – gå äfven välsignad af den minste bland hans lärjungar, din make, som på din dygd, din sedlighet och ära sätter sin fasta tro.”

Konkordia böjde sitt hufvud och omfamnade sin gudfruktige och trofaste make.

”Erinra dig”,”var hans sista ord, ”att jag icke lägger mig!”

Då Konkordia kommit ut i det yttre rummet, syntes hon undergå en stor och häftig förändring. En sönderslitande rörelse visade sig på hennes ansigte, hon vred händerna tillsammans och halfhviskade gång efter gång.

”Ack, vet jag väl om den tanken var ren från grund till botten – låg ingen orm och lurade under den? Jag har aldrig velat undersöka detta ... jag har sökt att tro att jag blott ville visa henne den sanna pligtens väg ... O, hvad jag lider, hvad jag lider ... Men jag är ju vansinnig – jag hade icke en orm i min barm, fastän jag den tiden ännu kände att det var en förskräcklig sak att ha gift sig utan kärlek och med hjertat uppfyldt af en annan, och att man ändå måste fylla sin plats så som samvetet bjuder ... Nej, om jag verkligen vetat att hon, som varit så outsägligt säll, skulle få erfara detta, då hade det varit en så stor grymhet att Gud helt visst aldrig låtit mig sjelf komma till den punkten, som jag länge stått på och från hvilken jag välsignar min lott, min make och mina barn ... Och lugna dig nu, du min bäfvande själ – det är ångesten, som pressar dig för deras skull, som jag ändock gjort mycket ondt. Ty, o Gud, hade jag icke då talat med henne såsom jag gjorde, så hade aldrig, aldrig ... Ts ... hördes det något ... Denna natt, denna natt!”

Hon gick ut och stod vid Juannas dörr, der hon blickade in genom nyckelhålet.

”Ja ja, der sitter hon ännu med talismannen i handen – det är också en orörlighet, men en annan än den, som vi sett ... Gud misskunde sig öfver dig, arma barn! Hvad du dyrt får betala en timma i himlen ... kanske tvärtom ... Nej, jag går icke in till henne – hennes utseende tar ifrån mig den smula förstånd, som jag har qvar.”

Konkordia gick åter in i det dagliga rummet. Hon satte sig, hon lade sig, hon steg upp, hon gick fram och åter. Aldrig hade hon kunnat tänka sig en natt lik denna.

Ändtligen hördes den i klockan instängde göken gala 1-timman.

Konkordia stod nu vid dörren åt förstugan med det brännande hufvudet stödt emot posten.

Så kunde hon väl ha stått en halftimma, då hon häftigt for till. Först nästan signande ned på sina knän, derefter anlitande hela styrkan i sin själ, beherrskade hon kroppen och gick ut i förstugan, der hennes darrande händer, famlande med jernstången, slutligen fingo upp den.

En stund senare tilldrog sig i gästkammaren följande scen.

Midt på golfvet syntes Juanna, öfvergjuten af en så strålande hänryckning, att man väl såg att den icke alls hade något att skaffa med de jordiska berusningarne. Och framför henne stod en man, mörk som ett hotande åskmoln, med ett gränslöst lidande måladt på det pergamentsgula, afmagrade, men sköna ansigtet, slutet inom en ram af mörkt hår, hängande ända ned emot det långa svarta skägget, starkt gråsprängdt redan i ungdomen. Uttrycket, som gaf lif åt gestalten, anletet och de djupt insjunkna ögonen, var icke den svindlande kärlekens hänförelse: det var den herrskande, befallande passionens.

”Är det för att beveka mig till mildare fordringar som du visar dig i denna glänsande himmelska hamn, menederska, otrogna maka, syndfulla qvinna? Var det derföre att du tidigt anade *allt,* hvartill du var i stånd, som du till dina trohetslöften tog det trolösa hafvet som vittne? Var det i ett annat äktenskap du sökte det kloster, der du i likhet med Valborg ville begråta din förlorade jordiska lycka? Ah, qvinna, qvinna, stråla gerna för grafven, ikläd dig för den din himmelska gloria, men hoppas ingenting af honom, som under åtta år utstått marter nog förskräckliga att de hade bort kännas i den trogna makans själ ... Men vet att mina djupaste marter bestodo deruti att jag förlorade tron på din ståndaktighet. Ja, ända ifrån det ögonblick, då jag af en obarmhertig våg vräktes upp på en af fartygets spillror för att, räddad af en marockansk sjöröfvare, föras in i djupet af Afrikas aflägsnaste trakter till fångenskap och slafveri, ända från detta ögonblick har jag med en fullkomligt söndersliten själs hela grymhet oupphörligt sagt mig: ’Hon anser mig för död – hon skall bryta sin ed’ ... Och när jag tänker på att jag en gång före denna varit nära att rymma, just kort innan du svor dessa nya band, då ... då ...” Han fattade sitt eget brännande hufvud mellan händerna, medan qväfda snyftningar arbetade genom det tunga bröstet. Men åter resande sig, liksom trampande på sin egen svaghet, blef det samma nerv i tonen, samma ljungande blixt ur ögat.

”Hör ... en dag – det är nu sex månader sedan – firade min ihärdighet, min slughet, min kraft en segerfest: jag lyckades genom otroliga utvägar att rymma. Mellan faror och plågor, mellan hunger och törst gick min väg för friheten under otaliga strider med både vilda djur och vilda menniskor. Ändtligen kom stunden, då jag fick kyssa den europeiska jorden. Med detsamma återvände den förlorade tron på dig, och jag sade mig att jag i nära åtta år varit vansinnig, då jag tviflat på min dyra, älskade, med mig för lif och död förbundna maka ... Ah, du är då ännu icke kufvad, du underbara, förhärdade ande! Ännu blickar du på mig som om du ginge på solens strålar, medan jag förtäljde dig sagan från ett längesedan urbleknadt jordlif. Men för mig finnes det ännu, detta törnlif ... Jag skyndade på hemvägen ... jag kommer närmare och närmare ... hör du ... jag är så nära att jag vågar fråga i min trygghet ... hör du ... jag frågar, jag får svar och jag går ändå mot målet, ty det är omöjligt det man säger mig. Ändtligen är jag invid dörren till mitt eget hus: spel och dans, sus och dus ljuda derinifrån ... Mina fötter bära mig den gamla vägen, jag kommer upp i trappan, dörren är lemnad öppen, jag går i in ... och knappt vet jag om mina sinnen öfvergifvit mig, då ett hvitt väsende, en förstenad engel står framför mig med ett ljus i handen ... Sedan vet jag blott detta, att en fläkt for öfver min panna, att jag häftigt undansköts in i det rum, som varit *hennes* brudkammare, att jag hörde något oredigt sorl och att, då det tystnat, jag flydde från det bullrande huset, icke mera mitt, från en hustru, icke mera min, ut i den ödsliga natten, *min* förtrogna. Och jag gick och gick, tills jag slutligen dignade vid ett fönster, som en annan qvinna upplät. Hon sköt mig ej bort, hon förde mig in, hon vårdade, hon skötte vandraren, hon älskade och gret öfver sonen, och hennes ögons dagg väckte honom ur dvalans försoffring till lidandets förnyade elände. Men då visade hon honom den bädd, der *hans* son slumrade, och de döda krafterna försökte ännu en gång att för några dagar lefva upp ... Men nu – nu är jag här för dom och rättvisa.”

Under hela den tid detta vilda, stormande och sönderslitande utbrott banade sig fram öfver en till sin lefnad fullkomligt skeppsbruten mans läppar, stod Juanna stilla, men liksom hon dock varit färdig till flygt från allt med stoftet sammanhängande.

Då han tystnade sade hon sakta:

”Hvarföre säga alla dessa ord, hvarföre se på mig med hot och hat? Jag har alltid lefvat i dig: jag dör med dig. *Ditt* beslut är *mitt* beslut, *din* vilja är *min* vilja. Tag min hand, och bäfva ej ... den är tecknet på att mitt hjerta, min själ, mitt lif, mitt blod är ditt. Jag vet af inga andra band.”

”Nej, din hand vågar jag icke fatta ... förrän blott några steg skilja oss från gränsen mellan tvänne verldar – jag kunde få svindel och förlora mig sjelf ... Men svara mig först: Finnes intet jordiskt hopp? Jag behöfde endast uppträda, och han måste vika. Har du betänkt allt, som jag i det osammanhängande brefvet bad dig betänka ... har du valt det rätta?”

”Jag har valt det *enda*. Ingen nesa, ingen skandal får falla öfver Byborg och min gamle faders minne. Det offer, jag gjort honom, skall vara fullständigt ... Men hvarföre uppehålla vår korta färd – låt oss skynda, innan Konkordia återkommer!”

”Konkordia – hvad anade jag ... det var hon som förde dig till denna afgrund. Min arma mor har sagt mig det ... Min mor, min son, ack, skola de förlåta mig?”

Det föll en slöja af vekhet öfver det stränga ansigtet.

”Ingen svaghet!” ropade Juanna liksom förskräckt ... ”Hvad har din moder sagt, hvad har hon velat?”

”*Hon,* den höga, hjeltemodiga, vill öfverge sitt land och med son och sonson och allt det hon förvärfvat flytta ut till en vrå af nya verlden, der några nybyggare från den gamla kunna finna en torfva för att på den lefva och dö. Genom att lyssna till hennes vackra drömmar har jag söft hennes vaksamhet. Men dessa drömmar kunde blifva till verklighet, om du – detta är ett tredje fall – följde din make, din son och din moder. Sålunda blefve både Byborg och din faders minne och namn räddade från den skandal, som du i din fruktan ställer framför allt ... O, Juanna, Juanna, skall du komma?”

”För att lefva som en laglös synderska tillhörig tvänne män – nej, aldrig!”

”Du tillhör mig ensam.”

”Vansinne ... kan det skedda göras ogjordt? Om jag måste lefva, skall jag ej lefva såsom en skamfläck både för mig sjelf och de barn, jag gifvit lifvet. *Ingens* hustru blir jag då ... Vill du ännu tveka?”

”Nej ... du har valt för oss båda – följ mig!” Med sakta steg, men med hufvudet upplyftadt gingo de emot dörren, då den utifrån öppnades af Konkordia, som störtade till Juannas fötter och på samma gång sträckte armen öfver den mörke mannens knän.

”Barmhertighet ... barmhertighet med mig, eder sjelfva, en förtviflad mor och med de arma barn, som skola få plikta för ert grymma, syndfulla uppsåt, det en förfärlig aning redan sagt mig! Det var jag, Juanna, som framställde din pligt i en olycklig dager, och min samvetsro skulle aldrig återvända, om jag ej nu tryggt kan svära på att jag sjelf trodde på det jag sade dig.”

”Var lugn, Konkordia! Det *synes* blott som om det var du, hvilken inverkade på mig, men ingen, *ingen* har någonsin öfver mig utöfvat ett sådant inflytande: jag tog efter eget moget råd beslutet. Så betalade jag min skuld till den gamle ... Men lemna oss nu! Vi önska taga vårt farväl helt och hållet ensamma med hvarandra ... Kom, Lauritz” – hon talade alldeles i den gamla ömma, nästan glada tonen – ”kom, skynda dig ... eller jag springer ifrån dig!”

I detsamma for hon af som vinden. Lauritz följde henne, men med Juannas vingsnabba fötter, som sväfvade

öfver berghällarne, kunde han ej hålla steg: han kom några ögonblick senare fram till den klint, på hvilken hon stannat och som brådstupade ned i Sotens mörka vatten, hvarifrån den ena hvitskummande vågen efter den andra dånade mot klippväggen.

Nu slog han sina armar med stark oemotståndlig makt omkring den lätta qvinnan, nu brann försoningens kyss på hennes läppar, förlåtelsen uttalades och under ett par minuter kände de lifvets glödande fullhet, renad af dödens närhet ... och nu syntes de redan färdiga att på nattens vingar, försilfrade af fullmånens sken, företaga den sista resan. Med armarna flätade om hvarandra kastade de en blick upp till himlen, bedjande om barmhertighet, men just då i samma ögonblick språnget skulle uttagas, omfattades de af fyra starka armar, hvilka drogo dem tillbaka in i lifvet.

Det var icke Konkordia ensam som utförde i detta värf. Erinrande sig att en vän vakade för henne, hade hon insett värdet af denna vård. Och här stod nu den enkle fattige presten, stor och rik i sitt höga kall att på sin mästares vägnar befalla dessa tvänne olyckliga att återtaga tidens börda och bjudande dem äfven å hans vägnar förlåtelse, om de bure den tåligt, tilldess han aflyftade den.

”Vill *ni*,” sade han till Juanna, hvars extas och feberglöd, nu utbrunnen, lemnat rum för en mattighet så stor att hon måste uppehållas af Konkordia, ”vill ni som sjelfmörderska möta er vördnadsvärde fader? Hälften af ett lif i sann bättring skall knappt vara nog att böta för denna synd och den andra hälften att plikta för det gränslöst onda, ni i blind passion velat tillfoga edra barn ... Och du, Lauritz, vill du ådraga den, som du högst älskat i verlden, en evig ånger i evigheten, vill du sjelf lida den genom att kasta ett så djupt elände öfver din moder, som gränslöst sörjt dig, och öfver din son, som du borde egna en mensklig känsla ... Hören, hören mig båda, j dyra vänner ... Jag är en så ringa Herrans tjenare, men jag säger eder Jesu Christi namn, att er försakelse *nu* skall *sedan* bära eder välsignelsens frukt. Och hafven j emellan eder öfverenskommit att Lauritz icke *kan,* icke *bör* uppträda med påyrkandet af sina rättigheter, viljen j sjelfva i denna eder helt och hållet egna sak, – der ingen bör fälla ett enda ord – icke inblanda det lagliga biståndet, då linnes ingen annan utväg än att du, Lauritz, arme, arme vän, åter går ut i verlden ... men icke ensam: må moder och son i tysthet komma till den plats, der du väntar dem, och j skolen tillsammans bilda er ett hem, som aldrig med edra inre skatter kan bli rätt kallt.”

Det fanns en kraft, en låga i den unge prestens ord, som aldrig förut varit hans, och med gränslös tacksamhet såg han att hans ord icke fallit på hälleberget. – – – – – – –

Men här stanna vi. Juannas kärlek, ehuru genomträngande hela hennes väsende, förmådde dock ej öfvervinna hennes fasa för det offentliga upptäckandet af hemligheten. Hon kunde dö med Lauritz, men hon kunde aldrig lefva med honom i ett nytt äktenskap, sedan hon varit gift med en annan. Blygseln förvirrade hennes tankar, då de irrade åt detta håll. Skulle hon gå ifrån den ene mannen till den andre – vigd vid båda.

Lauritz fördolde icke i deras sista bittra ensamma stund att han gjorde rättvisa åt denna qvinnans oöfvervinneliga känsla. – – – –

Afskedet mellan dessa två själar förblef en hemlighet mellan dem.

Straxt efter de sist skildrade händelserna spridde sig ett rykte att Juanna från sina slägtingar i Spanien fått fördelaktiga anbud för sin son, om han finge uppfostras der, och det talades till och med om att farmodern skulle följa honom dit; men man trodde ej dessa historier, emedan allt var stilla på Byborg och i alla fall naturligtvis ingenting kunde afgöras, innan ryttmästaren komme hem.

Emellertid gick alltsammans tyst, men säkert, styrdt af fru Stefanas starka hand, biträdd af Konkordia, i

hvars händer sedan allt skulle öfverlemnas till utredning och vidare afsändning ... Hvar Lauritz under tiden vistades kände endast hans moder. Juanna frågade aldrig, men hon trodde med skäl att han kanske uppehöll sig i en liten gränsstad, der man inom några timmar kunde komma öfver till Norge. Om färden derifrån skulle gå ensam eller i sällskap med en skara andra utvandrare kände ingen.

Omkring fem veckor efter sin afresa återkom ryttmästaren och fann i sin hustru samma förstelnade varelse, som han haft för sina ögon under all den tid deras äktenskap varat.

14.
Sista förklaringen.

”Är gossen flyttad till kapellgården?” var en bland de första frågor som Engelbert gjorde, ”eller är han ännu qvar för att skämmas bort i Berffendalen?”

”Jag har låtit honom anträda en längre resa med sin farmor. Personer, som ega full rätt till honom, hafva med *mitt,* hans moders, medgifvande tagit vård om hans framtid.”

”Personer ... Juanna, här har varit någon utveckling ... här har då händt något? Man har mött mig med en hop enfaldigt prat om spanska slägtingar ... Tala ... hvad är på färde, då en moder frivilligt lemnar ifrån sig sin rätt för att skicka ende sonen, ett åtta års barn, ut i främmande land?”

”Det *måste* ske! Jag har fått göra *mycket*... Låt vara nog med aningen, Engelbert, och att du återfinner mig här! Gör ingen hänsyftning på hvad som händt – man kan begrafva utan att glömma.”

”Men jag vill hvarken begrafva eller glömma. En gång såg jag huru en lavaström smälte en lefvande marmorstod, men lavaströmmen har flutit bort och marmorstoden är oförändrad qvar ... Du följer mig oförtöfvadt till min stora egendom, och min blick skall aldrig lemna dig!”

”Jag följer dig hvarken till din stora egendom eller någor annorstädes, och din blick skall nog lemna mig, ty jag bor ensam – förstår du, fullkomligt ensam här på det gamla Byborg med mina två flickor.”

”Juanna, qvinna, akta dig! Har du aldrig sett en man förvandlad till en tiger?”

”Jag har sett, hvad jag aldrig mera får se, en man, som för en qvinnas samvetsfrid kunnat tämja både lejonet och tigern i sin barm. Tala derföre icke i hotelser till mig – de halka bort utan minsta spår.”

– ”Herre deruppe, som styrer våra ömkliga beräkningar”, utbrast Engelbert i våldsam rörelse, ”hör min bön, min trogna bön genom natt och dag: Låt mig lefva och aldrig dö, så länge denna qvinna lefver! Jag vet väl, stolta senora Juanna, att jag för er blott är galérkedjan, men galérkedjan kan hålla, så länge den behöfver fängsla er ... Hvad pratar jag dock för galenskaper! Någon skurk, någon förslagen äfventyrare – vi ha ju fullt af sådana – har bedragit er lättrogenhet ... Tala rent språk, det är min vilja!”

”Ifall detta är den tonen, du tänker antaga mot mig, så tvingar du mig att låta lagen gifva utslag.”

”Utslag – i hvad? Har vansinnet tryckt sitt insegel på din hjerna? *Är* du eller är du *icke* mer en dotter af den gamle gudfruktige ädlingen herr Tönne, på hvars namn och vapensköld ingen smutsfläck någonsin lådat? Är du *min* lagvigda hustru för att genom en skändlig process kasta nesa, framför allt åtlöje öfver mig, dig, hela din familj och de barn, du i ditt andra äktenskap har? Vill du som ett vackert, högst remarkabelt stridsämne mellan tvänne äkta män – ifall ännu en sådan skulle finnas – stå inför domstolen för att utpekas och begabbas af nyfikenheten och smädelsen ... eller vill du kanske rymma med bedragaren och lemna din make

och dina små flickor att förgås af blygsel ... eller hvad är det du vill, eftersom du förer ett sådant tal?”

”Jag vill ingenting i laglig väg, ehuru *du* då skulle träda från allt hvad du olagligt innehaft. Jag har ej heller *velat* lemna landet: eljest hade det skett. Min önskan är att bevara skenet, icke för din skull, icke för min, icke för verldens, utan för min fader och för mina stackars döttrar, som jag ej kunnat uthärda att tänka mig i en framtid få uppskära frukten af moderns svaghet att gifva efter för andra rörelser än den instinkt, som bjöd henne förblifva sin första ed trogen.”

”Nå, i guds namn, du tager då förnuft? Och var säker att något bedrägeri ligger under det här ... Åtta år ... åtta hela år!”

”Intet bedrägeri har kunnat ega rum, men väl en omätlig olycka, som är för helig att bli mål för ett samtal mellan oss båda. Nog – hufvudsumman af hvad jag har att säga dig är denna: Sedan mer än en månad tillbaka betraktar jag mig som din hustru endast till namnet.”

Engelbert svarade ej. Med långa starka steg mätte han rummet.

Derefter trädde han fram till sin hustru, såg henne genomträngande i ögat och sade:

”Svär du vid din faders minne och din moders själ att det var *han?*”

”Jag svär det i både faders och moders namn och vid min egen salighet, så sant jag hoppas att, genom en rättskaffens lefnad vinna den!”

”Och svär du äfven att han aldrig, så länge *jag* lefver, skall åter uppträda i Sverge?”

”Han skall aldrig hvarken före eller efter din död – om han öfverlefver dig – vilja se det land mer, som födt honom till så mycken olycka.”

”Nåväl, du pligtbundna qvinna, som för mig aldrig egt en känsla eller tanke, som ej den kalla blytunga pligten utstakat, återtag din enskilta frihet och betrakta dig från denna stund såsom en till säng och sätt skild hustru – men fördraga måste du att jag för detta samma sken, som vi båda vilja bevara, besöker Byborg emellanåt: ehuru jag bosätter mig på min stora egendom.”

”Detta är allt hvad jag begär”.....

Så lossades emellan dessa två makar det inre bandet. Det yttre låg qvar, men det tryckte föga. – – – – – – – – – – –

Och år kommo och år runno bort, och ännu böjdes ej mot jordens varma barm den isbleka liljan på Sotenäs’ strand.

Under tiden uppsköto bredvid henne tvänne yppiga rosor, leende ljufva och glödande som liljan fordom. Men liljan värmdes ej mera, fastän rosorna smekande slingrade sig omkring henne.

En dag föll dock öfver hennes hvita blad en så stark dagg att den kom hela kronan att vackla på sin stängel. Det var en dag, då Byborg mottog besöket af tvänne långväga och långvariga gäster, en gammal, men dock ännu upprätt qvinna och en yngling i lifvets första fulla och rika knoppning.

Båda dessa gäster buro sorgens svarta färger, och då ynglingen pressade liljan intill sitt bröst, föll dess vacklande hufvud ned – och lång, lång tid åtgick, innan det åter reste sig. Men ifrån den tiden hade lifvet återkommit, och ju längre och längre lifvets dag gled fram, desto herrligare utvecklade hon sig i ny skönhet för den omplantering, som förestod.

————

För deras skull, hvilka måhända betrakta detta "slut" såsom otillfredsställande och af Juanna fordrat ett annat handlingssätt, måste vi erinra att denna tids- och sedemålning ej får betraktas såsom ett konststycke hopfogadt efter författarinnans godtfinnande. Det är med denna historia så som med de öfriga i dessa skuggspel, att de, hvilande på lifvets egna natur-romaner, måste följa *dess* lagar och att, hvad helst dikten än kan sammanföra eller utveckla i bipartierna och hos bipersonerna, den dock aldrig får intrassla sig i grunddragen, det vill säga i den allvarsamma sanningen.

————

En kunglig gunstlings sista öden.

I "Svenska Vitterheten" af Hammarsköld, sid. 352, läses följande:

"Johan Magnus Lannerstjerna – född den 10 december 1758, först konglig page, sedermera konglig lifdrabant, slutligen kapten, död den 15 januari 1797 – hör till de glada snillen, som Gustaf III:s tidehvarf frambragte. Af honom hafva vi fyra teaterstycken: Qvinnorna och Förtroendet", komedi, "Adolf och Lotta", dram, "Magistern", komedi, samt "Äfventyraren eller Resan till månens ö", komedi. Bland dessa har man icke på flera år uppfört någon annan än den sistnämda, ett ganska muntert, i lediga verser utfördt fantasispel, lika behagligt att se som att läsa. Han har ock, dels på vers, dels på prosa, öfversatt flera komedier: "Den oförmodade upptäckten", "Den förställda trolösheten", "Tom Jones i London", "Slott i luften", "Tom Jones och Fellamar" samt "De vänfasta rivalerna". I samlares gömmor träffas stundom åtskilliga skämtsamma poemer af Lannerstjerna. Hans "Pagead" lärer vara ett af hans första försök. Mera utmärkta äro tvänne "Tal i sällskapet Parbrikoll 1791", särdeles det, som blef uppläst på högtidsdagen den 15 maj. Han förtäljer der huru han på den 1 maj blef från källaren Freden upptagen till Bacchi slott och bjuden till en fest bland olympens gudar." ... Här anföres ett par strofer ur nämde tal med tillägg vid slutet att detsamma är otryckt.

"Detta är allt hvad Hammarsköld vet om Lannerstjernas lefnadslopp", anmärker Atterbom i sina Siare och Skalder, der äfven han citerar ofvan intagne biografiska notis, tilläggande: "och mera derom vet – tills vidare – icke heller jag. Man ser", fortsätter han, "att Lannerstjerna såsom yngling och ung man tillhörde Gustaf III:s hof. Huruvida han redan såsom page eller först sedermera författade sitt satiriskt-komiska poem "Pagead" är mig obekant, men också ganska likgiltigt. Det var i sin tid mycket omtaladt, dock väl endast inom hofvets närmaste omgifningar. För nutiden består dess märkvärdighet egentligen i det korrekturark, hvari det befinnes på akademiska biblioteket i Upsala, med följande påskrift af den lärde M. Floderus: "Hans majestät genomläste korrekturet af detta poem och förbjöd att något exemplar deraf skulle afdragas: således är detta det enda som finnes." Det utgör blott tolf qvartsidor och skulle tryckas "i kongl. ordenstryckeriet 1777", hvaraf man alltså skönjer att författaren då var i sitt nittonde år. Skildringens komiska salt är svagt. Dock kan den ega ett slags historiskt värde såsom en sedemålning af det dåvarande pagelifvet. Har det sanning hvad här säges om den mat, som bestods i pagernas boning, så lefde Gustaf III:s pager, åtminstone i hvardagslag, föga mindre tarfligt än fordom Carl IX:s" ....

Så långt Atterbom.

Efter denna nakna historisk-litterära ingress, hvilken utgör liksom fodralet till den romantiska sidan af Lannerstjernas lif, skall jag för min del framlägga hvad som blifvit mig bekant om såväl författarens som det särskilt omnämda brikolltalets öde.

————

Från min första barndom såg jag ofta i hemmet ett fruntimmer af genomskinlig blekhet och en nästan

öfverjordisk skönhet. Jag frågade en gång min mor, som syntes omfatta detta fruntimmer med den innerligaste vänskap, hvarföre den bleka frun såg så ledsen ut. ”Derföre”, svarade min mor, ”att hon mycket lidit.” Längre fram, då jag förstod meningen, lät svaret på samma fråga: ”Derföre att hon mycket lidit och mycket älskat.”

Och visst hade denna qvinna mycket både lidit och älskat – men så hade hon äfven varit älskad med en oförgänglig hängifvenhet af det slag, som kastar kärleken ensam i ena vågskålen, under det den andra med lycka, framtid, ära och konungagunst stiger i luften, liksom vore den fylld endast med rök.

I Strömstad fanns vid den tiden en – om uttrycket får begagnas – *adopterad urkund* angående den historia, hvaruti vår bleka skönhet varit hjeltinnan, innan hon ankom till staden.

Med denna ”urkund” skola vi börja.

Omkring 1780, eller dit bortåt, lefde i Stockholm en herreman benämd Zaar eller Sahr – hur namnet stafvades visste man ej. Hans stånd, såväl som yrke, var okändt, eller voro båda delarna höljda i en viss slöja. Emellertid kan antagas att han egt brist på såväl förmögenhet som moralitet och att han till karakteren varit en af dessa öfverdådiga andar, för hvilka ingenting under solen är heligt och för hvilka intet företag finnes nog äfventyrligt att ej kunna vågas.

Denne Zaar egde emellertid en klenod, som ingen rikedom kunde uppväga, nemligen en hustru, hvars like i skönhet ansågs tvifvelaktig att hitta. Då Zaar gick ut på promenad med denna unga qvinna vid sin arm, hade han möda att på behörigt afstånd hålla alla de unga hofeleganter, som icke försmådde åberopa mannens bekantskap för att vinna en blick af den bländande hustrun, hvars ögon gåfvo ämne till minst tre elegier i veckan.

Men om hon var skön, uppburen, beundrad och besjungen, så var hon icke derföre i minsta grad anstucken af den franska ton och anda, som eljest vid denna tid från hofvet spridde sig ända in i de aflägsnaste landsorterna och födde hos qvinnerna i tankar, känslor och manér ett sjelfsvåld, hvilket illa doldes af det glesa flor, hvaruti blygsamheten och den ytliga stelheten skulle inhölja dem.

Ett sedligt och flärdlöst hof, likasom ett motsatt, verkar genom exemplets makt vida mer i den mest bortkomna vrå af riket än till och med på närmare håll, ty ju längre sinnena äro skilda från den högre sferen, desto starkare tjuskraft och farligare lockelse utöfvar den.

Fru Maria Zaar, född Aronsson, ansågs lika felfri till hjerta, karakter och seder som hon var felfri till det yttre. Men hon dref icke blygsamheten till den gräns, der pjåkeriet vidtager. Hon visste att Gud begåfvat henne med den för qvinnan farligaste gåfvan: skönheten. Hon visste att hon derigenom var sedd mera än hon ville blifva det, och derjemte visste hon, det allra vådligaste, att hennes mans fåfänga smektes af äran att finna sig eftersökt af så förnäma herrar.

På denna sanning gaf han de otvetydigaste bevis derigenom att han sjelf hemförde till den eljest så anspråkslösa aftoncirkel, som stundom samlades i det äkta parets tarfliga förmak, åtskilliga gäster, hvilka icke syntes ha ringaste samband med den öfriga delen af societén och af denna också betraktades såsom ett helt och hållet obehörigt kontraband, insmugladt till föga heder för värden.

Den unga värdinnan befann sig härvid i en högligen kinkig ställning, hvilken erfordrade all den takt, som naturen sjelf förlänat henne. Född och uppfostrad i en enkel borgerlig krets, der gudsfruktan och ärbarhet varit hennes första och bästa lärmästare, hade hon vid ett ovanligt tidigt inträde i äktenskapet – hvaruti kärleken icke synes haft någon del – tagit dessa båda säkra vägledare till stöd för sin lefnad, och hitintills hade de ej svikit henne. Men nu måste hon derjemte anlita de resurser, som legat förborgade i hennes

väsende, nemligen en fin och säker observationsförmåga och en fast, ehuru alltid mild kraft.

Under de ofvan anförda sällskapsaftnarne märkte den unga qvinnan sin tredubbla fara: mannens uppsåtliga likgiltighet, umgängeskretsens spanande argusögon och de främmande herrarnes utsökta galanteri. Hon var, så att säga, anfallen ifrån tre håll och kände sig i en oupphörlig ångest öfver att ej kunna hålla sig skottfri från alla sidor.

De förnäma kavaljererna funno troligen något pikant i att sålunda kunna etablera sig på krigsfot inom en liten beqväm terräng på bourgeoisiens område. Men skärmytslingarne utmärkte sig genom en obeskriflig delikatess å fiendens sida: man ville hvarken oroa eller attackera. Man sökte endast genom parlamentering och de mest diplomatiskt fina och smickrande konstgrepp bringa sakerna derhän att ett stillestånd blef proklameradt. Ett stillestånd medförer något så förledande. I säkerheten deraf, i skyddet derunder blifva fienderna ömsesidigt förtroliga. Det är ju en så kort, en så betydelselös länk emellan tvänne krigiska punkter. Dessutom har man haft mer än ett exempel på att kapitulationer blifvit följden af ett klokt användt stillestånd.

Den sköna Maria, hvars hjerta utgjorde den belägrade fästningen, emottog snäft det utsöktaste smicker, de sinnrikaste liknelser. Denna hyllning, ehuru icke på något sätt egentligen sårande, hade dock tyvärr ingenting beslägtadt med den allvarsamma aktning, hvartill hon såsom blott och bart hustru och värdinna var berättigad. Sårad häraf, insvepte hon sig i en kall värdighet och tvang sålunda tillbaka all denna glimrande grannlåt, som i alla former uppsökte henne.

En afton, efter sällskapets bortgång, beklagade hon sig för första gången för sin man och lät honom förstå att han handlat orätt, då han i deras tarfliga krets infört menniskor, som aldrig bort komma dit.

Med råhet hade han då svarat: ”Hvad är det der för ett tillgjordt pryderi! En annan hustru skulle veta tacka för det hon slipper sitta och gäspa vid gamla tanters och föråldrade herrars fadda pjoller.”

”Emellertid”, återtog hon, ”är jag mera nöjd och van vid den förströelsen, och ifall du tillåter ...”

”Jag tillåter *ingen* att kritisera mina åtgärder i hvad det vara månde – och hvem helst som behagar mig, bjuder jag. Må det vara sagdt en gång för alla.”

”Om”, återtog Maria, icke tillbakaskrämd af en ton, hvarvid hon längesedan blifvit så van att hon ingått i liknöjdhetens stadium, ”om det endast är för dina spelpartier du önskar dessa herrars sällskap, så invitera dem till andra aftnar, då skyldigheten icke ålägger mig att vara närvarande.”

”Icke ett ord vidare! Gör en slaf af hvarje narr, som förgapar sig i dina ögon – de himmelska stjernorna – men försök icke att få en slaf i din man! Det är längesedan han ledsnade vid sådana barnsligheter.”

Veckan derpå hemförde Zaar ny förstärkning till garnisonen, ur hvars tjenst många, trötta af det ändamålslösa kriget, tagit afsked för att svära någon ny fana; och bland de nypresenterade var det en, som såväl för sitt litterära rykte som för sin utmärkta personlighet väckte särdeles intresse, nemligen poeten kapten Johan Magnus Lannerstjerna.

Det var första gången han såg den bländande qvinnan, men icke första gången som han hörde henne omtalas, och ett enda ögonkast sade Maria att det intryck, den unge hofmannen emottagit, var helt olika alla andra intryck, som hon förut märkt sig göra.

Såsom författare och glad sångare var Lannerstjerna en redan känd bekantskap för den unga frun, och den

osökta fina uppmärksamheten af den första litterära notabilitet, som hon sett inom egna dörrar, smekte hennes sinne och kom henne att lägga bort sin vanliga stelhet och fruktan.

Visserligen tillhörde kapten Lannerstjerna också hofherrarnes försåtliga skara, men *han* sade sina artigheter på ett så gladt och oskrufvadt språk att de icke innefattade någon fördold mening, som kom blygsamheten att rodna och gracerna att fly. Dessutom förde han så behagligt och lekande satirens vapen, att hofdamerna, hvilka fingo bestå materialierna till hans epigrammer, knappast sjelfva kunnat blifva onda på honom. Huru skulle då den unga borgerliga frun kunnat blifva det, hon, som kanske till och med tjustes af denna nya njutning att icke *precist* anse en hofdam för sin nästa.

Men var det icke också för dessa förledande gudinnors skull som hon hela långa tiden måst qväfva sin egen naturliga glädtighet och gå i tvångsdrägt från topp till tå, ty om icke *de* tillåtit det blomsterhöljda dubbelspråket att blifva hemma i *sina* kretsar, så skulle icke kavaljererna fört det med sig till de borgerliga, der de sökte kanske blott ämnen att få briljera med, när de återkommo till sina rätta herrskarinnor.

Då Maria denna afton blifvit ensam, tänkte hon för första gången på en bortgången gäst med verkligt nöje. Hon återkallade i minnet hvarje blick, hvarje tonfall och rörelse, som gifvit färg åt poetens tal, och hon upprepade småleende hvarje liten rolig elakhet, som undfallit honom. Ja, allt detta uppsamlades såsom nedfallna perlor, hvilka voro för dyrbara att förtrampas. Och upprymd af denna qvälls lifvande fröjd, så olika alla de öfrigas tråkighet, utbrast hon helt oskyldigt:

”Ack, hvad jag tycker om poeter!”

Ifrån bekantskapens början blef Lannerstjernas öde afgjordt. Han älskade först berusande, sedan stormande och slutligen vanvettigt.

Under hela den följande epoken – en ung man, som glöder för en gift qvinna, ett ämne erbjudande detaljer, hvilka ej behöfva skildras för att fattas – var det märkvärdigt att Zaar låtsade som om han märkte ingenting. Han umgicks fullkomligt obesväradt, nästan förtroligt med Lannerstjerna; och hvarken en vänlig varning eller ett vresigt ord lät hustrun ana om maken såg djupare i hennes darrande hjerta än älskaren.

Utan tvifvel litade denne oåtkomlige man på sin hustrus fasta grundsatser, och på dem litade han ej förgäfves. Man skulle i henne hvarken få se en gråtande Magdalena, försänkt i sorg öfver fordom hyllade villor, eller den långt bedröfligare bilden af en bland dessa brottsliga hustrur, hvilka djerft bjuda verlden att skåda en oböjd panna.

Men ifall man icke finge se något af detta, hvad skulle man då få se och höra? Mycket – åtminstone den tiden – okändt och oerhördt, ehuru en senare tid lärer ha att framte negociationer af något så när lika art. Det må emellertid icke glömmas att meddelandet härflyter från den omnämda ”adopterade urkunden” i Strömstad, der sista scenerna i dramen utspelades.

En dag under sommaren hade kapten Lannerstjerna blifvit inbjuden af Zaar att deltaga i ett lustparti med honom och hans hustru. Brunsviken upptog i sin spegel det lilla partiet, och en af stränderna med middagsmåltid i gröngräset utgjorde perspektivet.

Maria, strålande i sin ungdoms fulla blomma och glans, öfvergjuten af den blyga purpur, som en nyss anad farlig känsla förlänar, satt der på toftan närmast akterstäfven, hänförande skön, sagta vaggad af den lätt gungande båten och ständigt besvärad af det fram och åter böljande gröna floret, hvilket sefirerna tagit som god pris för sina lekar, hvarvid de ömsom läto det ljufva ansigtet blifva synligt för den midt emot sittande

älskaren och ömsom insvepte det, så att dess glöd i rättan tid gömdes för den äkta mannen, hvilken innehade tredje toftan, uteslutande upptagen af utsigten och avisorna.

Det blef en hemlighet mellan sefirerna och poeten hvarföre just i dag den senare skulle känna att hans lidelse nått kulminationspunkten och att han skulle mista förståndet, om han längre tvang sig till denna återhållsamma tystnad, hvarom den älskade qvinnans ögon så länge hade bedt. Och hvarom bådo de väl ännu, då hans blickar sköto in under det gröna floret och i ett onämnbart språk tolkade den klagan, hvarmed läpparne fingo tiga?

Den stackars unga qvinnan önskade sig hemma. Hon blickade bortåt den glömske maken, liksom hon velat anropa honom. Men *han* råkade just vara i extas öfver en ny naturens tafla och såg ingenting annat än den.

Såsom ett slags ringa tröst deklamerade Lannerstjerna verser till en okänd gudomlighet – hvilken han knäböjande tillbad – ty hon var icke menniska: englarne borde knappt få räkna henne som sin like.

Se der, vid den af Bellman så herrligt besjungna stranden, har sällskapet hamnat. Middagen är förbi med glödande viner, förgäfves kylda i is. Det susar så mildt i skogen. Fåglarne drömma om kärlek i trädens toppar, sqvalpande vågor leka med den sprittande småfisken i strandbrynet, och naturens stora hjerta slår i samma takt med de hjertan, hvilka klappa hos tvänne försagda menniskor, som, ehuru sittande hvarandra helt nära på den sluttande gräskullen, icke våga se på något annat än klöfverbladen och blåklockorna. Den tredje personen, något högre uppe i skogsbacken, sofver med näsduken öfver hufvudet. Stundom far dock näsduken upp – troligen i följd af de insmygande flugornas näsvishet.

”Maria” ... det är första gången detta namn så hviskas för henne, som bär det ... ”Maria, har ni någon gång läst om Tantali qval? I denna stund ville jag byta. Helst ville jag dö, men jag har ej mod dertill, då ni fins qvar på jorden.”

”O, herr kapten – hvarför ...”

Den unga qvinnans kinder, nyss lysande som granatperlorna i halssmycket, bleknade hastigt till likhet med den hvita bottnen på solfjädern, hvilken hon långsamt förde öfver ögonen. Men, ack, just på denna botten låg så olägligt en förälskad herde på knä för sin Dafne, som icke höll någon solfjäder, men en blombukett i handen ... och skogen, vattnet himlen och den milda koloriten öfver det hela – allt fanns der.

En lycka var dock att kaptenen icke såg hvad som stod på inre sidan af solfjädern. Han skådade på den yttre blott ett enformigt landskap, hvilket slutligen förekom honom till den grad osmakligt och helt och hållet i vägen, att han i sin otålighet sakta förde det bort.

Den syn, han då varseblef, hade så när kommit honom att i högsta dyrkan sammanknäppa sina händer. Marias ansigte, förklaradt af hänförelsens strid med samvetets bäfvande rörelser, utgjorde en så tillbedjansvärd sinnebild af sällhet, ångest och förvirring, att den jordiska lågan af sig sjelf slocknade och en annan uppsteg, så ren som om den blifvit tänd vid de vigda ljusen kring en helgonbild.

I detta ögonblick hade flugorna så sammansvurit sig mot den sofvandes ro, att näsduken helt och hållet bortrycktes ...

”Somna då för all del icke mera!” yttrade den förvirrade hustrun. ”Det är nu tid att tänka på kaffet.”

Den föregående scenen hade varit kort, men det hindrade ej att den blef lika vigtig till sina följder. Då kapten Lannerstjerna följande dagen kom att som vanligt göra sin visit, svarades att frun icke var hemma.

Lannerstjerna kunde ej tro på så mycken grymhet som att detta skulle fortfara, men så gjorde det dock: hvarje dag fick han samma svar.

Nu var det som han slöt en närmare förtrolighet med mannen. Oupphörligt, all den tid kaptenen kunde disponera, voro de tillsammans, isynnerhet vid spelbordet. Men slutligen uppstod emellan dem till diskussion ett ämne af helt och hållet egen natur, och det drog just icke så långt ut innan Lannerstjernas vänner, sedan de först med undran beklagat sig öfver hans frånvaro, gåfvo in- och utlopp åt de besynnerligaste rykten med afseende på kaptenens förhållande i zaarska huset .....

Vid den tiden behagade Gustaf III sjelf intressera sig för saken och kalla till sig hjelten i ett äfventyr, som började gå öfver de brukliga råmärkena. Konungen förbjöd visst icke sina hofherrar intriger och galanterier, men ceremonielet förbjöd att de sköttes efter andra reglor än sådana som förlikte sig med en ”nobel ton”; och ehuru man fick hviska, finge man ej tala högt om vissa skandaler.

”Ers maj:t har behagat låta kalla mig!” yttrade Lannerstjerna, som, hur mycken ”egard” konungen än visat både poeten och officeren, nu kände sig både harmsen, förödmjukad och nedtryckt, der han i skyldig vördnad stod böjd under konungens ihållande kalla och forskande blick.

Konungen fortfor att fixera honom under tystnad; och Lannerstjerna, som redan begått ett fel, vågade ej förnya det. Han kände sig till och med häpen öfver sin djerfhet att hafva tilltalat konungen. Det var utan tvifvel icke mera en gunstling, utan en anklagad som stod inför sin herrskare.

Då sade hastigt konungen med en röst mer uttryckande godhet än stränghet: ”Vet ni hvarföre jag låtit kalla er, kapten?” (Förut hade det hetat ”du” och ”min kära Lannerstjerna!”)

”Ers maj:t har måhända någon befallning att gifva mig å tjenstens vägnar?”

Gustaf III:s ögonbryn rynkades vid detta svar. ”Tänk bättre efter!” yttrade han kort, men med skärpa.

”Ack, det är då menniskan på hvilken ers maj:t värdigas låta falla en stråle af solen?”

”Solen tycks, besynnerligt nog, för er ha mindre attraktion än månen, hvilken, förutom en hel hop andra vittnen, sett era promenader utanföre och era blickar uppåt ett hus, der man – förstår ni mig, min herre – icke bör finna en af hofvets kavaljerer.”

Lannerstjerna rätade sig nu verkligen. ”Värdes förlåta mig, men jag har hittills icke vetat att ers maj:t behagat utstaka de gränser, der ers maj:ts undersåters blickar böra stanna.”

En ljungeld sköt fram ur de konungsliga ögonen. ”Hvad skall detta heta? Vet ni att ni just nu på ett remarkabelt sätt felat först och främst emot er herre och sedan mot den protektion, hvarmed det behagat honom att hittills omfatta er. Ni har från början af detta företräde visat er mindre vetande. Men jag var prevenerad derpå.”

”Jag är förtviflad att hafva ådragit mig ers maj:ts höga missnöje! Kanhända förstod jag ej rätt hvad ers maj:t gjorde mig den äran att säga mig.”

”Så låter det höra sig ... Kom närmare, Lannerstjerna ... jag bär en faderlig omsorg för alla mina undersåter och ser med smärta att dygd och sedlighet insulteras. Det är isynnerhet inom den stora medelklassen som dessa praktblommor böra ansas med trognaste omsorgen. Det vore farligt att der gifva dem en jordmån, i hvilken de kunde missbilda sig. Nå, om nu denna *soin* sträcker sig till det allmänna, blir den naturligtvis starkare i det enskilta; och skulle fråga uppstå att den behöfves för någon inom sjelfva hofkretsen – vore det än vid den yttersta länken – blir jag sträng ... ty, märk, exemplets makt är vådligare än all annan makt.”

”Ers maj:t värdigas säga mig de sublimaste och mest ädla sanningar – men jag är ändå omöjligt i stånd att fatta.”

”Inga undanflykter! Ni är på väg att gifva en infam skandal, kapten Lannerstjerna, en skandal, som hittills icke varit känd inom detta land. Och efter ni beslutat att icke förstå med mindre än att jag talar öppet, så vet, att om jag blundat för en affaire de coeur, hvilken ej kommit längre än till den lilla fruns grannar, ärnar jag deremot icke blunda för en så abominabel omstörtning i moral och religion, som ni står på väg att tillvägabringa, om ni icke hejdas.”

Lannerstjerna såg ned, utan att svara.

”Eh bien, ser ni det att ni måste böja er af blygsel, först inför er konung och sedan inför verlden ... Men jag vill sjelf ta hand om den här saken. Det är min pligt.”

”För guds skull, ers maj:t, icke så mycken nåd! Den skulle göra till intet hela min lycka.”

”Tvärtom, kapten, skulle den förebygga en olycka ... Men först – svara liksom ni stode icke allenast inför er högste domare på jorden, utan liksom ni stode inför den som råder öfver jorden – är det sant att ni af den exsekrable karln köpt, köpt för pengar hans hustru?”

”Ah ” ... Lannerstjernas ansigte förlorade all färg ... ”Ers maj:t, den ridderligaste man i verlden, tala så om en värnlös qvinna!”

”Nå, hvad är det då ni har köpt?”

”Det är bifallet till en laglig skilsmässa makarne emellan,”

”Parole d’honneur”, konungen värdigades på ett eget sätt småle, ”var icke det en samvetsgrann dam! Funnes det flera som fordrade så expressibla pris för sin gunst, skulle icke hofkrönikan blifva synnerligen rik ... Nå, hvad ärnar ni göra med denna lilla pretentiösa fru, ifall hon verkligen blir skild och ni betalt ut allt hvad ni eger att förfoga öfver, och troligen ändå mer?”

”Jo, ers maj:t”, svarade Lannerstjerna med hjeltemod, ”jag ärnar taga henne till min hustru.”

”Detta var hvad jag anade. Och då mannen är fal för penningar till och med i en angelägenhet, der den sämste skulle känna sig vanärad öfver att nämna penningen, så skall jag betala honom ett ännu högre pris för samma vara och skänka honom den tillbaka som en oförytterlig present.”

Vid detta mördande hot undergick Lannersjerna en tortyr, som var nära att sönderslita hans hjertas alla fibrer.

”O, ers maj:t, värdigas vara nådig som Gud i sin misskund är nådig mot de arma dödliga!”

”Jag har redan genom detta samtal, kapten, visat er långt större misskund än ert vanvett förtjenar, och långt mer än jag trott mig kunna komma att visa någon, som så litet förstår att uppskatta en sällsynt nåd. Men nu talar herrskaren, och så här lyder hans ultimatum: Samma dag ni vågar taga denna qvinna till hustru, lägger ni in om afsked och visar er aldrig mera der mina ögon kunna nå er! Den, som föredrager min onåd framför hvad som helst, han må hafva den.”

En dödlig blekhet hade lagt sin skugga öfver den unge kaptenen. Hans skakning var så stor att han med största möda förmådde framstappla ett oredigt: ”Ers maj:t, om ...”

”Icke ett ord vidare i detta ämne, intills ni återkommer en sådan tjenare som jag kan återgifva mitt

förtroende!”

Här gjorde konungen ett tecken, som förständigade kaptenen att den alltför vigtiga audiensen var slutad.

På hvad sätt Lannerstjerna kom ut visste han ej. Det låg ett mörker icke blott öfver hans ögon, utan äfven öfver hans själ.

Huru skulle det nu gå? Från konungens dom fanns ingen appell. På ena sidan återvunnen, säkerligen fördubblad nåd, yttre ära och glans med en framtid, som lofvade hvad den säkert skulle hålla – å andra sidan kärleken, med afsked från tjensten, förtal, skandal, fattigdom och måhända ånger ... hvilket förfärligt alternativ!

Egde han styrka för hvilketdera valet som togs? En röst svarade högt: *Ja!*

Kärleken, den allsmäktiga, segrade.

Efter den lagliga skilsmässan från Zaar blef Beata Maria Aronsson genom äktenskapets band förenad med kapten Johan Magnus Lannerstjerna.

Huru mycket eller huru litet som i denna del af vår lilla historia är sant eller falskt vägar jag ej afgöra, men det säkra är att kapten Lannerstjerna försvann både från hofsalarne, regementet och slutligen från hela den lysande horisont, der hans bana förut framgått, och att en vacker dag den lilla gränsstaden Strömstad fick i sitt sköte upptaga ett ungt par, så fattigt att det nödgades gömma sin sällhet och sin torftighet i en liten koja till höger vid början af Smedklefven, just der den stupar nedåt Ströms-åns bro, hvilken förenar norra och södra delen af staden.

Motivet för flyttningen till denna aflägsna plats låg måhända icke blott deruti att den var aflägsen. Kapten Lannerstjerna hade i Strömstad två systrar, den ena gift med kapten Rahm, den andra med kapten Hellberg, och utan tvifvel ville han gifva sin maka ömma fömiljeband, då han ej mera kunde gifva henne de lysande förmåner, som han saknade mera för henne än sig sjelf.

Nog är det emellertid att förstå det en hel småstad skulle känna sig intagen af både nyfikenhet, förtjusning och skräck att få midt ibland sig en ”köpt” fru, men då man såg och efter hand lärde känna denna ädla, sköna, blygsamma och värdiga qvinna, förbyttes tadlet och pratsjukan i det varmaste deltagande, den innerligaste aktning; och om man blott kunnat få veta aldrig så litet om hennes afsked från Zaar och för resten hvart denna mystiska person tagit vägen, så hade allt varit fullkomligt bra. Men tyvärr fick man aldrig veta någondera delen. Och icke heller var man i stånd att taga reda på hvar den lilla familjen vistats emellan giftermålet och flyttningen till Strömstad. En påhittig fru skref till en förtrogen kusin i Stockholm, som fick i uppdrag att titta i stamtaflan på riddarhuset, och svaret förtäljde att der väl stod att kapten Johan Magnus Lannerstjerna i mars månad 1780 gift sig med Beata Maria Aronsson, född ofrälse, men också ingenting vidare. Detta var nu en gruflig malör, hvarföre enda trösten blef en betydligt raskare fart i kaffebjudningarne [22].

I förstone var det också ett annat betänkligt ämne som grufligt oroade staden: Hvad i guds namn skulle de lefva af med barn och allt? De båda systrarne hade sjelfva nog af barn, men icke mera dagligt bröd än till husbehof.

Dock – han, som föder fåglarne i luften och kläder liljorna på marken, han skulle icke komma att öfvergifva dem, hvilka i sin husliga lefnad visade att kärleken, då den som ett rent och djupt element ingår i äktenskapet, äfven är mäktig af hvarje försakelse, byggande på den grunden att ”kärleken fördrager all ting,

tror all ting, hoppas all ting och lider all ting.” En sådan kärlek dödas icke af tiden eller motgången, tvärtom brinner den klarare ju närmare lågan kommer i beröring med den låga, som tändes vid det jordiska lifsljusets utslocknande.

Och så togo alla stadens fruar sig före – med den hjertliga, öfver måttan okonstlade förtrolighet, som kan ega rum i ett litet samhälle af hederliga menniskor med, notabene, ännu patriarkaliska vanor – att då och då hjelpa den gode guden att föda sparfvarne på marken. Kapten Lannerstjernas älskvärda barn blefvo bjudna till alla stadens barn. Kapten Lannerstjerna sjelf utsågs för sitt glada, qvicka och godmodiga skämt som själen i alla sällskapskretsar – staden hade smak för ett lifligt umgänge – och fru Lannerstjerna var öfverhopad af långt flera eftermiddagsbjudningar än hon kunde antaga. När hon då icke kom, sändes några prof från kalaset; och sedan sändes stekar, då man slagtade, bakbullar, då man bakade, och färsköl, då man bryggde, allt under försäkran att detta var häfdvunnen sed i gamla Strömstad vänner emellan.

Dessutom funnos vid stora tillställningar små mystiska förhandlingar emellan fru Lannerstjernas smak och snälla händer och fruarnes hufvudbonader: man behöfde icke mer så ofta taga dessa prydnader från Göteborg ...

Men det är nu tid att höra hvad kapten Lannerstjerna sjelf tänker om det brydsamma ämne, som sysselsatte så många vänner, nemligen hvad han i längden skulle hitta på till sin familjs uppehälle.

Vi titta in i det trefliga granrisade rummet, der solsken och balsaminer utgöra bästa lyxen, och der den ännu sköna Maria, enkelt, men smakfullt klädd i ändrade öfverlefvor från fordna dagar, sitter vid fönstret och med gladt och friskt mod paljetterar en ljusblå koeffyr åt fru Majken Falk, som med osedvanlig lyx måste uppträda vid ett stort fadderskap, der man tagit för afgjordt att någon vida notablare dam, kanske sjelfva fru borgmästarinnan, skulle ha burit barnet till dopet; men då det nu blef endast apotekarens fru, så ålåg det denna att visa hvem *hon* var, och det i trots af att apotekaren i tre dagars tid svurit på att det icke skulle gå en styfver ur kassalådan. Men sedan fru Majken fått hysteriska anfall och kommit i så stark gråt att man måst skicka efter ”syster Greta Smith”, som alltid utgjorde stillande medlet, och dessutom hela apoteket kommit i omrörning för droppar, pulver, m. m., tog den hederlige godlynte mannen ett tag i den intressanta lådan, lugnande sig med att svära öfver doktorn, som icke kunde uppfinna någon mixtur, hvilken gjorde ett evigt slut på hans hustrus hysteriska utbrott ....

Men vi återvända till fru Lannerstjerna, som satt öfvergjuten af solskenet, hvilket glittrade mot paljetterna i hennes hvita hand, medan hennes sköna hufvud, då och då dragande sig åt nedra fönsterrutan, infattades mellan de röda blommande balsaminerna.

”Se nu icke jemt efter barnen, belle amie” – sade den ännu så varmt älskande äkta mannen, der han från skrifbordet kom bort till sin hustru och satte sig bredvid henne – ”det är nästan som om du ibland glömde bort mig för dem.”

”Då jag glömmer bort *dig*”, svarade hon behagligt, ”för någonting på vida jorden, så måste jag bli ett vidunder i stället för en qvinna. Finnes en man till sådan som ...”

”Maria, min gudinna, min herdinna, har du väl någonsin sett en ångrens rynka på min panna eller hört en trånfull suck, som smugit tillbaka öfver hofgemakens tröskel?”

”Ack, nej” – den unga qvinnan släppte en hel rad paljetter för att hastigt kunna räcka handen åt sin ädle make – ”icke *du* har någonsin visat ånger, men *jag* har stundom haft ånger, ja någon gång har jag det ännu, öfver att jag mottagit ditt offer.”

”Tyst, min ömma vän, sådana förtroenden afsäger jag mig! I kärleken offrar ingendera hvarken mest eller

minst. Man förenar två väsenden till *en* tillvaro – så har Gud velat det, och så ha *vi* förstått det. Rikedomen ligger sedan ej i myntadt guld och hofgunst: mitt guld var *du* och min hofgunst *din* gunst.”

”Alltid samme artige kavaljer ... Du vet dock att jag skulle varit nöjd att som din maka lefva långt från din förnäma krets, om du blott fått behålla din plats.”

”Och jag skulle hört allt hvad mina öron afskydde ... aldrig! Konungen” – här gick en lindrig färgskiftning öfver kaptenens ansigte – ”ansåg mig ej längre värdig att bekläda min post. Nåväl, deruti hade han tusen gånger orätt; men jag skall alltid begråta denna olyckliga operamaskerad, der jag tackar Gud att jag icke fanns. Och som numera alla förhoppningar längesedan äro begrafna, så vidt det rör att komma sig upp – jag var ingen gunstling hos hertig Carl – så har jag beslutat att lägga an på de sista resurserna hos författaren och poeten, ty något måste man hitta på, då plånboken tagit läck: alla mina små stockholmsförtjenster och besparingar ha ej längre kunnat hinna till; och det går nog, om du, min Egeria, inspirerar mig med goda råd och tankar.”

”Hvad – du känner då åter den inspiration, som kommer från en frisk vilja?”

”Så, du tror att det blott varit viljan som hämmat min flygt? Detta är både smickrande och icke smickrande ... Saken är att jag fått en idé – god, tror jag.”

”Gäller den staden, så går den nog igenom, ty mera vänliga och deltagande själar lärer man få svårt att hitta.”

”Staden är bra: den förstår att uppskatta snillet, skönheten och behagen, och det är mer än jag väntade mig. Men om den mot hvarje främling, som kommit att intränga sig på dess gebit, skulle varit lika frisinnad, det är onödigt att utforska.”

”Men nu är frågan om hvad staden och poeten skola få för samband förutom skålarne och verserna vid middagsborden ... Skall du skrifva ett teaterstycke eller en ...”

”Tyst, tyst ... jag skall skrifva en tidning.”

”Skrifva en tidning – du ensam, älskade vän? Och hvar skulle den tryckas?”

”Man har här i denna goda stad ingen egen tidning och icke heller något tryckeri. Det ena kan för tillfället icke afhjelpas, men det andra åtager jag mig.”

”Huru menar du, käre Magnus?”

”Jo, under sista hälften af veckan utskrifver jag en mängd exemplar af den tidning, som jag författat första hälften. Politik, kritik, småsqvaller, anekdoter, versstumpar, orationer, parentationer, juridiska domar, olympiska domar, andliga domar, skepparhistorier, marknadsscener, balprogrammer och ett haf af diktade smånotiser – vill du ha mer? Den publik vore bra kinkig, som icke skulle finna sig nöjd med min prospektus, hvilken naturligtvis blir synlig i profbladet.”

”Du alldeles öfverflyglar mig, min vän!” svarade den unga frun, så hjertligt skrattande, att alla paljetterna i fru Majken Falks koeffyr flögo utåt golfvet.

”Jo jo, derpå litade jag. Och dessa blad skola sedan flyga omkring ... från Strömstad till Uddevalla, från Uddevalla till Göteborg ... Man skall citera mina stumpar och för sin ort begära bidrag. Jag blir eftersökt, och du får nog se, belle amie, att inkomstkällan icke är att le åt.”

”Det är då fullt allvar?”

”Kors, har du icke sett huru jag fäktat med pennan de här sista dagarne! Jag har samlat i förråd. Redan har jag talt med några af de förnämsta herrarne, major d’Orchimont, pastor Ekman, Norberg, Smithen, doktorn, som lofvat bidrag, och apotekarn, som lofvat både bidrag och afsättning. Alla spå godt och uppmuntra mig att skicka ut subskriptionslistor. Summan, sköna dam, är att er riddare skall med pennan förvärfva er de små beqvämligheter, som svärdet fick afstå från att gifva. Och under väntan härpå, min goda engel, kan du till firande af vår blifvande fortyn skicka ned till Smithens och taga tre buteljer rhenskt och ett stop kläret – på kredit, förstås.”

”Ack, min glade, dyre Magnus, du mins ju att jag redan tagit der så nyss!”

”Skicka till Bomans då – han blir också subskribent ... Men, nej, låt gå för Smithens kläret: det är bättre. Det rhenska ger jag dig tillåtelse att taga hvar du vill ... Men blir det ej hos Smithens, så kan du taga en *kanna* kläret.”

Och denna så högst egendomliga tidning, stadens veckoblad – jag erinrar mig ej att den hade någon annan titel – såg verkligen dagen. Och dess födelse helsades af ett sådant jubel inom det lilla samhället, hvilket hvarken förr eller sedan haft egna spalter för utbjudandet af sina tankar, att detta jubels styrka endast var att likna vid den klagan, som uppstod, då bladet en dag indrogs: det var *den* dagen, då bläcket för alltid stelnat i redaktörens bläckhorn, då löjet bytt sig i tårar och en hel flock små svartkantade blad flög ut i staden att mana vänner och bekanta till den sista äretjensten ...

Men dit hade man ännu icke på långt när hunnit.

Och det var en lustig liten tidning, denna stadens nya krönika, hvilken qväfde de förra. Den hade en sjelftagen rättighet att på ett bitande och qvickt sätt parodiera alla slags svagheter, egenheter och dumheter. I dag skrattade man åt sin granne obarmhertigt, ty huru allegorisk utstyrseln än var, kände man dock så väl igen sin granne. I morgon blef man nödsakad att skratta åt sig sjelf för att icke bli ännu värre beskrattad af den öfriga publiken – och så tröstade man sig med nästa lördag, då någon annans snålhet, småaktighet, grälaktighet, låghet eller dumdryghet uppträdde i form af pennritade karrikatyrer med upplysande text.

I öfrigt var tidningens färg afgjordt demokratisk; och som all konungslighet under lång tid varit främmande för staden, som jemt fick sina motioner afslagna vid riksdagarne, så gjorde magnaterna sig icke samvete af att politisera med röda silkesnäsdukar i handen. Båtkarlarne på en upp- och nedvänd köl politiserade med den röda pickelhättan på ena örat, under det pojkarna mellan stenar och krabbor politiserade i blodröda näsor – allt hvad lif och anda hade var liksom elektriseradt af det nya nöjet, och så söndertummade voro slutligen de utomordentliga bladen att de, ehuru skrifna på Bomans bästa papper, ändå icke kunde undgå att blifva så komplett utslitna, att intet enda exemplar numera finnes i behåll för någon samlare.

Men stadens damer voro i ett slags opposition till sina män och desslikes till den stundom ganska förtretliga ”pressen”, som höll ingenting heligt, utan blottade allt, ända intill den ”oskyldiga” örfil, som borgmästarinnan gifvit sin jungfru, och den indragna halfårs-lönen, hvartill fru den och den sett sig tvungen med afseende å allt det sönderslagna porslinet och den bortstulna téskeden.

”Gud bevare mig”, sade doktorinnan till sin intima vän apotekerskan, ”kan du då icke, kära Majken, ha så mycket makt öfver din man att han icke utlemnar sådana blad, der öppna chikaner regna ned öfver de förnämstes hufvuden!”

”Min goda du, jag är icke känd för att utöfva mycken makt. Dessutom kan icke min man förhålla subskribenterna deras oförgripliga rätt. Men *du,* en så resolverad fru, borde deremot kunna hindra *din* man

från att berätta allt befängdt för kapten Lannerstjerna. Och framför allt borde du hindra honom att lemna in de der anonyma recepterna och promemoriorna, som icke kunna vara af någon annan. Man känner igen vår värde herr doktors elakhet – förlåt, goda du, att jag säger så om din man, men jag bedyrar att jag gret en hel näsduk full, då jag läste om den impertinente "nye rådgifvarns" dekokt mot extravaganta hysteriska anfall, tillegnad damerna. Om man nu finge ett aldrig så naturligt anfall, kan man ändå icke låta det hafva sin gång, och jag tackar verkligen Gud att, sedan jag blifvit äldre, dessa plågor mindre ofta hemsöka mig."

"Ja, det är innerligt väl för dig!" utlät sig med en klipsk min doktorinnan. "Jag har nog hört omtalas hur under 1788 års krig din man hade sådant schå vid disken med utdelandet af nervdroppar, att dåvarande doktorn gaf honom recept på ett sådant slag, som kunde förvaras i öppna ämbar och ösas i spilkum med slef. Men för öfrigt får du ursäkta att jag icke kan lägga mig i min mans dekokter; och att nu återkomma till vårt förra ämne, så vet väl hvar och en att pig-slarf aldrig upphör, så länge verlden står, och det är derföre en stor brist på moralité hos veckobladet att ta de otäcka slinkorna i försvar."

"Men jag tror det gör godt" – här var det fru Majkens tur att le – "för vissa matmödrar, som nu kanske mera besinna sig, innan de sminka sina jungfrur på morgonqvisten."

"Nå", återtog fru doktorinnan, blossande, "det är i alla fall endast småsaker mot den der elaka, men qvicka scenen ur gud vet hvilken komedi – *den svartsjuka hustrun,* tror jag – hvad den var gement komisk! Jag hoppas dock att den var helt och hållet dikt ... Hur är det, bästa vän, icke mår du illa ... skall jag springa ned i apoteket efter nervdroppar?"

"Nej, jag är visst icke sjuk!" Fru apotekerskan satte sig helt blek.

"Nu skola vi hålla oss på neutral grund ... Skrattade du ej åt mamsell Petterssons uppträdande i den ovana balsocietén?"

"Nej, då skulle jag ju också nödgats skratta åt de två fruarnes misslyckade försök att göra den stackars flickan löjlig, derföre att hennes far rest som båtkarl, innan han sträfvat sig upp till slup och kaptenstitel."

"Nå, ingendera af dem är din eller min vän."

"Lika mycket," menade den godsinta lilla fru Falk. "jag vet sjelf huru illa det anstår mig att vara framme – och det är rätt dåligt att alla våra herrar äro så förtjusta i den jemt hotande bilan, som hänger öfver en."

"Och när man se'n träffar den der listige karln", bifogade doktorinnan, "är han ännu alltid hofmännen, alla damers ödmjuke tjenare, leende och bugande till jorden med hatten i hand, och så full af roliga anekdoter och befängdheter, att man icke annat kan än förlåta honom och skratta med, tills man åter är färdig att strypa både honom och hans tidning."

Följande lördagen fick emellertid hela staden en lisande balsam för sina många sår. Alla hade under mer eller mindre anonym betäckning varit "på tapeten", utom stadens vördade själasörjare, pastor Ekman, en man af stora personliga förtjenster, utmärkt riksdagsman och som dessutom stått särdeles väl hos Gustaf III.

Strömstad hade fordom såsom annex tillhört Skee pastorat, men borgerskapet hade lyckats att få sin stad till en sjelfständig församling, något som dock enligt pastor Ekmans öfvertygelse var onödigt. För sin del tyckte han det vore lämpligast att staden återginge till sin egenskap af annex. Han blefve då i alla fall dess förste själasörjare, ty Gustaf III hade gifvit honom Skee i survivans efter dåvarande innehafvaren den lärde vetenskapsmannen prosten doktor Gothenius, och att dennes hädanfärd icke skulle draga för långt ut, derom fanns en billig förhoppning, enär Gothenius redan var närmare 70 år.

Hvad som nu stod i tidningen var en liten särdeles pikant berättelse, illustrerad af en pennteckning, som

beskref huruledes gubben Gothenius hvarenda l:ste maj – man hade nyss inträdt i denna månad – rustade sig i ordning och i nya upputsade peruken och stora bröllopsdrägten, påsättande sin kavataste hållning och angenämaste min, for till staden och rakt förbi pastor Ekmans fönster, der gubben gjorde sin ”reverens” på ett sätt, som väl i tio à tolf år utgjort pastor Ekmans och hans fruntimmers högsta förtret – ty prosten hade ju ett sätt att helsa och småle, som var riktigt retande, om man än måste skratta åt hans ursäkt att ännu icke hafva hörsammat kallelsen till den sista resan. Vi kunna ej här undgå att nämna det pastor Ekman fick samma ursäkt i hela tjugu åren och att han börjat betrakta Gothenius såsom odödlig, då ändtligen en vacker l:ste maj randades när gubben med häst och schäs, peruk och bröllopsdrägt icke syntes till: den nära 90-årige herden måste då hålla sig hemma, och icke långt derefter föll stafven ur hans hand, vid samma tid som pastor Ekman slutat konceptet till parentationen öfver sin lärde och originelle företrädare, hvilken nu var iklädd de ”rätta bröllopskläderna” ...

Men långt förut hade doktor Gothenius’ förste biograf nedlagt *sin* vandringsstaf.

Hvad tärde väl på Lannerstjernas krafter? Var det någonting hemligt? Aldrig hörde hvarken hans hustru eller någon af hans otaliga vänner minsta ord eller andedrag derom, men efter hand bortsmälte det friska lifvet – och så hände sig att tidningen började sotdö, liksom han sjelf.

————

En dag, då pennan ej mer ville löpa och idéerna började mer än vanligt grumla sig, sade han med ett vackert leende till sin hustru:

”Maria, älskade vän, min Pegasus har slagit af mig, och jag har ej hopp att vidare få håll på honom.”

”I det fallet, min dyre Magnus, hvarpå jag dock icke tror”, svarade den alltid tröstrika följeslagerskan, ”kan du likväl länge skära dig nya lagerblad här af dina gamla qvistar.”

”Hvad menar du, min trogna Egeria?”

”Ha vi ej på vinden en gammal kappsäck med förlegade papper. De ha nog legat till sig. Låt mig bara söka, så hittar jag säkert på något för nästa nummer – och handsekreterare får du tio, blott tidningens innehåll är bestämdt.”

”Men ...”

”Vänta” ... Utan att afvakta någon vidare invändning, sprang hon ut och återkom efter några minuter med hela förklädet fyldt af gulnade papper.

”Nå, hvad har du för godt att bjuda på, belle amie ... Ett par redan begagnade epigrammer ... Slutet af en uppsats för Stockholmsposten ... Början till ett divertissement för hofvet – ah, hvilka minnen ... Och utkastet till Pageaden, som hans maj:t sjelf täcktes läsa korrekturet på ... Jo jo, som page hade jag det icke stort bättre än nu:

Vår middag är för hand. Man sig att kläda hastar:
Ett slarfvigt liveri man genast på sig kastar –
Det lika mycket gör, om skjortan trasig är,
Blott att mans *syns* gentil samt krås och värja bär.
I salen kommen in, man sig vid bordet sätter
Med slätt och ringa hopp *den* dagen att bli mätter –
Allt strömming och kalops och hafresoppa är ...

Större delen af det der har jag tyvärr redan användt ... Se här, min själ, maj-talet i Parbrikoll – otryckt. Godt ... Jag välsignar dig, min hulda stjerna! Det blir en artikel för minst två nummer ... Nyheterna får du, bonne amie, dra försorg om.”

”Åh, med dem är det ingen fara. Har jag icke alla stadens fruar att tillgå, och de äro nog angelägna att liqvidera sina herrar och män för att lemna stadens enda offentliga organ i sticket.”

”Nåväl ... sätt dig här vid soffan då, väna dam! *Du* är just passande att läsa upp berättelsen om en gudafest. Jag skall vara nöjd, om den nu inbringar mig en kalfstek och en butelj gammal malaga, köpt mot kontant betalning – det vore en sublim öfverraskning för vännerna i handelssocietén ... Men mitt tal bör äfven, eller rättare framför allt, inbringa en flaska rosenessens åt dig och en tallrik kringlor och en påse russin med mandel åt barnen.”

Den förståndiga hustrun hemsöktes af en tanke på sko-lagning, nya tröjor, m. m., men hon kände för ”nobelt” att med talet om slik prosa störa mannens högre flygt. Och då hon i detsamma erinrade sig att skomakaren kunde betalas med motbyte af ett par tina nästan obegagnade stöflar, som hennes man icke vidare var i behof af, så lugnade hon sig och tog, med ett leende så uppmuntrande och ömt som någonsin en älsklig hustru gifvit en sjuk make, det af Hammarsköld nämda talet, för att börja uppläsningen.

Det i formen och idén numera så gammaldags var *då* lika behagligt och modernt som den förtjusande herdinnan i herdespelet. Olympen och idyllen, ehuru egentligen de yttersta länkarne på hvar sin sida om den stora kedjan, gingo hand i hand, en vacker sinnebild af broderlighet och jemnlikhet.

”Nu har jag lagt mig fullkomligt i ordning ... Börja nu, älskade vän!”

”Hör då, herr auktor, och dröm än en gång ...

Ni, ädle riddersmän af Bacchi äkta stam,
Med min berättelse för er jag vågar fram
Om hvad som hände mig förleden,
Då ensam vid mitt glas jag satt på källarn Freden.
Det var den 1 maj, nu fjorton dagar se’n –
En sådan 1 maj jag aldrig får igen!
Bäst jag i stillhet satt, vid mitt qvarter mig glädde,
Jag hörde dörren låsas opp
Och såg Merkurius, som in i rummet trädde.
”Hör,” sade han, ”min vän, en sällsynt nåd dig sker:
”Du är i dag till Bacchus bjuden.
”Jag vet du dyrkar denne guden –
”Han också dig med nöje ser.
”Olympens hela gudaskara
”Hos honom 1 maj sig alltid samla plär.
”Men bland de dödlige du än den förste är
”Som denna heder fått förfara.”
Förundrad öfver hvad jag höra fick och såg
Och för att finna mig så mycken heder värdig,
Jag svarade jag vore färdig
Att med hans exellens på resan mig bege.
Härvid en präktig åm sig genom taket sänkte –
Vårt rese-don den skulle bli.

Och när jag saken rätt betänkte,
Så bad jag kyparn slå uti.
Han genast åt oss hvar en sup rossolis skänkte,
Merkurius söp mig till – och derpå foro vi”....

”Vänta ett ögonblick, Maria!” afbröt författaren, leende vid de gamla minnena. ”Det der skall roa herrarne på apoteksklubben. Jag svär att Falken känner sig så animerad, att han den morgonen bjuder besken gratis. Det är ändå en liten snäll och välsignad stad den här. Min Dafne skall icke bli lemnad ensam på vida jorden med de små, då hennes trogne her ...”

”Min gode Magnus, låt mig fortsätta! Jag försäkrar att det roar mig mer än du tror. Om en half timma komma barnen ur skolan ... Vi äro just der du steg i åmen med Merkurius ...”

”Misstag, min valkyria – jag tog sista fälknäppen på källaren Freden ... hm, Freden ... jag tror jag suckade ... Bah ... du förstår nog den sucken ... Bellman ... Schylander ... Kexél ... de Broen ... Lidner ... Ja ja, lifvet är en konstig gunga! I dag svänga vi sida vid sida och gunga till högan sky – hej, gloriamus ... glädjen strömmar genom ådrorna frisk och sprittande som sången öfver läpparna ... och skummet i pokalen ... I morgon har gungan fått en törn: den ene ramlar till höger, den andre till venster, den tredje håller sig ännu qvar, medan den fjerde släpar halfvägs i smutsen mellan himmel och jord; men gungan går obeveklig, och ... Nej, det här duger icke – svettdropparna rulla nedför pannan.”

”Ack, Magnus, älskade vän, du får icke bestå dig några exaltationer!”

”Du har rätt – det har kommit dithän att jag får hushålla äfven med dem ... men när din hand far öfver min panna, blir det bättre. Du förstår ju, du ädla, att du är i allt det första och det enda.”

”O, icke var det för mig jag var afundsjuk på dina minnen! Men om de stjäla med sig af din lifskraft ... Nej nej, icke mer härom – du kommer på det sättet icke å väg!” tillade hon med ett af dessa leenden, hvilka blott qvinnan kan gifva under dylika omständigheter.

”Nå, jag lägger mig åter ned ... Sätt då i gång i åmen, hulda vän!”

”Ja, det får icke töfva – klockan är tre qvart till 12 ...

Det går ej an på vers, och knappast uppå prosa,
Att här en rätt beskrifning ge
Hur genom luftens rymd vi togo nu vår kosa
Som gubben Jofur sjelf i Thetis och Pelée.
Nog af – jag jorden såg försvinna,
Och det på två sekunder blott,
Och snart vi oss med nöje finna
På borggåln utaf Bacchi slott.
Der såg jag gubbens vakt. Ni, bröder kommendörer,
Hvarenda karl var full och på geväret låg,
Så musketerare som spel och granadörer –
Men postkar’n skrek gevär, så fort han åmen såg.

– – – – – – – – – – –

”Vid trappan togos vi med mycken ståt emot,
Och Bacchi munskänk der begynte harangera –
Han var för mycket full att stå på någon fot ...”

”Min vän”, afbröt den unga frun tvekande, ”jag tycker det blir så mycket om, om ...”

”Lugna dig, min Dafne, ordet är af häfd inom alla Bacchi tempel, äfven här på jorden – kortligen, mitt barn, det är ett stamord, som man ej har rättighet att mästra, och då det består af endast fyra bokstäfver, fins heller ingenting att taga bort ... Fortsätt nu och hoppa icke öfver som nyss!”

”Det var blott om det der eviga ...”

”Riktigt om det evigt unga ... Nå, han började således harangera ...”

”Och under oration, som oftast balansera’,
I stora förmaksdörrn stod fader Bacchus sjelf
Med svett och öl i ögonbrynen,
Helt pussig, röd och stinn i synen,
Så fet som ett fat tran från Marstrand och Kongelf.
Vi hvar sin kompliment af gubben genast fingo,
Och jag hans högra sida fick,
Merkurius vid den venstra gick,
Och så i procession vi genom slottet gingo ...
Jag borde bär för er kanske beskrifning ge
Hur detta slott ser ut, dess läge, prakt, med mera,
Men jag ej fallen är att nu historiera –
En annan gång det torde ske:
Jag tör en dag af trycket gifva
Historien om allt, som hände min person.
Då tar jag upp prenumration,
Och boken intressant skall blifva” .....

Här fällde Maria bladet ... ”Ah, Magnus hvilket förutseende – det går nu verkligen på prenumeration.”

”Bra ... lustigt nog!” sade poeten. Men denna gång lät munterheten icke alldeles naturlig. ”Stycket var, parole d’honneur, af ödet sjelft ärnadt för hvad det nu blir.”

Maria tryckte ömt sin makes hvita afmagrade hand och återtog:

”Nog af – här ser man allt hvad lifvet vällust gör:
Här rankan frodig står med evigt gröna bladen,
Och klart champagnevin hörs fräsa i kaskaden,
Och skogar af citron ses växa utanför.
Vi snart med procession till stora salen hunno,
Hvars prakt ej skildras kan med ord,
Och kring ett aflångt jaspisbord
Olympens gudar för oss funno.
I salens fyra hörn ur hvar sitt lejongap
En klar och vågig ström sig upp i höjden tränger,
Som åter regnar ner i guldbassänger,
Och det var ungerskt, rhenskt, bourgogne och vin de
Cap.
En punschbål af smaragd än mera prakten ökte:
Den var som Björkfjär’n vid – hvad lukt den kring
sig spred –

Ty våra bålar här betyda ingenting ....”

”Halt nu, kära Maria!” yttrade mannen med en öfverhandtagande mattighet. ”Vi ha nog för det här numret. Jag hör dessutom lilla Carolina, min älskling och din afbild. Ack, måtte lyckan icke alltför styfmoderligt handla mot något af våra barn – men skönheten är en så blottställd egendom.”

Den lilla tjusande dam, om hvilken fadern talade – fjerde barnet af fem – kom nu inhoppande och störde samtalet. Och kanske var det kapten Lannerstjerna förbehållet att kasta en siareblick in i framtiden, ty han smålog så som de göra, hvilka se glada syner.

————

Den följande lördagen kom veckobladet ut, förstärkt af några tillfälliga småroligheter, förskrifvande sig från apoteksklubbens ”bond-repertoir.” Men ehuru subskriptionen steg, ja ehuru staden skulle hafva subskriberat på det allra magraste blad, endast det kommit ut – ty hur älskad var ej redaktören – så kunde det endast uppehålla sig ett par nummer ännu.

Några veckor senare var det en stor sorgdag inom staden. I det lilla rödmålade huset vid Smedklefven hade de röda balsaminerna fått lemna rum för hvita lakan – och nu var det icke blott golfvet som var granrisadt, utan der gick en lång bred väg fram, der det gröna granriset lyste mot hvita snön, och på den gröna vägen syntes svarta vajande flor och många svarta gestalter.

Ingen hade hört, men alla anade huru många ömma och heliga ord, som före den jordiska skilsmässans början blifvit utbytta mellan dessa båda ömma och trofasta makar, hvilka bevarat sin kärlek ren och skär intill det sista.

Väl lemnade han henne, såsom det tycktes, ensam med barnen i lifvets stormar, men han litade på att stormarne skulle mildras af honom, som ömt skyddar lammen på den stenbundna jorden och fåglarne under himmelens fäste.

Det var den 15 januari 1797 som Johan Magnus Lannerstjernas ande flydde till urhemmet. Han var då endast 38 år gammal, och så aktad och afhållen hade han varit i det lilla samhälle, som han under sista åren tillhört, att hans minne der lefde lika länge som der fanns en vän qvar, hvilken kunde berätta hans historia för en lyssnande ungdomskrets.

– – – – – – – – – – –

Efter denna tid syntes nästan aldrig mera ett leende på fru Maria Lannerstjernas läppar, och aldrig byttes den liljebleka färg, som hennes kinder då erhållit, i minsta röda skiftning. Lik en vacker, fridfull skugga smög hon genom lifvet, dock utan klagan. Det heliga moderskallet, jemte en allt mera lefvande gudsfruktan, uppehöll henne och gaf henne tålamod att under många, många år vänta på föreningen med sin första och enda kärlek, mannen, som aldrig visat henne hvad denna kärlek kostat honom[23].

————

Min gudfar.

Tio år efter kapten Lannerstjernas död, i början af våren 1807, ankom till Strömstad en ensam resande, en man ung till åren, men icke till lynne, till tankar, inbillning och åsigter.

Ryttmästaren Johan Wilhelm Hoving – ett slags svensk engelsman, troligen född med spleen, förmögen, oberoende och älskare af alla sorters påfund, som kunde hjelpa honom i den icke alltid så lätta konsten att taga lifvet af den blytunga tiden, en börda, som han var dömd att bära med sig, hvarthelst han tog vägen –

hade beslutat att tillbringa en sommar vid dessa nakna stränder, der hafsvindarna borde afkyla hans feber och det skummande hafsvattnet med sin gyttja uppfriska hans nerver, förutom att detta vatten fullkomligt kunde tillfredsställa hans stundom påkommande böjelse för fiske.

Men nu var frågan att finna ett passande hemvist, der rum, madrasser, soffor, stolar, lakan och filtar, mat, servering och framför allt menniskorna kunde bringas i någon lämplig harmoni med den resandes tycken.

Han började sina forskningar vid ena ändan af staden, fortsättande dem till den andra, och utan att ännu ha varit inne annorstädes än på gästgifvaregården, der han till en början vände upp och ned på alla hufvuden, värdinnans inberäknadt, beslöt han sig för att afgjordt stanna på södra sidan om bron. Ifrån denna utgångspunkt företog han sin andra vandring ur hus i hus hela Långgatan utåt efter rum och beqvämligheter, visst icke stora, men icke heller så små, hvilket förhållande äfven kunde tjena som ledning vid sjelfva lokalen. Han behöfde icke en sal, som gjorde honom trött att genomvandra, men han ville icke heller hafva ett rum, der han råkade att stöta mot andra väggen, så fort han började promenera. Solsken älskade han till en viss grad, men han älskade ännu mer ett behagligt dunkel, hvilket under sommartiden gör rum utan sol så tempererade. Kortligen: det var så mycket som han både älskade och icke älskade att, när hans långa tunna figur visade sig inom tröskeln af ett hem, man efter åhörandet af alla hans små pretentioner med det behagligaste leende försäkrade, att den tilltänkta boningen helt säkert måtte ligga i ett annat hus. Och så gick det ända ned, tills han svängt om vid torget, der han beslöt att först höra sig om på apoteket.

Om det varit några år förut, så hade säkerligen den hederliga och hjelpsamma själen apotekaren Falk hjelpt honom till rätta, men ”Falken” och hans fru voro nu båda bäddade i den sista sängen, och redan växte gräset så högt öfver dessa goda menniskors torftäcke, att barnen lekte i dess mjuka böljor. Deras egna barn hade då under åtskilliga befattningar redan trädt ut i vida verlden. Det var längesedan 1782 då vi först besökte apoteket.

Men aldrig mera funno stadens herrar den trefnad i lokalen som i Falkens dagar. Hvem skrattade så hjertligt som han, hvem berättade så godmodiga historier? Och den kära milda fru Majken sedan med sina nervdroppar och sin svartsjuka – ack, det var mycket tomt efter dem båda. Men om staden hyste sådana sympatier, hvad skulle ej då de tycka, som varit dem närmare!

När ryttmästare Hoving nu stod i dörren till stadens apotek, frågande om han här kunde få upplysning om någon passande lägenhet, blef den nye allvarsamme apotekaren Horné så stött öfver ryttmästarens oartighet att hålla handen för den af de olika lukterna generade näsan, att han helt bistert svarade: ”Här står icke mer än en upplysning till tjenst, och det är den att apoteket icke utgör någon kommissionsbyrå!”

”Det var väl fan så hett!” svor ryttmästaren. ”Man hade sagt mig ...”

”... att det kanske fordom varit så – möjligt – men *jag* nöjer mig med *ett* yrke.”

”Björn!” mumlade den främmande, i det han helt och hållet igenslog dörren ... ”Jag hoppas att jag icke blir sjuk här – den der karl’n vore i stånd att förge mig.”

”Högfärdige grin-olle”, mumlade å sin sida apotekaren, ”om du blir sjuk, så skall du få betala medikamenterna!”

Efter många fruktlösa forskningar och vandringar kring torget, hvarunder den sökande uppenbarat, såsom han sjelf ansåg, den möjligaste minsta grad af pretentioner, hade dock alla i honom funnit en så konstig, kinkig och ömtålig natur, att ingen vågade antaga honom till hyresgäst.

Ryttmästarens långa spanska rör beskref storartade cirklar, då han kom ut från det sista huset, ja, han skakade det med sådan kraft, som om han kunnat hafva hela staden under ferlan.

”En sådan galen stad”, muttrade han för sig sjelf, ”en stad utan all esprit, en stad utan like i verldens annaler! Att visa af en resande på det sättet från tröskel till tröskel, liksom man toge honom för Jerusalems vandrande skomakare eller för en pestsmittad eller för en trollkarl eller för”... Här kom det spanska röret just i kontakt med en röd långhårig liten hund, som helst oskyldigt sprungit förbi den onde herrn och nu af alla krafter började gnälla och tjuta.

”Hvad gör herrn med min ärlige gamle Spader ... Spader, Spader, lefver du, min gosse, eller har den turkiske turken gjort af med dig?” Och härmed kom en lång ärbar madam framrusande, under stoj och hot lofvande att stämma inför rådsturätten en sådan våldsverkare.

”Menniska, stilla er ... Ni har högst infama fasoner! Jag sqvadronerade med röret utan afsigt att göra er hund något ondt. Tag det här och drag åt ...”

”Jaså ... två tredalrar – det kan så vara ... Tyst, tyst, min Spader, herrn har gjort passerlig ursäkt ... Men var det inte eljest herrn som jag nyss såg springa gatlopp utefter Långgatan?”

”Den här staden måste bestämdt vara bebodd af idel dårhushjon!” yttrade liksom i parentes ryttmästaren till sig sjelf, beredd att gå vidare.

Men gumman hade blifvit mildare stämd, och uppehållande honom vid första steget, sade hon: ”Skall jag kanske ge herrn förslag på rum?”

”Det tar jag emot, om det är något som duger.”

”Åh, det tror jag nog. Jag hörde på en sinkadus att herrn önskar bo på ett ställe, der det fanns både sol och inte sol och der golfplankorna hvarken skulle vara för korta eller för långa till promeneringar.”

”Ja, det vore i min väg.”

”Ser herrn det långa hvitgrå huset, som börjar derborta på gatan och viker ner här vid torget till Bugten?”

”Vidare!”

”I den deringe bortersta ändan går en sal tvärtöfver huset, och den har två fönster åt hvar sitt håll. Vill herrn tina opp sej i solskenet, så går han åt gårdssidan, men vill han lägga sej i svalkebad, så kan han dra sej till gatan; och jag menar att salen är så pass lång att han hvarken behöfver gå sej trött eller stupa i andra väggen, när han går i sina motionstankar.”

”Tack, hederliga qvinna! Hvad heter egarn till det huset? Der vill jag bo.”

”Ja, om det bär så till att herrn det får. Annars är egarn patron Rutger Smith. Men vänd sej till frun – hon har haft flera fina herrar i huset och är menniska att ta opp trasselhärfver, vore de än så konstiga.”

”Godt ... efter hvad jag kunnat finna, är ni den enda förnuftiga menniska här på stället ... Se der ännu en tredaler för det ni har satt mig i bättre lynne ... Hvad är ert namn?”

”Åh, det nöttar alls inte att fråga efter. Jag har fått väl betalt för tjensten och står nu med Spader på väg till landet ... Addjöss, herre ... lycka till!”

Dagen derefter såg min far, der han nere vid bryggan öfvervakade urlastningen af en del sjöskadadt kaffe och icke just befann sig i bästa humör, en främling med ett förnämt och sjelfförtröstande utseende nalkas.

Vid denna tid var min far icke mer i ungdomens kraftfulla ålder. I det svarta håret hade hösten redan strött sin rimfrost, och gestalten började antaga en lutning framåt, men de djerft tecknade ögonbrynen, de ofördunklade ögonen och vecken öfver pannan läto förstå att inom denna kropp ännu lefde en ande, som, ehuru mjeltsjukan långt oftare än förr smög sig öfver sinnet, likväl uppbar sin bestämmelse att sträfva emot denna makt, som plär böja de fastaste sinnen och göra den starkaste vilja till ett rö.

En allt djupare menniskokärlek, sträckande sig med öm omtanke kring hela den skara underhafvande, af hvilken han var omgifven, gjorde honom icke blott högt aktad, utan äfven högt älskad. Hvarenda båtkarl, arbetskarl, huskarl, med hustru och barn, slöt sig förtroendefullt intill ”patron”, och det hände hvarken stort eller litet som ej patron fick ge sitt råd eller ord öfver. Med allt detta hade man dock så stor respekt för honom, att han blott behöfde rynka ögonbrynen eller flytta käppen från högra till venstra handen för att få alla barnen i hela strandbugten att gömma sig långt in i hafstången under de gamla båtarne. Men sade han ingenting eller i öfrigt icke gjorde någon märkbar demonstration vid deras spring fram och åter mellan stenarne och sjöbodarne, då höllo de sig framme och plockade upp allt hvad som plockas kunde, från stickor, tågändar och bastmaststumpar intill dyrbarare plockgods, som kunde komma i vägen under lossningar och transporter.

Hvad beträffar fäderna till den unga afkomman, skulle de ha gått hvart som helst på patrons ord. Och hustrurna och flickorna myste så vackert på mun när de kommo i boden eller på kontoret för att få underrättelser från männer och fäder, som voro ute och reste med patrons skutor; och sedan de fått kaffe och socker i present under väntningstiden, kunde de niga sig ut tills de så när fallit baklänges utför trappan.

På något annat ställe torde jag få tillfälle att tala om min fars ”kaptener” och deras fruar.

Sanningsenligt måste jag erkänna att min mor icke i lika grad var tillbedd af de underlydande. Hvad kunde också de så noga veta om allt det, som hon verkat och dagligen verkade i tysthet! Det låg ej i dagen på samma sätt, ty hon var i vanor och styrandet inom hus en allvarsam fru, som alltid visste hvad hon ville: rättvisa utan svaghet. Också voro hennes husmamseller och pigor de eftersöktaste, såväl för tjenster som för giftermål. ”Hon har tjenat hos fru Smitt så och så länge” var en rekommendation att komma fort med ....

Men det är tid att återvända till ryttmästaren, som just nu nalkades den sida, der min far satt på en stenpall med pipan i mun och, såsom nämdt är, i ingenting mindre än godt lynne, ty under denna dag hade köpmannen haft många förargelser och för icke längesedan erfarit betydande förluster genom ett utländskt handelshus, som gått öfver ända.

”Är det herr Smith jag ser?” Ryttmästaren satte på sig sin bästa min, men det var ändå alltid en grin-min.

”Hvad knäfveln, Elias, ser du icke att balen sprungit i ena ändan ... Stanna och häf upp kaffet ... Tag hit fjerdingen der!” Så talade köpmannen, utan att med ens en half blick ge akt på den främmande.

”Min herre”, återtog ryttmästaren, ännu helt tålmodig, ”jag tog mig friheten fråga om ni är herr Smith?”

”Tjenare, tjenare – jag är rätte mannen. Skulle fråga vara om affärer, så var god och kom igen mellan 5 och 6 ... nu är jag upptagen.”

”Jag gör inga affärer, herre!” svarade ryttmästaren stucken. ”Tar ni mig händelsevis för en krämare?”

”Gör och var hvad ni behagar”, yttrade köpmannen med någon hetta, ”men stör icke andra i sina göromål ... Elias du, vi få skicka upp efter Krister – jag har icke mer folk att tillgå i dag. Låt Sven, pilten din, springa ... jag ser nog hufvudet på honom dyka upp mellan stockarna.”

”Alltid samma galna och infama stad!” mumlade ryttmästaren. Högt tillade han: ”Mitt ärende är lika vigtigt

som angeläget.”

”Mellan 5 och 6, herre!”

”Ni måste väl lika gerna kunna höra nu. Jag är icke en man, som springer fram och åter lik en springpojke på ett varf.”

”Nå, efter ni har så fördömdt brådtom, så låt oss med detsamma göra slut med det här. Jag svarar afgjordt nej till hvad ni har att meddela – nu är det klart, hoppas jag.”

”Åh nej, nej, vi få icke så förhasta oss ... Jag är ryttmästare Hoving och ...”

”Det fägnar mig ... gud fördöme, har icke åter en säck sprungit – rider då fan alla säckarna!”

”... och hoppas kunna göra anspråk på någon uppmärksamhet.”

Nu tog köpmannen pipan ur munnen, reste sig upp och besåg den främmande från topp till tå. ”Min herre”, sade han med koncentreradt missnöje, ”jag sade nyss att ni kunde vara hvem ni ville, blott ni icke störde en annan i sina göromål. *Nu* säger jag: sök uppmärksamhet för er person, hvar ni behagar, men var så artig och lemna nu bryggan – ni står ju rakt i vägen för folket, så mycket ser ni sjelf.”

”Men det är fråga om rum, om den der salen, med fönster åt både norr och söder!” skrek ryttmästaren blodröd, i det han nödgades retirera några steg.

”Rum ... aha, då är allt uppgjordt – i mitt hus finnas inga rum att hyra.”

”Aj aj, hvilken horribel malheur!” utropade plötsligt ryttmästaren. ”Man hade ju sagt mig att jag skulle vända mig till” ... ”frun”, höll han på att tillägga, men han teg tvärt, bugade sig och försvann så hastigt som om han blifvit bortblåst.

Nu tog han vägen uppåt gränden – tiden kunde aldrig vara gynnsammare – vek af från torget till höger och steg uppför det hvitmålade husets bortersta trappa in i äldsta afdelningen, der han humant anhöll att få tala med värdinnan.

Min mor, som på många herrans år icke träffats i boden – der bokhållare och bodbetjenter nu regerade – och gemenligen hade representationsskapet på sin del, satt just i förmaket inbegripen i ett förtroligt samtal med tvänne besökande fruntimmer, mor och dotter. Men då hon varseblef främlingen, som följde en af bodbetjenterna så nära på hälarne att denne knappt hunnit förkunna den besökandes önskan, innan han redan var inne, steg hon upp med den ledighet, som en lång vana vid stor gästfrihet medförde, och ursäktande sig hos sina vänner, bad hon dem vara hjertligt välkomna på eftermiddagen.

De båda damerna togo hastigt afsked, men för att komma till dörren skulle de passera förbi ryttmästaren, hvilken der fattat posto lika stel som en vaktgörande soldat. Han tycktes icke alls tänka på att flytta sig, tills den äldre damen med en behagfull rörelse af handen lät honom förstå sin önskan. Den yngre ville se upp på den besynnerlige mannen, men straffades för sin nyfikenhet genom en stark rodnad, som hon ej kunde befalla öfver, då hon såg sig vara föremål för en obeslöjad uppmärksamhet. Ändtligen var dörren tillsluten, men ännu stod ryttmästaren qvar i ett visst eftersinnande.

”Är det med mig ni vill tala, min herre?” frågade min mor, något förundrad öfver den tystnad, främlingen iakttog.

”Ett singuljert blekt ansigte det första ... någonting sublimt ... Rafaels madonna skulle icke ha behöft blygas för de der dragen, notabene vid en annan ålder än man vanligen får se henne. Det andra ansigtet har jag bestämdt beundrat i ett enskilt tyskt galleri – det är ett af dem, som jag ville kalla *stillande* ansigten, icke derföre, min fru, att denna unga flicka ej syns ha nog lif i sig, utan af den orsak att man vid hennes betraktande känner sig ha intagit ett opium, som inger milda och glada drömmar.”

Min mor hade en alltför säker urskilning att ej förmoda det den besökande på något sätt vore rubbad, ehuru mången kunde ha fallit på den idén. Hon hade utom dess både hört honom beskrifvas och sett honom föregående aftonen med tumstock och spatserrör företaga vissa mätningar i luften utanför huset. Det var således lätt gissadt hvilket ärende han hade, och hon smålog öfver att ha detta original framför sig.

”Får jag fråga min fru hvilka dessa damer äro?”

”Enkefru Lannerstjerna, en gammal aktad vän till huset, och hennes dotter fröken Karolina Lannerstjerna, hela stadens ögonsten ... Men är det icke herr ryttmästare Hoving jag har äran se?”

”Jo, tyvärr, min fru, är jag besagde person, en man af Gud utsedd till all möjlig otur – åtminstone har man i denna afskyvärda stad satt mina nerver på utomordentliga prof ... Det är sund luft i de här rummen och dessutom någonting, som åstadkommer en välgörande reaktion i blodet. Ingenting dumt eller oharmoniskt stör ögat – enkelt, storborgerligt, estimabelt, patriarkaliskt ... Jag känner mig, parol d’honneur, ganska tillfredsställd och icke det ringaste attakerad af någon obehaglig rörelse.”

”I sådant fall behagar herr ryttmästaren kanske vara god och taga plats!”

”Med nöje ... Saken är den, min nådigaste, att jag, ehuru med ett någorlunda friskt utseende, är en mycket sjuklig man, en man, som rest temligen vida omkring utan att finna trefnad någorstädes. Ingen menniska har i längden vunnit min sympati, och ingen har heller visat någon sådan för mig. Slutligen: man må ega hvilka resurser som helst, tröttnar man dock vid sig sjelf, och jag önskar derföre finna ett passande hem, der jag under några månader kunde slå mig i ro och sköta min derangerade helsa.”

”Hvad kan jag göra härvid?”

”Mycket, särdeles mycket. Först och främst min bästa fru Smith – jag tillåter mig tala helt amikalt, emedan jag förutser vår närmare bekantskap – först och främst eger frun detta fina förstånd och detta hjertats snille, som af vissa begåfvade qvinnor kunna egas under de mest olika lifvets ställningar och som tillåta dem att med den agreablaste ledighet försätta sig in i alla förhållanden ...”

”Detta”, svarade min mor med sin glada min, ”blir minst lika mycket smicker för herr ryttmästaren sjelf som för mig. Den, som efter några minuters bekantskap så afgjordt tror sig kunna bedöma en annans egenskaper, måste i hög grad lita på sitt eget omdöme.”

”Charmant och sant på samma gång ... denna öppenhet, som egentligen icke, förmodar jag, kan kallas dristig, då ett fruntimmer tillåter sig den, intager mig helt och hållet. Ja, min fru, jag litar på mitt eget omdöme – det är en svaghet, hvilken dock hittills vägledt mig temligen väl ... Men för att nu nalkas sjelfva hufvudpunkter som angår det der hemmet ... nåväl, kombinationen ligger lätt till hands ... jag är säker att ni redan insett allt?”

”Om så vore, herr ryttmästare, fruktar jag ...”

”Pardon, min bästa fru, för era goda egenskaper! Jag måste ovilkorligt afsvära min inbillning att vara fysionomist, om jag icke kan svära på att ni aldrig erfar fruktan för någonting.”

”Men herr ryttmästaren vet ännu icke ...”

”Behöfver jag veta mer än att intet enda hus i hela staden anstår mig utom detta. Och om jag måste röna en så djup malheur som ett afslag, har jag intet annat råd än att packa in och åter ge mig ut på farväg.”

”Tänk då åtminstone först efter om här är så passande. Ett stort hushåll, boden med stark rörelse midtöfver, skolan med rustande pojkar i andra ändan af öfvervåningen och för öfrigt ett spring af och an med främmande menniskor, skrik och buller och bråk ibland från sjöbodarne, ibland från vindarne, ibland från källarne, och understundom äfven litet buller inomhus. Herr ryttmästaren måste således finna att jag har rätt.”

”Ifrån hela denna vådliga litania skulle jag springa lång väg med båda fingrarne i öronen, ifall den träffat mig annorstädes, men ju mer jag ser er och hör er tala, min estimerade fru Smith, desto mer behag fattar jag för er. Frukta dock för ingen del att denna admiration på minsta sätt antager en färg, som icke anstår en belefvad man inför en så högligen respektabel qvinna ... Men bland det för mig nödvändiga är att jag behöfver erfara ett oskyldigt agremang af det fruntimmers sällskap, under hvars tak jag skall finna någon trefnad. Se der just en af hemligheterna i det eftersökta hemmet. Och skall jag vara fullt uppriktig, så får jag tillstå att den der salen, som ligger enskilt och sträcker sig öfver de här tvänne rummen, redan är mig bekant och utomordentligt väl anstår mig ... Ni måste bevilja mig den, min goda fru!”

”Salen är verkligen bra, och jag tror att dess möbler och beqvämligheter, med några små förändringar förstås, skulle komma att anstå er. Men olägenheten är att den ligger öfver våra enskilta rum. Bättre passade då gröna kammarn och lilla salen ... men, nej, derintill ligger skolan.”

”Låt det bli vid den större! Och om jag nu antager denna punkt som afgjord, så öfvergå vi till den nästa.”

”Åh, verkligen – och den lyder?”

”Jag känner mig alltid tillfreds med husmans kost – särdeles ordentlig, förstås – men som mina organer äro mycket ömtåliga, så erfordras en viss noggrannhet, att ej säga en fullkomlig delikatess, icke så mycket i valet af rätterna som i beredningen, och jag tager mig friheten att sjelf konsultera med hushållerskan för att gifva henne vid handen min erfarenhet, mina vanor, mina principer och mina iakttagelser.”

”Då gratulerar jag herr ryttmästaren!” utbrast min mor, hjertligt skrattande. ”Var säker att min hushållerska, madam Malmelin – hon har fordom på annan ort varit fru i eget hus – är en så mäktig och ondsint person, att det aldrig skulle slutas med mindre än brinnande strid, om någon främmande komme och ville lära henne att bereda mat.”

”Nånå, jag afstår då från min egen diet, tills menniskan blifvit tam. Jag skall nog dressera henne på godt manér, ty först och främst tillhör hon könet, hvilket vill säga att hon måste hafva någon svag punkt, och för det andra är det mig ett utvaldt nöje, mera lämpligt för matsmältningen än det bästa vin i verlden, att godmodigt retas med en bitande qvinna. Allt är ju således redan bestämdt, och jag får flytta in redan i morgon.”

”Nej, för ingen del är någonting bestämdt. Jag förutser att herr ryttmästaren skulle konfundera hela huset.”

”Nej, på paroll, jag blir i stället alldeles som ett beskedligt husdjur, notabene ett favoritdjur, som man icke glömmer. Tag blott emot mig, tag emot mig – jag är i grund och botten en god menniska, om än litet satanstyg flyter ofvanpå. Vänd mig icke ryggen i den här nöden, utan säg mig ett behagligt ord ... jag är verkligen nöjd med ett enda.”

Det låg något hjertegodt, tilldragande och derjemte vemodigt i den besynerlige främlingens ord och

väsende. Min mor kände sig besegrad af en verklig fruntimmerskänsla och svarade beslutsamt: ”Det skall ske, såvida ...”

”O, tack, tusen tack!”

”Men jag fick ju icke tala ut ... Det skall ske, såvida min man gifver sitt oundgängliga bifall.”

”Se så der, då får jag visst nytta af löftet – herr Smith har redan haft den obilligheten att afslå min anhållan.”

”Och det nämner icke herr ryttmästaren ... det var mycket illa.” –

”Margreta, min skatt”, ljöd den äkta mannens röst från andra rummets dörr, ”är middagen snart färdig – jag har blott en halftimma på mig.”

”Min ämablaste, min nådigaste fru, visa nu för guds skull hvad en qvinnas åsigter förmå!” hviskade ryttmästaren ifrigt. Derpå hette det högt, då min far visade sig på tröskeln till förmaket: ”Mjuka tjenare, herr Smith! Jag har tagit mig den dristigheten att lägga min sak i vida bättre händer än mina egna.”

”Tjenare, tjenare – jag trodde att vi redan hade gjort upp det der! Och du, mor, har väl också för herr ryttmästaren nämt att vi behöfva rummen sjelfva?”

Ryttmästare Hoving såg nu i den grad tragikomisk ut, att hans tilltänkta värdinna kände nog misskund för att ej sända honom ut i staden på en ny vandring.

Med en blick och ett leende, som ännu, då hon räknat 43 år, utöfvade sitt gamla välde, vände hon sig till den inträdande maken och sade med en ton just innefattande en lagom ledsnad: ”Så obehagligt detta var – jag hade gifvit ryttmästaren ett halft löfte, men då *du* bestämdt afslagit, vet jag icke annat råd än att återtaga *mitt* löfte, ehuru jag eljest med nöje skulle ha emottagit en främling, som verkligen tycks mig vara i behof af ett hem ...”

”... och som betalar hvad som helst!” inföll ryttmästaren i form af parentes.

”Aj aj, min skatt, det är visst vanligt att du styr inom *ditt* gebit, men, ser du, vårt hem är alltför tarfligt för den herrn.”

”Helt och hållet misstag, herr Smith! Just här skulle det passa mig förträffligt att vistas, men tyvärr är det icke i småstäderna som i den öfriga verlden, att fruarnas ord ha öfvervigten vid frågor, som naturligen lyda under deras domslut. Ack, den provinsen – i allt ligger den efter sin tid.”

”Hvad efterliggningen i *den* omständigheten beträffar, min herr ryttmästare, så tror jag icke på något företräde å ena orten mer än å den andra. Sådant beror af förhållandena. Hvarje ärad och förnuftig hustru – hon må vistas hvar som helst – har sitt ord med i många ting, om hon icke lefver bland björnar, och vill Margreta ha besväret och herr ryttmästaren bli något medgörligare än nyss nervid bryggan ... nånå, jag var icke för artig der jag heller ... så gör upp med henne hela affären, ty rent ut sagdt, så är det hon som ensam regerar inomhus.”

Härmed var nu allt klart, och saken beseglades icke blott genom handslag, utan äfven genom inbjudning för ryttmästaren att tillbringa qvällen i det nya hemmet i sällskap med några husets vänner.

————

Bland gästerna befunno sig, såsom på förmiddagen afgjordes, fru Lannerstjerna och hennes dotter; och om ryttmästaren just icke intresserade fröken med sina samtal – hans förnämsta fråga bestod deri att han ville

veta om fröken mycket älskade frisk luft och icke var sensibel för drag: för sin del slog han ofta upp fönsterna midt i natten – så kan det sägas att hon intresserade sig åtminstone för hans besynnerliga personlighet.

”Nå”, frågade min mor, då han med några artigheter tog afsked, ”hur har nu herr ryttmästaren, uppriktigt taladt, funnit sig i den ovana kretsen?”

”Parole d’honneur, min fru, alldeles förträffligt! Herr Smith och jag bli snart de bästa vänner: hans vin har icke lidit det minsta af att det lidit hafveri. Vidare är jag säker att fröken Lannerstjernas ansigte skall gifva mig en lugn och stärkande sömn ... Och om jag nu får kyssa värdinnans hand och säga henne att jag känner mig lycklig af att bli en af hennes trognaste undersåter, så skall hon i det stället tillåta mig slippa få spenaten stufvad med mjölk. Fransmännen, som förstå sig på att äta, tillreda alla grönsaker med kokt vatten och smör, så att de erhålla något subtilt af lika nytta för gomen och magen ... Och ingen muskottblomma, min fru, ingen muskottblomma – den attackerar mina nerver.”

”Vi skola se till, men för i afton lugnas *jag* deraf att herr ryttmästaren lugnas af sitt nya opium.”

”Ah, min bästa fru, nu mins jag något annat!”

”Hvad då?”

”Haf aldrig gräddkaka till supén: jag tycker tillräckligt mycket om denna rätt för att kunna äta mig sjuk deraf.” –

Följande aftonen tog ryttmästare Hoving sin nya lokal i besittning, och sedan han förklarat att han var nöjd med allt utan undantag, började han uppgöra planen för den fullständigaste förändring af alltsammans; och ännu mellan 1 och 2 på natten hördes han släpa möblerna fram och åter, härvid biträdd af en bland bodbetjenterna, som han lyckats fånga an.

Han hade, så att säga, tagit mått af den plats, der första solstrålen borde väcka honom, och vridit sängen i den direktion att, ifall han vaknade, han finge se solen endast vid sina fötter; och han hade redan gått i befattning om beställningen af en stor skärm, hvilken icke allenast skulle gifva honom tillfälle att förstora och förminska rummets indelning, utan derjemte gifva honom en långvarig och angenäm sysselsättning, ty han ärnade med egen konstnärlig hand på nämde skärm anbringa såväl en hel berså som behöriga perspektiver.

Vid tu-tiden fick ändtligen medhjelparen tillåtelse att anse sig som umbärlig; men han hade ej väl hunnit nedför trapporna, än ryttmästaren hördes skrika och svära och af alla krafter kalla honom tillbaka.

”Nå, hvad är det då nu igen?”

”Hvad det är ... är ni blind ... ser ni ej, herre, min nedriga belägenhet? Ser ni icke att sängbottnen ramlat på ena sidan – då ni drog sängen fram, glömde ni att skjuta in botten ... Quel malheur, quel malheur ... Hvad, herre, ni vågar skratta ... gå, herre – ni är skapad att multna bakom disken ... Men gå då, för fan, icke utan att först hjelpa mig opp ... Seså ... aj aj ... Jag har nog med den här prof-liggningen. Nu sveper jag mig in i filten och lägger mig på soffan för i natt. Solen skall der sticka mig rakt på hjessan, men jag är skapad för allt slags otur – det var så ödets vilja.”

Då hyresgästen andra dagen först emot middagen infann sig i sällskapsrummet, låg ett visst vemodigt bryderi öfver hela hans väsende. Han var synbart ganska ledsen öfver att så hafva oroat sin välvilliga värdinna, men hon hade tillräcklig takt att lugna honom genom den försäkran att hon just varit beredd på att början skulle blifva litet stormig, och hon beklagade derjemte helt allvarsamt att hans så väl anordnade

planer skulle slå så illa ut genom en enda uraktlåtenhet.

Detta sätt att upptaga en förstörd natt föreföll ryttmästaren så älskvärdt, att han inom sig gjorde den strängaste föresats, att aldrig låta denna ”ämabla och aktningsvärda qvinna” få lida för sin godhet att emottaga honom, då alla andra stängde sina dörrar för honom.

Också gick det alldeles förträffligt hela första veckan. Han led med en martyrs tålamod af alla de missöden, som hans organism under denna tid var underkastad. Men då nu andra veckan inträdde, var han ej menniska att öfvervinna sin länge närda häftiga önskan att få tillträde till köket, der han slutligen, emot det förnämsta snus staden hade att erbjuda, fick köpa sig en egen vrå af ”Malmelinskan”. Och nu blef det ett experimenterande, ett diskuterande, ett disputerande, ett revolterande, så att ryttmästaren, med ett hvitt förkläde öfver morgonrocken, hvit mössa och köksgaffeln i hand, stundom var glad att få springa undan, medan han ideligen skrek att någon barmhertig själ måtte se efter hans hvitlingar, så att de ej brändes upp af madams onda ögon. (Han kallade alltid Malmelinskan endast ”madame”).

”Herre”, ropade då denna bistra dam i blossande vrede, ”knoppa sej ur köket han med sitt förkläde, sin frukost och sina impertinenta fasoner! Kommer han hit för att näskasta mina hederliga och anständiga ögon en gång till, så får han ensam laga både frukosten, middagen och qvällgröten på köpet. *Jag* går min väg, det svär jag på och Malmelinskan med – har han förstått det, herr köksmästare från röda hafvet ... det är väl der han kokat sin första hummer, efter han är så röd i fysionomien.”

”Menniska, tag mig i famn – jag älskar er, madame, för er sublima vrede ... den utgör en rekreation af prima sort.” Och nu kom ryttmästaren hastigt tillbaka till spisen och bjöd i förtjusningen gumman att snusa ur sin egen gulddosa med Napoleons porträtt på locket. Derpå fick han återtaga sin vrå och sina kokbestyr och hade icke alldeles så sällan den glädjen att höra Malmelinskan med en sötsur min erkänna, att vissa af hans idéer ändå icke voro så dumma att hon icke sett och hört dummare.

Men det var ej att tänka på att ryttmästarens lifliga fantasi för någon lång tid skulle stanna ensamt vid köket. Så snart det hunnit till den tidpunkten, att madame börjat skäligen finna sig i kamratskapet, upphörde denna förströelses förnämsta behag, och bäst det var, öfverraskades hon en vacker dag af tillåtelsen att taga lifvet af honom genom någon af hennes infernaliska saftkrämer, som bestämdt kokades i oförtent kärl.

Efter denna brytning – den var fullständig – slog sig ryttmästaren något litet på bodrörelsen, i hopp att der finna vissa välgörande skakningar för sina nerver. Men boden blef fortare öfvergifven än köket, enär de skakningar, han erfor genom gräl med bokhållare och bodbetjenter, hvilka alldeles icke ville rätta sig efter hans projekterade metoder att behandla folket, så angrepo honom att han ansåg dem öfvergå det nödvändiga qvantum rekreation, som han behöfde.

Dernäst kom kontoret. Men kontoristen var en kärf allvarsam man, som icke ville begripa att man kunde föra böcker på mer än *ett* sätt.

Under alla dessa olika stadier hade den nyckfulle mannen äfven skänkt skolrummet med informator och diskiplar sin uppmärksamhet, men härifrån vände han snart besegrad om. Och sedan han slutligen försökt öfvertyga min far att denne icke alls förstod handhafva sin landtekonomi, utan borde följa de bruk, som han (ryttmästaren) lärt känna på sina resor, blefvo en gång båda herrarne i den grad oklara med hvarandra att det midtpå gården uppstod ett stort alarm, som säkerligen fått ett allvarsamt slut, om icke min mor från fönstren sett och hört och funnit sin närvaro nödvändig.

”Greta”, ropade min far, så fort han fick se sin trogna följeslagerska, ”sade jag dig icke från början att det skulle barka åt fanders ... Sätt dårar på dårhuset, men släpp dem icke lösa – och jag säger dig, min vän, att jag icke längre orkar dra den här bördan ... det var ordet!”

”Herre, herre, jag svär vid min ära, jag svär vid paradiset och alla erkeenglar, jag svär vid himmel och jord, luft och vatten, ja, jag svär vid satan sjelf, att ni är den störste dåren, som låter inköra höet just under…”

”Herr ryttmästare, stanna, jag ber!” yttrade min mor med den bjudande värdighet, hon hade i sin makt. ”Fröken Karolina Lannerstjerna står dessutom just uppe i sängkammarfönstret – skall hon och hela staden säga att jag haft orätt i att öfvertala min man till mottagande af en hyresgäst ... Och du, far, skall du skrämma lifvet af mig just nu, då” ... det sista hviskades ... ”då du väl vet att jag borde vara ömtåligare än eljest.”

”Det var så sant det, min skatt! Men det är nu fjortonde gången, sedan vi gifte oss, som du skyller på dina nerver: jag tycker att de kunde ha hunnit med att vänja sig vid en dust karlar emellan. Nånå, allt skall dansa efter ... Seså, gudbevars, du har väl icke tagit dig för illa, mor?”

”Min bästa fru Smith, jag är förtviflad, parole d’honneur är jag icke det – jag vet ej hvems skulden var, men jag bjuder handen till fullkomlig försoning.”

”Nå ja, se der är min ... men hädanefter får det stanna vid passande förströelse.”

Ryttmästaren kysste i flykten sin värdinnas hand – han var alltid stadd på litet huslig, högst oskyldig kurtis – derefter sköt han af bakvägen upp till sin egen lokal och kom efter en qvarts timma ned i förmaket med ett utseende, som tydde på någonting helt annat än den föregående scenen.

”Nå, men hvar är fröken Lannerstjerna – hon har väl icke redan gått?”

Nu först märkte ryttmästaren att han var ensam. Men med den vana han tagit sig att uppsöka frun i huset öfverallt, vandrade han af ända till stora visterhuset, dit han ankom just som husmodern stängde till dörren.

”Men fröken, min fru, hvar är fröken?” ”Det var blott hennes ögon som gjorde besök!” svarade min mor leende.

”Ack, de qvinnorna – parole d’honneur, var icke det en snillrik idé ... Men, min nådigaste värdinna, jag är nu på väg med ett förslag, hvarom jag bestämdt vet att det skall förekomma alla sådana här obehagliga demonstrationer.”

”Nå, låt oss gå in, så får jag höra!”

”Nej, tvärtom, låt oss stanna här, just här ... Det der rummet till venster, stora rummet ...”

”Nåväl, det är ett rum för allehanda husliga göromål. Äfven bor ett par af de mindre barnen der.”

”Deröfver går ju en vind – icke så?”

”Visserligen ... Jag är nyfiken att veta hvad det har för sammanhang.”

”Min allra estimablaste fru, jag har kommit till den djupa öfvertygelsen att orsaken till min feberaktiga sinnesstämning bestämdt härleder sig deraf att jag icke på morgonen, genast som jag kommer ur bädden, kan erhålla ett kallt bad.”

”Kors, ryttmästaren badar ju på badhuset?”

”Badhuset – det vet jag visst! Det mördande kyffet ligger ju så långt utom staden, att jag icke hinner få badet förrän långt framemot middagen24. Under tiden ha mina nerver lidit af allehanda attacker, som bringat dem i oordning: hjernan angripes, pulsationen stiger och jag förutser en total förstörelse af hela min fysik, om jag ej kan på bestämd timma bada hemma hvarenda morgon.”

”Jag försäkrar ryttmästaren att jag ej kan undvara detta rum. Dessutom finnes ingen annan ingång till ett, som ligger innanföre och det jag sjelf ensam disponerar, då jag är sjuk eller trött, emedan det ligger aflägset.”

”Men jag bosätter mig ju icke der, min goda fru – jag begär endast att få begagna det en qvarts timma på morgonen. Jag går straxt i befattning att låta taga mått af mig till ett badkar, och när så arrangemanget på vinden blir verkstäldt, så ...”

”Hvad arrangemang skulle bli på vinden?”

”Derifrån skall naturligtvis sjelfva hufvudsaken komma, nemligen vattnet.”

”Vattnet från vinden?”

”Ja visst ... man öppnar en fyrkant i vindsgolfvet, en dusch anbringas, och då jag befinner mig på nedra botten i karet, kommer vattnet friskt och välgörande i präktiga strålar nedrusande från taket.”

”Det är visst och sant att jag litade på att mitt tålamod aldrig skulle brista, men, vet ryttmästaren, nu är jag rädd att jag befinner mig just på den punkten.”

”Aldrig, min fru ... det vore att underkänna er frisinnade själ. Jag vill icke vara nog indelikat att nämna om särskilt hyra – det besvär jag gör kan icke betalas – men tänk på hvilken tillfredsställelse ni skall erfara, om jag blir fullkomligt botad genom denna vattenkur, som jag här är den förste att använda. Jag sökte rekreation och revolution – mina nerver behöfde, som ni vet, skakningar för att icke domna – men sedan jag nu erhållit mer än behöfligt af den sorten, måste jag vara betänkt på att bereda dem ett lugnt stadium.”

Min mor betraktade noga sin gästs ansigte. Det var nästan som om ett dunkel farit öfver hennes ögons klarhet. Denne så hederlige, i tysthet välgörande, men genombesynnerlige man trodde sjelf så fast på allt hvad han ansåg nödvändigt för sitt helsotillstånd, på hvilket han oupphörligt grubblade, att det låg någonting på en gång barnsligt, löjligt och trovärdigt i hans väsende.

”Ja ja, jag förstår fullkomligt den blicken – men tro mig att en man sådan som jag behandlar själens och kroppens helsa efter proportioner, som de i psykologiens och fysikens lagar oinvigde icke kunna fatta ... Nå, jag får ju beställa karet och ta alla mina öfriga arrangemanger.”

”Så får det väl vara för en månad, icke mer – jag har mina fullkomligt giltiga enskilta skäl att bestämma terminen. Dessutom hoppas jag att ryttmästaren tröttnat dessförinnan.”

”En månad är allt hvad jag behöfver” – – – – – – – – – – – – – –

Men då nu denna intressanta vurm, som innefattade en mängd bestyr, hvarvid herr ryttmästaren fick vara allt i allom sjelf, väl hunnit till stånd och en skäligen obehaglig frossa uppkom af de långa vandringarne från salen i öfra våningen till badinrättningen i den undra, hvilka lokaler lågo åt alldeles motsatta håll, den första i äldsta delen af huset, den senare i tredje tillbyggnaden, så kände den sjuke sig behöfva någonting starkt värmande för att få det derangerade blodomloppet i ordning. Det är väl sant att han betydligt uppvärmdes, då han i trapporna eller gångarne mötte symamsellen eller husmamsellen, hvilka ej kunde låta bli att storskratta åt honom, men denna värma var högst malplacerad, ty den föddes af vreden, och vreden var farligare än allt annat: den satte hjertat och gallan i rörelse – ett bad under sådana omständigheter kunde till och med lätt medföra en slagattack.

Men hvem kunde också låta bli att åtminstone le, då man mötte en springande filtpacke – ty från hufvudet, öfver hvilket lakanet som hufva var draget, till de betofflade fötterna var den långe gänglige mannen

sålunda instufvad och surrad med allehanda slags sjalar. Många af Bugtens små barnplantor, som voro ute för att handla mors kaffe på morgonen, togo vid hans åsyn, till och med högt skrikande, till fötterna, troende att det var sjelfva Lunkentus som spökade.

Det var min mor som drog försorg om ett bättre värmande element. Hon hade sina små funderingar, såsom goda vänner och grannar ha, då någonting är på väg att förkofra sig.

Vid denna tid ansågs huset vara i behof af en hel förstärkning utaf nya täcken. Nu gjordes ”stickkalaser”, hvartill flera unga flickor inbjödos, ingen dock oftare än fröken Karolina Lannerstjerna, och då det mången dag bar så till att hon kom ensam, fann ryttmästaren ett nytt och ljuft behag uti att rita eklöfsblad på täckenas botten.

Fröken Karolina Lannerstjerna var icke skön i samma väg som hennes moder varit, men hon var en särdeles vacker jordiskt intagande flicka; och huru det ritades och stickades och småpratades och lästes högt, så släppte småningom frossan den stackars sjuklingen och en, såsom han förklarade, ”behagligt lagom temperatur” ingick i hans varelse.

”Nå”, frågade min mor en afton vid början af augusti, då man hemkommit från ett lustparti i gröngräset, der naturligtvis fröken Karolina varit sjelfskrifven, ”nå, huru tycker ryttmästaren om min kur?”

”Ack, min bästa fru, jag känner ingen oinvigd, som bättre begriper naturens lagar ... Men säg uppriktigt, alldeles utan afseende på artigheten, *kunde* en qvinna bli lycklig med en sådan man som jag?”

”Icke sådan som ryttmästaren *hittills* varit, men fullkomligt lycklig med den man ryttmästaren *blir,* då äktenskapet och tiden afnött en mängd små tokerier, som nu snarare äro ett bihang än en egendom. Gifter man sig af kärlek, så gör kärleken underverk.”

”Vid gud, fru Salomo, jag tror att detta resonemang är fullkomligt logiskt ... men hvarföre hade icke frun sina egna döttrar hemma – det skulle, parole d’honneur, varit förtjusande, om vi blifvit slägt.”

”Olyckligtsvis gifte sig, såsom ryttmästaren visst flere gånger hört, min äldsta dotter förlidet år med pastor Brovall, hvars komministratur ligger ett par mil från Göteborg. Min andra dotter, jemnt och nätt fullvuxen, vistas i år, såsom vanligt om somrarne, hos min mans slägtingar general Belfrage’s i Westergötland – hon är dessutom af ett alltför klipskt lynne att bli utsedd till den ifrågavarande äran. Den tredje, ännu blott mellan 12 och 13 år, har snart ett helt år varit hos en af våra vänner i skärgården, köpman Diedrichsens, som står i gamla relationer till vårt hus. Det är seden här att döttrarnas uppfostran mest fullbordas i främmande familjer eller att de, såsom far säger, komma från dörrarne.”

”Det der var i alla fall dumt. Jag låter väl icke alltid reta mig heller, och en ung skönhet – som jag af andra hört att miss Lotten skall vara – är nu icke hvem som helst heller ... Men när en sådan metod anses nödvändig för *döttrarne,* då är det med verkligt fog att också sönerna vistas utomhus. Jag har alldeles glömt hvar frun har dem alla.”

”Min förstfödde, min son Jan” – modern uttalade detta namn med en viss stolthet – ”är, såsom jag förut nämt, ute på resor i England och Frankrike. Han öppnar snart egen grosshandel och är en studerad ung man, liksom min andre son Carl, hvilken för närvarande är på kontor i ett befryndadt handelshus i Göteborg.”

”Men hvad behöfva de egentligen att studera för att bli köpmän – att känna språk och bokhålleri tycks mig vara tillräckligt i den branschen.”

”Det var en af de största orättvisor jag hört min ryttmästare yttra.”

”Ja, parole d’honneur, var det icke så – jag tror till och med att jag kan tillstå att det var en dumhet.”

”I alla fall var ingen af våra äldsta söner bestämd för handeln. Under blomstrande konjunkturer hade min mans lynne blifvit så medgörligt, att jag förmått honom låta ynglingarne resa till akademien, der de vistades några år för helt andra banor. Men det är förbi. Det var en djup sorg för mig och dem, då vid en allvarsam kris i affärerna far tog det oomkullkastliga beslutet att kalla hem dem för att egna dem åt handelsyrket. Jag stred länge emot, men denna enda gång förgäfves.”

”Nå, kunde ynglingarne icke ha brutit sin egen väg och tvärt sagt nej?”

”Emot fars vilja och befallning – sådant brukas ej i vårt hus. Det är först då de fullkomligt försörja sig sjelfva som de till en del blifva behandlade som sina egna.”

”Nå, den tredje af de stora sönerna?”

”Wilhelm, som tills vidare är fästad vid husets firma, har ännu för en del af sommaren göromål i Norge, och min 14-årige hurtige Pål blef just denna vår inskrifven bland skärgårdsflottans skeppsgossar.”

”Se der ha vi då hela familjen – den yngre generationen har jag den äran att känna, ehuru jag alltid springer ur vägen för de kanalje pojkarne.”

”Men antag att ryttmästaren får egna?”

”De skola uppfostras borta. Jag gillar herrskapets metod, men börjar långt tidigare. Och efter fru Smith icke tycks vara sinnad att efterskrifva miss Lotten, så kan jag icke svara för hvad som händer, ifall madame i morgon middag icke bringar mig ur humör genom att förkoka kalfbringan.”

”Hon skall få sträng befallning att icke göra det – men hvad händer, ifall den lyckas?”

”Blott att jag då gör hvad jag länge påtänkt, nemligen en visit hos fru Lannerstjerna. Men för att besöka denna dam, som jag vill likna vid en ur sin nisch nedstigen helgonbild, måste man vara i ett mildt och elastiskt lynne, och det blir aldrig händelsen efter en bortskämd middag.”

”Var lugn! Om jag också sjelf skall stå vid spisen ...”

”Nej, för ingen del ... En första visit är i alla fall så obehaglig, att det kanske vore likså godt att låta saken bero på någon tillfällighet ... Kan min goda värdinna garantera mig att fröken Karolinas lynne i allmänhet är lika intagande och älskvärdt som jag hittills funnit det?”

”Det tror jag mig kunna våga. Jag har känt henne från barndomen: vi hafva känt både fadern och modern. Hvilken älskvärd, god och glad själ var ej kapten Lannerstjerna! Herr ryttmästaren har ju sjelf hört honom mycket omtalas. Och hvad beträffar *fru* Lannerstjerna, så veta alla menniskor att hon varit lika aktningsvärd både som mor och hustru.”

”Bra, bra ... Dessutom har fröken Karolina i sitt väsende någonting lagom. Jag har märkt att hon icke ryser för en vindfläkt eller svettas som en ladugårdspiga, om man råkar ha några grader för varmt. Och efter det bär så väl till att hon är fattig – jag hade aldrig fördragit att min hustru egt ett runstycke – så ... Men nu är det nog sagdt för i dag: vi skola tala mera i morgon middag, då jag kommer tillbaka från badet och promenaden.”

Men andra middagen bar det sig så illa att värdinnan, den förtrogna, var förhindrad att emottaga det

tilltänkta förtroendet. Hon kunde ej taga emot någon, och det var en verklig olycksstöt för ryttmästaren, när han, fullastad med en mängd alldeles friska idéer, trädde in i förmaket, att finna de bägge vanliga rummen tomma och en djup tråkig tystnad herrska öfverallt.

Rusande ut i köket, ropade han på madame: ”Hvad är å färde? Här fins ju icke en själ att tala med. Är frun borta?”

”Var så god och gå opp till sej, herr ryttmästare! Maten kommer opp ... Frun har *flyttat!*”

”*Flyttat*... menniska, tala inga dumheter!”

”Nånå, hon har bara flyttat ut i andra ändan af huset in i sitt eget rum och lär väl inte så snart bli att träffa.”

”Ja, har jag annat än de rysligaste motgångar, de nedrigaste missöden! Just nu, när jag skulle tala med henne i den mest vigtiga angelägenhet, när jag har hufvudet så fullt af tankar och planer ... Men i herrans namn, det blir väl ingenting farligt heller?”

”Det står ju i Guds hand. Gå nu sin väg ... *Farligt* – vet någon sådant på förhand?”

”Madame, jag vill icke ha någon middag här hemma i dag – den skulle icke smaka. Jag går till gästgifvaregården och stannar der ända till qvällen. Möt mig då med goda notiser ... Skulle någon för resten minnas att jag existerar, notabene någon som jag bryr mig om, så nämn att jag är i så miserabelt lynne, att jag kanske går och dränker mig, om jag ej kan hitta på något bättre.”

Och härmed gick ryttmästaren tillbaka, alldeles förfärligt uppträttad vid hela lifvet. Hvem skulle nu bry sig om honom, hvem reglera humöret och, så att säga, dra upp honom hvar morgon liksom man uppdrager ett ur?

Han tog sin hatt och gick ut.

Maten på gästgifvaregården var oerhördt miserabel, kaffet mördande och tobaken utan all fråga förgiftad.

”Hvad kan jag taga mig till?” resonerade han med sig sjelf. ”Om jag skulle bada än en gång ... nej, jag är för upprörd – det duger icke ... Fiska ... då vore jag för långt borta, om någon olycka hände, det Gud förbjude! Jag håller så innerligt af denna förnuftiga och utmärkta qvinna ... och in summa tror jag att det bästa jag kan göra är att följa hennes önskan och besöka hennes vänner.”......

I det rödmålade huset vid Smedsklefven satt åter mellan de blommande balsaminerna fru Maria Lannerstjerna. Men bredvid henne satt en yngre skönhet och band på ett silkesnät. Granrisadt, fejadt och fint var der nu som förr i rummet, och öfver det hela låg en anda af djup och ren frid.

Fru Lannerstjerna arbetade icke för tillfället. Hon höll i den ännu hvita handen ett miniatyrporträtt af sin bortgångne älskade Magnus och betraktade det med fuktig blick.

”Ack”, sade Karolina, ”hvad kärleken måtte vara för en stor och mäktig kraft! Mamma skall då alltid sakna?”

”Nej, icke det, men längta och vänta ... dock icke vänta, min Karolina, icke det, förrän jag funnit ett värdigt stöd åt dig.”

”Jag är nog ung ännu att önska ett annat än mammas.”

”Visst icke för ung, om det vore Guds vilja, ty jag är förvissad att med de grundsatser, du erhållit, och med

det ömma hjerta och lugna förstånd, som Gud gifvit dig, du skulle kunna åtaga dig och väl uppfylla så ansvarsfulla pligter.”

”Mamma”, sade häftigt Karolina, ”hvem kommer der och går inåt trappan ... Ack, min gud, kan det vara möjligt att han ärnar sig hit?”

”Det är den aktningsvärde, fast något besynnerlige ryttmästaren Hoving ... Nå, kära Karolina, se icke så häpen ut – det är ju så enkelt.”

”Enkelt – ja, visst är det enkelt, mamma, men jag hade icke tänkt ...”

”Min lilla Karolina, jag tror snarare att du rätt länge tänkt på möjligheten af detta besök!” Och med ett fint småleende steg fru Lannerstjerna upp för att möta sin gäst.– – – – – – – – – – – – – – – – – – –

Närmaste följden af detta första besök var den, att ryttmästaren med tacksamhet i sitt hjerta erkände att han funnit en högeligen angenäm tillflyktsort under närvarande bryderi.

I en sinnesstämning, hvarunder det visst icke var fråga om dränkning, men i alla fall om deltagande oro, kom han hem, der han fann sig väntad af herrn i huset, som skyndade emot honom med en underrättelse, hvilken föranledde ingenting mindre än stor omfamning herrarne emellan. En dotter hade tagit inträde i verlden, och källarens förnämsta innehåll stod väntande för lyckönskningsskålen.

Ryttmästaren bjöds genast till fadder och att stå emot fröken Karolina – ”ett vackert förebud”, menade min far, ”till kommande gemensamma pligter.” Och redan samma afton skyndade den förtjuste gudfadern till guldsmeden att beställa en stor silfverbägare till faddergåfva.

Hon, för hvilken gåfvan var bestämd, slumrade i lycklig okunnighet, då den emottogs: men den dag, då hon förlorade denna bägare, fästades vid den helt andra minnen än den lilla historias, som har blifvit berättad.

Under tiden mellan ofvannämde afton, den 8 augusti, och döpelsefesten straxt derefter hade ryttmästaren hunnit göra ännu ett besök i det vänliga huset vid Smedsklefven. Vi skola dock icke vidare inträda med honom i denna lilla helgedom, der fläkten af flydda tider, doftet af poetens och hans makas djupa hängifvenhet i fattigdomen, då skulle liksom bortblandas.

Men medan ryttmästaren var sysselsatt att söka intränga i sitt eget väsende och begrundade äktenskapet från alla sol- och skuggsidor, försättande sig än på ena än på andra, var min mor sysselsatt att begrunda hvilket namn hon skulle gifva sin senfödda dotter. Hon hade på förslag många ur sina favorit-romaner, men hon var nog samvetsgrann att tycka det nästan vara ett förfördelande mot författaren hvilkendera af hjeltinnornas som uteslöts. För att jemka denna kinkiga punkt fattade hon den föresatsen, att gifva flickan blott ett enda namn och dertill välja det, som hon läst i Lafontaines sista roman, och nu bar det så väl till att detta råkade vara sjelfva älsklingsarbetet, ”Familjen von Halden” ... hjeltinnan hette Emilie.

Emilie blef således barnet kalladt, oaktadt mycken motsträfvighet å min fars sida, som ville att det skulle vara Emilie Johanna, emedan äldsta och yngsta barnens namn förenade borde påminna om ett visst stöd af brodern, gifvet systern, om sådant behöfdes. Häruti var min mor likväl obeveklig.

”Nånå”, sade min far, tröstande sig, ”om jag lefver, skola de der bägge namnen stå tillsammans åtminstone på en ny skonare: skonerten Emilie Johanna. Och nog skulle det gladt oss, om Jan nu varit hemma och åtminstone vid dopet åtagit sig pligterna.”

Men om icke den blifvande skonertens förste namnintressent inträffade, så inträffade tvänne andra af de äldre sönerna, Carl och Wilhelm, just lagom att stå fadder åt sin yngsta syster.

Dock – en olycka hände, som synnerligen satte min blifvande gudfars tålamod på hårdt prof: en hastigt påkommen opasslighet förhindrade nemligen fröken Lannerstjernas uppträdande vid det vigtiga tillfället, och det kunde för ingen del gifva honom någon tröst att han fick stå emot en annan ung dam, som äfven bar namnet Karolina. Värst var att alla de beräkningar, han gjort angående fadderkyssens inverkan på hans nervsystem, nu tjenade till alldeles ingenting!

Icke nog med dessa motgångar. Ryttmästaren måste också utstå den pinan att icke hafva någon, för hvilken allt det nya kunde omtalas. Med det ”nya” menades de känslor, hvilka dag för dag fingo allt starkare makt med honom, ju oftare han sträfvade upp- och nedför Smedsklefven förbi det lilla huset, der en viss misstroende blyghet hindrade honom att alltför ofta stanna.

Också kände sig den stackars ryttmästaren i en ofantlig förtjusning, då han efter tillbörlig tid fick återse sin värdinna, och han var just i starkaste farten med hela serien af sina kärleksförtroenden och hela serien af de deruti inblandade klagomålen öfver allt det oerhörda, ja otroliga ofog, som ”madame” tillåtit sig i afseende på matlagningen, då han tvärt afbröts af ett besök – och den besökande var just den väna Karolina.

Det kan vara troligt att ryttmästaren Hoving antog denna intressanta händelse som en vink, den der icke borde förbises. Huru som helst, antingen frieriet skedde den aftonen eller någon annan, men icke förflöt så synnerligen lång tid, innan den irrande främlingen, som kommit till den ”galna” staden för att söka någon diversion i sina många inbillningar, förde med sig derifrån en innerligt älskad hustru.

De nygifta bosatte sig på en egendom icke långt från Göteborg, och deras äktenskap blef ett af de lyckliga, der qvinnans makt och värde visade sig i sin rätta dager och till sin rätta nytta. Ryttmästaren, som så länge sökt en hamn, erkände nu att han kastat ankar i en af de bästa. Men med sina experimenter upphörde han ej så snart – de voro i alla fall så oförargliga, att hans hustru med ömhet kunde le deråt.

Denna förening gaf en ljusbrytning åt fru Maria Lannerstjernas sista dagar. Dock hade hon många bittra prof att bestå, innan hon, år 1821, tjugufyra år efter sin makes bortgång, fick gå att förena sig med honom, till hvilken hennes suck så ofta flytt på bönens och hoppets vingar.

Slut på förra delen.

* * *

Noter

1)

Mina läsare torde i denna första skildring finna reminiscenser från en af gubben Stormboms historier (i ”Enslingen på Johannisskäret”). Jag måste derföre fästa uppmärksamheten på att, som materialierna till mina *romaner* vanligen lånats från *sanna* tilldragelser, månget minne och mången silhuett af redan bekanta personer här återfinnas i *verkligheten*.

2)

Enligt Ödman, kyrkoherde i Tanum (3 ⅝-dels mil från Strömstad), hvilken 1746 utgaf Bohusläns beskrifning, bestodo dessa privilegier deruti, att borgerskapet skulle få fritt handla utan ringaste landtulls erläggande under tjugu år, allenast att stora sjötullsafgiften efter taxan betaltes för utrikes varor.

3)

D. v. s. kontraktsprost i utsträcktare mening,

4)

Det är denne såsom prest och menniska utmärkt aktningsvärde man jag tagit mig friheten framställa i *En natt vid Bullarsjön,* der han uppträder emot läseriets irrläror.

5)

De källor, som här blifvit begagnade för skildringen af några händelser ur kung Carls krig, äro, förutom de muntliga traditionerna, Gyllengranats sjökrigshistoria, Holmbergs Bohusläns historia enligt Norbergs m. fl. arbeten samt Ödmans förut anförda bok. Den senares uppgifter tyckas vara så mycket pålitligare som han genom sitt utnämnande till pastor i Tanum 1719 stod händelserna mycket nära. Enligt hans egna ord har han angående slaget i Strömstads hamn hemtat sina underrättelser ”ur en samma år och Jag uppsatt relation, then herr rådmannen och notarien i Strömstad Jörgen Sandström varit så god och efter åstundan meddelat.”

6)

”Olof Strömstjerna, herre till Wese gods på Stångenäs, var fiskarson från Käringön, for till sjös och kom i Carl XII:s tjenst, der han bragte sig upp till schoutbynacht. Han var en tapper buss, hvilket han visade 1709 och 1716, då han, nästan lemnad åt sig sjelf, skyddade bohuslänska kusten för danskarnes anfall. Han adlades 1715 och blef sedan vice amiral. Lyckan stod dock icke alltid vid hans sida.”

7)

Holmberg (1843), ur anteckningar på Strömstads folkmängdstabeller.

8)

Äldsta delen af huset eges numera af min siste lefvande bror, häradshöfdingen Edvard Smith. Yngre delen af detsamma har gått bort från den äldre stammen.

9)

Sedermera kungsgård, egd af Carl XIV Johan.

10)

Krogstrand utgör ett utskjutande berg med en gigantisk håla, hvilken af Carl XII begagnades som förrådshus för det regemente, som var posteradt i Vette härad till värn för magasinerna i Strömstad.

11)

Vettlanda lärer ha fått sitt namn efter det närbelägna Vetteberget, der i gamla krigstider så kallade ”vettar” underhöllos. Den mäktige bonden Brynjolf Ulfaldi erhöll gården som en tacksamhetsskänk af konung Olof den helige, derföre att Ulfaldi skaffat honom vikboernas ynnest och utomdess hjelpt honom att försåtligt mörda svenske länshöfdingen Ejlif Götske. En mängd romantiska öden och sägner är om Vettlanda, som förblef i ulfaldiska slägten, tills en siste ättling föll under dess försvar och gården brändes. Det stolta Vettlanda har nu sjunkit ned till boställe åt kronofogden.

12)

De källor, som för denna skizz blifvit anlitade, äro nedanstående: Prins Carls af Hessen handlingar rörande 1788 års fälttåg i Sverge (utgifna 1789), Göteborgs historia af Granberg. Bohusläns historia af Holmberg, tidningsartiklar från denna tidpunkt, handlingar tillhörande processen öfver Qvistrumsaffären samt – förutom de trogna underrättelserna ur det egna hemmet – en mängd muntliga uppgifter om händelser och sägner af äldre personer, som lefvat på orten.

13)

Ofvannämde Borgenstjerna hade förut på konungens befallning ledsagat prinsen under en resa från Helsingborg till Norge tidigt på sommaren, då lägret var samladt vid Fredrikstad.

14)

Konungen hade äfven skrifvit till danske kronprinsen, som också uppehöll sig i Kristiania.

15)

Det utgör noten n:r 1 i de nämde bilagorna till prinsens anteckningar.

16)

Öfverstlöjtnanten var då icke tjenstgörande: regementet låg fördeladt på åtskilliga fästningar.

17)

Holmberg, Bohusläns Hist. och Beskr. del. 1 sid. 170.

18)

Ofvanstående underrättelser äro hemtade dels ur Holmbergs Bohusläns historia, dels ur flere muntliga meddelanden.

19)
Namnen på de personer, som uppträda i efterföljande historia – hvilken tilldrog sig omkring samma tidpunkt som den nyss skildrade och kan på visst sätt kallas ett sidostycke till densamma – äro här dels förändrade, dels blott antydda, detta af grannlagenhet för den särdeles aktade familj, inom hvilken dessa tyvärr alltför romantiska händelser egde rum och som ännu lefver i bohuslänska skärgården, fastän icke på Sotenäs.
20)
Kanhända är mycket nu förändradt.
21)
Grafvernas strand torde kanhända de af mina läsare erinra sig, som gjort bekantskap med ”Enslingen på Johannisskäret” och senast i ”Ett köpmanshus i skärgården” följt kapten Odjers – den finske kaptenen – på hans resa genom Sotenäs, då han för alltid qvarstannade på Grafverna, der han fick en värdig graf.
22)

Ifall det tal, som Hammarsköld uppgifver vara hållet i Parbrikoll 1791, verkligen hölls detta år, skulle man förmoda att Lannerstjerna då lefvat som litteratör i Stockholm, hvilket likväl icke synes vara rätt sannolikt. Kanske hade det blifvit inskickadt och af annan uppläst ... I den afskrift af ifrågavarande tal, som jag har i min ego, står antecknadt: ”Året (obekant) (1790?)”. Jag har erhållit det af min i Strömstad för några år sedan aflidne broder, Carl Smith, som i öfrigt kompletterade den berättelse jag hörde af min mor.

Såväl Zaar som hans hustru och äfven Lannerstjerna lära varit från Wermland. Den förre skulle i Stockholm haft någon befattning som musikus. Och äldsta dottern af Lannerstjerna och hans fru har meddelat att hon som litet barn minnes sig ha bott i '”en mycket stor stad.” Alltså måtte poeten ända försökt att genom sin närhet verka på konungen. Men den kongl. solens strålar föllo aldrig mera öfver den i så djup onåd fallne.

23)
Nästa skizz kan betraktas såsom ett slags epilog till den lannerstjernska romanen.
24)
Nuvarande äldsta badhuset inom Strömstad anlades först 1828.